

Nr. 12 – 2004
Side 1683 – 1858

NORSK LOVTIDEND

Avd. I

Lover og sentrale forskrifter mv.

Nr. 12
Utgitt 7. oktober 2004

Innhold

	Side
Lover og ikrafttredelser. Delegering av myndighet	
2004	
Aug.	27. Lov nr. 70 om omorganisering av Statkraft SF..... 1683
Sept.	3. Lov nr. 71 om endr. i lov 17. juni 1966 nr. 19 om forbud mot at utlendinger driver fiske m.v. i Norges territorialfarvann..... 1683
Sept.	24. Lov nr. 72 om endr. i plan- og bygningsloven (konsekvensutredninger) 1683
2001	
Des.	21. Deleg. av myndighet til Sosial- og helsedirektoratet (Nr. 1708)..... 1684
2002	
Des.	20. Deleg. av ansvar og myndighet til Kystdirektoratet etter forurensningsloven ved akutt forurensning eller fare for akutt forurensning (Nr. 1912) 1686
Sept.	19. Deleg. av myndighet til Direktoratet for naturforvaltning etter lov om viltet § 39 (Nr. 1915) 1687
2004	
Juli	7. Deleg. av myndighet til Kystdirektoratet til å videredelegere myndighet etter forurensningsloven til fylkesmannen i enkeltsaker (Nr. 1171) 1687
Aug.	13. Deleg. av myndighet til Fiskeridirektoratet til å fastsette forskrift om stopp i fisket etter norsk vårgytende sild i fiskevernsonen ved Svalbard i 2004 (Nr. 1175) 1689
Aug.	19. Deleg. av myndighet til Skattedirektoratet etter forvaltningsloven § 9 annet ledd (Nr. 1203) 1705
Aug.	20. Deleg. av myndighet til Forsvarsdepartementet til å vedta og iverksette nytt anskaffelsesregelverk (ARF) (Nr. 1208)..... 1707
Aug.	27. Deleg. av mynde til Samferdselsdepartementet etter veglova § 50 fjerde ledd (Nr. 1219)..... 1709
Aug.	27. Ikrafttr. av lov 27. august 2004 nr. 70 om omorganisering av Statkraft SF (Nr. 1220) 1709
Feb.	12. Deleg. av myndighet til Petroleumstilsynet etter sikkerhetsloven § 23 første ledd (Nr. 1221) 1710
Sept.	1. Deleg. av myndighet til Den Norske Stats Husbank etter lov om Den Norske Stats Husbank § 17 fjerde punktum (Nr. 1234)..... 1729
Sept.	10. Ikrafttr. av lov 2. juli 2004 nr. 66 om endringer i arbeidsmiljøloven, ligningsloven, utlendingsloven og allmenngjøringsloven (Nr. 1253)..... 1768
Sept.	10. Deleg. av myndighet til Barne- og familiedepartementet etter lov om ekteskap § 17 (Nr. 1254) 1768
Sept.	17. Delvis ikrafttr. av lov 2. juli 2004 nr. 67 om endringer i utlendingsloven m.m. (senking av nedre strafferamme for utvisning og fritt rettsråd i asylsaker) (Nr. 1268) 1783
Sept.	17. Vedtak om utpeking av Arbeidstilsynet som koordinerende etat for virksomhetsrettet HMS-tilsyn (Nr. 1271)..... 1854
Forskrifter	
2004	
Aug.	13. Forskrift om stopp i fisket etter norsk vårgytende sild i fiskevernsonen ved Svalbard i 2004 (Nr. 1176)..... 1689
Aug.	17. Forskrift om anvendelse av konkurranseloven § 10 tredje ledd på grupper av forsknings- og utviklingsavtaler (Nr. 1194)..... 1690
Aug.	17. Forskrift om anvendelse av konkurranseloven § 10 tredje ledd på grupper av spesialiseringsavtaler (Nr. 1195)..... 1693
Aug.	17. Forskrift om anvendelse av konkurranseloven § 10 tredje ledd på grupper av vertikale avtaler og samordnet opptreden (Nr. 1196) 1694
Aug.	17. Forskrift om anvendelse av konkurranseloven § 10 tredje ledd på grupper av vertikale avtaler og samordnet opptreden på motorvognsektoren (Nr. 1197)..... 1697
Aug.	17. Forskrift om særskilte beskyttelsestiltak ved innførsel fra Sør-Afrika i forbindelse med utbrudd av aviær influensa (Nr. 1200) 1703
Aug.	20. Forskrift om hunder (Nr. 1204)..... 1704
Aug.	16. Forskrift om stopp i fisket etter makrell i 2004 (Nr. 1206)..... 1706
Aug.	24. Forskrift om nedsatt tollsats for konserverindustrien (Nr. 1223)..... 1711
Aug.	31. Forskrift om vernetiltak ved import av produkter av animalsk opprinnelse fra Folkerepublikken Kina (Nr. 1229)..... 1716
Aug.	31. Forskrift om gebyr for luftfartens offentlige forretninger (Gebyrregulativet) (Nr. 1232)..... 1718

Aug.	26.	Forskrift om elektrotjeneste (BSL E 4–3) (Nr. 1245)	1750
Sept.	7.	Forskrift om anvendelse av forsøkskjemmelen – tilskudd til tilrettelegging av bolig istedenfor hjelpemiddel (Nr. 1248).....	1762
Sept.	13.	Forskrift om godtgjøring m.m. til kontrollkommisjonene i det psykiske helsevernet (Nr. 1260)	1777

Endringsforskrifter

2002

Okt.	4.	Endr. i forskrift om fastsettelse av nedsatte tollsatser ved import av industrielt bearbejdede jordbruksvarer (Nr. 1914)	1686
------	----	--	------

2004

Aug.	11.	Endr. i forskrift om legemidler (legemiddelforskriften) (Nr. 1172).....	1688
Aug.	11.	Endr. i forskrift om medisinsk utstyr (Nr. 1173).....	1688
Aug.	13.	Endr. i forskrift om regulering av fisket med fartøy som fører russisk flagg i Norges økonomiske sone og fiskerisone ved Jan Mayen i 2004 (Nr. 1174)	1689
Juli	5.	Endr. i forskrift om saksbehandlingen for fylkesmannen ved separasjon og skilsmisse m.v. (Nr. 1193)	1690
Aug.	17.	Endr. i forskrift om internasjonal person- og godstransport, samt kabotasje (Nr. 1198)	1702
Aug.	17.	Endr. i forskrift om arbeids- og hviletid på fiske- og fangstfartøy (Nr. 1199).....	1703
Juli	5.	Endr. i forskrift om når en utenlandsk statsborger skal anses å være fast bosatt i Norge i forbindelse med prøving av ekteskapsvilkår (Nr. 1201)	1703
Juli	5.	Endr. i forskrift til partnerskapsloven om prøving av vilkår og fremgangsmåte m.v. ved registrering av partnerskap (Nr. 1202).....	1704
Aug.	11.	Endr. i forskrift om rekvirering og utlevering av legemidler fra apotek (Nr. 1205)	1706
Aug.	20.	Endr. i forskrift om bostøtte fra Den Norske Stats Husbank (Nr. 1207).....	1706
Aug.	12.	Endr. i forskrift om stønad til dekning av utgifter til viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr (Nr. 1213)	1707
Aug.	25.	Endr. i forskrift om tildeling og drift ved havbeiteverksemd (havbeiteforskrifta) (Nr. 1214)	1707
Aug.	26.	Endr. i forskrift om hygiene og kontroll mv. ved produksjon og frambud av viltkjøtt (Nr. 1215)	1708
Aug.	26.	Endr. i forskrift om særskilte beskyttelsestiltak ved innførsel fra en rekke land i Asia i forbindelse med utbrudd av aviær influensa (Nr. 1216)	1708
Aug.	27.	Endr. i forskrift om egedomsinngrep etter veglova (Nr. 1217).....	1708
Aug.	27.	Endr. i forskrift om avgifter og gebyr i matforvaltningen (Nr. 1218).....	1709
Aug.	30.	Endr. i forskrift om lisens til helsepersonell (Nr. 1224).....	1712
Aug.	30.	Endr. i forskrift om særskilte beskyttelsestiltak ved innførsel fra Sør-Afrika i forbindelse med utbrudd av aviær influensa (Nr. 1225)	1713
Aug.	30.	Endr. i forskrift om rekvirering og utlevering av legemidler fra apotek (Nr. 1226)	1714
Aug.	31.	Endr. i forskrift om ventelisteregistrering (Nr. 1227)	1714
Aug.	31.	Endr. i forskrift om forurensende stoffer i næringsmidler (Nr. 1230).....	1717
Sept.	1.	Endr. i forskrift om avrunding av formue, inntekt og fradrag m.v. ved ligningen (Nr. 1231)	1717
Aug.	31.	Endr. i forskrift om studier ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) (Nr. 1233)	1728
Aug.	20.	Endr. i forskrift om tilsyn og kontroll ved import og transitt mv. av animalske næringsmidler og produkter av animalsk opprinnelse mv. fra tredjeland (Nr. 1244)	1729
Sept.	1.	Endr. i forskrift om transport av farlig gods på veg og jernbane (Nr. 1246).....	1759
Sept.	3.	Endr. i forskrift om justering av konsesjonsavgifter, årlige erstatninger og fond m.v. i medhold av vassdragslovgivningen (Nr. 1247)	1761
Sept.	8.	Endr. i forskrift om skipsmedisin (Nr. 1250).....	1762
Sept.	3.	Endr. i forskrift om tilskudd til kjøttproduksjon (Nr. 1252)	1763
Sept.	1.	Endr. i forskrift om grenseverdier for rester av veterinærpreparater i næringsmidler av animalsk opprinnelse (Nr. 1259).....	1775
Sept.	14.	Endr. i forskrift om produksjon og merking av økologiske landbruksvarer (Nr. 1261).....	1778
Sept.	14.	Endr. i forskrift om gjennomføring av forskuddstrekk (Nr. 1262).....	1778
Sept.	13.	Endr. i forskrift om regulering av fisket etter makrell i 2004 (Nr. 1264).....	1779
Sept.	15.	Endr. i forskrift om bruk av normpris ved ligningsbehandlingen (Undersjøiske petroleumforekomster m.v.) (Nr. 1265)	1779
Sept.	16.	Endr. i forskrift om særskilte beskyttelsestiltak ved innførsel av levende svin og avlsmateriale av svin fra Belgia, Frankrike, Tyskland og Luxembourg (Nr. 1266).....	1780
Sept.	17.	Endr. i forskrift om utdanningsstønad (Nr. 1267).....	1782

Sept.	17.	Endr. i forskrift om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsforskriften) (Nr. 1269).....	1783
Sept.	21.	Endr. i forskrift om import og omsetning av peanøtter fra Egypt (Nr. 1272)	1856
Sept.	21.	Endr. i forskrift om særlige betingelser for import av fiken, hasselnøtter, pistasienøtter og visse produkter avledet av disse med opprinnelse i eller sendt fra Tyrkia (Nr. 1273)	1856
Sept.	21.	Endr. i forskrift om særlige betingelser for import av peanøtter og visse avledete produkter med opprinnelse i eller avsendt fra Kina (Nr. 1274).....	1856
Sept.	22.	Endr. i forskrift om regulering av fisket etter sild i Nordsjøen og Skagerrak i 2004 (Nr. 1275)	1857

Diverse 2004

Aug.	24.	Opph. av forskrift om kompensasjon for nedføring av radioaktivitet i storfe- og småfekjøtt og erstatning for slakt som ikke blir godkjent til menneskemat (Nr. 1209).....	1707
Juni	30.	Prøveordning for nominasjon mv. ved utnevning av biskop (Nr. 1222).....	1710
Aug.	31.	Opph. av forskrift om bidrag til behandling i utlandet og om klagenemnd for bidrag til behandling i utlandet (Nr. 1228).....	1716
Sept.	2.	Vedtak om endring av navnet på Agder bispedømme (Nr. 1235).....	1729
Sept.	6.	Endr. i instruks for viltkjøttkontroll (Nr. 1236)	1729
Sept.	8.	Opph. av forskrift om vernetiltak ved import fra Brasil av fjørfekjøtt, produkter av fjørfekjøtt og tilberedt fjørfekjøtt som er beregnet til å spises av mennesker (Nr. 1249)	1762
Sept.	9.	Opph. av forskrift om særskilte beskyttelsestiltak ved innførsel fra USA i forbindelse med utbrudd av aviær influensa (Nr. 1251).....	1762
Feb.	24.	Vedlegg til forskrift om gjennomføring av Kimberley-prosessens sertifiseringsordning for handel med uslepte diamanter (Nr. 1258).....	1768
Sept.	15.	Opph. av forskrift om jegerprøve (Nr. 1263).....	1779
Sept.	1.	Anskaffelsesregelverk for Forsvaret (ARF) (Nr. 1270).....	1783

Rettelser

	Nr. 11/2002 s. 1336 (i forskrift 4. juni 2002 nr. 965 om endring i forskrift 16. juni 1983 nr. 1122 om hindring av forensning fra skip m.m.)	1857
	Nr. 6/2004 s. 944 (i forskrift 13. mai 2004 nr. 753 om endring i forskrift 23. desember 1999 nr. 1529 om sikkerhetsstyringssystem for passasjerskip)	1857
	Nr. 7/2004 s. 1106 (i forskrift 1. juni 2004 nr. 922 om begrensning i bruk av helse- og miljøfarlige kjemikalier og andre produkter (produktforskriften))	1857
	Nr. 10/2004 s. 1432 (i forskrift 8. juni 2004 nr. 954 om endring i forskrift 11. februar 2003 nr. 185 om studier ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU))	1858
	Nr. 11/2004 s. 1682 (i forskrift 12. juli 2004 nr. 1169 om endring i forskrift 19. desember 1997 nr. 1330 om stoffer som kan brukes ved ulovlig fremstilling av narkotika og psykotrope stoffer).....	1858
	Oversikt over rettelser	3. omslagsside
	Bestillinger, adresseendringer mv.	4. omslagsside

NORSK LOVTIDEND

Avd. I Lover og sentrale forskrifter mv.

Utgitt i henhold til lov 19. juni 1969 nr. 53.

Utgitt 7. oktober 2004**Nr. 12**

---

27. aug. Lov nr. 70 2004

Lov om omorganisering av Statkraft SF.

Ot.prp. nr. 63, Innst.O. nr. 99 og Besl.O. nr. 102 (2003-2004). Odels- og lagtingsvedtak hhv. 14. og 17. juni 2004. Fremmet av Nærings- og handelsdepartementet. Kunngjort 30. august 2004.

§ 1. Formål

Formålet med loven er å regulere enkelte forhold som oppstår ved overføring av Statkraft SFs virksomhet til et underliggende aksjeselskap med datterselskaper.

§ 2. Overføring av eiendeler, forpliktelser mv.

Overføring av forpliktelser fra Statkraft SF til selskaper som nevnt i § 1 i forbindelse med overføring av Statkrafts virksomhet skjer med frigjørende virkning for Statkraft SF. De overførte forpliktelsene kan heller ikke gjøres gjeldende mot staten. Fordringshavere og andre rettighetshavere kan ikke motsette seg overføringen og kan ikke gjøre gjeldende at overføringen utgjør en bortfallsgrunn for rettsforholdet.

Første ledd gjelder ikke for lån som faller inn under statens ansvar etter avsnitt III nr. 2 i lov 20. desember 2002 nr. 88 om endringer i lov 30. august 1991 nr. 71 om statsforetak mv.

§ 3. Ikrafttredelse

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.

3. sept. Lov nr. 71 2004

Lov om endring i lov 17. juni 1966 nr. 19 om forbud mot at utlendinger driver fiske m.v. i Norges territorialfarvann.

Ot.prp. nr. 71, Innst.O. nr. 95 og Besl.O. nr. 109 (2003-2004). Odels- og lagtingsvedtak hhv. 15. og 18. juni 2004. Fremmet av Fiskeridepartementet. Kunngjort 3. september 2004.

I

I lov 17. juni 1966 nr. 19 om forbud mot at utlendinger driver fiske m.v. i Norges territorialfarvann skal § 3 nytt fjerde ledd lyde:

Uten hensyn til forbudene i første ledd kan departementet bestemme at utlendinger kan drive jakt på kystsel og fastsette vilkår for utlendingers deltakelse i slik jakt.

II

Loven trer i kraft straks.

24. sept. Lov nr. 72 2004

Lov om endringer i plan- og bygningsloven (konsekvensutredninger).

Ot.prp. nr. 47, Innst.O. nr. 72 og Besl.O. nr. 79 (2003-2004). Odels- og lagtingsvedtak hhv. 13. og 25. mai 2004. Fremmet av Miljøverndepartementet. Kunngjort 24. september 2004.

I lov 14. juni 1985 nr. 77 plan- og bygningsloven gjøres følgende endringer:

I

I kapittel III skal ny 16–2 lyde:

§ 16–2. Krav om konsekvensutredning for planer med vesentlige virkninger

For fylkesplaner og kommuneplaner som fastsetter retningslinjer eller rammer for fremtidig utbygging, samt for reguleringsplaner som kan ha vesentlige virkninger for miljø, naturressurser eller samfunn, gjelder bestemmelsene om konsekvensutredninger i kapittel VII-a i tillegg til saksbehandlingsbestemmelsene i § 19–4, § 20–5, § 27–1 og § 27–2.

Nåværende § 16 blir § 16–1.

I § 19–3 siste ledd, § 20–2 første ledd og § 27–1 nr. 1 siste ledd endres § 16 til § 16–1.

Kapittel VII-a skal lyde:

Kapittel VII-a. Konsekvensutredninger**§ 33–1. Virkeområde og formål**

Bestemmelsene gjelder for planer etter plan- og bygningsloven som angitt i § 16–2, og nærmere bestemte planer og tiltak etter annet lovverk som kan ha vesentlige virkninger for miljø, naturressurser eller samfunn.

Formålet med bestemmelsene er at hensynet til miljø, naturressurser og samfunn blir tatt i betraktning under forberedelsen av planen eller tiltaket, og når det tas stilling til om, og eventuelt på hvilke vilkår, planen eller tiltaket kan gjennomføres.

§ 33–2. Generelle bestemmelser

For planer og tiltak som omfattes av bestemmelsene skal det tidligst mulig under forberedelsen av planen eller tiltaket utarbeides forslag til program for plan- eller utredningsarbeidet. Forslaget skal gjøre rede for formålet med planen eller søknaden, behovet for utredninger og opplegg for medvirkning. Forslag til program skal sendes på høring og legges ut til offentlig ettersyn.

Planforslag eller søknad med konsekvensutredning skal utarbeides på grunnlag av fastsatt plan- eller utredningsprogram og sendes på høring og legges ut til offentlig ettersyn.

Vedtak i saken med begrunnelse skal offentliggjøres. Av begrunnelsen skal det fremgå hvordan virkningene av planforslag eller søknad og innkomne uttalelser har vært vurdert, og hvilken betydning disse er tillagt ved vedtaket, særlig når det gjelder valg av alternativer.

Det skal i forbindelse med vedtaket vurderes og i nødvendig grad stilles vilkår med sikte på å overvåke og avbøte mulige negative virkninger av vesentlig betydning. Vilkårene skal fremgå av vedtaket.

§ 33–3. Forholdet til andre stater

Dersom planer og tiltak som behandles etter dette kapitlet kan få vesentlige negative virkninger i et annet land, skal vedkommende stat varsles og gis anledning til å medvirke i plan- eller utredningsprosessen etter disse bestemmelser.

§ 33–4. Kostnader

Kostnadene ved utarbeiding av konsekvensutredning bæres av forslagsstiller.

§ 33–5. Forskrift

Kongen kan i forskrift gi bestemmelser om planer og tiltak som omfattes av dette kapitlet samt utfyllende bestemmelser om konsekvensutredninger.

§ 120 a oppheves.

II

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.

Kongen kan gi nærmere overgangsregler.

21. des. Nr. 1708 2001**Delegering av myndighet til Sosial- og helsedirektoratet.**

Fastsatt av Sosial- og helsedepartementet 21. desember 2001 med hjemmel i vedtak 21. desember 2001 nr. 1485 pkt. 10. Kunngjort 17. september 2004.

Det vises til kgl.res. 21. desember 2001 nr. 1481 om opprettelse av Sosial- og helsedirektoratet, jf. vedlegg.

Det vises også til lov 21. desember 2001 nr. 119 om endringer i smittevernloven og i enkelte andre lover. Videre vises til kgl.res. 21. desember 2001 nr. 1484 om tekniske forskriftsendringer som følge av fornyelsen av den sentrale sosial- og helseforvaltning, delingen av Sosial- og helsedepartementet og sykehusreformen, jf. vedlegg. Som det fremgår av disse endringene er Sosial- og helsedirektoratet tillagt myndighet i flere lov- og forskriftsbestemmelser.

Videre vil det av samme grunner som nevnt ovenfor innen 1. januar 2002 skje en rekke tekniske endringer i forskrifter hvor forskriftsmyndigheten ligger i Sosial- og helsedepartementet. Også i henhold til disse endringene vil Sosial- og helsedirektoratet bli tillagt myndighet. Disse endringene vil løpende bli kunngjort i Lovdata.

Til orientering vises også til kgl.res. 21. desember 2001 om delegering av Kongens myndighet på Sosial- og helsedepartementets område til Helsedepartementet og til Sosialdepartementet.

I tillegg til at Sosial- og helsedirektoratet blir tillagt myndighet i henhold til ovenstående, delegerer Sosial- og helsedepartementet med dette følgende myndighet til direktoratet:

Forskrift 15. juni 2001 nr. 635 om svangerskapsavbrudd (abortforskriften)

§ 19: Utarbeide skjema for føring av protokoll.

§ 20: Utarbeide skjema for melding til fylkeslegen.

Lov 9. februar 1973 nr. 6 om transplantasjon, sykehusobduksjon og avgivelse av lik m.m.

§ 5: Godkjenning av sykehus som utfører transplantasjonsinngrep.

§ 8c: Godkjenning av bruk av fostervev til behandling og forskning.

§ 8e første ledd: Godkjenning av fostervevsbanker.

§ 10b: Godkjenning av utførsel av humant biologisk materiale og opplysninger som er fremkommet ved analyse av slik materiale.

Lov 3. juni 1977 nr. 57 om sterilisering

§ 5 fjerde ledd: Forskriftshjemmel om begjæring eller søknad.

§ 13 første ledd: Motta oversikt fra Steriliseringsrådet over utviklingen når det gjelder innvilgede og utførte inngrep mv. etter loven.

§ 13 annet ledd: Motta innberetning fra lege og sykehus om utførte inngrep etter loven.

Lov 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell m.v. (helsepersonelloven)

§ 29 første ledd: Myndighet til å bestemme at opplysninger kan gis til bruk i forskning.

Lov 2. juli 1999 nr. 62 om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern (psykisk helsevernloven)

§ 6–1 tredje ledd: Bestemme hvilke områder som skal være tillagt den enkelte kontrollkommisjon.

§ 6–5: Forskrifter om den nærmere saksbehandling.

Lov 5. august 1994 nr. 55 om vern mot smittsomme sykdommer

§ 3–7 femte ledd: Myndighet til å fastsette forskrift som nevnt i bestemmelsen.

§ 4–1 sjette ledd: Myndighet til å fastsette forskrift som nevnt i bestemmelsen.

§ 4–4 annet ledd: Myndighet til å fastsette forskrift som nevnt i bestemmelsen.

§ 4–6 annet ledd: Myndighet til å fastsette forskrift som nevnt i bestemmelsen.

§ 5–3 fjerde ledd: Myndighet til å fastsette forskrift som nevnt i bestemmelsen.

Lov 2. juli 1999 nr. 61 om spesialisthelsetjenesten m.m.

§ 5–1 fjerde ledd: Avgjøre i tvilstilfelle hvor en pasient har bostedsregion.

§ 5–4 annet ledd: Myndighet til å gi forskrift om dekning av utgifter til kontrollkommisjonenes virksomhet.

Lov 5. august 1994 nr. 56 om medisinsk bruk av bioteknologi

§ 2–13: Godkjenning av behandlingsformer innen kunstig befruktning.

§ 5–2 første ledd: Godkjenning av undersøkelsestyper og metoder for fosterdiagnostikk.

§ 6–3 første ledd: Godkjenning av undersøkelsestyper og metoder for genetiske undersøkelser.

§ 6a–1 sjette ledd: Bestemme i enkelttilfeller hvilke sykdommer som kan gjøres til gjenstand for oppsøkende genetisk virksomhet.

§ 7–2: Godkjenning av behandlingsformer innen genterapi.

Lov 2. juni 1989 nr. 27 om omsetning av alkoholholdig drikk m.v.

§ 1–3 femte ledd annet punktum: I tvilstilfelle avgjøre med bindende virkning hvilke drikker som skal regnes som henholdsvis øl, vin og brennevin.

§ 3A–1 første ledd: Bevilling til engrossalg av alkoholholdig drikk, herunder sette vilkår.

§ 3A–12, jf. § 6–1 annet ledd tredje punktum: Myndighet til å inndra engros- og tilvirkningsbevilling dersom vilkårene i § 3A–12 er oppfylt.

§ 5–2 første ledd nr. 1: Bevilling til å skjenke øl og vin på tog som er kollektive transportmidler.

§ 5–2 første ledd nr. 2: Bevilling til å skjenke øl og vin om bord i fly på innenlandske flyvninger.

§ 5–3. første ledd: Bevilling til å skjenke øl, vin og brennevin i befalsmesser. (Fylkesmannen er delegert myndighet til å gi utvidet skjenketid for en enkelt anledning samt til å fastsette årlig skjenkeavgift for befalsmesser. Øvrig kompetanse etter bestemmelsen delegeres til Sosial- og helsedirektoratet.)

§ 5–3 annet ledd: Gi, når særlige grunner taler for det, Forsvarets Overkommando og Direktoratet for sivilt beredskap adgang til å gi skjenkebevilling til anlegg som av hensyn til rikets sikkerhet er sikkerhetsgradert.

§ 6–1 første ledd: Bevilling til tilvirkning av alkoholholdig drikk.

§ 8–5: Tillatelse til å ha i besittelse, innføre eller omsette apparater, herunder deler og utstyr, som er bestemt for eller som finnes tjenlige for tilvirkning eller omdestillering av sprit, brennevin eller isopropanol.

§ 8–13 første ledd tredje punktum: Bestemme at enkelte særlige sorter brennevin som måtte ha et høyere alkoholinnhold enn 60 volumprosent skal være unntatt forbudene i første og annet punktum.

§ 9–1 første ledd: Tillatelse til i aviser, blad og lignende, ved utstilling i butikker eller på annen måte å reklamere for apparater – herunder deler og utstyr – som er bestemt for eller finnes tjenlige for tilvirkning eller omdestillering av sprit, brennevin eller isopropanol.

§ 9–1 fjerde ledd annet punktum: Gjøre unntak fra forbudet i § 9–1 tredje ledd når særlige grunner foreligger.

Forskrift 11. desember 1997 nr. 1292 om omsetning av alkoholholdig drikk mv.

§ 9–5: Fravike bestemmelsene i reklamekapitlet i det enkelte tilfelle når særlige grunner foreligger.

§ 15–2: Bestemme at tradisjonelle øltyper som ikke oppfyller kravet i § 15–1 likevel anses som øl.

Forskrift 11. desember 1998 nr. 1300 om alkoholordningen for Svalbard

§ 1–2 femte ledd: Avgjøre med bindende virkning hvilke drikker som skal regnes som henholdsvis øl, vin og brennevin.

20. des. Nr. 1912 2002

Delegering av ansvar og myndighet til Kystdirektoratet etter forurensningsloven ved akutt forurensning eller fare for akutt forurensning.

Fastsatt av Fiskeridepartementet 20. desember 2002 med hjemmel i lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og om avfall (Forurensningsloven) § 81 annet ledd, jf. overføringsvedtak 20. desember 2002 nr. 1629 og delegeringsvedtak 20. desember 2002 nr. 1805. Kunnngjort 17. august 2004.

Med hjemmel i lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og om avfall (Forurensningsloven) § 81 annet ledd, jf. kgl.res. 20. desember 2002 nr. 1629 om overføring av ansvaret for den statlige beredskapen mot akutt forurensning fra Miljøverndepartementet til Fiskeridepartementet, delegerer Fiskeridepartementet ansvar og myndighet til Kystdirektoratet etter forurensningsloven § 43 andre og tredje ledd, § 46 tredje og fjerde ledd og § 47 andre, tredje og fjerde ledd.

Delegeringen medfører ikke myndighet til å fastsette forskrifter.

Med hjemmel i lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og om avfall (Forurensningsloven) § 81 annet ledd, jf. kgl.res. 20. desember 2002 nr. 1805 om delegering av myndighet til Fiskeridepartementet etter forurensningsloven og svalbardmiljøloven ved akutt forurensning eller fare for akutt forurensning, delegerer Fiskeridepartementet ansvar og myndighet til Kystdirektoratet etter følgende bestemmelser i forurensningsloven:

– § 7 fjerde ledd,

§ 48 til og med § 51,

§ 73,

§ 74 første, andre, tredje og femte ledd, og

§ 75 til og med 78

i den utstrekning det har oppstått akutt forurensning, jf. forurensningsloven § 38, eller fare for akutt forurensning. Dette gjelder likevel ikke for virksomhet med særskilt tillatelse i henhold til forurensningsloven kap. 3, særskilte beredskapskrav i henhold til forurensningsloven § 40 eller virksomhet som er regulert av forskrifter fastsatt i medhold av forurensningsloven § 9 dersom det verken er nødvendig med statlig aksjon i henhold til § 46 eller særskilte vedtak/pålegg.

– § 37 andre ledd for så vidt gjelder skip, samt kompetanse til å begjære påtale i henhold til § 79 for så vidt gjelder skip.

– § 39 tredje ledd.

Delegeringen medfører ikke myndighet til å fastsette forskrifter.

4. okt. Nr. 1914 2002

Forskrift om endring i forskrift om fastsettelse av nedsatte tollsatser ved import av industrielt bearbeidede jordbruksvarer.

Fastsatt av Landbruksdepartementet 4. oktober 2002 med hjemmel i tolltariffens innledende bestemmelser § 5 og delegeringsvedtak 30. juni 1995 nr. 600. Kunnngjort 14. september 2004.

I

I forskrift 21. desember 2001 nr. 1647 om fastsettelse av nedsatte tollsatser ved import av industrielt bearbejdede jordbruksvarer gjøres følgende endringer:

§ 9 skal lyde:

For tollnedsettelse ved import av ferdigvarer i henhold til § 7 og § 8, skal råvaredeklarasjonen være sendt Statens landbruksforvaltning og tollmelding foreligge før import finner sted. Dette vilkåret kan fravikes når det avdekkes feil ved fortollingen. Det er en forutsetning at importøren kan fremlegge den dokumentasjon som er nødvendig for vurdering og fastsettelse av nedsatt tollsats etter importtidspunktet. Tollsatsen vil i slike tilfeller settes 20% høyere enn nedsatt tollsats ville vært på fortollingstidspunktet dersom varen hadde vært korrekt fortollet og tollmelding hadde vært utstedt. Dersom tollsatsen hadde vært null fastsettes den skjønnsmessig i hvert enkelt tilfelle.

Det prosentvise råvareinnholdet skal dokumenteres. Som dokumentasjon kan godtas: Datablad fra produsent som viser råvareinnholdet/resepten for varen, emballasjen eller kopi av emballasjen for varen som viser råvareinnholdet, vareprøve der råvareinnholdet fremgår, eller laboratorieanalyser bekostet av importør.

Importør er ansvarlig for at opplysninger gitt til Statens landbruksforvaltning er korrekte.

§ 11 skal lyde:

Statens landbruksforvaltning kan etter skriftlig søknad og i henhold til § 12 til § 15 innvilge individuell tollnedsettelse i forhold til tariffbestemt innførselstoll.

Det må i søknaden blant annet opplyses om følgende: importørens navn, adresse og telefonnummer, importørens tollkredittnummer eller kundenummer hos tollvesenet, innsatsvarenes varenummer, varebeskrivelse og navn på varen, mengde det søkes tollfritak for og importperioden det søkes for, samt opprinnelsesland og eksportørens navn og adresse.

Vedtak om tollnedsettelse skal være utstedt før import finner sted. Dette vilkåret kan fravikes når det avdekkes feil ved fortollingen. Det er en forutsetning at importøren kan fremlegge den dokumentasjon som er nødvendig for vurdering og fastsettelse av nedsatt tollsats etter importtidspunktet. Tollsatsen vil i slike tilfeller settes 20% høyere enn nedsatt tollsats ville vært på fortollingstidspunktet dersom varen hadde vært korrekt fortollet og tollmelding hadde vært utstedt. Dersom tollsatsen hadde vært null fastsettes den skjønnsmessig i hvert enkelt tilfelle.

II

Endringene trer i kraft straks.

19. sept. Nr. 1915 2002**Delegering av myndighet til Direktoratet for naturforvaltning etter lov om viltet § 39.**

Fastsatt av Miljøverndepartementet 19. september 2002 med hjemmel i lov 29. mai 1981 nr. 38 om viltet § 39, jf. delegeringsvedtak 13. september 2002 nr. 995. Kunngjort 17. september 2004.

Miljøverndepartementets myndighet etter lov 29. mai 1981 nr. 38 om viltet § 39 delegeres med dette til Direktoratet for naturforvaltning.

Miljøverndepartementets myndighet til å oppheve forskrift om jegerprøve, fastsatt ved kgl.res. 20. desember 1985 nr. 2246, med hjemmel i lov 29. mai 1981 nr. 38 om viltet § 39, delegeres med dette til Direktoratet for naturforvaltning.

7. juli Nr. 1171 2004**Delegering av myndighet til Kystdirektoratet til å videredelegere myndighet etter forurensningsloven til fylkesmannen i enkeltsaker.**

Fastsatt av Fiskeridepartementet 7. juli 2004 med hjemmel i lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og om avfall (Forurensningsloven) § 81 annet ledd, jf. delegeringsvedtak 20. desember 2002 nr. 1805. Kunngjort 17. august 2004.

Med hjemmel i lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og om avfall (Forurensningsloven) § 81 annet ledd, jf. kgl.res. 20. desember 2002 nr. 1805 om delegering av myndighet til Fiskeridepartementet etter forurensningsloven og Svalbardmiljøloven ved akutt forurensning eller fare for akutt forurensning, delegerer Fiskeridepartementet med dette myndighet til Kystdirektoratet til å:

- videredelegere myndighet etter forurensningsloven til fylkesmannen i enkeltsaker der fylkesmannen samtykker til slik delegering.

11. aug. Nr. 1172 2004**Forskrift om endring i forskrift om legemidler (legemiddelforskriften).**

Fastsatt av Helsedepartementet 11. august 2004 med hjemmel i lov 4. desember 1992 nr. 132 om legemidler (legemiddeloven) § 6 tredje ledd. Kunngjort 17. august 2004.

I

I forskrift 22. desember 1999 nr. 1559 om legemidler (legemiddelforskriften) gjøres følgende endring:

§ 12–16 første ledd nye bokstaver h, i og j skal lyde:

- h) Amlodipin
- i) Ramipril
- j) Felodipin.

II

Endringen trer i kraft 1. september 2004.

11. aug. Nr. 1173 2004**Forskrift om endring i forskrift om medisinsk utstyr.**

Fastsatt av Helsedepartementet 11. august 2004 med hjemmel i lov 12. januar 1995 nr. 6 om medisinsk utstyr § 4. Kunngjort 17. august 2004.

I

I forskrift 12. januar 1995 nr. 25 om medisinsk utstyr gjøres følgende endringer:

Forskriftens hjemmelsfelt skal lyde:

Fastsatt ved Regjeringens res. 12. januar 1995 med hjemmel i lov 12. januar 1995 nr. 6 om medisinsk utstyr § 3, § 4, § 5, § 6, § 7, § 8, § 9, § 10 og § 11 og lov 16. juni 1994 nr. 20 om tekniske kontrollorgan som har til oppgave å gjennomføre samsvarsvurderingar § 7. Fremmet av Sosial- og helsedepartementet. Jf. EØS-avtalen vedlegg II kap. X nr. 7 (direktiv 90/385/EØF endret ved direktiv 93/42/EØF og direktiv 93/68/EØF), kap. XXX nr. 1 (direktiv 93/42/EØF endret ved direktiv 98/79/EF, direktiv 2000/70/EF og direktiv 2001/104/EF), nr. 2 (direktiv 98/79/EF), nr. 3 (vedtak 2002/364/EF), nr. 4 (direktiv 2003/12/EF) og nr. 5 (direktiv 2003/32/EF).

§ 1 annet ledd skal lyde:

(2) Med medisinsk utstyr menes utstyr som definert i lov 12. januar 1995 nr. 6 om medisinsk utstyr § 3. Videre gjelder øvrige definisjoner som følger av artikkel 1 i direktiv 90/385/EØF, direktiv 93/42/EØF som endret ved direktiv 2000/70/EF, direktiv 2001/104/EF, direktiv 98/79/EF og direktiv 2003/32/EF.

§ 2 første ledd skal lyde:

(1) Før medisinsk utstyr kan markedsføres eller tas i bruk, skal det oppfylle de krav som stilles for utstyret i direktiv 90/385/EØF, direktiv 93/42/EØF som endret ved direktiv 2000/70/EF og direktiv 2003/32/EF, og med de unntak som oppstilles.

§ 3 første ledd skal lyde

(1) For å kunne påføre CE-merking etter § 5, skal medisinsk utstyr samsvarsvurderes i henhold til direktiv 90/385/EØF artikkel 9, direktiv 93/42/EØF artikkel 11 og eventuelt direktiv 2003/32/EF artikkel 5 for så vidt merkingen gjelder medisinsk utstyr fremstilt av animalsk vev, eller direktiv 98/79/EF artikkel 9.

§ 3 nytt femte ledd skal lyde:

(5) For medisinsk utstyr som fremstilles ved bruk av animalsk vev og som omfattes av direktiv 93/42/EØF samt direktiv 2003/32/EF, skal produsentene gjennomføre risikovurderinger som angitt i direktiv 2003/32/EF artikkel 3 og eget vedlegg til direktivet.

§ 3 nåværende femte til ellefte ledd blir sjette til tolvte ledd.

§ 3A første ledd skal lyde:

(1) Teknisk kontrollorgan (meldt organ) som skal foreta teknisk samsvarsvurdering, utpekt med hjemmel i lov 16. juni 1994 nr. 20 om tekniske kontrollorgan som har til oppgave å gjennomføre samsvarsvurderingar, skal oppfylle de krav som følger av direktiv 90/385/EØF, vedlegg VIII, direktiv 93/42/EØF, vedlegg XI, eller direktiv 98/79/EF, vedlegg IX, samt direktiv 2003/32/EF artikkel 5 for så vidt gjelder medisinsk utstyr fremstilt ved bruk av animalsk vev.

§ 3A nytt femte ledd skal lyde:

(5) For medisinsk utstyr som inneholder animalsk vev og som omfattes av direktiv 93/42/EØF samt direktiv 2003/32/EF, skal teknisk kontrollorgan (meldt organ) foreta teknisk samsvarsvurdering som angitt i direktiv

2003/32/EF artikkel 5 og eget vedlegg til direktivet. Dersom produsenten ikke kan fremlegge en «TSE-attest» som bekrefter egnetheten av vevet, påhviler det teknisk kontrollorgan å forelegge produsentens risikoanalyse og – håndtering for andre lands myndigheter for uttalelse, før eventuelt sertifikat kan utstedes. Uttalefristen skal ikke være kortere enn 12 uker.

§ 3A nåværende femte og sjette ledd blir sjette og syvende ledd.

§ 8 annet ledd skal lyde:

(2) Den som produserer, omsetter, eier eller i sin virksomhet bruker utstyret og som er kjent med hendelsesavviket, feilen eller svikten, plikter å gi melding. Melding sendes i henhold til de retningslinjer som gis av Sosial- og helsedirektoratet.

§ 10 nytt sjette ledd skal lyde:

(6) Medisinsk utstyr som er fremstilt ved bruk av animalsk vev og omfattes av EF-sertifikat konstruksjonsundersøkelse eller et EF-typeprøvingssertifikat utstedt før 1. april 2004, må søke om et supplerende EF-sertifikat for konstruksjonsundersøkelse eller et EF-typeprøvingssertifikat som bekrefter samsvar med spesifikasjonene gitt i vedlegget til direktiv 2003/32/EF.

Inntil 30. september 2004 tillates markedsføring og ibruktaking av medisinsk utstyr fremstilt ved bruk av animalsk vev som omfattes av EF-sertifikat for konstruksjonsundersøkelse eller EF-typeprøvingssertifikat utstedt før 1. april 2004.

II

Endringene trer i kraft straks.

13. aug. Nr. 1174 2004

Forskrift om endring i forskrift om regulering av fisket med fartøy som fører russisk flagg i Norges økonomiske sone og fiskerisone ved Jan Mayen i 2004.

Fastsatt av Fiskeridepartementet 13. august 2004 med hjemmel i lov 17. desember 1976 nr. 91 om Norges økonomiske sone § 4 og § 6, jf. forskrift 13. mai 1977 nr. 2 om utlendingers fiske og fangst i Norges økonomiske sone § 13. Kunngjort 17. august 2004.

I

I forskrift 15. januar 2004 nr. 339 om regulering av fisket med fartøy som fører russisk flagg i Norges økonomiske sone og fiskerisone ved Jan Mayen i 2004 gjøres følgende endring:

§ 12 skal lyde:

Fartøy som fører russisk flagg har i tidsrommet 15. januar til 31. desember 2004 adgang til å fiske inntil til sammen 104.775 tonn norsk vårgytende sild i Norges økonomiske sone nord for 62° N og i fiskerisone ved Jan Mayen. Fiskeridirektoratet kan stanse fisket når de kvantum som er angitt er beregnet oppfisket.

II

Endringen trer i kraft straks.

13. aug. Nr. 1175 2004

Delegering av myndighet til Fiskeridirektoratet til å fastsette forskrift om stopp i fisket etter norsk vårgytende sild i fiskevernsone ved Svalbard i 2004.

Fastsatt av Fiskeridepartementet 13. august 2004 med hjemmel i lov 17. desember 1976 nr. 91 om Norges økonomiske sone, jf. forskrift 3. juni 1977 nr. 6 om fiskevernsone ved Svalbard § 3. Kunngjort 17. august 2004.

Fiskeridirektoratet gis fullmakt til å fastsette forskrift om stopp i fisket etter norsk vårgytende sild i fiskevernsone ved Svalbard i 2004.

13. aug. Nr. 1176 2004

Forskrift om stopp i fisket etter norsk vårgytende sild i fiskevernsone ved Svalbard i 2004.

Fastsatt av Fiskeridirektoratet 13. august 2004 med hjemmel i delegeringsvedtak 13. august 2004 nr. 1175, jf. lov 17. desember 1976 nr. 91 om Norges økonomiske sone, jf. forskrift 3. juni 1977 nr. 6 om fiskevernsone ved Svalbard § 3. Kunngjort 17. august 2004.

§ 1. Stopp i fisket

Fisket etter norsk vårgytende sild i fiskevernsone ved Svalbard stoppes for alle fartøy søndag 15. august 2004 kl. 24.00.

§ 2. Straff og inndragning

Forsettlig eller uaktsom overtredelse av bestemmelser gitt i denne forskrift er gjenstand for straff og inndragning etter lov 17. desember 1976 nr. 91 om Norges økonomiske sone § 8 og § 9. På samme måte straffes medvirkning og forsøk.

§ 3. Ikrafttredelse

Denne forskrift trer i kraft straks.

5. juli Nr. 1193 2004**Forskrift om endring i forskrift om saksbehandlingen for fylkesmannen ved separasjon og skilsmisse m.v.**

Fastsatt av Barne- og familiedepartementet 5. juli 2004 med hjemmel i lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap § 29 annet ledd. Kunngjort 20. august 2004.

I

I forskrift 18. november 1992 nr. 981 om saksbehandlingen for fylkesmannen ved separasjon og skilsmisse m.v. gjøres følgende endring:

§ 3 skal lyde:

På forespørsel fra foreldrene skal fylkesmannen orientere om foreldreansvar, hvor barna skal bo fast og samværsrett.

II

Endringen trer i kraft 1. oktober 2004.

17. aug. Nr. 1194 2004**Forskrift om anvendelse av konkurranseloven § 10 tredje ledd på grupper av forsknings- og utviklingsavtaler.**

Fastsatt av Arbeids- og administrasjonsdepartementet 17. august 2004 med hjemmel i lov 5. mars 2004 nr. 12 om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger (konkurranseloven) § 10 fjerde ledd, jf. delegeringsvedtak 16. april 2004 nr. 631. Kunngjort 20. august 2004.

§ 1. Unntak

(1) Konkurranseloven § 10 første ledd kommer ikke til anvendelse på følgende avtaler inngått mellom to eller flere foretak (heretter kalt «avtalepartene») om vilkårene for disse foretakenes

- a) felles forskning og utvikling av produkter eller prosesser og felles utnyttning av resultatene, eller
- b) felles utnyttning av resultatene av den forskning og utvikling av produkter og prosesser som er utført i fellesskap i henhold til en forhåndsavtale inngått mellom de samme foretak, eller
- c) felles forskning og utvikling av produkter eller prosesser, men uten felles utnyttning av resultatene.

Dette unntak får anvendelse i den grad avtalene (heretter kalt «forsknings- og utviklingsavtaler») inneholder konkurransebegrensninger som faller inn under virkeområdet for konkurranseloven § 10 første ledd.

(2) Unntaket fastsatt i første ledd får også virkning for bestemmelser i forsknings- og utviklingsavtaler som ikke utgjør hovedformålet med avtalene, men er direkte knyttet til og nødvendige for gjennomføringen av disse, for eksempel en forpliktelse til ikke på egen hånd eller sammen med tredjemann å utføre forsknings- og utviklingsarbeid på det området avtalen omfatter eller på et nært tilknyttet område i det tidsrom avtalen gjennomføres.

Bestemmelsen i annet ledd første punktum gjelder imidlertid ikke for bestemmelser som har samme formål som konkurransebegrensningene nevnt i § 5 første ledd.

§ 2. Definisjoner

I denne forskrift menes med:

- a) «avtale»: en avtale, en beslutning truffet av en sammenslutning av foretak, eller en samordnet opptreden,
- b) «deltakende foretak»: foretak som er parter i forsknings- og utviklingsavtalen og deres respektive tilknyttede foretak,
- c) «tilknyttede foretak»:
  1. foretak der en part i forsknings- og utviklingsavtalen, direkte eller indirekte
    - i) har mer enn halvparten av stemmerettighetene, eller
    - ii) kan utnevne mer enn halvparten av medlemmene i kontrollorganet, administrasjonsorganet eller de organer som rettslig representerer foretaket, eller
    - iii) har rett til å lede foretakets forretninger,
  2. foretak som overfor en avtalepart direkte eller indirekte har rettigheter eller innflytelse som nevnt i nr. 1,
  3. foretak der et foretak nevnt i nr. 2 direkte eller indirekte har rettigheter eller innflytelse som nevnt i nr. 1,

4. foretak der en avtalepart sammen med ett eller flere av foretakene nevnt i nr. 1, 2 eller 3, eller foretak der to eller flere av de sistnevnte foretak i fellesskap har rettigheter eller innflytelse som nevnt i nr. 1,
5. foretak der rettigheter eller innflytelse som nevnt i nr. 1 i fellesskap innehas av:
  - i) avtalepartene eller deres respektive tilknyttede foretak nevnt i nr. 1 til 4, eller
  - ii) en eller flere av avtalepartene eller ett eller flere av deres tilknyttede foretak nevnt i nr. 1 til 4 og en eller flere tredjemenn,
- d) «forskning og utvikling»: erverv av knowhow om produkter og prosesser og gjennomføring av teoretiske analyser, systematiske studier eller forsøk, herunder forsøksproduksjon, teknisk utprøving av produkter eller prosesser, oppføring av nødvendige anlegg og erverv av intellektuell eiendomsrett til resultatene,
- e) «produkt»: en vare og/eller en tjeneste, herunder både produkter og/eller tjenester på ulike nivåer i prosessen og ferdige produkter og/eller tjenester,
- f) «prosess omfattet av avtalen»: en teknologi eller prosess som er et resultat av det felles forsknings- og utviklingsarbeidet,
- g) «produkt omfattet av avtalen»: et produkt som er et resultat av det felles forsknings- og utviklingsarbeidet, produsert eller levert ved bruk av prosessene omfattet av avtalen,
- h) «utnytting av resultatene»: produksjon eller distribusjon av produktene omfattet av avtalen eller anvendelse av prosesser omfattet av avtalen, overdragelse av intellektuell eiendomsrett eller lisensiering av slik rett, eller meddelelse av knowhow med sikte på slik produksjon eller anvendelse,
- i) «intellektuelle eiendomsrettigheter»: industrielle eiendomsrettigheter, opphavsrettigheter og beslektede rettigheter,
- j) «knowhow»: en helhet av ikke-patentert praktisk viten som følger av erfaring og prøving, og som er hemmelig, betydelig og identifisert. Med «hemmelig» menes i denne sammenheng at knowhowen ikke er allment kjent eller lett tilgjengelig; med «betydelig» menes at knowhowen omfatter viten som er uunnværlig for produksjonen av produktene omfattet av avtalen eller anvendelsen av prosesser omfattet av avtalen, med «identifisert» menes at den aktuelle knowhow er beskrevet på en så forståelig måte at det er mulig å kontrollere om den oppfyller kriteriene «hemmelig» og «betydelig»,
- k) «felles» utføring av forsknings- og utviklingsarbeidet, eller utnytting av resultatene: at det aktuelle arbeidet
  - utføres av en felles gruppe, organisasjon eller foretak,
  - i fellesskap overlates til tredjemann, eller
  - fordeles mellom avtalepartene slik at disse spesialiserer seg innen forskning, utvikling, produksjon eller distribusjon,
- l) «konkurrerende foretak»: et foretak som leverer et produkt som kan forbedres eller erstattes av varene omfattet av avtalen (en faktisk konkurrent) eller et foretak som på grunnlag av realistiske vurderinger kan tenkes å ville foreta de nødvendige tilleggsinvesteringer eller påta seg andre nødvendige omstillingskostnader for å kunne gå inn på det relevante marked som reaksjon på en liten, men varig økning i relative priser (en potensiell konkurrent),
- m) «det relevante marked for produktene omfattet av avtalen»: det eller de relevante produktmarked(er) eller det eller de relevante geografiske marked(er) for produktene omfattet av avtalen.

§ 3. *Vilkår for unntak*

- (1) Unntaket i § 1 får anvendelse på de vilkår som er fastsatt i annet til femte ledd.
- (2) Alle avtaleparter har tilgang til resultatene av det felles forsknings- og utviklingsarbeid for videre forskning eller for utnytting. Forskningsinstitutter, akademiske institusjoner eller foretak som driver forskning og utvikling som en forretningsmessig tjeneste, vanligvis uten aktivt å utnytte resultatene, kan gå med på å begrense bruken av forsknings- og utviklingsresultatene til videre forskning.
- (3) Med forbehold for annet ledd, dersom forsknings- og utviklingsavtalen utelukkende omfatter felles forskning og utvikling, står hver av avtalepartene fritt til på egen hånd å utnytte resultatene av den felles forskning og utvikling samt den allerede eksisterende knowhow som er nødvendig for dette formål. En slik utnyttingsrett kan begrenses til ett eller flere tekniske bruksområder dersom avtalepartene ikke er konkurrerende foretak på tidspunktet for inngåelsen av forsknings- og utviklingsavtalen.
- (4) Den felles utnyttingen gjelder resultater som er beskyttet ved intellektuelle eiendomsrettigheter eller som utgjør knowhow som i vesentlig grad bidrar til tekniske og økonomiske framskritt, og resultatene er av avgjørende betydning for framstillingen av produkter omfattet av avtalen eller for anvendelsen av prosesser omfattet av avtalen.
- (5) Foretak som har fått overdratt framstillingen av produktene, som ledd i spesialisering mellom partene må være pålagt å imøtekomme leveransebestillinger fra alle avtaleparter, unntatt dersom forsknings- og utviklingsavtalen også omfatter felles distribusjon.

§ 4. *Markedsandelsterskel og unntakets varighet*

- (1) Når de deltakende foretak ikke er konkurrerende foretak, skal unntaket fastsatt i § 1 få anvendelse i det tidsrom forskningen og utviklingen utføres. Ved felles utnytting av resultatene skal unntaket fortsette å gjelde i en periode på sju år fra den dag de produkter som er omfattet av avtalen, første gang blir markedsført i Norge.
- (2) Når to eller flere av de deltakende foretak er konkurrerende foretak, skal unntaket fastsatt i § 1 få anvendelse i perioden nevnt i første ledd bare dersom de deltakende foretak på det tidspunkt forsknings- og

utviklingsavtalen inngås, ikke har en samlet markedsandel som overstiger 25 prosent av det relevante marked for de produktene som kan forbedres eller erstattes av produktene omfattet av avtalen.

(3) Etter perioden nevnt i første ledd skal unntaket få anvendelse så lenge de deltakende foretak ikke har en samlet markedsandel som overstiger 25 prosent av det relevante marked for produktene omfattet av avtalen.

§ 5. *Avtaler som ikke er omfattet av unntaket*

(1) Unntaket fastsatt i § 1 får ikke anvendelse på forsknings- og utviklingsavtaler som, direkte eller indirekte, isolert eller i kombinasjon med andre faktorer under avtalepartenes kontroll, har som formål

- a) å begrense de deltakende foretaks frihet til å utføre forsknings- og utviklingsarbeid, på egen hånd eller i samarbeid med tredjemann, på et område uten forbindelse med det området forsknings- og utviklingsarbeidet omfatter eller, etter at arbeidet er gjennomført, på et område som omfattes av eller har tilknytning til det,
- b) å hindre avtalepartene, etter at forsknings- og utviklingsarbeidet er gjennomført, fra å bestride gyldigheten av intellektuelle eiendomsrettigheter som de har i Norge og som har relevans for forsknings- og utviklingsarbeidet, eller, etter at forsknings- og utviklingsavtalen er utløpt, fra å bestride gyldigheten av intellektuelle eiendomsrettigheter som avtalepartene har i Norge, og som beskytter forsknings- og utviklingsresultatene. Dette berører ikke muligheten for at forsknings- og utviklingsavtalen kan sies opp i tilfelle en av partene bestrider gyldigheten av slike intellektuelle eiendomsrettigheter,
- c) å begrense produksjon eller salg,
- d) å fastsette priser når produktene omfattet av avtalen selges til tredjemann,
- e) å begrense de deltakende foretaks frihet med hensyn til valg av kundekrets når det er gått sju år etter at produktene omfattet av avtalen første gang ble markedsført i Norge,
- f) å hindre en avtalepart fra passivt salg av produktene omfattet av avtalen på områder reservert for andre avtaleparter,
- g) å hindre avtalepartene fra å markedsføre produkter omfattet av avtalen, eller fra å føre en aktiv salgspolitikk for produktene i Norge reservert for andre avtaleparter når det er gått sju år etter at produktene omfattet av avtalen første gang ble markedsført i Norge,
- h) å pålegge avtalepartene å nekte å gi tredjemann lisens for framstilling av produkter eller anvendelse av prosesser som er omfattet av avtalen, dersom avtalen ikke inneholder bestemmelser om at minst én av avtalepartene selv skal utnytte forsknings- og utviklingsresultatene, eller dersom slik utnyttning ikke finner sted,
- i) å pålegge avtalepartene plikt til å nekte å imøtekomme etterspørsel fra brukere eller forhandlere på deres respektive områder som vil markedsføre produktene omfattet av avtalen på andre områder i Norge, eller
- j) å pålegge avtalepartene plikt til å begrense brukeres og forhandleres mulighet til å kjøpe produktene omfattet av avtalen fra andre forhandlere i Norge, og særlig til å utøve intellektuelle eiendomsrettigheter eller iverksette tiltak for å forhindre at brukere eller forhandlere kjøper eller markedsfører i Norge produkter som en annen avtalepart på lovlig vis har markedsført eller gitt tillatelse til å markedsføre i Norge.

(2) Første ledd får ikke anvendelse på:

- a) fastsetting av produksjonsmål dersom utnyttningen av resultatene omfatter felles produksjon av produktene omfattet av avtalen,
- b) fastsetting av salgsmål og av priser til direkte kunder dersom utnyttningen av resultatene omfatter felles distribusjon av produktene omfattet av avtalen.

§ 6. *Anvendelse av markedsandelsterskelen*

(1) Ved anvendelsen av markedsandelsterskelen fastsatt i § 4 skal følgende regler gjelde:

- a) markedsandelen skal beregnes på grunnlag av omsetningsverdien på markedet. Dersom opplysninger om omsetningsverdien på markedet ikke er tilgjengelige, kan anslag basert på andre pålitelige markedsopplysninger, herunder opplysninger om salgsvolumet på markedet, brukes til å beregne markedsandelen for det aktuelle foretaket,
- b) markedsandelen skal beregnes på grunnlag av opplysninger for foregående kalenderår,
- c) markedsandelen som innehas av foretakene nevnt i § 2 bokstav c nr. 5, skal fordeles likt på hvert enkelt foretak som har rettigheter eller innflytelse som nevnt i § 2 bokstav c nr. 1.

(2) Dersom markedsandelen nevnt i § 4 tredje ledd i utgangspunktet ikke er på over 25 prosent, men senere stiger over dette nivå uten å overskride 30 prosent, får unntaket fastsatt i § 1 fortsatt anvendelse i et tidsrom på to sammenhengende kalenderår etter det året da terskelen på 25 prosent første gang ble overskredet.

(3) Dersom markedsandelen nevnt i § 4 tredje ledd i utgangspunktet ikke er på over 25 prosent, men senere stiger til over 30 prosent, får unntaket fastsatt i § 1 fortsatt anvendelse i ett kalenderår etter det året da nivået på 30 prosent første gang ble overskredet.

(4) Anvendelsen av annet og tredje ledd kan ikke kombineres på en slik måte at tidsrommet på to kalenderår overskrides.

§ 7. *Ikrafttredelse og varighet*

Denne forskrift trer i kraft 17. august 2004 og gjelder til 31. desember 2010.

17. aug. Nr. 1195 2004**Forskrift om anvendelse av konkurranseloven § 10 tredje ledd på grupper av spesialiseringsavtaler.**

Fastsatt av Arbeids- og administrasjonsdepartementet 17. august 2004 med hjemmel i lov 5. mars 2004 nr. 12 om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger (konkurranseloven) § 10 fjerde ledd, jf. delegeringsvedtak 16. april 2004 nr. 631. Kunngjort 20. august 2004.

§ 1. Unntak

(1) Konkurranseloven § 10 første ledd kommer ikke til anvendelse på følgende avtaler inngått mellom to eller flere foretak (heretter kalt «avtalepartene») om vilkårene for disse foretaks spesialisering i produksjon av produkter (heretter kalt «spesialiseringsavtaler»):

- a) avtaler om ensidig spesialisering, der en av avtalepartene går med på å slutte å produsere bestemte produkter eller å avstå fra å produsere disse produktene, men kjøper dem av et konkurrerende foretak, samtidig som det konkurrerende foretak går med på å produsere og levere disse produktene, eller
- b) avtaler om gjensidig spesialisering, der en eller flere avtaleparter på gjensidig grunnlag går med på å slutte eller avstå fra å produsere bestemte, men forskjellige produkter, og på å kjøpe disse produktene fra de andre avtalepartene, som går med på å levere dem, eller
- c) avtaler om felles produksjon, der en eller flere avtaleparter blir enige om å produsere bestemte produkter sammen.

Dette unntak får anvendelse i den grad slike spesialiseringsavtaler inneholder konkurransebegrensninger som faller inn under virkeområdet for konkurranseloven § 10 første ledd.

(2) Unntaket fastsatt i første ledd får også anvendelse for bestemmelser i spesialiseringsavtaler som ikke utgjør hovedformålet med avtalene, men er direkte knyttet til og nødvendige for gjennomføringen av disse, for eksempel bestemmelser om overdragelse eller bruk av intellektuelle eiendomsrettigheter.

Annet ledd første punktum gjelder imidlertid ikke for bestemmelser som har samme formål som konkurransebegrensningene nevnt i § 5 første ledd.

§ 2. Definisjoner

I denne forskrift menes med:

- a) «avtale»: en avtale, en beslutning tatt av en sammenslutning av foretak, eller en samordnet opptreden,
- b) «deltakende foretak»: foretak som er parter i avtalen og deres respektive tilknyttede foretak,
- c) «tilknyttede foretak»:
  1. foretak der en avtalepart direkte eller indirekte
    - har mer enn halvparten av stemmerettighetene, eller
    - kan utnevne mer enn halvparten av medlemmene i kontrollorganet, administrasjonsorganet eller de organer som rettslig representerer foretaket, eller
    - har rett til å lede foretakets forretninger,
  2. foretak som overfor en avtalepart direkte eller indirekte har rettigheter eller innflytelse som nevnt under nr. 1,
  3. foretak der et foretak nevnt under nr. 2 direkte eller indirekte har rettigheter eller innflytelse som nevnt under nr. 1,
  4. foretak der en avtalepart sammen med ett eller flere av foretakene nevnt under nr. 1, 2 eller 3, eller foretak der to eller flere av de sistnevnte foretak i fellesskap har rettigheter eller innflytelse som nevnt under nr. 1,
  5. foretak der rettigheter eller innflytelse som nevnt i nr. 1 i fellesskap innehas av:
    - i) avtalepartene eller deres respektive tilknyttede foretak nevnt i nr. 1 til 4, eller
    - ii) en eller flere av avtalepartene eller ett eller flere av deres tilknyttede foretak nevnt i nr. 1 til 4 og en eller flere tredjemenn.
- d) «produkt»: en vare og/eller en tjeneste, herunder både varer og/eller tjenester på ulike nivåer i prosessen og ferdige varer og/eller tjenester, med unntak av distribusjons- og utleietjenester,
- e) «produksjon»: produksjon av varer eller yting av tjenester, herunder produksjon ved bruk av underleverandør,
- f) «det relevante marked»: det eller de relevante produktmarked(er) og det eller de relevante geografiske marked(er) for de produktene som er gjenstand for en spesialiseringsavtale,
- g) «konkurrerende foretak»: et foretak som er aktivt på det relevante marked (en faktisk konkurrent) eller et foretak som på grunnlag av realistiske vurderinger kan tenkes å ville foreta de nødvendige tilleggsinvesteringer eller påta seg andre nødvendige omstillingskostnader for å kunne gå inn på det relevante marked som reaksjon på en liten, men varig økning i relative priser (en potensiell konkurrent).
- h) «eksklusiv leveringsplikt»: en plikt til ikke å levere det produkt som er omfattet av spesialiseringsavtalen til andre konkurrerende foretak enn en avtalepart.
- i) «eksklusiv kjøpsplikt»: en plikt til å kjøpe det produkt som er omfattet av spesialiseringsavtalen bare fra den avtalepart som har gått med å levere det.

§ 3. Innkjøps- og markedsføringsordninger

Unntaket fastsatt i § 1 får også anvendelse dersom

- a) avtalepartene godtar en eksklusiv kjøps- og/eller leveringsplikt i forbindelse med en avtale om ensidig eller gjensidig spesialisering eller felles produksjon, eller
- b) avtalepartene ikke selger produktene som er gjenstand for spesialiseringsavtalen hver for seg, men avtaler felles distribusjon eller blir enige om å oppnevne tredjemann som distributør på eksklusivt eller ikke-eksklusivt grunnlag i forbindelse med en avtale om felles produksjon, forutsatt at tredjemann ikke er et konkurrerende foretak.

§ 4. *Markedsandelsterskel*

Unntaket fastsatt i § 1 får anvendelse forutsatt at de deltagende foretak til sammen ikke har en markedsandel som overstiger 20 prosent av det relevante marked.

§ 5. *Avtaler som ikke er omfattet av unntaket*

(1) Unntaket fastsatt i § 1 får ikke anvendelse på avtaler som, direkte eller indirekte, isolert eller i kombinasjon med andre faktorer under avtalepartenes kontroll, har som formål:

- a) å fastsette priser ved salg av produktene til tredjemann,
- b) å begrense produksjon eller salg, eller
- c) å fordele markeder eller kunder.

(2) Første ledd får ikke anvendelse på:

- a) bestemmelser om den avtalte mengde produkter innenfor rammen av en avtale om ensidig eller gjensidig spesialisering, eller fastsettelse av kapasitet og produksjonsvolum i felles produksjonsforetak innenfor rammen av en felles produksjonsavtale,
- b) fastsetting av salgsmål og av prisene fra et felles produksjonsforetak til direkte kunder innenfor rammen av § 3 bokstav b.

§ 6. *Anvendelse av markedsandelsterskelen*

(1) Ved anvendelsen av markedsandelsterskelen fastsatt i § 4 skal følgende regler gjelde:

- a) markedsandelen skal beregnes på grunnlag av salgsverdien på markedet; dersom opplysninger om salgsverdien på markedet ikke er tilgjengelige, kan anslag basert på andre pålitelige markedsopplysninger, herunder opplysninger om salgsvolumet på markedet, brukes til å beregne markedsandelen for det aktuelle foretaket,
- b) markedsandelen skal beregnes på grunnlag av opplysninger for foregående kalenderår,
- c) markedsandelen som innehas av foretakene nevnt i § 2 bokstav c nr. 5, skal fordeles likt på hvert enkelt foretak som har rettigheter eller innflytelse som nevnt i § 2 bokstav c nr. 1.

(2) Dersom markedsandelen nevnt i § 4 i utgangspunktet ikke er på over 20 prosent, men senere stiger over dette nivå uten å overskride 25 prosent, får unntaket fastsatt i § 1 fortsatt anvendelse i et tidsrom på to sammenhengende kalenderår etter det året da terskelen på 20 prosent første gang ble overskredet.

(3) Dersom markedsandelen nevnt i § 4 i utgangspunktet ikke er på over 20 prosent, men senere stiger til over 25 prosent, får unntaket fastsatt i § 1 fortsatt anvendelse i ett kalenderår etter det året da nivået på 25 prosent første gang ble overskredet.

(4) Anvendelsen av annet og tredje ledd kan ikke kombineres på en slik måte at tidsrommet på to kalenderår overskrides.

§ 7. *Ikrafttredelse og varighet*

Denne forskrift trer i kraft 17. august 2004 og gjelder til 31. desember 2010.

17. aug. Nr. 1196 2004

Forskrift om anvendelse av konkurranseloven § 10 tredje ledd på grupper av vertikale avtaler og samordnet oppreden.

Fastsatt av Arbeids- og administrasjonsdepartementet 17. august 2004 med hjemmel i lov 5. mars 2004 nr. 12 om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger (konkurranseloven) § 10 fjerde ledd, jf. delegeringsvedtak 16. april 2004 nr. 631. Kunngjort 20. august 2004.

§ 1. *Definisjoner*

I denne forskrift menes med:

- a) «konkurrerende foretak»: faktiske eller potensielle leverandører på det samme produktmarked; produktmarkedet omfatter varer og tjenester som kjøperen anser for å være innbyrdes ombyttbare eller substituerbare med avtalevarerne eller -tjenestene på grunn av produktenes egenskaper, pris og bruksområde,
- b) «konkurransesklausul»: enhver direkte eller indirekte forpliktelse som hindrer kjøperen i å produsere, kjøpe, selge eller videreselge varer eller tjenester som konkurrerer med avtalevarerne eller -tjenestene, eller enhver direkte eller indirekte forpliktelse for kjøperen til å kjøpe fra leverandøren, eller fra et annet foretak utpekt av leverandøren, mer enn 80 prosent av kjøperens årlige innkjøp av avtalevarer eller -tjenester samt varer og tjenester som er substituerbare på det relevante marked, beregnet på grunnlag av verdien av foretatte innkjøp det foregående kalenderår,

- c) «eksklusiv leveringsforpliktelse»: enhver direkte eller indirekte forpliktelse som pålegger leverandøren å selge varer eller tjenester angitt i avtalen til bare én kjøper innen Norge med henblikk på særskilt bruk eller videresalg,
- d) «selektivt distribusjonssystem»: et distribusjonssystem der leverandøren forplikter seg til å selge avtalevarer eller -tjenester, direkte eller indirekte, bare til distributører som er utvalgt etter bestemte kriterier, og der disse distributørene forplikter seg til ikke å selge slike varer eller tjenester til distributører som ikke er godkjent,
- e) «immaterialrettigheter»: industrielle eiendomsrettigheter, opphavsrettigheter og beslektede rettigheter,
- f) «knowhow»: en helhet av ikke-patentert praktisk viten som følger av leverandørens erfaring og prøving og som er hemmelig, betydelig og identifisert; med «hemmelig» menes i denne sammenheng at knowhowen sett som helhet eller på grunn av elementenes konkrete sammenstilling ikke er allment kjent eller lett tilgjengelig; med «betydelig» menes at knowhowen omfatter viten som er uunnværlig for kjøperen med henblikk på bruk, salg eller videresalg av avtalevarerne eller -tjenestene; med «identifisert» menes at knowhowen må beskrives på en tilstrekkelig omfattende måte så det blir mulig å få bekreftet at den oppfyller hemmelighets- og betydelighetskriteriet,
- g) «kjøper»: et foretak som i henhold til en avtale som faller inn under konkurranseloven § 10 første ledd selger varer eller tjenester på vegne av et annet foretak.

§ 2. Virkeområde

(1) Konkurranseloven § 10 første ledd får ikke anvendelse på avtaler og samordnet opptreden inngått mellom to eller flere foretak der hvert av dem, i henhold til avtalen, driver sin virksomhet innen ulike ledd i produksjons- eller distribusjonsskjeden, og som gjelder vilkårene for partenes kjøp, salg eller videresalg av varer eller tjenester (heretter kalt «vertikale avtaler»).

Dette unntak får anvendelse i den grad slike avtaler omfatter konkurransebegrensninger som omfattes av virkeområdet for konkurranseloven § 10 første ledd («vertikale begrensninger»).

(2) Unntaket fastsatt i første ledd får anvendelse på vertikale avtaler inngått mellom en sammenslutning av foretak og dens medlemmer, eller mellom en slik sammenslutning og dens leverandører bare dersom alle dens medlemmer er varedetaljister og dersom intet enkeltmedlem av sammenslutningen, sammen med dets tilknyttede foretak, har en samlet årsomsetning på over 400 millioner kroner; vertikale avtaler inngått mellom slike sammenslutninger skal omfattes av denne forskrift uten å berøre anvendelsen av konkurranseloven § 10 på horisontale avtaler inngått mellom medlemmene av sammenslutningen eller på beslutninger truffet av sammenslutningen.

(3) Unntaket fastsatt i første ledd får anvendelse på vertikale avtaler som inneholder bestemmelser om overdragelse av immaterialrettigheter til kjøperen eller dennes bruk av disse, forutsatt at bestemmelsene ikke utgjør slike avtalers hovedgjenstand, og er direkte knyttet til kjøperens eller dennes kunders bruk, salg eller videresalg av varer eller tjenester. Unntaket får anvendelse under forutsetning av at bestemmelsene, når det gjelder avtalevarer eller -tjenester, ikke omfatter konkurransebegrensninger som har samme formål eller virkning som vertikale begrensninger som ikke er unntatt etter denne forskrift.

(4) Unntaket fastsatt i første ledd får ikke anvendelse på vertikale avtaler inngått mellom konkurrerende foretak; imidlertid får det anvendelse dersom konkurrerende foretak inngår en ensidig vertikal avtale og

- a) kjøperen har en samlet årsomsetning som ikke overstiger 800 millioner kroner, eller
- b) leverandøren er produsent og distributør av varer, mens kjøperen er en distributør som ikke produserer varer som konkurrerer med avtalevarerne, eller
- c) leverandøren er tjenesteyter innen flere omsetningsledd mens kjøperen ikke yter konkurrerende tjenester innen det omsetningsledd der vedkommende kjøper avtaletjenestene.

(5) Denne forskrift får ikke anvendelse på vertikale avtaler som omfattes av andre forskrifter om gruppefritak.

§ 3. Vilkår for unntak

(1) Med forbehold for annet ledd i denne paragraf får unntaket fastsatt i § 2 anvendelse under forutsetning av at leverandørens markedsandel ikke overstiger 30 prosent av det relevante marked der vedkommende selger avtalevarerne eller -tjenestene.

(2) Når det gjelder vertikale avtaler som inneholder eksklusive leveringsforpliktelser, får unntaket fastsatt i § 2 anvendelse under forutsetning av at kjøperens markedsandel ikke overstiger 30 prosent av det relevante marked der vedkommende kjøper avtalevarerne eller -tjenestene.

§ 4. Avtaler som ikke omfattes av unntaket

Unntaket fastsatt i § 2 får ikke anvendelse på vertikale avtaler som direkte eller indirekte, alene eller kombinert med andre faktorer under partenes kontroll, har som formål følgende:

- a) en begrensning av kjøperens adgang til å fastsette sin salgspris, uten å berøre leverandørens mulighet til å fastsette maksimumssalgspriser eller gi veiledende salgspriser, forutsatt at de ikke som følge av press eller insentiv fra den ene av partene får karakter av faste priser eller minstesalgspriser,
- b) en begrensning av det territorium der eller den kundegruppe kjøperen kan selge avtalevarerne eller -tjenestene til, unntatt
  - en begrensning av aktivt salg til det eksklusive territorium eller til den eksklusive kundegruppe som

- leverandøren har reservert for seg eller har overdratt til en annen kjøper, dersom en slik begrensning ikke begrenser salget for kjøperens kunder,
- en begrensning av kjøperens salg til sluttbrukere som utøver virksomhet på grossistnivå,
  - en begrensning pålagt medlemmene av et selektivt distribusjonssystem angående disses salg til ikke godkjente distributører, og
  - en begrensning av kjøperens mulighet til å selge deler som leveres med henblikk på innarbeiding, til kunder som vil kunne bruke dem til produksjon av samme type varer som dem leverandøren produserer,
- c) en begrensning av aktivt eller passivt salg til sluttbrukere for medlemmer av et selektivt distribusjonssystem som utøver virksomhet på detaljistnivå, uten å berøre muligheten for å forby et medlem av systemet å utøve virksomhet fra et ikke godkjent etableringssted,
- d) en begrensning av kryssleveransene mellom distributører innen et selektivt distribusjonssystem, herunder mellom distributører som utøver virksomhet innen ulike omsetningsledd,
- e) en begrensning avtalt mellom en leverandør av deler og en kjøper som innarbeider delene, når leverandøren hindres i å selge delene som reservedeler til sluttbrukere eller til reparatører eller andre tjenesteytere som ikke er utpekt av kjøperen med tanke på reparasjon av eller service på kjøperens varer.

§ 5. *Avtaleforpliktelser som ikke omfattes av unntaket*

Unntaket fastsatt i § 2 får ikke anvendelse på noen av de følgende forpliktelser i vertikale avtaler:

- a) enhver direkte eller indirekte konkurranseklausul med ubegrenset varighet eller en varighet på over fem år. En konkurranseklausul som stilltiende kan fornyes utover et tidsrom på fem år skal anses som inngått for ubestemt tid. Tidsbegrensningen på fem år får imidlertid ikke anvendelse dersom avtalevarerne eller -tjenestene selges av kjøperen fra grunn og lokaler som eies av leverandøren eller som denne leier av tredjemann som ikke er knyttet til kjøper, forutsatt at varigheten av konkurranseklausulen ikke overstiger det tidsrom kjøperen benytter grunnen eller lokalene,
- b) enhver direkte eller indirekte forpliktelse som ved avtalens opphør hindrer kjøperen i å produsere, kjøpe, selge eller videreselge varer eller tjenester, med mindre denne forpliktelsen
- gjelder varer eller tjenester som konkurrerer med avtalevarerne eller -tjenestene, og
  - er begrenset til grunn og lokaler som kjøperen har drevet sin virksomhet fra i avtaleperioden, og
  - er absolutt nødvendig for å beskytte knowhow overført fra leverandøren til kjøperen,
- og forutsatt at varigheten av en slik konkurranseklausul er begrenset til et tidsrom på ett år fra avtalens opphør; denne forpliktelse skal ikke berøre muligheten for å pålegge en begrensning på bruk og offentliggjøring av knowhow som ikke er allment kjent, for ubestemt tid,
- c) enhver direkte eller indirekte forpliktelse som pålegger medlemmene av et selektivt distribusjonssystem ikke å selge merkene til bestemte konkurrerende leverandører.

§ 6. *Beregning av markedsandel*

(1) Markedsandelen på 30 prosent fastsatt i § 3 første ledd skal beregnes på grunnlag av salgsværdien på markedet av avtalevarerne eller -tjenestene og andre varer eller tjenester som leverandøren selger, og som kjøperen anser som innbyrdes ombyttbare eller substituerbare på grunn av egenskaper, pris og bruksområde; dersom det ikke foreligger opplysninger om salgsværdien på markedet, kan det benyttes beregninger basert på andre pålitelige markedsopplysninger, herunder salgsvolumet på markedet, for å fastslå markedsandelen til det berørte foretaket. Ved anvendelsen av § 3 annet ledd skal enten verdien av kjøp på markedet eller anslag over denne benyttes ved beregningen av markedsandelen.

(2) Ved anvendelsen av markedsandelsgrensen fastsatt i § 3 får følgende regler anvendelse:

- a) markedsandelen skal beregnes på grunnlag av opplysninger for foregående kalenderår,
- b) markedsandelen skal omfatte alle varer som er levert eller tjenester som er ytt til integrerte distributører med henblikk på salg,
- c) dersom markedsandelen i utgangspunktet ikke er på over 30 prosent, men senere stiger uten å overstige 35 prosent, får unntaket fastsatt i § 2 fortsatt anvendelse i et tidsrom på to sammenhengende kalenderår etter det året da markedsandelsgrensen på 30 prosent første gang ble overskredet,
- d) dersom markedsandelen i utgangspunktet ikke er på over 30 prosent, men senere stiger over 35 prosent, får unntaket fastsatt i § 2 fortsatt anvendelse i ett kalenderår etter det året da nivået på 35 prosent første gang ble overskredet,
- e) anvendelsen av bokstav c og d kan ikke kombineres, slik at tidsrommet på to kalenderår overskrides.

§ 7. *Beregning av årsumsetning*

(1) Ved beregningen av samlet årsumsetning i henhold til § 2 annet og fjerde ledd, skal omsetningen oppnådd av den aktuelle part i den vertikale avtalen i løpet av det foregående regnskapsår og omsetningen oppnådd av foretakets tilknyttede foretak når det gjelder alle varer og tjenester, uten skatt og avgifter, legges sammen. I den forbindelse skal ikke transaksjoner mellom parten i den vertikale avtalen og dennes tilknyttede foretak, eller mellom de tilknyttede foretak, medregnes.

(2) Unntaket fastsatt i § 2 får fortsatt anvendelse dersom den samlede årsumsetningsgrensen i et tidsrom på to sammenhengende regnskapsår ikke overstiges med mer enn 10 prosent.

§ 8. Tilknyttede foretak

(1) I denne forskrift skal betegnelsene «foretak», «leverandør» og «kjøper» omfatte deres respektive tilknyttede foretak.

(2) Med «tilknyttede foretak» menes:

- a) foretak der en avtalepart direkte eller indirekte
  - har mer enn halvparten av stemmerettene, eller
  - kan utnevne mer enn halvparten av medlemmene i foretakets kontrollorgan, administrasjonsorgan eller de organer som rettslig representerer foretaket, eller
  - har rett til å lede foretakets forretninger,
- b) foretak som overfor en avtalepart direkte eller indirekte har rettigheter eller innflytelse som nevnt under bokstav a,
- c) foretak der et foretak nevnt under bokstav b direkte eller indirekte har rettigheter eller innflytelse som nevnt under bokstav a,
- d) foretak der en avtalepart sammen med ett eller flere av foretakene nevnt under bokstav a, b eller c eller foretak der to eller flere av de sistnevnte foretak i fellesskap har rettigheter eller innflytelse som nevnt under bokstav a,
- e) foretak der rettigheter eller innflytelse som nevnt under bokstav a, i fellesskap innehas av:
  - avtalepartene eller deres respektive tilknyttede foretak omhandlet under bokstav a til d, eller
  - én eller flere av avtalepartene eller ett eller flere av deres tilknyttede foretak omhandlet under bokstav a til d og én eller flere tredjemenn.

(3) Ved anvendelsen av § 3 skal den markedsandel som innehas av foretakene nevnt i annet ledd bokstav e i denne paragraf, fordeles likt på hvert enkelt foretak som har rettigheter eller innflytelse som nevnt under annet ledd bokstav a.

§ 9. Ikrafttredelse og varighet

Denne forskriften trer i kraft 17. august 2004 og gjelder til 31. mai 2010.

17. aug. Nr. 1197 2004**Forskrift om anvendelse av konkurranseloven § 10 tredje ledd på grupper av vertikale avtaler og samordnet opptreden på motorvognsektoren.**

Fastsatt av Arbeids- og administrasjonsdepartementet 17. august 2004 med hjemmel i lov 5. mars 2004 nr. 12 om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger (konkurranseloven) § 10 fjerde ledd, jf. delegeringsvedtak 16. april 2004 nr. 631. Kunngjort 20. august 2004.

§ 1. Definisjoner

(1) I denne forskrift menes med:

- a) «konkurrerende foretak», faktiske eller potensielle leverandører på det samme produktmarked; produktmarkedet omfatter varer og tjenester som kjøperen anser for å være innbyrdes ombyttelige eller erstattelige med de varene eller tjenestene som omfattes av avtalen på grunn av produktenes egenskaper, pris og bruksområde,
- b) «konkurransesklausul», enhver direkte eller indirekte forpliktelse som hindrer kjøperen i å produsere, kjøpe, selge eller videreselge varer eller tjenester som konkurrerer med avtalevarerne eller -tjenestene, eller enhver direkte eller indirekte forpliktelse for kjøperen til å kjøpe fra leverandøren, eller fra et annet foretak utpekt av leverandøren, mer enn 30 prosent av kjøperens samlede innkjøp av avtalevarer, tilsvarende varer eller tjenester samt varer eller tjenester som er erstattelige på det relevante marked, beregnet på grunnlag av verdien av foretatte innkjøp det foregående kalenderår. En forpliktelse for forhandleren til å selge motorvogner fra andre leverandører på egne områder i utstillingslokalet for å unngå forveksling av merkene, utgjør ikke en konkurranseklausul i henhold til denne forskrift. En forpliktelse for forhandleren til å ha eget salgspersonale for hvert enkelt motorvognmerke utgjør en konkurranseklausul i henhold til denne forskrift, med mindre forhandleren beslutter å ha eget salgspersonale for hvert enkelt merke og leverandøren betaler alle tilleggs kostnader forbundet med dette,
- c) «vertikale avtaler», avtaler eller samordnet opptreden som inngås mellom to eller flere foretak som i forbindelse med avtalen virker på ulike trinn i produksjons- eller distribusjonsskjeden,
- d) «vertikale begrensninger», konkurransebegrensninger som omfattes av virkeområdet for konkurranseloven § 10 første ledd, dersom slike begrensninger inngår i en vertikal avtale,
- e) «forpliktelse til eksklusiv levering», enhver direkte eller indirekte forpliktelse som pålegger leverandøren å selge avtalevarer eller -tjenester til bare én kjøper innenfor Norge med henblikk på særskilt bruk eller videresalg,
- f) «selektivt distribusjonssystem», et distribusjonssystem der leverandøren forplikter seg til å selge avtalevarer eller -tjenester, direkte eller indirekte, bare til forhandlere eller reparatører som er utvalgt etter bestemte kriterier, og der disse forhandlerne eller reparatørene forplikter seg til ikke å selge slike varer eller tjenester til ikke-godkjente forhandlere eller uavhengige reparatører, uten at dette berører muligheten til å selge reservedeler til uavhengige reparatører eller forpliktelsen til å gi uavhengige operatører de tekniske

opplysninger, det feilsøkingsutstyr, det verktøy og den opplæring som kreves for reparasjon og vedlikehold av motorvogner eller for gjennomføring av miljøverntiltak,

- g) «kvantitativt, selektivt distribusjonssystem», et selektivt distribusjonssystem der leverandøren benytter kriterier for utvelgning av forhandlere eller reparatører som direkte begrenser deres antall,
  - h) «kvalitativt, selektivt distribusjonssystem», et selektivt distribusjonssystem der leverandøren benytter kriterier for utvelgning av forhandlere eller reparatører som er bare kvalitative, som er nødvendige på grunn av avtalevarenes eller -tjenestenes art, som er fastsatt ensartet for alle forhandlere og reparatører som søker om å delta i distribusjonssystemet, som anvendes uten forskjellsbehandling, og som ikke direkte begrenser antallet forhandlere eller reparatører,
  - i) «immaterialrettigheter», industrielle eiendomsrettigheter, opphavsrettigheter og beslektede rettigheter,
  - j) «knowhow», en helhet av ikke-patentert praktisk viten som følger av leverandørens erfaring og prøving, og som er hemmelig, betydelig og identifisert; med «hemmelig» menes i denne sammenheng at knowhowen sett som helhet eller på grunn av elementenes konkrete sammenstilling ikke er allment kjent eller lett tilgjengelig; med «betydelig» menes at knowhowen omfatter viten som er uunnværlig for kjøperen med henblikk på bruk, salg eller videresalg av avtalevarene eller -tjenestene; med «identifisert» menes at knowhowen må beskrives på en tilstrekkelig omfattende måte så det blir mulig å få bekreftet at den oppfyller hemmelighets- og betydelighetskriteriet,
  - k) «kjøper», et foretak som enten i egenskap av forhandler eller reparatør selger varer eller tjenester på vegne av et annet foretak,
  - l) «godkjent reparatør», en person som yter reparasjons- og vedlikeholdstjenester for motorvogner, og som virker innenfor et distribusjonssystem opprettet av en motorvognleverandør,
  - m) «uavhengig reparatør», en person som yter reparasjons- og vedlikeholdstjenester for motorvogner, og som ikke virker innenfor et distribusjonssystem opprettet av leverandøren av de motorvognene som den uavhengige reparatøren reparerer og vedlikeholder. En godkjent reparatør innenfor en gitt forhandlers distribusjonssystem skal anses å være en uavhengig reparatør i henhold til denne forskrift dersom vedkommende yter reparasjons- eller vedlikeholdstjenester for motorvogner som er omfattet av en annen leverandørs distribusjonssystem, som reparatøren ikke deltar i,
  - n) «motorvogn», et selvstendig motordrevet kjøretøy bestemt for kjøring på offentlig vei, og som har minst tre hjul,
  - o) «personbil», en motorvogn bestemt for persontransport med høyst åtte sitteplasser i tillegg til førerstedet,
  - p) «lett nyttekjøretøy», en motorvogn bestemt for gods- og persontransport med en vekt på høyst 3,5 tonn; dersom et visst lett nyttekjøretøy også selges i en utgave med en vekt på over 3,5 tonn, anses alle utgaver av dette kjøretøyet å være lette nyttekjøretøyer,
  - q) «avtaleutvalget», alle de ulike motorvognmodellene som forhandleren kan kjøpe av leverandøren,
  - r) «motorvogn som svarer til en modell i avtaleutvalget», et kjøretøy som omfattes av en distribusjonsavtale med et annet foretak innenfor det distribusjonssystem som er opprettet av produsenten eller med dennes samtykke, og som
    - produseres eller seriemonteres av produsenten, og
    - er identisk med et kjøretøy i avtaleutvalget med hensyn til karosseriform, framdriftssystem, understell og motortype,
  - s) «reservedeler», varer som skal monteres i eller på en motorvogn for å erstatte kjøretøyets komponenter, herunder varer som for eksempel smøremidler som er nødvendige for bruken av motorvognen, med unntak av drivstoff,
  - t) «originale reservedeler», reservedeler som er av samme kvalitet som de komponenter som brukes ved montering av en motorvogn, og som produseres i samsvar med motorvognprodusentens spesifikasjoner og produksjonsstandarder for produksjon av komponenter eller reservedeler til den berørte motorvogn. Dette omfatter reservedeler produsert på samme produksjonslinje som disse komponentene. Inntil det motsatte er bevist, antas det at deler utgjør originale reservedeler dersom produsenten av delene attesterer at delene er av samme kvalitet som komponentene som brukes ved montering av det berørte kjøretøy og er produsert i henhold til motorvognprodusentens spesifikasjoner og produksjonsstandarder,
  - u) «reservedeler av tilsvarende kvalitet», utelukkende reservedeler som produseres av et foretak som når som helst kan attestere at de berørte delene svarer til kvaliteten på de komponenter som brukes eller er blitt brukt ved montering av de berørte motorvogner,
  - v) «foretak i distribusjonsnett», produsenten samt de foretak som av produsenten eller med dennes samtykke har fått overlatt distribusjon, reparasjoner eller vedlikehold av avtalevarene eller tilsvarende varer,
  - w) «sluttbruker», også leasingselskaper med mindre de leasing-avtalene som anvendes innebærer en overdragelse av eiendomsretten eller en rett til å kjøpe kjøretøyet før avtalen utløper.
- (2) Uttrykkene «foretak», «leverandør», «kjøper», «forhandler» og «reparatør» skal omfatte disses respektive tilknyttede foretak.
- Med «tilknyttede foretak» menes:
- a) foretak der en avtalepart direkte eller indirekte
    - i) har mer enn halvparten av stemmerettighetene, eller

- ii) kan utnevne mer enn halvparten av medlemmene i foretakets kontrollorgan, styre eller de organer som rettslig representerer foretaket, eller
  - iii) har rett til å lede foretakets forretninger,
- b) foretak som overfor en avtalepart direkte eller indirekte har rettigheter eller innflytelse som nevnt under bokstav a,
  - c) foretak der et foretak nevnt under bokstav b direkte eller indirekte har rettigheter eller innflytelse som nevnt under bokstav a,
  - d) foretak der en avtalepart sammen med ett eller flere av foretakene nevnt under bokstav a, b eller c eller foretak der to eller flere av de sistnevnte foretak i fellesskap har rettigheter eller innflytelse som nevnt under bokstav a,
  - e) foretak der rettigheter eller innflytelse som nevnt under bokstav a i fellesskap innehas av:
    - i) avtalepartene eller deres respektive tilknyttede foretak omhandlet under bokstav a til d, eller
    - ii) én eller flere av avtalepartene eller ett eller flere av deres tilknyttede foretak omhandlet under bokstav a til d og én eller flere tredjemenn.

§ 2. Virkeområde

(1) Konkurranseloven § 10 første ledd kommer ikke til anvendelse på vertikale avtaler som gjelder vilkårene for partenes kjøp, salg eller videresalg av nye motorvogner, reservedeler til motorvogner eller reparasjons- og vedlikeholdstjenester for motorvogner.

Første ledd får anvendelse i den grad disse vertikale avtalene inneholder vertikale begrensninger.

Med «unntak» menes i denne forskrift det unntak som fastsettes i dette ledd.

(2) Unntaket får også anvendelse på følgende grupper av vertikale avtaler:

- a) Vertikale avtaler inngått mellom en sammenslutning av foretak og dens medlemmer, eller mellom en slik sammenslutning og dens leverandører bare dersom alle dens medlemmer er forhandlere av motorvogner eller reservedeler til motorvogner eller reparatører og dersom intet enkeltmedlem av sammenslutningen, sammen med dets tilknyttede foretak, har en samlet årsomsetning på over 400 millioner kroner; vertikale avtaler inngått mellom slike sammenslutninger skal omfattes av denne forskrift uten å berøre anvendelsen av konkurranseloven § 10 på horisontale avtaler inngått mellom medlemmene av sammenslutningen eller på beslutninger truffet av sammenslutningen.
- b) Vertikale avtaler som inneholder bestemmelser om overdragelse av immaterialrettigheter til kjøperen eller dennes bruk av disse, forutsatt at bestemmelsene ikke utgjør slike avtalers hovedgjenstand, og er direkte knyttet til kjøperens eller dennes kunders bruk, salg eller videresalg av varer eller tjenester. Unntaket får anvendelse under forutsetning av at bestemmelsene, når det gjelder avtalevarer eller -tjenester, ikke omfatter konkurransebegrensninger som har samme formål eller virkning som vertikale begrensninger som ikke er unntatt etter denne forskrift.
- (3) Unntaket får ikke anvendelse på vertikale avtaler inngått mellom konkurrerende foretak.
Det får imidlertid anvendelse når konkurrerende foretak inngår en ikke-gjensidig vertikal avtale og
  - a) kjøperen har en samlet årsomsetning som ikke overstiger 800 millioner kroner, eller
  - b) leverandøren er produsent og forhandler av varer, mens kjøperen er en forhandler som ikke produserer varer som konkurrerer med avtalevarene, eller
  - c) leverandøren er tjenesteyter innen flere omsetningsledd mens kjøperen ikke yter konkurrerende tjenester innen det omsetningsledd der vedkommende kjøper avtaletjenestene.

§ 3. Alminnelige vilkår

(1) Med forbehold for bestemmelsene i denne paragraf annet til syvende ledd får unntaket anvendelse under forutsetning av at leverandørens markedsandel ikke overstiger 30 prosent av det relevante marked der vedkommende selger nye motorvogner, reservedeler til motorvogner eller reparasjons- og vedlikeholdstjenester.

For anvendelse av unntaket gjelder imidlertid en markedsandelsgrense på 40 prosent for avtaler om opprettelse av kvantitative, selektive distribusjonssystemer for salg av nye motorvogner.

Disse grensene får ikke anvendelse på avtaler om opprettelse av kvalitative, selektive distribusjonssystemer.

(2) Når det gjelder vertikale avtaler som inneholder forpliktelse til eksklusiv levering, får unntaket anvendelse under forutsetning av at kjøperens markedsandel ikke overstiger 30 prosent av det relevante marked der vedkommende kjøper avtalevarene eller -tjenestene.

(3) Unntaket får anvendelse under forutsetning av at det i den vertikale avtalen som inngås med en forhandler eller en reparatør, er fastsatt at leverandøren tillater at rettigheter og forpliktelser som følger av den vertikale avtalen overføres til en annen forhandler eller reparatør innenfor distribusjonssystemet etter den tidligere forhandlerens eller reparatørens valg.

(4) Unntaket får anvendelse under forutsetning av at det i den vertikale avtalen som inngås med en forhandler eller en reparatør er fastsatt at en leverandør som ønsker å melde om oppsigelse av en avtale, skal gjøre det skriftlig og angi årsakene til oppsigelsen, som må være objektive og klare, for å hindre at en leverandør sier opp en vertikal avtale med en forhandler eller en reparatør på grunn av opptreden som ikke kan begrenses etter denne forskrift.

(5) Unntaket får anvendelse under forutsetning av at det i den vertikale avtalen som leverandøren av nye motorvogner inngår med en forhandler eller en godkjent reparatør, er fastsatt

- a) at avtalen inngås for et tidsrom på minst fem år; i dette tilfellet skal hver av partene forplikte seg til å underrette den andre parten minst seks måneder i forveien om at vedkommende ikke ønsker å fornye avtalen,
  - b) at avtalen inngås på ubestemt tid; i dette tilfellet skal den normale oppsigelsesfristen for begge parter være på minst to år; oppsigelsesfristen reduseres til minst ett år når
    - i) leverandøren ved lov eller særskilt avtale er pålagt å betale en rimelig erstatning når avtalen sies opp, eller
    - ii) leverandøren sier opp avtalen når det er nødvendig å legge om hele eller en betydelig del av nettet.
- (6) Unntaket får anvendelse under forutsetning av at den vertikale avtalen gir hver part rett til å henvise tvister om oppfyllelsen av deres avtaleforpliktelser til en uavhengig sakkyndig eller en voldgiftsmann. Slike tvister kan blant annet gjelde:
- a) leveringsvilkår,
  - b) fastsettelse eller oppnåelse av salgsmål,
  - c) oppfyllelse av krav til lagerbeholdning,
  - d) oppfyllelse av en forpliktelse til å levere eller bruke demonstrasjonskjøretøyer,
  - e) vilkår for salg av ulike merker,
  - f) spørsmålet om forbudet mot å drive virksomhet fra et ikke-godkjent etableringssted begrenser mulighetene for forhandleren av andre motorvogner enn personbiler eller lette nyttekjøretøyer til å utvide sin virksomhet,
  - g) spørsmålet om hvorvidt oppsigelse av en avtale er berettiget ut fra den begrunnelsen som gis i oppsigelsen.
- Den rett som er nevnt i første punktum berører ikke hver parts rett til å bringe saken inn for domstolene.
- (7) Ved anvendelsen av bestemmelsene i denne paragraf skal den markedsandel som innehas av foretakene nevnt i § 1 annet ledd bokstav e, fordeles likt på hvert enkelt foretak som har rettigheter eller innflytelse som nevnt i § 1 annet ledd bokstav a.

§ 4. Alvorlige begrensninger

(Alvorlige begrensninger med hensyn til salg av nye motorvogner, reparasjons- og vedlikeholdstjenester eller reservedeler)

- (1) Unntaket får ikke anvendelse på vertikale avtaler som direkte eller indirekte, alene eller kombinert med andre faktorer under partenes kontroll, har som formål følgende:
- a) en begrensning av forhandlerens eller reparatørens adgang til å fastsette sin salgspris, uten å berøre leverandørens mulighet til å fastsette høyeste salgspriser eller gi veiledende salgspriser, forutsatt at de ikke som følge av press eller incitament fra den ene av partene får karakter av faste priser eller minstesalgpriser,
  - b) en begrensning av det område der eller den kundegruppe forhandleren eller reparatøren kan selge de varene eller tjenestene som omfattes av avtalen til; unntaket får imidlertid anvendelse på
    - i) en begrensning av aktivt salg til det eneområdet eller til den ene kundegruppen som leverandøren har reservert for seg eller har overdratt til en annen forhandler eller reparatør, dersom en slik begrensning ikke begrenser salget for forhandlerens eller reparatørens kunder,
    - ii) en begrensning av forhandlerens salg til sluttbrukere, dersom forhandleren utøver virksomhet på grossistnivå,
    - iii) en begrensning pålagt medlemmene av et selektivt distribusjonssystem med hensyn til deres salg av nye motorvogner og reservedeler til ikke-godkjente forhandlere på markeder der det benyttes selektiv distribusjon, med forbehold for bestemmelsene i punkt i, og
    - iv) en begrensning av kjøperens mulighet til å selge komponenter som leveres med henblikk på innarbeiding, til kunder som vil kunne bruke dem til produksjon av samme type varer som dem leverandøren produserer,
  - c) en begrensning av kryssleveransene mellom forhandlere eller reparatører innenfor et selektivt distribusjonssystem, herunder mellom forhandlere eller reparatører som utøver virksomhet innen ulike omsetningsledd,
  - d) en begrensning av aktivt eller passivt salg av nye personbiler eller lette nyttekjøretøyer, reservedeler til alle motorvogner eller reparasjons- og vedlikeholdstjenester for alle motorvogner til sluttbrukere for medlemmer av et selektivt distribusjonssystem som utøver virksomhet på detaljistnivå på markeder der det benyttes selektiv distribusjon. Unntaket får anvendelse på avtaler som inneholder et forbud mot at et medlem av et selektivt distribusjonssystem driver virksomhet fra et ikke-godkjent etableringssted. Anvendelse av unntaket på et slikt forbud er imidlertid underlagt § 5 annet ledd bokstav b,
  - e) en begrensning av aktivt eller passivt salg av andre nye motorvogner enn personbiler eller lette nyttekjøretøyer til sluttbrukere for medlemmer av et selektivt distribusjonssystem som utøver virksomhet på detaljistnivå på markeder der det benyttes selektiv distribusjon, uten at dette berører leverandørens mulighet til å forby et medlem av systemet å utøve virksomheten fra et ikke-godkjent etableringssted.

(Alvorlige begrensninger som gjelder bare salg av nye motorvogner)

- f) en begrensning av forhandlerens mulighet til å selge nye motorvogner som svarer til en modell i forhandlerens avtaleutvalg,

- g) en begrensning av forhandlerens mulighet til å inngå underleverandøravtaler om reparasjons- og vedlikeholdstjenester med godkjente reparatører, uten at det berører leverandørens mulighet til å kreve at forhandleren gir sluttbrukerne navnet og adressen til den eller de berørte reparatørene før det inngås en salgsavtale, og at, dersom noen av disse godkjente reparatørene ikke er etablert i nærheten av utsalgsstedet, også å opplyse sluttbrukerne hvor langt det eller de berørte verkstedene ligger fra utsalgsstedet; slike forpliktelser kan imidlertid pålegges bare under forutsetning av at tilsvarende forpliktelser pålegges forhandlere som ikke har sitt verksted i samme lokaler som sitt utsalgssted.

(Alvorlige begrensninger som gjelder bare salg av reparasjons- og vedlikeholdstjenester og av reservedeler)

- h) en begrensning av en godkjent reparatørs mulighet til å begrense sin virksomhet til reparasjons- og vedlikeholdstjenester og distribusjon av reservedeler,
- i) en begrensning av salget av reservedeler til motorvogner fra medlemmer i et selektivt distribusjonssystem til uavhengige reparatører som bruker disse delene til reparasjon og vedlikehold av en motorvogn,
- j) en begrensning som er avtalt mellom en leverandør av originale reservedeler eller reservedeler av tilsvarende kvalitet, reparasjonsverktøy eller feilsøkingsutstyr eller annet utstyr og en produsent av motorvogner, som begrenser leverandørens mulighet til å selge disse varene eller tjenestene til godkjente eller uavhengige forhandlere eller til godkjente eller uavhengige reparatører eller sluttbrukere,
- k) en begrensning av en forhandlers eller en godkjent reparatørs mulighet til å få originale reservedeler eller reservedeler av tilsvarende kvalitet fra et tredje foretak etter eget valg og bruke dem til reparasjon eller vedlikehold av motorvogner, uten at dette berører muligheten for en motorvognleverandør av nye motorvogner til å kreve at originale reservedeler som vedkommende leverer brukes ved reparasjoner som omfattes av garanti, gratis service og service ved tilbakekalling av kjøretøyer,
- l) en begrensning som er avtalt mellom en motorvognprodusent som anvender komponenter ved første gangs montering av motorvogner og leverandøren av disse komponentene, som begrenser sistnevntes mulighet til å sette sitt varemerke eller sin logo på de leverte komponentene eller reservedelene på en effektiv og lett synlig måte.

(2) Unntaket får ikke anvendelse dersom motorvognleverandøren som avslår å gi uavhengige operatører tilgang til alle tekniske opplysninger, feilsøkingsutstyr og annet utstyr, verktøy, herunder all relevant programvare, eller den opplæring som kreves for reparasjon og vedlikehold av motorkjøretøyer eller for gjennomføring av miljøverntiltak.

Slik tilgang skal særlig omfatte ubegrenset bruk av en motorvogns elektroniske styrings- og feilsøkingssystemer, programmering av disse systemene i samsvar med leverandørens standardframgangsmåter, reparasjons- og opplæringsinstruksjoner og de opplysninger som er nødvendige for å bruke verktøy og utstyr for feilsøking og service.

Uavhengige operatører skal gis tilgang uten forskjellsbehandling, raskt og i et rimelig omfang, og opplysningene skal være brukbare. Dersom det aktuelle element er omfattet av en immaterialrett eller utgjør knowhow, skal tilgang ikke nektes uten rimelig grunn.

I dette ledd menes med «uavhengig operatør» foretak som direkte eller indirekte er innblandet i reparasjon og vedlikehold av motorvogner, særlig uavhengige reparatører, produsenter av reparasjonsutstyr eller -verktøy, uavhengige forhandlere av reservedeler, utgivere av teknisk informasjon, automobilklubber, foretak som utfører veitjeneste, operatører som tilbyr kontroll- og prøvingstjenester og operatører som tilbyr opplæring for reparatører.

§ 5. Særlige vilkår

(1) Med hensyn til salg av nye motorvogner, reparasjons- og vedlikeholdstjenester eller reservedeler, får unntaket ikke anvendelse på noen av følgende forpliktelser i vertikale avtaler:

- a) enhver direkte eller indirekte konkurranseklausul,
- b) enhver direkte eller indirekte forpliktelse som begrenser mulighetene for en godkjent reparatør til å yte reparasjons- og vedlikeholdstjenester for konkurrerende leverandørers kjøretøyer,
- c) enhver direkte eller indirekte forpliktelse som hindrer medlemmene av et distribusjonssystem i å selge motorvogner eller reservedeler fra bestemte konkurrerende leverandører, eller i å selge reparasjons- og vedlikeholdstjenester for motorvogner fra bestemte konkurrerende leverandører,
- d) enhver direkte eller indirekte forpliktelse som ved avtalens opphør hindrer forhandleren eller den godkjente reparatøren i å produsere, kjøpe, selge eller videreselge motorvogner eller yte reparasjons- eller vedlikeholdstjenester.

(2) Med hensyn til salg av nye motorvogner får unntaket ikke anvendelse på noen av følgende forpliktelser i vertikale avtaler:

- a) enhver direkte eller indirekte forpliktelse som hindrer forhandleren i å selge leasingtjenester med hensyn til avtalevarer eller tilsvarende varer,
- b) enhver direkte eller indirekte forpliktelse som pålegges forhandlere av personbiler eller lette nyttekjøretøyer innenfor et selektivt distribusjonssystem, og som begrenser deres mulighet til å etablere flere utsalgs- eller leveringssteder på andre steder i Norge der det benyttes selektiv distribusjon.

(3) Med hensyn til reparasjons- og vedlikeholdstjenester eller salg av reservedeler, får unntaket ikke anvendelse på direkte eller indirekte forpliktelser med hensyn til en godkjent reparatørs etableringssted der det benyttes selektiv distribusjon.

§ 6. Beregning av markedsandeler

- (1) De markedsandeler som er fastsatt i denne forskrift, skal beregnes
  - a) for distribusjon av nye motorvogner på grunnlag av volumet av avtalevarer og tilsvarende varer som leverandøren selger, sammen med alle andre varer som leverandøren selger og som kjøperen anser som innbyrdes ombyttelige eller erstattelige på grunn av deres egenskaper, pris og bruksområde,
  - b) for distribusjon av reservedeler på grunnlag av verdien av avtalevarer og andre varer som leverandøren selger, sammen med alle andre varer som leverandøren selger, og som kjøperen anser som innbyrdes ombyttelige eller erstattelige på grunn av deres egenskaper, pris og bruksområde,
  - c) for reparasjons- og vedlikeholdstjenester på grunnlag av verdien av avtaletjenestene som medlemmene av leverandørens distribusjonsnett selger, sammen med alle andre tjenester som disse medlemmene selger, og som kjøperen anser som innbyrdes ombyttelige eller erstattelige på grunn av deres egenskaper, pris og bruksområde.

Dersom de opplysninger om volumet som er nødvendige for disse beregningene ikke foreligger, kan opplysninger om verdien benyttes, eller omvendt. Dersom slike opplysninger ikke foreligger, kan beregninger basert på andre pålitelige markedsopplysninger benyttes. Ved anvendelsen av § 3 annet ledd skal enten volumet av eller verdien av kjøp på markedet, eller anslag over et slikt volum eller en slik verdi, benyttes ved beregningen av markedsandelen.

(2) Ved anvendelsen av markedsandelsgrensene på 30 prosent og 40 prosent fastsatt i denne forskrift får følgende regler anvendelse:

- a) markedsandelen skal beregnes på grunnlag av opplysninger for foregående kalenderår,
- b) markedsandelen skal omfatte alle varer som er levert eller tjenester som er ytt til integrerte forhandlere med henblikk på salg,
- c) dersom markedsandelen i utgangspunktet ikke er på over henholdsvis 30 prosent eller 40 prosent, men senere stiger uten å overstige henholdsvis 35 prosent eller 45 prosent, får unntaket fortsatt anvendelse i et tidsrom på to sammenhengende kalenderår etter det året da markedsandelsgrensen på henholdsvis 30 prosent eller 40 prosent første gang ble overskredet,
- d) dersom markedsandelen i utgangspunktet ikke er på over henholdsvis 30 prosent eller 40 prosent, men senere stiger over henholdsvis 35 prosent eller 45 prosent, får unntaket fortsatt anvendelse i ett kalenderår etter det året da nivået på henholdsvis 30 prosent eller 40 prosent første gang ble overskredet,
- e) anvendelsen av bokstav c og d kan ikke kombineres slik at tidsrommet på to kalenderår overskrides.

§ 7. Beregning av omsetning

(1) Ved beregningen av samlet årsumsetning i henhold til § 2 annet ledd bokstav a og § 2 tredje ledd bokstav a skal omsetningen oppnådd av den aktuelle part i den vertikale avtalen i løpet av det foregående regnskapsår og omsetningen oppnådd av foretakets tilknyttede foretak når det gjelder alle varer og tjenester, uten skatt og avgifter, legges sammen. I den forbindelse skal transaksjoner mellom parten i den vertikale avtalen og dennes tilknyttede foretak, eller mellom de tilknyttede foretak, ikke medregnes.

(2) Unntaket får fortsatt anvendelse dersom den samlede årsumsetningsgrensen i et tidsrom på to sammenhengende regnskapsår ikke overskrides med mer enn 10 prosent.

§ 8. Ikrafttredelse og varighet

Denne forskrift trer i kraft 17. august 2004 og gjelder til 31. mai 2010.

17. aug. Nr. 1198 2004**Forskrift om endring i forskrift om internasjonal person- og godstransport, samt kabotasje.**

Fastsatt av Samferdselsdepartementet 17. august 2004 med hjemmel i lov 21. juni 2002 nr. 45 om yrkestransport med motorvogn og fartøy (yrkestransportlova) § 10 og § 35. Jf. EØS-avtalen vedlegg XIII nr. 26e (forordning (EF) nr. 2327/2003). Kunngjort 20. august 2004.

I

I forskrift 26. mars 2003 nr. 402 om internasjonal person- og godstransport, samt kabotasje gjøres følgende endring:

§ 2 første ledd skal lyde:

Forordning (EØF) nr. 881/92 av 26. mars 1992 om markedsadgang i Fellesskapet for godstransport på vei som utføres fra eller til en medlemsstats territorium eller krysser en eller flere medlemsstaters territorium med de tilpasninger som følger av EØS-komiteens beslutning 7/94 og forordning (EF) nr. 3298/94 av 21. desember 1994, jf. forordning (EF) nr. 1524/96 av 30. juni 1996, forordning (EF) nr. 609/2000 av 21. mars 2000, forordning (EF) nr. 2012/2000 av 21. september 2000, forordning (EF) nr. 484/2002 av 1. mars 2002 og forordning (EF) nr. 2327/2003 av 22. desember 2003 med de tilpasninger som følger av EØS-komiteens beslutning 15/1999, 68/2000, 75/2001, 169/2002 og 76/2004, gjelder som forskrift.

II

Endringen trer i kraft straks.

17. aug. Nr. 1199 2004**Forskrift om endring i forskrift om arbeids- og hviletid på fiske- og fangstfartøy.**

Fastsatt av Sjøfartsdirektoratet 17. august 2004 med hjemmel i lov 3. juni 1977 nr. 50 om arbeidstiden og hviletiden på skip § 1a, jf. delegeringsvedtak 20. juni 2003 nr. 714 og sjømannslov 30. mai 1975 nr. 18 § 40 nr. 4, jf. delegeringsvedtak 31. januar 1986 nr. 221. Jf. EØS-avtalen vedlegg XVIII nr. 32h (direktiv 2003/88/EF). Kunngjort 20. august 2004.

I

I forskrift 25. juni 2003 nr. 787 om arbeids- og hviletid på fiske- og fangstfartøy gjøres følgende endring:

Forskriftens hjemmelfelt skal lyde:

Fastsatt av Sjøfartsdirektoratet 25. juni 2003 med hjemmel i lov 3. juni 1977 nr. 50 om arbeidstiden og hviletiden på skip § 1a, jf. delegeringsvedtak 20. juni 2003 nr. 714 og sjømannslov 30. mai 1975 nr. 18 § 40 nr. 4, jf. delegeringsvedtak 31. januar 1986 nr. 221. Jf. EØS-avtalen vedlegg XVIII nr. 32h (direktiv 2003/88/EF).

II

Endringen trer i kraft straks.

17. aug. Nr. 1200 2004**Forskrift om særskilte beskyttelsestiltak ved innførsel fra Sør-Afrika i forbindelse med utbrudd av aviær influensa.**

Fastsatt av Det sentrale Mattilsynet ved hovedkontoret 17. august 2004 med hjemmel i lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) § 23 tredje ledd, jf. § 19. Jf. EØS-avtalen vedlegg I (vedtak 2004/594/EF). Kunngjort 20. august 2004.

§ 1. Formål og virkeområde

Formålet med denne forskrift er å forebygge spredning av aviær influensa i forbindelse med innførsel fra Sør-Afrika.

§ 2. Forbud

Fra Sør-Afrika er det forbudt å innføre levende struts og rugeegg fra disse, ferskt kjøtt av struts, samt kjøttprodukter og blandingsprodukter inneholdende strutsekjøtt. Likeledes er det forbudt å innføre andre levende fugler, herunder fugler holdt som kjæledyr i følge med eieren.

§ 3. Unntak

Unntatt fra forbudet i § 2 er produkter om omfattes av denne bestemmelsen, og hvor produktets innhold av fugl er slaktet før 16. juli 2004.

Unntatt fra forbudet i § 2 er kjøttprodukter og blandingsprodukter av struts, når kjøttproduktet er varmebehandlet i henhold til bokstavene B, C eller D i kapittel IV i vedlegg til vedtak 97/222/EF.

§ 4. Helsesertifikat

Forsendelser av produkter som omfattes av § 3 skal følges av et helsesertifikat som bekrefter at kravene i denne forskrift er oppfylt, jf. vedtak 2004/594/EF.

§ 5. Straff

Forsettlig eller uaktsom overtredelse av denne forskrift er straffbar, jf. matloven § 28.

§ 6. Ikrafttredelse

Denne forskrift trer i kraft straks.

5. juli Nr. 1201 2004**Forskrift om endring i forskrift om når en utenlandsk statsborger skal anses å være fast bosatt i Norge i forbindelse med prøving av ekteskapsvilkår.**

Fastsatt av Barne- og familiedepartementet 5. juli 2004 med hjemmel i lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap § 7 bokstav h. Kunngjort 24. august 2004.

I

I forskrift 5. november 1992 nr. 979 om når en utenlandsk statsborger skal anses å være fast bosatt i Norge i forbindelse med prøving av ekteskapsvilkår gjøres følgende endringer:

§ 2 skal lyde:

Utenlandsk statsborger med oppholdstillatelse som kan danne grunnlag for bosettingstillatelse kan etter en skjønnsmessig vurdering foretatt av folkeregisteret anses som fast bosatt i Norge. Det skal bl.a. legges vekt på

utlendingens tilknytning til Norge, hvor lenge vedkommende har hatt opphold i Norge, om han/hun har til hensikt å bli boende, om utlendingen har nær familie i Norge, fast arbeid mv.

§ 4 skal lyde:

Folkeregisteret kan kreve den utenlandske statsborgerens pass og/eller andre relevante dokumenter fremlagt for å klarlegge vedkommendes fremmedrettslige status.

II

Endringene trer i kraft 1. oktober 2004.

5. juli Nr. 1202 2004

Forskrift om endring i forskrift til partnerskapsloven om prøving av vilkår og fremgangsmåte m.v. ved registrering av partnerskap.

Fastsatt av Barne- og familiedepartementet 5. juli 2004 med hjemmel i lov 30. april 1993 nr. 40 om registrert partnerskap § 2. Kunngjort 24. august 2004.

I

I forskrift 10. juli 1993 nr. 748 til partnerskapsloven om prøving av vilkår og fremgangsmåte m.v. ved registrering av partnerskap gjøres følgende endringer:

§ 1 og § 2 skal lyde:

§ 1. Før registrering kan gjennomføres skal det skje en prøving av om vilkårene er oppfylt. Prøving av vilkårene foretas av folkeregisteret, jf. § 15, på det sted i landet hvor en av partene bor.

§ 2. Begge partene skal legge frem bevis for identitet sammen med prøvingsattesten fra folkeregisteret, jf. § 14.

§ 8 første ledd skal lyde:

Utenlandsk statsborger som ikke har bopel i riket må fremlegge dokumentasjon fra myndighetene i sitt hjemland som viser sivilstatus. Folkeregisteret kan gjøre unntak fra dette kravet når særlige grunner taler for det.

§ 10 skal lyde:

Dersom folkeregisteret eller registreringsmyndigheten har grunn til å tro at noen av partene på grunn av alvorlig sinnslidelse eller alvorlig psykisk utviklingshemming mangler rettslig handleevne, kan det kreves lagt frem attest fra en offentlig lege eller fra en annen lege som en offentlig lege utpeker. Med rettslig handleevne menes i denne paragrafen evne til normal forståelse av hva en registrering innebærer, og evne til normal motivering for å inngå registrert partnerskap.

§ 14 skal lyde:

Har folkeregisteret funnet at partene fyller vilkårene etter denne forskrift § 1 til § 13, skal partene få en attest for at det ikke er noe til hinder for at partnerskap blir inngått. Attesten er gyldig i fire måneder etter utstedelsen.

Vedtak om å ikke utstede prøvingsattest kan påklages til fylkesmannen.

§ 16 skal lyde:

Før registreringen gjennomføres skal folkeregisteret kontrollere at vilkårene er prøvet og at ekteskapsloven kap. 1 og denne forskrifts kap. 1 er fulgt. Registreringen kan finne sted når registreringsmyndigheten har mottatt attest om at vilkårene er prøvet, jf. § 14.

§ 19 første ledd skal lyde:

Dersom registreringen er gjennomført uten at partene var tilstede samtidig og personlig, er registreringen ugyldig. Det samme gjelder når registreringen er foretatt av andre enn notarius publicus eller dersom partnerskapet ble inngått uten at det forelå gyldig prøvingsattest jf. § 14. En ugyldig registrering kan likevel etter begjæring fra en av partene gis etterfølgende godkjenning av Kongen når særlige grunner foreligger. Slik godkjenning kan også gis når en eller begge parter er død.

§ 23 første ledd skal lyde:

Registreringsmyndigheten skal snarest, og senest innen en uke, sende melding om registreringen til folkeregisteret. Meldingen sendes folkeregisteret i den kommunen den yngste parten var bosatt før registreringen. Var den yngste parten bosatt i utlandet, sendes meldingen folkeregisteret i den kommunen den eldste parten var bosatt. Dersom melding om registrering skal sendes til et annet folkeregister enn det som har stått for prøvingen, må melding også sendes til folkeregisteret som har forestått prøvingen.

II

Endringene trer i kraft 1. oktober 2004.

19. aug. Nr. 1203 2004**Delegering av myndighet til Skattedirektoratet etter forvaltningsloven § 9 annet ledd.**

Fastsatt av Finansdepartementet 19. august 2004 med hjemmel i lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) § 9 annet ledd, jf. delegeringsvedtak 16. desember 1977 nr. 9. Kunngjort 24. august 2004.

Finansdepartementets tildelegerte myndighet etter lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) § 9 annet ledd delegeres videre til Skattedirektoratet for så vidt gjelder organer underlagt direktoratet.

Vedtaket trer i kraft straks.

20. aug. Nr. 1204 2004**Forskrift om hunder.**

Fastsatt ved kgl.res. 20. august 2004 med hjemmel i lov 4. juli 2003 nr. 74 om hundehold (hundeloven) § 19 første ledd, jf. annet ledd og lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) § 24 fjerde ledd første punktum. Fremmet av Justis- og politidepartementet. Kunngjort 24. august 2004.

§ 1. Forbud mot farlige hunder

Det er forbudt å holde, avle eller innføre farlige hunder, eller å innføre sæd eller embryo fra farlige hunder.

Hunder av følgende typer, og blandinger der en eller flere av disse er med, anses som farlige hunder, uansett blandingsforhold:

- a) Pitbullterrier,
- b) amerikansk staffordshire terrier,
- c) fila brasileiro,
- d) toso inu,
- e) dogo argentino.

Som farlige hunder anses også hunder og hundetyper som er en blanding av hund og ulv, uansett blandingsforhold. For hunderaser med opprinnelig blanding av ulv som er registrert i Norge av Norsk Kennel Klub 1. januar 2003, gjelder første punktum bare for tsjekkosllovakisk ulvehund. Hvis ulv er iblandet rasen etter den internasjonale raseetableringen, gjelder første punktum for hunder som kan være etterkommere etter denne ulven.

§ 2. Dokumentasjonskrav

Dersom det er tvil om et dyr er en farlig hund etter § 1 kan politi og tollmyndigheter kreve at hundeholderen dokumenterer dens rase eller type.

Som minstedokumentasjon etter at en hund er blitt fire måneder gammel, kreves at hunden er identitetsmerket med microchip og at dette identitetsmerket knytter hunden til et registreringsbevis påført DNA-koding med en tilknyttet stamtavle.

Når det foreligger særskilte omstendigheter kan politiet, i enkelttilfeller, bestemme at annen tilfredsstillende dokumentasjon kan tre i stedet for kravet etter andre ledd.

Dersom ikke fremlagt bevis fjerner tvilen på stedet, regnes hunden som en farlig hund. Ved slik tvil som nevnt kan politiet eller tollmyndigheter ta hånd om hunden straks, jf. hundeloven § 24. Hundeholderen skal på begjæring gis en rimelig frist til å supplere dokumentasjonen mens hunden tas hånd om etter annet punktum.

§ 3. Overgangsregler

Hunder som omfattes av § 1 annet ledd og tsjekkosllovakisk ulvehund kan beholdes dersom de var lovlig avlet, innført eller holdt før forskriften her ble vedtatt. Hund som kan beholdes kan også tilbakeføres til landet etter utenlandsreiser.

Det gjelder følgende vilkår for å kunne beholde disse hundene:

- a) hundene kan ikke brukes i avl, selges eller omplasseres,
- b) hundene skal bære identitetsmerke som knytter hunden til et registreringsbevis som opplyser om eierens navn og adresse og viser at hunden er avlet, innført eller holdt før forskriften her ble vedtatt.

Blir ett av vilkårene overtrådt eller en slik hund angriper mennesker, gjelder ikke lenger § 3 for denne hunden.

§ 4. Avliving mv.

Hunder som blir avlet, innført eller holdt i strid med denne forskrift kan avlives eller pålegges utført av riket ved vedtak av politiet, jf. hundeloven § 19 femte ledd.

§ 5. Unntak fra regler i forvaltningsloven

For vedtak om å ta hånd om hund på stedet i tilfeller som omfattes av denne forskrift gjelder bestemmelsen i forvaltningsloven § 24 første ledd annet punktum om samtidig begrunnelse ikke. Begrunnelse skal bli gitt i ettertid.

§ 6. Ikrafttredelse. Opphevelse av eldre forskrift

Forskriften trer i kraft straks. Fra samme dato oppheves forskrift 15. januar 2001 nr. 28 om forbud mot innførsel, hold og avl av farlige hunder. Bestemmelsen i § 2 andre ledd gjelder likevel først fra fire måneder etter forskriftens ikrafttredelse, så langt det gjelder kravet om microchip og DNA-koding.

11. aug. Nr. 1205 2004**Forskrift om endring i forskrift om rekvirering og utlevering av legemidler fra apotek.**

Fastsatt av Statens legemiddelverk 11. august 2004 med hjemmel i forskrift 27. april 1998 nr. 455 om rekvirering og utlevering av legemidler fra apotek § 8–7 første ledd annet punktum. Kunngjort 26. august 2004.

I

I forskrift 27. april 1998 nr. 455 om rekvirering og utlevering av legemidler fra apotek er det foretatt endringer i vedlegg II, generikalisten. Endringene gjengis ikke her, men en oppdatert liste finnes på Legemiddelverkets hjemmeside <http://www.legemiddelverket.no/nyheter/bytteliste/bytteliste.htm>.

II

Endringene trer i kraft 1. september 2004.

16. aug. Nr. 1206 2004**Forskrift om stopp i fisket etter makrell i 2004.**

Fastsatt av Fiskeridirektoratet 16. august 2004 med hjemmel i forskrift 22. desember 2003 nr. 1772 om regulering av fisket etter makrell i 2004 § 26, gitt med hjemmel i lov 3. juni 1983 nr. 40 om saltvannsfiske m.v. § 4, § 5, § 9, § 11 og § 13, lov 26. mars 1999 nr. 15 om retten til å delta i fiske og fangst (deltakerloven) § 12 og § 20 og delegeringsvedtak 11. februar 2000 nr. 99. Kunngjort 26. august 2004.

§ 1. Notfartøy under 13 meter

Fisket etter makrell for notfartøy under 13 meter i kystfartøygruppen stoppes 16. august 2004 kl. 22.00. Fangst må innmeldes Norges Sildesalgslag senest 16. august kl. 24.00.

§ 2. Straff

Den som forsettlig eller uaktsomt overtrer bestemmelser gitt i denne forskrift straffes i henhold til lov 3. juni 1983 nr. 40 om saltvannsfiske m.v. § 53 og lov 26. mars 1999 nr. 15 om retten til å delta i fiske og fangst § 29. På samme måte straffes medvirkning og forsøk.

§ 3. Ikrafttredelse

Denne forskrift trer i kraft straks og gjelder frem til 31. desember 2004.

20. aug. Nr. 1207 2004**Forskrift om endring i forskrift om bostøtte fra Den Norske Stats Husbank.**

Fastsatt av Kommunal- og regionaldepartementet 20. august 2004 med hjemmel i lov 1. mars 1946 nr. 3 om Den Norske Stats Husbank § 21 første ledd og Stortingets vedtak 12. juni 1972 om en ordning for bostøtte § 5. Kunngjort 26. august 2004.

I

I forskrift 5. mai 1997 nr. 427 om bostøtte fra Den Norske Stats Husbank gjøres følgende endring:

§ 2 skal lyde:

Bostøtte kan gis til husstander med medlemmer som er beskrevet i § 1 i stortingsvedtak om bostøtte av 12. juni 1972 med senere endringer. Husstander med medlemmer som tilhører en av følgende grupper omfattes av ordningen;

1. Barn under 18 år.
2. Personer som har fylt 65 år.
3. Personer som har uførepensjon, grunnstønad, hjelpestønad eller yrkesskadeserstatning etter lov 17. juni 1966 nr. 12 om folketrygd.
4. Personer som har attføringspenger etter lov om folketrygd.
5. Gjenlevende ektefeller, fraskilte ektefeller eller ugifte som har pensjon eller overgangsstønad etter folketrygdens bestemmelser om ytelser til etterlatte.
6. Deltakere i introduksjonsprogrammet for nyankomne innvandrere.

Med hjemmel i dette stortingsvedtaket kan det også gis bostøtte til:

- Personer med uførepensjon etter lov 12. desember 1958 nr. 10 om yrkesskadetrygd.
- Personer med pensjon etter lov 13. desember 1946 nr. 21 og nr. 22 om krigspensjonering for hjemmestyrkepersonell m.v. med tilleggslover.
- Personer som mottar rehabiliteringspenger etter lov 17. juni 1966 nr. 12 om folketrygd kapittel 5a.
- Personer med ytelser etter lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosialomsorg når vedkommende må antas å ha behov for kontinuerlig sosialhjelp i minst 1 år.
- Personer som mottar offentlig alders-, uføre- og etterlattepensjon.
- Personer som mottar støtte fra et annet EØS-land tilsvarende det som er nevnt i § 1 i stortingsvedtaket om bostøtte og § 2 i denne forskrift.

II

Endringen trer i kraft 1. september 2004.

20. aug. Nr. 1208 2004**Delegering av myndighet til Forsvarsdepartementet til å vedta og iverksette nytt anskaffelsesregelverk (ARF).**

Fastsatt ved kgl.res. 20. august 2004. Fremmet av Forsvarsdepartementet. Kunngjort 26. august 2004.

Bestemmelser av 3. desember 1993¹ vedrørende anskaffelser til Forsvaret oppheves fra den dato Forsvarsdepartementet fastsetter, og Forsvarsdepartementet gis med dette myndighet til å vedta og iverksette det nye anskaffelsesregelverket (ARF) fra samme dato.

¹ Ikke kunngjort i Norsk Lovtidend.

24. aug. Nr. 1209 2004**Forskrift om opphevelse av forskrift om kompensasjon for nedfôring av radioaktivitet i storfe- og småfekjøtt og erstatning for slakt som ikke blir godkjent til menneskemat.**

Fastsatt av Landbruksdepartementet 24. august 2004 med hjemmel i Kongeriget Norges Grundlov 17. mai 1814 § 75 og lov 12. mai 1995 nr. 23 om jord (jordlova) § 3. Kunngjort 26. august 2004.

I

Forskrift 23. juni 1997 nr. 888 om kompensasjon for nedfôring av radioaktivitet i storfe- og småfekjøtt og erstatning for slakt som ikke blir godkjent til menneskemat oppheves.

II

Forskriften trer i kraft straks.

12. aug. Nr. 1213 2004**Forskrift om endring i forskrift om stønad til dekning av utgifter til viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr.**

Fastsatt av Helsedepartementet 12. august 2004 med hjemmel i lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd (folketrygdloven) § 5–14 fjerde ledd. Kunngjort 31. august 2004.

I

I forskrift 18. april 1997 nr. 330 om stønad til dekning av utgifter til viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr gjøres følgende endringer:

§ 7 punkt 2 nytt annet ledd skal lyde:

Dersom pasienten krever å få utlevert et legemiddel som har høyere utsalgspris enn det legemiddel apoteket foreslår bytte til, og rekvirenten ikke har reservert seg mot generisk bytte, beregnes pasientens egenandel av apotekets utsalgspris for det legemiddel det foreslås bytte til. I tillegg kan apoteket kreve at pasienten betaler mellomlegget mellom apotekets utsalgspris for det legemiddel det foreslås bytte til og faktisk utsalgspris for det legemiddel pasienten krever. Dette mellomlegget kan ikke føres opp på pasientens egenandelskort.

§ 7 punkt 2 nåværende annet og tredje ledd blir tredje og fjerde ledd.

II

Endringene trer i kraft 1. oktober 2004.

25. aug. Nr. 1214 2004**Forskrift om endring i forskrift om tildeling og drift ved havbeiteverksemd (havbeiteforskrifta).**

Fastsatt av Fiskeridepartementet 25. august 2004 med heimel i lov 21. desember 2000 nr. 118 om havbeite § 14. Kunngjort 31. august 2004.

I

I forskrift 28. august 2003 nr. 1110 om tildeling og drift ved havbeiteverksemd (havbeiteforskrifta) blir det gjort følgjande endringar:

§ 33 overskrifta og nytt første ledd skal lyde:

§ 33. Tvangsmulkt og straff

Ved brot på reglar gjeve i denne forskrifta, kan det fastsetast tvangsmulkt til staten, jf. § 14 i lov om havbeite og § 26 i lov om matproduksjon og mattryggleik mv. (matlova).

§ 33 noverande første ledd blir nytt andre ledd.

II

Endringane trer i kraft straks.

26. aug. Nr. 1215 2004

Forskrift om endring i forskrift om hygiene og kontroll mv. ved produksjon og frambud av viltkjøtt.

Fastsatt av Helsedepartementet og Landbruksdepartementet 26. august 2004 med hjemmel i lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) § 33 første ledd, jf. delegeringsvedtak 19. desember 2003 nr. 1790. Kunngjort 31. august 2004.

I

I forskrift 2. februar 1996 nr. 133 om hygiene og kontroll mv. ved produksjon og frambud av viltkjøtt gjøres følgende endring:

§ 35f andre ledd nr. 2 skal lyde:

2. I midten det nummer som er tildelt det enkelte lokale mattilsyn.

II

Endringen trer i kraft straks.

26. aug. Nr. 1216 2004

Forskrift om endring i forskrift om særskilte beskyttelsestiltak ved innførsel fra en rekke land i Asia i forbindelse med utbrudd av aviær influensa.

Fastsatt av Det sentrale Mattilsynet ved Hovedkontoret 26. august 2004 med hjemmel i lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) § 23 tredje ledd jf. § 19. Jf. EØS-avtalen vedlegg I (vedtak 2004/606/EF). Kunngjort 31. august 2004.

I

I forskrift 13. februar 2004 nr. 368 om særskilte beskyttelsestiltak ved innførsel fra en rekke land i Asia i forbindelse med utbrudd av aviær influensa gjøres følgende endringer:

I forskriftens hjemmelsfelt skal siste parentes lyde:

(vedtak 2004/122/EF og vedtak 2004/606/EF).

§ 1 skal lyde:

Formålet med denne forskrift er å forebygge spredning av aviær influensa i forbindelse med innførsel fra Kambodsja, Indonesia, Japan, Laos, Pakistan, Kina med Hongkong, Sør-Korea, Thailand, Vietnam og Malaysia.

II

Endringene trer i kraft straks.

27. aug. Nr. 1217 2004

Forskrift om endring i forskrift om eigedomsinngrep etter veglova.

Fastsett ved kgl.res. 27. august 2004 med heimel i veglov 21. juni 1963 nr. 23 § 50 fjerde ledd. Fremja av Samferdselsdepartementet. Kunngjort 31. august 2004.

I

I forskrift 11. september 1981 nr. 8603 om eigedomsinngrep etter veglova blir det gjort følgjande endringar:

§ 3 og § 4 skal lyde:

§ 3. Plankrav

Vedtak om eigedomsinngrep kan berre gjerast når det ligg føre vedteken reguleringsplan eller utbyggingsplan etter plan- og bygningslova.

Vedtak kan ikkje gjerast dersom det har gått meir enn 10 år sidan reguleringsplanen eller utbyggingsplanen blei kunngjort etter plan- og bygningslova § 27– 2 nr. 3.

§ 4. *Unntak frå plankrav*

Regelen om plankrav etter § 3 gjeld ikkje for:

- a) små inngrep i samband med vedlikehald, drift og mindre utbetringar av offentleg veg, så langt dette ikkje er i strid med plan etter plan- og bygningslova eller med § 23 i plan- og bygningslova om plikt til å utarbeide reguleringsplan.
- b) Inngrep i samband med tiltak utanfor reguleringsområdet (leidningar, lokale støytiltak, anleggsvegar o.l.), så langt dette ikkje er i strid med plan etter plan- og bygningslova eller med § 23 i plan- og bygningslova om plikt til å utarbeide reguleringsplan.
- c) vedtak etter § 50 første ledd, siste punktum og § 50 andre ledd.
- d) avgjerd som tingretten tek etter § 50 tredje ledd.

II

Endringane trer i kraft straks.

27. aug. Nr. 1218 2004

Forskrift om endring i forskrift om avgifter og gebyr i matforvaltningen.

Fastsatt av Landbruksdepartementet og Fiskeridepartementet 27. august 2004 med hjemmel i lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) § 21, jf. delegeringsvedtak 19. desember 2003 nr. 1790 og Stortingets budsjettvedtak. Kunngjort 31. august 2004.

I

I forskrift 28. januar 2004 nr. 221 om avgifter og gebyr i matforvaltningen gjøres følgende endring:

§ 8 skal lyde:

Ved import av varer (råvarer, halvfabrikata, ferdigvarer) legges tollverdien for varen til grunn for avgiftsberegningene, med unntak for fisk og fiskevarer.

På importerte ferdigvarer og halvfabrikata, unntatt fiskevarer, utgjør avgiften 0,88 pst. av avgiftsgrunnlaget.

På importerte råvarer, unntatt fisk, utgjør avgiften 1,43 pst. av avgiftsgrunnlaget.

Importert fisk og fiskevarer som ikke er omfattet av § 6 og § 7 b, betaler en avgift på kr 15,90 pr. tonn importert vare.

II

Midlertidig forskrift 22. mars 2004 nr. 564 om dispensasjon fra forskrift 28. januar 2004 nr. 221 om avgifter og gebyr i matforvaltningen, oppheves.

III

Endringen trer i kraft straks.

27. aug. Nr. 1219 2004

Delegering av mynde til Samferdselsdepartementet etter veglova § 50 fjerde ledd.

Fastsatt ved kgl.res. 27. august 2004 med heimel i veglov 21. juni 1963 nr. 23 § 50 fjerde ledd. Fremja av Samferdselsdepartementet. Kunngjort 31. august 2004.

Kongens mynde etter veglov 21. juni 1963 nr. 23 § 50 fjerde ledd delegerast til Samferdselsdepartementet.

27. aug. Nr. 1220 2004

Ikrafttredelse av lov 27. august 2004 nr. 70 om omorganisering av Statkraft SF.

Fastsatt ved kgl.res. 27. august 2004 med hjemmel i lov 27. august 2004 nr. 70 om omorganisering av Statkraft SF § 3. Fremmet av Nærings- og handelsdepartementet. Kunngjort 31. august 2004.

Lov 27. august 2004 nr. 70 om omorganisering av Statkraft SF trer i kraft 10. september 2004.

12. feb. Nr. 1221 2004**Delegering av myndighet til Petroleumstilsynet etter sikkerhetsloven § 23 første ledd.**

Fastsatt av Arbeids- og administrasjonsdepartementet 12. februar 2004 med hjemmel i lov 20. mars 1998 nr. 10 om forebyggende sikkerhetstjeneste (sikkerhetsloven) § 23 første ledd og vedtak 19. desember 2003 nr. 1592 om opprettelse av Petroleumstilsynet. Kunngjort 3. september 2004.

Med hjemmel i Kronprinsreg.res. 19. desember 2003 nr. 1592 om opprettelse av Petroleumstilsynet og lov 20. mars 1998 nr. 10 om forebyggende sikkerhetstjeneste (sikkerhetsloven) § 23 første ledd gis Petroleumstilsynet myndighet til å klarere personell innen sitt myndighetsområde.

30. juni Nr. 1222 2004**Prøveordning for nominasjon mv. ved utnevning av biskop.**

Fastsatt av Kultur- og kirke departementet 30. juni 2004 med hjemmel i regler 6. juni 1997 nr. 1054 om nominasjon m.v. ved utnevning av biskop, jf. delegeringsvedtak 6. juni 1997 nr. 1540. Kunngjort 3. september 2004.

I

§ 1. Ved ledighet i et bispeembete i Den norske kirke underretter departementet vedkommende bispedømmeråd om at det innen en frist skal nominere inntil sju personer som rådet anser skikket til å bli utnevnt til biskop. Gyldig vedtak om nominasjon skal omfatte begge kjønn og minst fem personer som fyller de lovbestemte vilkår for å kunne bli utnevnt.

§ 2a. Bispedømmerådet skal før det gjør vedtak om nominasjon

- a) be menighetsrådene i bispedømmet om å foreslå tre kandidater overfor bispedømmerådet.

Menighetsrådet skal før det foreslår kandidater, kalle inn til menighetsmøte for å få inn forslag. Menighetsmøtet foreslår tre kandidater ved skriftlig avstemming. Menighetsrådet forestår opptelling av stemmene og kunngjør navnene til de tre som har fått flest stemmer. Menighetsrådet foreslår tre kandidater i alfabetisk rekkefølge. Forslaget skal ha kandidater av begge kjønn og være grunnlagt. Dersom menighetsrådet foreslår andre kandidater enn menighetsmøtet, skal også forslaget fra menighetsmøtet sendes bispedømmerådet.

- b) avholde et forberedende møte, og på det grunnlag gi kandidater som vurderes nominert, anledning til å uttale seg om de ønsker å motta nominasjon.

Bispedømmerådet kan før det gjør vedtak om nominasjon, innhente referanser.

§ 2b. Nominasjon foregår ved at de enkelte medlemmer, etter at rådslagningen har funnet sted, avgir stemme på fem kandidater. Minst tre av kandidatene bør velges blant de tjue som er foreslått av flest menighetsråd. For å bli nominert må en kandidat få minst to stemmer. De sju kandidatene som har fått flest stemmer, er nominert. Ved stemmelikhet for sjuende kandidat, avgjøres nominasjonen av denne kandidaten ved ny stemmegivning.

Vedtaket kan ikke gjøres uten at samtlige av rådets medlemmer (eventuelt varamedlemmer) er til stede i møtet. Møteleder skal referere departementets underretning og redegjøre for den nærmere framgangsmåte ved nominasjon. Møtet holdes for lukkede dører. Rådslagningen er hemmelig. Nominasjonen innføres i bispedømmerådets forhandlingsprotokoll. De nominerte nevnes i alfabetisk orden. Samtlige medlemmer underskriver protokollen hvorav en utskrift straks sendes departementet sammen med sentrale biografiske opplysninger om hver av de nominerte kandidatene.

Bispedømmerådet bør utarbeide noen spørsmål som kandidatene skal svare på. Spørsmål og svar, sammen med de biografiske opplysningene, sendes departementet og offentliggjøres.

§ 3. Departementet sender underretning om bispedømmerådets nominasjon til de stemmeberettigede med oppfordring om innen en frist å gi stemme til fem av de nominerte i prioritert rekkefølge som de anser mest skikket til å bli utnevnt til bispeembetet. Underretningen skal inneholde de nominertes navn i alfabetisk rekkefølge, sentrale biografiske opplysninger om hver av kandidatene samt deres svar på bispedømmerådets spørsmål. Det skal opplyses om at det også er adgang til å stemme på biskoper i embete.

Følgende er stemmeberettiget:

- prester i offentlig kirkelig stilling i vedkommende bispedømme,
- prostene i de øvrige bispedømmer,
- de teologiske professorer ved de teologiske fakulteter og rektorene ved de praktisk teologiske seminarer,
- menighetsrådene i vedkommende bispedømme,
- vigslede kateketer, diakoner og kantorer i offentlig kirkelig stilling i vedkommende bispedømme.

I tvilstilfeller treffes avgjørelse om stemmerett av departementet. Avgjørelsen kan ikke påklages.

§ 4. Avstemningen i menighetsrådet foregår ved vanlig flertallsvotering, der det først voteres over hvem som skal føres opp som nr. 1, dernest voteres over hvem som skal føres opp som nr. 2, nr. 3, nr. 4, og til sist voteres over hvem som skal føres opp som nr. 5.

Hvis ingen ved første stemmegivning får flertall av de stemmer som er avgitt, holdes ny stemmegivning. Ved denne regnes den for valgt som har fått flest stemmer. Det kan før ny stemmegivning gjøres vedtak om at det bare skal stemmes på to eller flere av dem som ved første stemmegivning har fått det høyeste stemmetall. Er valget fremdeles uavgjort fordi flere har fått like mange stemmer, treffes avgjørelsen ved loddtrekning.

Resultatet av avstemningen med opplysning om stemmetall eller i tilfelle vedtak om at erklæring ikke blir avgitt, føres inn i møteboken. Bekreftet utskrift av møteboken sendes inn til departementet innen utløpet av den frist som er satt.

Stemmegivningen i menighetsrådet er hemmelig. Prester, kateketer, diakoner og kantorer som er stemmeberettiget etter § 3, deltar ikke i stemmegivningen.

§ 5. Når fristen for innsending av stemmer etter § 3 er utløpt, foretar departementet opptelling og offentliggjør utfallet etter de kategorier som har stemt.

§ 6. Departementet sender melding om utfallet av avstemningen samtidig til det aktuelle bispedømmerådet, Kirkerådet og biskopene, med unntak av biskopen i vedkommende bispedømme, med anmodning om innen en frist å uttale seg om hvem av de tre som har fått flest stemmer, som de anser mest skikket til å bli utnevnt. Uttalelsen skal omfatte alle tre og grunnngis.

§ 7. Departementet innstiller en av de tre som totalt har fått flest stemmer, til embetet.

II

Prøveordningen gjelder fra 1. juli 2004 og for de tre nærmest påfølgende bispeutnevnelser.

24. aug. Nr. 1223 2004

Forskrift om nedsatt tollsats for konserverindustrien.

Fastsatt av Statens landbruksforvaltning 24. august 2004 med hjemmel i tolltariffens innledende bestemmelser § 5, delegeringsvedtak 30. juni 1995 nr. 600 og forskrift 5. juli 2002 nr. 828 om individuelle tollnedsettelse og fordeling av tollkvoter til konserverindustrien § 5. Kunngjort 3. september 2004.

§ 1. Nedsatte tollsatser

Nedsatt tollsats for innførsel av varer som nevnt i forskrift 5. juli 2002 nr 828 om individuelle tollnedsettelse og fordeling av tollkvoter til konserverindustrien (konserverforskriften) § 5 annet ledd skal være:

Vareslag	Varenummer	Produkt	Nedsatt tollsats
1	2	3	4
Sølvløk	07.10.8050	Sølvløk, fryst	4,08
Sukkererter	07.10.2100	Sukkererter, fryst	0,50
Stangselleri	07.10.8060	Stangselleri, fryst	4,60
Minigulrot/ pariserrot	07.10.8091	Minigulrot, fryst	7,94
Tomatterninger	07.10.8099	Tomatterninger, fryst	2,00
Kirsebær/moreller	08.11.9003	Kirsebær, fryst	5,00
	20.07.9903/9908	Kirsebærpulp	5,30
	20.09.8093	Kirsebærsaft/kons.	0,00
Rips	08.11.2001	Rips, fryst m/sukker	1,60
	08.11.2008	Rips, fryst u/sukker	0,60
	20.09.8099	Ripssaft/kons.	5,75
Stikkelsbær	08.11.2001	Stikkelsbær, fryst m/sukker	1,60
	08.11.2008	Stikkelsbær, fryst u/sukker	0,60
	20.09.8099	Stikkelsbærsaft/kons.	5,75
Bjørne-, logan-, morbær	08.11.2001	Div. bær, fryst m/sukker	1,60
	08.11.2008	Div. bær, fryst u/sukker	0,60
	20.07.9903/9908	Bjørnebærpulp m.fl.	5,30
	20.09.8099	Bjørnebærsaft/kons.m.fl.	5,75
Boysenbær	08.11.9008	Boysenbær fryst m/sukker	1,60
		Boysenbær fryst u/sukker	0,60
Tyttebær	08.11.9001	Tyttebær, fryst	0,00
Multer	08.11.9002	Multer, fryst	0,00

<i>Vareslag</i>	<i>Varenummer</i>	<i>Produkt</i>	<i>Nedsatt tollsats</i>
1	2	3	4
Blåbær	08.11.9004	Blåbær, fryst	0,60
	20.07.9903/9908	Blåbærpulp	1,76
	20.09.8099	Blåbærsaft/kons.	5,75
Bringebær	20.07.9903/9908	Bringebærpulp	5,30
	20.09.8091	Bringebærsaft/kons.	5,75
Jordbær	20.07.9903/9908	Jordbærpulp	5,30
	20.09.8092	Jordbærsaft/kons.	5,75
Skogsbær	20.07.9903/9908	Skogsbærpulp	5,30
	20.09.9000	Skogsbærsaft/kons.	5,75
Solbær	20.07.9903/9908	Solbærpulp	5,30
Plomme	08.11.9008	Plommer, fryst	1,60
	20.07.9903/9908	Plomme-/sviskepulp	5,30
	20.09.8099	Plommesaft/kons.	5,75
Pære	20.07.9903/9908	Pærepulp	1,75
	20.09.8099	Pæresaft/kons.	5,75

I tillegg ilegges skogsbærblandinger (08.11.2008/9008) tariffbestemt toll etter bærinnhold, men maksimalt 4,00 kr/kg.

§ 2. *Ikrafttredelse*

Denne forskriften trer i kraft 1. september 2004.

30. aug. Nr. 1224 2004

Forskrift om endring i forskrift om lisens til helsepersonell.

Fastsatt av Helsedepartementet 30. august 2004 med hjemmel i lov 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell m.v. (helsepersonelloven) § 49 fjerde ledd. Kunngjort 3. september 2004.

I

I forskrift 21. desember 2000 nr. 1379 om lisens til helsepersonell gjøres følgende endringer:

§ 6, § 7, § 8 og § 9 skal lyde:

§ 6. *Lisens*

Helsepersonell over 75 år kan etter søknad gis lisens for å utøve virksomhet.

Lisensen gis for et nærmere bestemt tidsrom av inntil 2 år av gangen, etter fylte 80 år for inntil 1 år av gangen.

Lisensen kan begrenses slik det fremgår av helsepersonelloven § 49 tredje ledd; i tid, til en bestemt stilling, til visse typer helsehjelp eller på annen måte.

Søknad om lisens sendes Sosial- og helsedirektoratet eller den det bemyndiger.

§ 7. *Søknadens innhold*

Søknaden skal gi opplysninger om:

- art og omfang av den virksomheten det søkes om lisens for, herunder organisering av virksomheten dersom det søkes om lisens for å drive pasientrettet virksomhet,
- art og omfang av tidligere virksomhet, særlig de siste 5 årene,
- forskrivningsrett ønskes og
- tidsrommet det søkes om lisens for.

Søknaden skal vedlegges legeattest utstedt av lisenssøkers fastlege eller annen lege med autorisasjon. Legeattesten skal bekrefte at lisenssøker er psykisk og fysisk i stand til å ivareta slik virksomhet som det søkes om lisens for. Attesten skal gis på fastsatt skjema.

§ 8. *Tildeling av lisens*

Ved tildeling av lisens, skal søkerens egnethet vurderes i forhold til art og omfang av den virksomheten det er søkt om lisens for. Det skal legges stor vekt på hvordan helsepersonellet har holdt og vil holde seg faglig oppdatert.

For dem det gjelder, kan lisens for å drive organisert pasientrettet virksomhet av et visst omfang, gis med full forskrivningsrett. Lisens for å drive pasientrettet virksomhet som ikke omfattes av første punktum, kan gis uten forskrivningsrett for A og B-preparater. Lisens for å drive pasientrettet virksomhet som kun omfatter familie, venner og andre nærstående, samt lisens som ikke skal benyttes til pasientrettet virksomhet, gis uten forskrivningsrett.

§ 9. *Endringer i lisensperioden*

Inntreter det i lisensperioden en svekkelse av lisensinnehavers psykiske eller fysiske helse som kan ha betydning for vedkommendes egnethet til å utøve virksomhet av den art og det omfang som det er utstedt lisens for, skal lisensinnehaver straks varsle Statens helsetilsyn om dette.

Lisensinnehaver kan gi frivillig avkall på sin lisens, jf. helsepersonelloven § 61.

Dersom annet helsepersonell får kunnskap om slik endring i lisensinnehavers helsetilstand som nevnt i første ledd, eller til andre forhold av betydning for utøvelsen av virksomhet som det er utstedt lisens for, har vedkommende plikt til å underrette Helsetilsynet i fylket eller Statens helsetilsyn om dette. Legen som har utstedt legeattesten, jf. § 7 andre ledd, har også slik underretningsplikt, og kan gi underretningen uten hinder av taushetsplikten, jf. helsepersonelloven § 23 nr. 5.

Merknadene til § 7 og § 8 skal lyde:

Til § 7: I første ledd bokstavene a) og b), fremgår det at det skal gis opplysninger om «art og omfang» av den virksomheten det søkes om lisens for å kunne drive. Med dette menes at det skal gis opplysninger om hva slags type virksomhet som skal drives, for eksempel virksomhet for å kunne være medisinsk rådgiver eller drive pasienttrettet virksomhet. Det skal også gis opplysninger om hvilket omfang denne virksomheten skal ha. Omfang kan være et fast antall dager eller timer pr. uke, eller det kan være av mer tilfeldig karakter, avhengig av oppgavetilflyt og/eller ønske om kun periodevis virksomhet.

Etter andre ledd fremgår det at søker skal legge frem legeattest. En legeattest er i dette tilfellet noe mer enn den helseattesten som kreves etter gjeldende rett. Legeattesten skal utstedes av søkers fastlege eller annen lege med autorisasjon. I tillegg til å vurdere helsen til søker, skal utstedende lege også vurdere om søker er fysisk og psykisk i stand til å ivareta slik virksomhet som det søkes om lisens for. Utstedende lege må med andre ord gjøres kjent med hvilken type virksomhet søker har til hensikt å utøve/søker om lisens for å kunne drive, før legeattesten kan utstedes.

Til § 8: Når utstedende myndighet skal vurdere den enkelte søknad om lisens, vil en henvendelse til Helsetilsynet i det aktuelle fylket kunne være hensiktsmessig for å sjekke ut om tilsynsmyndigheten har kunnskap om det aktuelle helsepersonellet som kan få betydning for utstedelse av lisensen.

Bestemmelsens andre ledd åpner for at det skal kunne utstedes lisens uten forskrivningsrett eller lisens med full eller delvis forskrivningsrett. Det gis ikke eksakte grenser for i hvilke tilfeller det skal gis den ene eller den andre typen lisens. Det vil være opp til utstedende myndighets skjønn å vurdere om, og i tilfelle i hvilket omfang, det skal gis lisens med full/delvis forskrivningsrett. Bestemmelsen er utpreget skjønnsmessig i sin utforming, og utstedende myndighet skal legge vekt på art og omfang av tidligere virksomhet, hvilken virksomhet søker har til hensikt å utøve nå, hvordan søker har holdt og vil holde seg faglig oppdatert, samt andre forhold som kan ha betydning for lisensutstedelsen.

Kun leger med lisens med full forskrivningsrett kan forskrive medisiner på blåresept.

Merknadene til § 9, første ledd tredje punktum skal lyde:

Den samme plikten pålegges lege som har utstedt legeattest, jf. § 7 andre ledd.

II

Endringene trer i kraft 1. september 2004.

30. aug. Nr. 1225 2004

Forskrift om endring i forskrift om særskilte beskyttelsestiltak ved innførsel fra Sør-Afrika i forbindelse med utbrudd av aviær influensa.

Fastsatt av Det sentrale Mattilsynet ved hovedkontoret 30. august 2004 med hjemmel i lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) § 23 tredje ledd jf. § 19. Jf. EØS-avtalen vedlegg I (vedtak 2004/614/EF). Kunngjort 3. september 2004.

I

I forskrift 17. august 2004 nr. 1200 om særskilte beskyttelsestiltak ved innførsel fra Sør-Afrika i forbindelse med utbrudd av aviær influensa gjøres følgende endringer:

I forskriftens hjemmelfelt skal siste parentes lyde:

(vedtak 2004/594/EF og vedtak 2004/614/EF).

§ 2 skal lyde:

Fra Sør-Afrika er det forbudt å innføre levende struts og rugeegg fra disse, ferskt kjøtt av struts, samt kjøttprodukter og blandingsprodukter inneholdende strutsekjøtt, ubehandlede trofeer av fugler, ubehandlede fjær og fjærkomponenter. Likeledes er det forbudt å innføre andre levende fugler, herunder fugler holdt som kjæledyr i følge med eieren.

§ 4 skal lyde:

Forsendelser av produkter som omfattes av § 3 skal følges av et helsesertifikat som bekrefter at kravene i denne forskrift er oppfylt, jf. vedtak 2004/614/EF.

II

Endringene trer i kraft straks.

30. aug. Nr. 1226 2004**Forskrift om endring i forskrift om rekvirering og utlevering av legemidler fra apotek.**

Fastsatt av Helsedepartementet 30. august 2004 med hjemmel i lov 4. desember 1992 nr. 132 om legemidler m.v. (legemiddeloven) § 25b og lov 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell m.v. (helsepersonelloven) § 11. Kunngjort 3. september 2004.

I

I forskrift 27. april 1998 nr. 455 om rekvirering og utlevering av legemidler fra apotek gjøres følgende endring:

§ 2–10 skal lyde:

Optikere med autorisasjon eller lisens, som har opplæring i bruk av diagnostiske medikamenter enten i sin grunnutdanning eller i form av tilleggsutdanning bekreftet ved utstedelse av bevis fra Norges Optikerforbund, kan rekvirere øyedråper til diagnostisk bruk. Statens legemiddelverk fastsetter hvilke øyedråper som omfattes av denne bestemmelsen. Nevnte optikere kan rekvirere adrenalin i den form Statens legemiddelverk fastsetter.

II

Endringen trer i kraft straks.

31. aug. Nr. 1227 2004**Forskrift om endring i forskrift om ventelisteregistrering.**

Fastsatt av Helsedepartementet 31. august 2004 med hjemmel i lov 2. juli 1999 nr. 61 om spesialisthelsetjenesten m.m. § 2–4. Kunngjort 3. september 2004.

I

I forskrift 7. desember 2000 nr. 1233 om ventelisteregistrering gjøres følgende endringer:

§ 1 ny nr. 3 skal lyde:

Institusjoner som tilbyr tverrfaglig spesialisert behandling for rusmiddelmissbruk og som eies av, eller som har inngått avtale som nevnt i nr. 1 med, et regionalt helseforetak.

§ 2, § 3, § 4 og § 5 skal lyde:

§ 2. Definisjon av venteliste

Med venteliste menes i denne forskriften EDB-basert register med ordnede opplysninger om pasienter som venter på undersøkelse eller behandling ved institusjon, jf. § 5.

§ 3. Ventelisteregistrering

Institusjon som faller inn under § 1, skal føre venteliste over pasienter som er registrert for undersøkelse eller behandling. Dersom den aktuelle undersøkelsen eller behandlingen ytes på flere, geografisk atskilte, behandlingssteder i institusjonen, skal det føres venteliste for hvert behandlingssted.

Det skal fremgå av ventelisten om pasienten har rett til nødvendig helsehjelp etter pasientrettighetsloven § 2–1. Dersom pasienten har en slik rett, skal den fristen som er fastsatt i medhold av pasientrettighetsloven § 2–1 annet ledd, fremgå av ventelisten. Videre skal det fremgå om det søkes om innleggelse, dagbehandling eller poliklinisk behandling.

Pasienter som trenger øyeblikkelig hjelp, jf. pasientrettighetsloven § 2–1 første ledd, skal ikke registreres på venteliste.

Henvisninger registreres på mottaksdato. Mottaksdato er den dag henvisningen er mottatt av institusjonen. Dersom henvisningen er sendt fra en annen institusjon, registreres også en ansiennitetsdato. Ansiennitetsdato er mottaksdato ved den første institusjonen.

§ 4. Oppdatering av ventelistene

Institusjonen skal til enhver tid holde ventelistene oppdatert. Ventetiden slutter den dato behandlingen påbegynnes. Pasienter som ikke lenger er aktuelle for den planlagte undersøkelse eller behandling, skal heller ikke regnes som ventende lenger.

De pasientene som har vært registrert på venteliste i seks måneder bør kontaktes med forespørsel om henvisningen fortsatt er aktuell.

§ 5. Rapportering til departementet

De regionale helseforetakene skal sørge for elektronisk rapportering av ventelistedata til departementet hvert tertial. For institusjoner som yter tverrfaglig spesialisert behandling for rusmiddelmissbruk, skal rapportering skje elektronisk når registreringssystemet er utviklet og implementert.

Merknader til de enkelte bestemmelsene skal lyde:

Merknader til de enkelte bestemmelsene

Til § 1 Virkeområde

Tverrfaglig spesialisert behandling for rusmiddelmissbruk er en del av spesialisthelsetjenesten. Virksomheter som yter slik tjeneste, skal derfor føre venteliste på linje med den øvrige spesialisthelsetjenesten.

Til § 2 Definisjon av venteliste

Venteliste defineres her som et EDB-basert register. Institusjonene må derfor legge forholdene til rette for slik føring. Ventelistene skal fungere som et arbeidsredskap til bruk i pasientlogistikken i den enkelte institusjon. Ventelistene skal også bidra til å danne grunnlag for å avgjøre om retten til vurdering, og retten til nødvendig helsehjelp innenfor den fastsatte fristen oppfylles ovenfor den enkelte pasienten. Videre skal ventelistene bidra til vurderingene av forholdet mellom behovet for helsetjenester og kapasiteten i helsetjenesten.

Til § 3 Ventelisteregistrering

§ 3 første ledd slår fast at det er det aktuelle behandlingsstedet som har ansvaret for å sørge for at det føres venteliste. I praksis vil det være den enkelte avdeling/avdelingsoverlege som utfører registreringen. Dersom rusinstitusjonen ikke vurderer om pasienten har rett til nødvendig helsehjelp eller fastsetter frist for å yte helsehjelpen selv, må den innhente disse opplysningene fra den instansen som foretar vurderingen. Formuleringen «er registrert for undersøkelse eller behandling» viser at det før registrering på ventelisten må foretas en vurdering av om pasienten skal undersøkes eller behandles ved institusjonen. Henvisningene alene kan med andre ord ikke danne grunnlag for registrering. Pasientene skal ikke stå på venteliste ved mer enn en institusjon. I noen tilfeller vil ikke en henvisning føre til at undersøkelse eller behandling tilbys ved institusjonen. I en slik situasjon vil institusjonen måtte returnere henvisningen umiddelbart uten å registrere pasienten på venteliste. Dette kan være aktuelt i situasjoner hvor institusjonen må avvise pasienter fra andre regioner fordi de står i fare for å ikke kunne oppfylle sin forpliktelse til å yte behandling innen fristen til egne pasienter med rett til nødvendig helsehjelp, jf. pasientrettighetsloven § 2–1 annet ledd, og/eller til å foreta vurdering av egne pasienter innen 30 dagers fristen, jf. pasientrettighetsloven § 2–2. I slike tilfeller er det anledning til å avvise pasienter som benytter seg av retten til fritt sykehusvalg. Anledningen til å avvise gjelder bare før pasienten er registrert på venteliste. Ved å sette en pasient på venteliste, forplikter institusjonene seg altså til å yte helsehjelp til vedkommende innen den tid medisinsk forsvarlighet krever, eventuelt innen den fristen som er fastsatte etter § 2–2 annet ledd, jf. § 2–1 annet ledd. At man registrerer en pasient for vurdering etter pasientrettighetsloven § 2–2 innebærer bare en forpliktelse til å vurdere pasienten. Å gi en pasient tilbud om vurdering innebærer ikke at sykehuset også tar på seg en forpliktelse til å behandle pasienten. Dersom sykehuset mottar en pasient som det ikke har ansvar for, innebærer det altså ikke en plikt til å yte den behandlingen pasienten eventuelt måtte ha behov for.

Det er gjennomført strukturendringer som har medført at flere institusjoner er slått sammen til en ny institusjon eller at en eller flere institusjoner er lagt inn under en annen institusjon. I en del tilfeller opprettholdes behandlingstilbudet på flere av de behandlingsstedene som tidligere var selvstendige sykehus. For å sikre at strukturendringene i disse tilfellene ikke skulle medføre en begrensning i pasientenes rett til fritt sykehusvalg, ble ordlyden i pasientrettighetsloven § 2–4 endret med virkning fra 1. september 2004. Endringen medfører at pasientene ikke bare kan velge mellom de organisatoriske enhetene «sykehus», men mellom alle de behandlingsstedene der den aktuelle helsetjenesten ytes. Det vil si at en pasient kan velge mellom flere geografisk ulike behandlingssteder innenfor det samme sykehuset – gitt at den aktuelle helsehjelpen ytes flere steder.

Det skal fremgå av registreringen om pasienten er henvist for innleggelse, dagbehandling eller poliklinisk behandling. Poliklinisk behandling omfatter også ambulant spesialisttilbud. I tillegg mener departementet at det bør fremgå fra hvilket fagområde pasienten, etter spesialisthelsetjenestens vurdering, mest sannsynlig trenger helsehjelp.

Det presiseres at pasienter som trenger øyeblikkelig hjelp etter pasientrettighetsloven § 2–1 første ledd ikke skal føres på liste. Disse har uansett en ubetinget rett til behandling umiddelbart.

Henvisninger skal registreres på mottaksdato, som danner utgangspunkt for fristberegningen for retten til vurdering etter pasientrettighetsloven § 2–2.

Til § 4 Oppdatering av ventelistene

Bestemmelsen slår innledningsvis fast plikten til å holde ventelistene oppdatert. Institusjonen må således undersøke hvorfor enkelte pasienter har stått så lenge som seks måneder på liste, og om de fortsatt er aktuelle for undersøkelse eller behandling. Det gjelder ikke dersom det er planlagt at behandling ikke skal skje før på et senere tidspunkt. Mulige grunner til at pasienten ikke lenger er aktuell, kan være at vedkommende har fått behandling ved

privat behandlingstilstand, at pasienten ikke lenger ønsker behandlingen, er overført til annen behandlingstilstand eller at vedkommende er død.

Til § 5 Rapportering til departementet

Med departementet menes det nåværende Helsedepartementet, senere Helse- og omsorgsdepartementet.

II

Endringene trer i kraft 1. september 2004.

31. aug. Nr. 1228 2004

Forskrift om opphevelse av forskrift om bidrag til behandling i utlandet og om klagenemnd for bidrag til behandling i utlandet.

Fastsatt av Helsedepartementet 31. august 2004 med hjemmel i lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd (folketrygdloven) § 5–22 tredje ledd. Kunngjort 3. september 2004.

I

Forskrift 14. januar 1999 nr. 19 om bidrag til behandling i utlandet og om klagenemnd for bidrag til behandling i utlandet oppheves.

II

Følgende overgangsordning gjelder:

For behandling av klager over vedtak truffet i medhold av forskrift 14. januar 1999 nr. 19 om bidrag til behandling i utlandet og om klagenemnd for bidrag til behandling i utlandet gjelder forskriftens bestemmelser frem til senest 1. januar 2006.

III

Forskriften trer i kraft 1. september 2004.

31. aug. Nr. 1229 2004

Forskrift om vernetiltak ved import av produkter av animalsk opprinnelse fra Folkerepublikken Kina.

Fastsatt av Det sentrale Mattilsynet ved hovedkontoret 31. august 2004 med hjemmel i lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) § 23 tredje ledd, jf. § 19. Jf. EØS-avtalen vedlegg I (vedtak 2004/621/EF). Kunngjort 3. september 2004.

§ 1. Forbud

Det er forbudt å importere alle produkter av animalsk opprinnelse, herunder honning, bestemt til folkemat eller til dyrefôr fra Folkerepublikken Kina.

§ 2. Unntak

Unntatt fra forbudet i § 1 er produkter oppført i vedlegget til denne forskriften, og som oppfyller vilkårene i denne forskriften, samt folkehelsemessige og dyrehelsemessige krav som stilles til de aktuelle produktene i andre forskrifter.

§ 3. Krav om attest

Import av produkter som er oppført i del II av vedlegget skal tillates når disse medfølges av en attest fra kinesiske myndigheter. Attesten skal bekrefte at hver forsendelse har vært gjenstand for en kjemisk undersøkelse før avsendelse, for å sikre at de angitte produkter ikke innebærer en fare for folkehelsen.

Undersøkelsene skal særlig ta sikte på å påvise forekomster av kloramfenikol og nitrofurantoin, samt dets metabolitter.

Resultatene fra de analytiske undersøkelsene må være vedlagt forsendelsen.

§ 4. Straff

Forsettlig eller uaktsom overtredelse av denne forskrift er straffbar, jf. matloven § 28.

§ 5. Ikrafttredelse

Denne forskrift trer i kraft straks.

Samtidig oppheves forskrift 6. januar 2003 nr. 2 om vernetiltak ved import av produkter av animalsk opprinnelse fra Folkerepublikken Kina.

Vedlegg

Del I. Liste over produkter av animalsk opprinnelse bestemt til folkemat eller til dyrefôr som kan importeres til EØS uten attest som nevnt i § 3

- Fisk og fiskeprodukter, unntatt:
  - fisk og fiskeprodukter som er fremkommet ved oppdrett
  - rensede og/eller behandlede reker
  - kreps av arten *Procambus clarkii* fanget ved fiske i naturlig ferskvann.
- Gelatin.

Del II. Liste over produkter av animalsk opprinnelse bestemt til folkemat eller til dyrefôr som kan importeres til EØS dersom de ledsages av attest som nevnt i § 3

- Fisk og fiskeprodukter som er fremkommet ved oppdrett.
- Rensede og/eller behandlede reker.
- Kreps av arten *Procambus clarkii* fanget ved fiske i naturlig ferskvann.
- Dyretarmer.
- Kaninkjøtt.
- Honning.
- Bidronninggelé.

31. aug. Nr. 1230 2004

Forskrift om endring i forskrift om forurensende stoffer i næringsmidler.

Fastsatt av Det sentrale Mattilsynet ved hovedkontoret 31. august 2004 med hjemmel i lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) § 16 jf. delegeringsvedtak 19. desember 2003 nr. 1790 og delegeringsvedtak 5. mai 2004 nr. 884. Jf. EØS-avtalen vedlegg II kap. XII nr. 54zzj (direktiv 2003/78/EF). Kunngjort 3. september 2004.

I

I forskrift 27. september 2002 nr. 1028 om visse forurensende stoffer i næringsmidler gjøres følgende endringer:

I hjemmelsfeltets henvisning til EØS-avtalen kap. XII tilføyes følgende:
nr. 54zzj (direktiv 2003/78/EF).

§ 3a skal lyde:

Prøveuttak og analyser for offentlig kontroll skal skje i henhold til:

1. direktiv 98/53/EF, endret ved direktiv 2002/27/EF for innhold av aflatoksiner,
2. direktiv 2001/22/EF for innhold av bly, kadmium, kvikksølv og 3-MCPD,
3. direktiv 2002/26/EF for innhold av Ochratoxin A,
4. direktiv 2002/63/EF for innhold av nitrat,
5. direktiv 2002/69/EF for innhold av dioksiner og dioksinliknende PCB,
6. direktiv 2003/78/EF for innhold av patulin.

II

Endringene trer i kraft straks.

1. sept. Nr. 1231 2004

Forskrift om endring i forskrift om avrunding av formue, inntekt og fradrag m.v. ved ligningen.

Fastsatt av Skattedirektoratet 1. september 2004 med hjemmel i lov 13. juni 1980 nr. 24 om ligningsforvaltning (ligningsloven) § 8–7, jf. delegeringsvedtak 5. mars 1984 nr. 3450. Kunngjort 3. september 2004.

I

I forskrift 5. mars 1984 nr. 1259 om avrunding av formue, inntekt og fradrag m.v. ved ligningen gjøres følgende endringer:

§ 1 og § 2 skal lyde:

§ 1. Enhver post som fastsettes i eget beløp som grunnlag for maskinell skatteberegning mv. avrundes til nærmeste hele krone, herunder slik at beløp med desimaltall 5 avrundes oppover. Dette gjelder med mindre annet følger av særskilte avrundingsregler i skattelovgivningen.

§ 2. Fastsettelser ved statsskatteligningen fremkommer for forskuddspliktige som summen av nettofastsettelser ved kommuneskatteligningen, eventuelt med andre tillegg. Statsskattefastsettelser for andre skattepliktige avrundes etter § 1.

Det samme gjelder skatte- og avgiftsbeløp.

II

Endringene trer i kraft straks, med virkning fra 1. januar 2004.

31. aug. Nr. 1232 2004

Forskrift om gebyr for luftfartens offentlige forretninger (Gebyrregulativet).

Fastsatt av Samferdselsdepartementet 31. august 2004 med hjemmel i lov 11. juni 1993 nr. 101 om luftfart (luftfartsloven) § 13–8. Kunngjort 7. september 2004.

§ 1. *Generelt*

(1) Gebyr etter denne forskrift oppkreves av og innbetales til Luftfartstilsynet dersom ikke annet er bestemt i forskriften.

(2) Alle beløpsangivelsene i denne forskrift er i norske kroner (NOK) hvor ikke annet er fastsatt.

(3) Gebyr etter denne forskrift betales etter de satser og de regler som gjelder på tidspunktet gebyret kan kreves innbetalt etter forskriften.

(4) Gebyr skal betales av den som anmoder om tjenesten eller av vedkommendes fullmaktsgiver. Den som anmoder om en tjeneste på vegne av andre, innestår selv for at han har den nødvendige fullmakt.

(5) Alle vektgrenser i denne forskrift er MTOW (Maximum Take-off Weight/maksimal tillatt startvekt) i kilo.

(6) Dersom en gitt godkjennelse/tillatelse blir tilbakekalt av Luftfartstilsynet, må det ved en eventuell ny godkjennelse/tillatelse betales fullt gebyr som for første gangs utstedelse. Det samme gjelder når gitt godkjennelse/tillatelse utløper eller faller bort uten å bli fornyet. jf. likevel § 2 tredje ledd for luftdyktighetsbevis.

(7) Fast gebyr, gebyr etter regning og grunngebyr

a) Fast gebyr er fastsatt totalpris for visse forretninger etter denne forskrift. Fast gebyr betales når ikke annet fremgår.

Fast gebyr skal innbetales til Luftfartstilsynet sammen med søknaden.

b) Gebyr etter regning:

Gebyr etter regning betales for de forretninger forskriften bestemmer.

Gebyr etter regning fastsettes på grunnlag av faktisk timeforbruk og direkte utgifter til reise, opphold, diett, materialer mv. som har vært nødvendig for utførelsen av forretningen. Ved avregningen av endelig fastsatt gebyr fratrekkes tidligere innbetalt grunngebyr og eventuell annen forskuddsinnbetaling. Endelig avregning skjer etter at forretningen er avsluttet.

c) Grunngebyr er et minimumsgebyr for de forretninger etter denne forskrift som kan gebyrlegges etter regning.

d) Grunngebyr skal innbetales til Luftfartstilsynet sammen med søknaden.

I de tilfeller fastsatt gebyr etter regning ikke overstiger grunngebyret, betales grunngebyret.

e) For forretninger som utføres utenfor Norge, vises til § 1 niende ledd.

f) Ved fastsettelse av gebyr etter regning benyttes for arbeidstid en timesats på kr 720 og for reisetid en timesats på kr 290.

I tillegg kommer utgifter til reise, opphold, diett, materialer mv.

g) Luftfartstilsynet kan bestemme at et forskudd skal innbetales før arbeidet igangsettes eller videreføres. Forskudd kan fastsettes opp til det gebyr som antas å påløpe for forretningen, utover eventuelt tidligere innbetalt forskudd/grunnbeløp.

h) Dersom arbeidet med forretningen strekker seg ut over én måned, kan Luftfartstilsynet ved utgangen av hver måned kreve a konto innbetalinger for medgåtte timer og faktiske kostnader som ikke er dekket av innbetalt grunngebyr og eventuelt forskudd.

i) Luftfartstilsynet kan i det enkelte tilfellet bestemme at det ikke skal innkreves gebyr ut over grunngebyr og eventuelt innbetalt forskudd.

(8) Årsgebyr:

a) Årsgebyret skal dekke Luftfartstilsynets løpende virksomhetstilsyn.

b) Årsgebyret skal i sin helhet betales til Luftfartstilsynet innen betalingsfristen hvert kalenderår etter de betingelser som er fastsatt i denne forskrift, jf. § 1 tiende ledd. Årsgebyret dekker en periode på 12 måneder fra kalenderårets begynnelse med mindre annet er bestemt i forskriften.

c) Årsgebyret betales etter de rettigheter som er registrert i Luftfartstilsynet på det tidspunkt faktura for årsgebyr skrives ut. Mottar Luftfartstilsynet melding om reduksjon i grunnlaget for årsgebyret etter at faktura er skrevet ut, kan det søkes om refusjon av for meget betalt gebyr. Det skal uansett betales årsgebyr ut det kvartal rettigheten endres i. Eventuell økning i gebyrgrunnlaget etter fakturering av årsgebyr blir tilleggsfakturert.

d) Årsgebyret skal første gang betales ved utstedelse av godkjennelse/tillatelse. Ved første gangs betaling av årsgebyr skal følgende tabell gjelde

<i>Tidspunkt for utstedt tillatelse</i>	<i>Første årsgebyr som skal betales</i>
1. kvartal	4/4 av årsgebyret
2. kvartal	3/4 av årsgebyret
3. kvartal	2/4 av årsgebyret
4. kvartal	1/4 av årsgebyret

- e) Plikten til å betale årsgebyr faller bort når gitt godkjenning/tillatelse ikke fornyes eller på annen måte utgår. Plikten til å betale årsgebyr faller ikke bort selv om den gitte godkjenning/tillatelse er midlertidig tilbakekalt.
- f) For syntetisk flygetrener og simulator gjelder egne bestemmelser for årsgebyr, jf. § 10 fjerde ledd.
- (9) Gebyr for forretninger som utføres utenfor Norge:
For forretninger som utføres utenfor Norge skal det betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b. Det skal likevel ikke betales mindre enn det faste gebyret, grunngebyret eller årsgebyret, med tillegg av kostnader til reise, opphold, diett og reisetid.
- (10) Betalingsbetingelser:
Gebyrer som faktureres fra Luftfartstilsynet, forfaller til betaling senest 22 dager etter fakturadato.
Ved for sen betaling svares forsinkelsesrente etter lov 17. desember 1976 nr. 100 om renter ved forsinket betaling m.m.
- (11) Virkning av manglende betaling:
Dersom skyldig gebyr, eller del av gebyr, ikke er innbetalt til Luftfartstilsynet senest 2 måneder etter første purring, kan Luftfartstilsynet inndra de rettigheter som gebyret vedrører. En rettighet vil ikke bli fornyet dersom årsgebyret ikke er innbetalt.
- (12) Tilbakebetaling/ettergivelse av gebyr og forskudd på gebyr:
- Innbetalt gebyr for påbegynt forretning og innbetalt årsgebyr for en påbegynt periode kan ikke kreves tilbakebetalt.
  - Luftfartstilsynet kan likevel etter søknad bestemme at innbetalt gebyr helt eller delvis skal tilbakebetales dersom søker godtgjør at det foreligger særlige forhold. Det samme gjelder for ettergivelse av påløpt, ikke innbetalt gebyr jf. § 2 åttende ledd bokstav c samt § 8 trettende og fjortende ledd.
  - Dersom søknaden om godkjenning/tillatelse trekkes tilbake, kan Luftfartstilsynet etter søknad og etter en vurdering av de kostnader Luftfartstilsynet har pådratt seg, bestemme om innbetalt gebyr helt eller delvis skal tilbakebetales.
  - Dersom en påbegynt forretning avbrytes kan ubenyttet innbetalt forskudd kreves tilbakebetalt av søker, jf. § 1 åttende ledd, bokstav c.
- (13) Dispensasjon:
Luftfartstilsynet kan, når særlige grunner tilsier det, dispensere fra bestemmelsene i denne forskrift.
- (14) Klage:
Enkeltvedtak truffet av Luftfartstilsynet med hjemmel i denne forskrift kan påklages til Samferdselsdepartementet i henhold til forvaltningsloven. Eventuell klage sendes via Luftfartstilsynet.
- § 2. Gebyr for luftdyktighetsbevis mv.**
- Gebyr for utstedelse av luftdyktighetsbevis skal dekke kostnader ved bl.a. gjennomgåelse og godkjenning av historisk dokumentasjon av vedlikehold, utredning og besiktelse før utstedelse av luftdyktighetsdokumenter.
  - Årsgebyret dekker kostnader ved det løpende luftdyktighetstilsyn.
  - Gjenutstedelse og tilbakekalling mv. av luftdyktighetsbevis:
    - For alle fartøyer som har stått uten gyldig luftdyktighetsbevis i 90 dager eller mer, må det ved eventuell gjenutstedelse av luftdyktighetsbevis betales gebyr som ved utstedelse for nytt luftfartøy. Etter 2 år uten gyldig luftdyktighetsbevis skal det ved eventuell gjenutstedelse betales gebyr etter satser som gjelder for brukt luftfartøy.
    - Dersom et luftdyktighetsbevis er midlertidig tilbakekalt, skal det ikke betales utstedelsesgebyr ved en eventuell ikraftsettelse såfremt årsgebyr for løpende tilsyn er betalt. Luftdyktighetsbevis kan ikke være midlertidig tilbakekalt i mer enn maksimalt to år før beviset bortfaller.
    - Dersom et luftdyktighetsbevis har vært midlertidig tilbakekalt i 90 dager eller mer innenfor opprinnelig gyldighetstid, skal det betales gebyr etter regning for særskilt besiktelse i forbindelse med eventuell ny ikraftsettelse dersom slik besiktelse blir foretatt, jf. § 2 åttende ledd bokstav a.
    - Dersom et luftdyktighetsbevis er blitt tilbakekalt med endelig virkning, jf. § 1 sjette ledd, skal nytt utstedelsesgebyr betales ved eventuell gjenutstedelse, også innenfor opprinnelig gyldighetstid. Innenfor en periode på 2 år fra tilbakekallelsen skal det ved gjenutstedelsen betales gebyr som for nytt fartøy, jf. § 2 tredje ledd bokstav a.
  - Utstedelse av luftdyktighetsbevis:
    - For utstedelse av luftdyktighetsbevis for en periode ut over 6 måneder betales gebyr som for ordinær utstedelse.
    - For utstedelse av luftdyktighetsbevis for en begrenset periode på 6 måneder eller mindre betales 1/2 grunngebyr, eventuelt gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b. I tillegg betales 1/4 årsgebyr for inneværende kvartal. For hvert påbegynte kvartal deretter betales ytterligere 1/4 årsgebyr.

- c) For utstedelse av luftdyktighetsbevis med samme utløpsdato som gjeldende luftdyktighetsbevis betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.
- d) For utstedelse av spesielt luftdyktighetsbevis med henblikk på eksport, dvs. «Not valid for Flight», betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.
- (5) Søknad om refusjon av årsgebyr etter at luftdyktighetsbevis er utstedt:

Årsgebyr for luftdyktighet kan ikke reduseres til mindre enn 1/4 årsgebyr. Det skal betales årsgebyr for hvert påbegynte kvartal hvor luftdyktighetsbeviset er i kraft.

(6) Luftfartøy registrert i utlandet kan opereres ervervsmessig av norske selskaper inntil 6 måneder. For løpende luftdyktighetstilsyn med slike luftfartøy betales gebyr med halvparten av det beløp som er angitt i tabellen under, kolonne for årsgebyr. Ved besiktelse av luftfartøyet i utlandet skal det ikke betales mindre enn foran nevnte gebyr med tillegg av kostnader til reise, opphold, diett og reisetid.

(7) Gebyrsatser for luftdyktighetsbevis/særskilt flygetillatelse/særskilt luftdyktighetsbevis:

Kategori av luftfartøy	Utstedelse for brukt luftfartøy	Utstedelse for nytt luftfartøy	Årsgebyr for luftdyktighetstilsyn
Seilfly, motorseilfly, ballong	3.270	2.520	1.090
Motordrevet luftfartøy:			
a) Til og med 2.000 kg, minstegebyr	4.220	2.750	2.750
Tillegg pr. påbegynt 100 kg over 1.000 kg	420	270	270
b) 2.001 – 6.000 kg, minstegebyr	8.510 ⁱ	5.430 ⁱ	5.430
Tillegg pr. påbegynt 100 kg over 2.000 kg	1.140	650	650
c) 6.001 – 50.000 kg, minstegebyr	53.700 ⁱ	31.500 ⁱ	31.500
Tillegg pr. påbegynt 1.000 kg over 6.000 kg	1.390	1.110	1.110
d) 50.001 kg og over, minstegebyr	115.030 ⁱ	79.420 ⁱ	79.420
Tillegg pr. påbegynt 1.000 kg over 50.000 kg	1.660	1.220	1.220
Amatørbygde fly	4.220	2.750	2.750
Veteranfly ^{ii*}	4.220	0	2.750
Særskilt flygetillatelse (gjelder ikke enkeltflyginger) og særskilt luftdyktighetsbevis	2.750	2.750	2.750

i Grunngebyr, eventuelt gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

ii Luftfartøy som Luftfartstilsynet etter søknad har akseptert som «veteranfly».

* Ved ev. gjenutstedelse av luftdyktighetsbevis etter lav sats, jf. § 2 tredje ledd, benyttes samme sats som for årsgebyr.

Den som er registrert som ansvarlig eier/bruker av et luftfartøy når faktura på årsgebyr skrives ut er også ansvarlig for betaling av gebyret ved forfall, med mindre annet er avtalt med Luftfartstilsynet.

(8) Utførelse av besiktelser og kontroll-/prøveflyginger:

- a) Når Luftfartstilsynet av hensyn til luftdyktigheten finner det påkrevd med særskilt besiktelse av luftfartøy ut over ordinært luftdyktighetstilsyn, betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.
- Det samme gjelder ved forgjeves fremmøte i forbindelse med ordinært tilsyn når besiktelse/prøveflyging/kontrollflyging er berammet, men ikke kan avholdes på grunn av omstendigheter som Luftfartstilsynet ikke kan lastes for.
- b) Nedenfor nevnte tilfeller inngår i grunnlaget for gebyrberegningen ved første gangs utstedelse:
1. dersom flere enn én prøveflyging/kontrollflyging er nødvendig før luftdyktighetsbevis kan utstedes, og dette skyldes forhold som Luftfartstilsynet ikke kan lastes for.
  2. dersom ekstra besiktelse av luftfartøy eller tilhørende materiell er nødvendig før luftdyktighetsbevis kan utstedes, og dette skyldes forhold som Luftfartstilsynet ikke kan lastes for.
  3. ved forgjeves fremmøte når besiktelse/prøveflyging/kontrollflyging er berammet, men ikke kan avholdes på grunn av omstendigheter som Luftfartstilsynet ikke kan lastes for.
- c) Luftfartstilsynet kan bestemme at gebyr beregnet etter § 2 åttende ledd bokstav a og b, helt eller delvis kan frafalles dersom forholdet skyldes særlige omstendigheter som søker ikke kan lastes for og som gjør det rimelig at gebyret frafalles.

§ 3. Gebyr for typeakseptering, typesertifisering og modifikasjonsgranskning av luftfartøy og annet flymateriell

(1) For de forretninger som er nevnt nedenfor betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

a) *Modifikasjoner*

Gjennomgåelse og godkjenning av tegninger og beregninger, samt besiktelse av endringer på luftfartøy/flymateriell/testflyging. Et grunngebyr på kr 720 betales sammen med søknaden.

b) *Skader/reparasjoner*

Besiktelse av skader av betydning for luftdyktigheten og godkjenning av reparasjonsunderlag, samt eventuelt besiktelse ved godkjenning av reparasjoner. Et grunngebyr på kr 720 betales sammen med søknaden.

c) *Typesertifisering/typeakseptering*

Gjennomgåelse og godkjenning av tegninger og beregninger for nye konstruksjoner, besiktelse og kontroll

av luftfartøy/flymateriell/testflyging, samt arbeid i forbindelse med typeakseptering. Et grunngebyr på kr 720 betales sammen med søknaden.

§ 4. Gebyr for spesielle tjenester

(1) For tillatelse til amatørbygging av luftfartøy betales et gebyr på kr 1.440 før behandling av søknad om byggetillatelse. For eventuell fornyelse/gjenutstedelse av tillatelse betales et gebyr på kr 720. For særskilt flygetillatelse i forbindelse med prøveflyging av amatørbygde luftfartøy, jf. gebyrtabell under § 2 syvende ledd.

(2) For prøve i forbindelse med godkjenning av teknisk sjef, verkstedsjef, kvalitetssjef, innleid kvalitetsrevisor, ingeniørsjef, skolesjef og flygesjef betales et gebyr på kr 2.460 for hver prøve. For eventuell psykologitest betales i tillegg kr 720.

(3) For duplikat av luft- og miljødyktighetsbevis og reisedagbok betales et gebyr på kr 590 for hver sak.

(4) For duplikat av flygehåndbok eller autorisasjonsside betales et gebyr på kr 590 for hver sak.

(5) For søknad om godkjenning av avtale om leie av luftfartøy betales et gebyr på kr 5.260 pr. søknad. For godkjenning av forlengelse av leieavtale for luftfartøy betales et gebyr på kr 1.060 pr. avtale.

(6) For Luftfartstilsynets arbeid med eller deltagelse i prosjekter knyttet til organisasjoner, produkter, systemer, prosedyrer, installasjoner mv. som ikke kommer inn under andre punkter i denne forskrift, betales gebyr etter regning.

(7) Dersom Luftfartstilsynet i slike tilfeller må kjøpe inn tjenester fra andre, vil disse bli fakturert videre med 5 prosent påslag.

§ 5. Gebyr for godkjenning av vedlikeholdsorganisasjoner og flyverksteder som utfører vedlikehold, modifisering og reparasjon av flymateriell

(1) Gebyr for godkjenning av vedlikeholdsorganisasjoner og flyverksteder skal dekke kostnadene ved bl.a. gjennomgåelse og godkjenning av driftshåndbøker, tekniske standarder og organisasjon, samt utredning og inspeksjon før godkjenning gis.

(2) Årsgebyret skal dekke det løpende virksomhetstilsyn med vedlikeholdsorganisasjon og flyverksted, samt fornyelse av godkjenningen.

(3) Gebyrsatser for godkjenning av vedlikeholdsorganisasjon og flyverksted:

<i>Kategori av vedlikeholdsorganisasjon/ flyverksted</i>	<i>Utstedelse/godkjenning</i>	<i>Årsgebyr for virksomhetstilsyn</i>
1 – 10 personer	13.300	8.100
11 – 25 personer	22.100	14.900
26 – 50 personer	31.500 ⁱ	22.200
51 – 100 personer	41.900 ⁱ	30.500
101 – 200 personer	57.100 ⁱ	41.900
201 – 400 personer	76.100 ⁱ	58.300
401 – 600 personer	106.300 ⁱ	82.200
Over 600 personer	146.400 ⁱ	113.600

ⁱ Grunngebyr, eventuelt gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

(4) For søknad om endring av gitt godkjenning betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

(5) For virksomhetstilsyn av linjestasjoner og faste eller midlertidige baser i eller utenfor Norge, ut over hovedbase, betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

(6) For søknad om opprettelse av fast eller midlertidig sekundærbase etter at godkjenning av vedlikeholdsorganisasjon/flyverksted er utstedt, betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

§ 6. Gebyr for godkjenning av organisasjoner som utfører produksjon av flymateriell

(1) Gebyr for godkjenning av organisasjon som utfører produksjon av flymateriell, skal dekke kostnader ved bl.a. gjennomgåelse og godkjenning av driftshåndbøker, organisasjon, tekniske standarder, samt utredning og inspeksjon før godkjenning gis.

(2) Årsgebyret skal dekke det løpende virksomhetstilsyn med organisasjon som utfører produksjon samt fornyelse av godkjenning.

(3) Gebyrsatser for godkjenning av organisasjon som utfører produksjon:

<i>Kategori av produksjonsbedrift</i>	<i>Utstedelse/godkjenning</i>	<i>Årsgebyr</i>
1 – 10 personer	13.300	8.100
11 – 25 personer	22.100	14.900
26 – 50 personer	31.500 ⁱ	22.200
51 – 100 personer	41.900 ⁱ	30.500
101 – 200 personer	57.100 ⁱ	41.900
201 – 400 personer	76.100 ⁱ	58.300
401 – 600 personer	106.300 ⁱ	82.200
Over 600 personer	146.400 ⁱ	113.600

ⁱ Grunngebyr, eventuelt gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

(4) For søknad om endring av gitt godkjenning betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

§ 7. Gebyr for godkjenning av organisasjoner som utfører konstruksjon av flymateriell

(1) Gebyr for godkjenning av organisasjon som utfører konstruksjon av flymateriell, skal dekke kostnader ved bl.a. gjennomgåelse og godkjenning av driftshåndbøker, organisasjon, tekniske standarder, samt utredning og inspeksjon før godkjenning gis.

(2) Årsgebyret skal dekke det løpende virksomhetstilsyn med organisasjon som utfører konstruksjon av flymateriell, samt fornyelse av godkjenningen.

(3) Gebyrsatser for godkjenning av organisasjon som utfører konstruksjon av flymateriell:

Kategori av konstruksjonsbedrift	Utstedelse/godkjenning	Årsgebyr for virksomhetstilsyn
1 – 5 personer	8.600	6.000
6 – 10 personer	11.800	8.300
11 – 19 personer	16.700 ⁱ	11.700
20 – 29 personer	23.200 ⁱ	16.200
30 – 39 personer	30.200 ⁱ	21.100
40 – 49 personer	37.700 ⁱ	26.400
Over 50 personer	45.200 ⁱ	31.700

i Grunngebyr, eventuelt gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

(4) For søknad om endring av gitt godkjenning betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

§ 8. Gebyr for luftfartssertifikat og -bevis

(1) Gebyr for luftfartssertifikat og -bevis skal dekke Luftfartstilsynets kostnader til prøver og utstedelser.

(2) Gebyr for teoriprøve skal være Luftfartstilsynet i hende senest 3 uker før prøven skal avholdes (innen påmeldingsfristen).

(3) Fast gebyr eller grunngebyr for ferdighetsprøve (skill test) skal betales sammen med søknad om oppmelding til prøven.

(4) For personell ansatt i SAS og SAS Commuter betales samtlige gebyrer i forbindelse med prøver til sertifikat og bevis til luftfartsmyndigheten i det land som utsteder sertifikatet.

(5) Gebyrsatser for avleggelse av prøver

Sertifikat eller kompetansebevis	Teoriprøve	Ferdighetsprøve/ Skill Test	Ferdighetskontroll/ Profi.check	Dokumentutstedelse*
Privatflygersertifikat, PPL	2.500	2.500 ⁱ	1.500	720
Trafikkflygersertifikat, CPL	7.000	7.000 ⁱ	5.000	720
Trafikkflygersertifikat, ATPL	10.000	10.000 ⁱ	7.000	720
Instrumentrettighet IR	5.000	5.000 ⁱ	3.000	720
Flymaskinistsertifikat FE	2.000 ⁱⁱ	5.000 ⁱ	3.000	720
Kabinsertifikat				720
Flytelefonistsertifikat RT	1.000	1.000 ⁱ		720
Enkeltfag – øvrige flygersertifikat, bevis og morseprøve	1.000			
Mørkeflyging				720
Instruktørrettighet, FI, CRI, IRI, TRI, SFI, snittflyging		5.000 ⁱ	3.000	720
Klasse/typerettighet, én-motors stempel.		5.000 ⁱ	iii	720
Forlengelse av iht. 12-timerregelen				720
Klasse/typerettighet én-pilot fly/helikopter		5.000 ⁱ	iii	720
Typerettighet fler-pilot fly/helikopter		5.000 ⁱ	iii	720
Utover én ferdighetskontroll pr. kalenderår			720	
Validering		5.000 ⁱ		720
Kontrollantautorisasjon		2.500	1.500	720
Bytte fra BSL-C til JAR-FCL				720
Øvrig saksarbeid som fører til nytt sertifikat/bevis/rettighet og duplikat**				720 ⁱ

i Grunngebyr, ev. gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

ii Pr. fag.

iii Avhengig av sertifikattilknytning, se hhv. PPL, CPL, ATPL.

* Gjelder nyutstedelse, gjenutstedelse, utvidelse, forlengelse.

** Gjelder også for overføring av sertifikatmappe fra annet land.

(6) Gebyrsatser for avleggelse av tekniske prøver

<i>Sertifikat eller kompetansebevis</i>	<i>Teoriprøve</i>	<i>Praktisk prøve</i>	<i>Dokumentutstedelse*</i>
Flyteknisk sertifikat, grunnutdanning (ICAO), enkeltfag	720 ⁱⁱ		
Flyteknisk sertifikat, faggruppeutdanning (AML)		4.000 ⁱ	720
Flytelefonisertifikat for flyteknikere		1.500 ⁱ	
Autorisasjonssveising, pr. prøve ⁱⁱⁱ		2.000	720
Spesialtillatelse for vedlikeholdsarbeid på luftfartøy (SPS/SPM)		2.000 ⁱ	
Vedlikeholdssertifikat for luftfartøy, JAR-66/Part 66, enkeltfag	720 ⁱⁱ		
Vedlikeholdssertifikat for luftfartøy, JAR-66/Part 66, kategori ^{**}		6.000 ⁱ	720
Vedlikeholdssertifikat for luftfartøy, JAR-66/Part 66, underkategori ^{**}		6.000 ⁱ	720
Validering		3.000 ⁱ	720
Øvrig saksarbeid som fører til nytt sertifikat/bevis/rettighet/duplikat			720

i Grunngebyr, ev. gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

ii Pr. fag.

iii I tillegg kommer ev. honorar til godkjent kontrollorgan.

* Gjelder nyutstedelse, gjenutstedelse, utvidelse, forlengelse eller duplikat.

** Gjelder for luftfartøytype.

(7) Når kombinert prøve avlegges betales bare ett gebyr for prøven. Det høyeste gebyr betales.

(8) Det betales gebyr for kun én dokumentutstedelse:

- når flere utvidelser samtidig knytter seg til samme sertifikat/bevis;
- når fornyelse, forlengelse og utvidelse (klasse/typebevis) gjennomføres samtidig og knytter seg til samme sertifikat/bevis;
- ved samtidig fornyelse/forlengelse av flere sertifikat og/eller bevis.

(9) Gebyr for ferdighetsprøve (skill test) og praktisk prøve til flyteknikersertifikat omfatter ikke utgifter til å fremskaffe luftdyktig og behørig utrustet og bemannet luftfartøy eller syntetisk flygetrener eller til nødvendig verktøy og materialer. Søker sørger selv for avtale om og betaling for dette.

(10) Ferdighetsprøve (skill test) og praktisk prøve avholdes på norsk oppflygingsplass, som kunngjort i AIC N, og til avtalt tid. Når særlige grunner tilsier det, kan Luftfartstilsynet fravike denne hovedregel. I slike tilfeller betaler søker et gebyr etter regning ut over grunngebyret etter § 8 femte ledd, for å dekke tilleggskostnader fraviket medfører.

I de tilfeller ferdighetsprøve (skill test) eller praktisk prøve avholdes utenfor Norge, gjelder bestemmelsen i § 1 niende ledd.

(11) Ved forgjeves fremmøte når ferdighetsprøve (skill test) og praktisk prøve er berammet, men ikke kan avholdes på grunn av omstendigheter som Luftfartstilsynet ikke kan lastes for, betales gebyr etter § 8 femte eller sjette ledd, eventuelt etter tiende ledd.

(12) Teoriprøve avholdes på faste eksamenssteder og til fastsatte tider, som kunngjort i AIC N. Etter skriftlig søknad, og når særlige grunner tilsier det, kan Luftfartstilsynet fravike fastsatt eksamenstid. I slike tilfeller beregnes et tillegg på kr 720 pr. enkeltfag ut over fast gebyr etter § 8 femte eller sjette ledd.

(13) Gebyr som er betalt for prøve som ikke gjennomføres, kan ikke kreves tilbakebetalt med mindre avlysningen skyldes Luftfartstilsynet.

(14) Ved oppmelding til ny prøve//eksamen etter at samme prøve/eksamen tidligere ikke er bestått eller gjennomført, må nytt gebyr betales.

(15) Ved avholdelse av en Bridge-eksamen betales gebyr som til full teoriprøve avhengig av sertifikattilknytning.

(16) Gebyrsatser for flygeledere

<i>Sertifikat eller kompetansebevis</i>	<i>Sertifiseringsprøve</i>	<i>Rettighetsprøve</i>	<i>Dokumentutstedelse</i>
Flygeledersertifikat	10.000	7.000	720
Elevbevis		2.500	
Øvrig saksarbeid som fører til nytt sertifikat/bevis/rettighet og duplikat			720 ⁱ

i Grunngebyr, ev. gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

§ 9. Gebyr for utdannings- og skoletillatelser

(1) Gebyr for å utstede tillatelse til utdanningsvirksomhet og skole skal dekke kostnadene ved bl.a. gjennomgåelse og godkjenning av dokumentasjon av faginnhold og sammensetning, studieplan, utredning og eventuelt inspeksjon før tillatelse gis.

(2) Årsgebyret skal dekke det løpende virksomhetstilsyn med utdanningsvirksomheten eller skolen og forlengelse av utdannings- eller skoletillatelsen.

(3) Gebyrsatser for utdannings- og skoletillatelser:

<i>Utdannings- og skoletillatelser</i>	<i>Utstedelse/ autorisasjon</i>	<i>Årsgebyr for virksomhetstilsyn</i>
Ikke ervervsmessig luftfartsskole: PPL-A og PPL-H og flytelefonistsertifikat (R//T)	5.000	2.500
Teorikurs til trafikkflygersertifikat: ATPL-A og ATPL-H	10.000 ⁱ	
Ervervsmessig luftfartsskole: PPL-A og PPL-H og flytelefonistsertifikat (R//T), CPL-A og CPL-H, instrumentbevis (IR) og instruktørbevis (FI)	50.000 ⁱ	25.000
Godkjenning av flyteknisk typekurs og faggruppeutdanning	10.000	
Godkjenning av flyteknisk utdanningsorganisasjon (BSL-JAR 147/Part 147)	50.000 ⁱ	25.000
Godkjenning av klasse-/typeutdanning for utvidelse av flygersertifikat	10.000 ⁱ	
Undervisningsprogram hvor syntetisk flygetrener på lavere nivå enn 6 eller 7 inngår ved godskriving av instrumentbaketid	ii	ii

i Grunngbyr, ev. gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

ii Gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

(4) For søknad om endring av gjeldende rettigheter til et høyere kvalifikasjonsnivå og/eller nytt område, betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

§ 10. Gebyr for godkjenning av syntetiske flygetrener

(1) Gebyr for godkjenning av og tilsyn med praktisk utdanning med syntetisk flygetrener skal dekke kostnadene ved bl.a. kontroll av flygetrener og treningsprogrammer, evaluering og godkjenning av dokumentasjon og utførte tester og eventuell besiktelse før godkjenning gis. Gebyret dekker godkjenning og tilsyn som foretas av en felles skandinavisk simulatorgruppe i regi av Det Skandinaviske Tilsynskontor (STK) som igjen opptre på vegne av luftfartsmyndighetene i Norge, Sverige og Danmark i slike saker.

(2) Gebyr for godkjenning av og tilsyn med flygesimulatorer og avanserte syntetiske flygetrener fastsettes av norsk luftfartsmyndighet etter felles skandinaviske satser.

(3) Innbetaling av grunngebyr skjer samtidig med søknaden om godkjenning til den skandinaviske luftfartsmyndigheten som ivaretar innkreving og fakturering. Årsgebyr blir utfakturert en gang pr. år. Gebyret fastsettes i det lands valuta som har påtatt seg fakturerings- og innkrevingfunksjonen på vegne av STK og den skandinaviske simulatorgruppen.

(4) Fellesskandinaviske gebyrsatser for godkjenning av og tilsyn med syntetiske flygetrener:*

<i>Type av syntetisk flygetrener</i>	<i>Utstedelsesgebyr i SEKⁱ</i>	<i>Årsgebyr i SEK</i>
Flysimulator	221.900	132.900
Variant av flysimulator	132.600	66.300

i Grunngbyr. Ev. tillegg etter regning for arbeid som ikke dekkes av grunngebyret.

* Gebyr innkreves og faktureres p.t. av Luftfartsverket i Sverige.

(5) Flygetrener av lavere kategori enn nivå 6 og 7 omfattes ikke av ordningen med felles skandinavisk godkjenning og tilsyn, og godkjennes bare dersom den inngår i et undervisningsprogram, jf. § 9 tredje eller fjerde ledd.

§ 11. Gebyr for lisens/Air Operator's Certificate (AOC) og driftstillatelse til ervervsmessig luftfartsvirksomhet

(1) Gebyr for å utstede lisens/AOC og driftstillatelse til ervervsmessig luftfartsvirksomhet skal dekke kostnader ved bl.a. gjennomgåelse og godkjenning av dokumentasjon av forretningsplan, økonomi og finansiering, organisasjon, vedlikeholdsordning, tekniske og operative standarder, utredning og inspeksjon før lisens og/eller driftstillatelse gis.

(2) Årsgebyret dekker kostnader ved løpende virksomhetstilsyn med selskapet, eventuelt med inspeksjon, og fornyelse av lisens/AOC og/eller driftstillatelse, samt vedlikeholdsordning.

(3) Lisens/AOC/drifstillatelse gjelder bare for den operatør den er utstedt til.

(4) Gebyret for et selskap beregnes ut fra vekt-kategorien for selskapets tyngste fartøyer. For selskaper som har både AOC/lisens og driftstillatelse betales bare ett gebyr, gebyret for AOC/lisens. Gebyrsatser for lisens/AOC//drifstillatelse:

<i>Fartøy kategori og vektklasse</i>	<i>Utstedelse av AOC</i>	<i>Årsgebyr for AOC</i>	<i>Utstedelse av driftstillatelse</i>	<i>Årsgebyr for driftstillatelse</i>
VFR, opptil 2.000 kg	25.600	20.500	10.300	5.100
VFR, 2.001 – 5.700 kg	35.900	30.800	15.400	7.700
VFR, 5.701 – 10.000 kg	51.300	41.000	20.500	10.300
IFR, opptil 2.000 kg	76.900	66.600	35.900	15.400
IFR, 2.001 – 5.700 kg ⁱ	102.500	87.100	61.500	30.800
IFR, 5.701 – 10.000 kg ⁱ	153.800	133.300	102.500	46.100
IFR, 10.001 – 30.000 kg, ⁱ under 10 fartøy	410.000	307.500	153.800	76.900
IFR, 10.001 – 30.000 kg, ⁱ 10 fartøy eller flere	1.537.500	1.025.000	205.000	102.500
IFR, 30.001 – 100.000 kg, ⁱ under 10 fartøy	1.537.500	1.025.000		
IFR, 30.001 – 100.000 kg, ⁱ 10 fartøy eller flere	3.587.500	3.075.000		
IFR, 100.001 og tyngre, ⁱ under 10 fartøy	3.587.500	3.075.000		
IFR, 100.001 og tyngre, ⁱ 10 fartøy eller flere	7.687.500	6.662.500		

i For utstedelse av AOC og driftstillatelse er dette et grunngebyr, ev. gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

(5) Dersom det samtidig søkes om tillatelse for flere av kategoriene i § 11 fjerde ledd, betales kun gebyr etter den kategori som gir høyest gebyr etter det totale antall luftfartøy.

(6) For søknad om endring i gitt tillatelse betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b. Det betales likevel ikke gebyr når et selskap foretar utskifting av et fartøy til et annet av samme type.

(7) For søknad om endring av gitt driftstillatelse til nye driftsarter betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

(8) For virksomhetstilsyn av linjestasjoner og faste eller midlertidige baser i eller utenfor Norge, ut over hovedbase, betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

(9) For søknad om opprettelse av linjestasjoner og faste eller midlertidige baser ut over hovedbase etter at lisens/AOC/driftstillatelse er utstedt, betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

(10) For søknad om tillatelse til transport av farlig gods betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b. Et grunngebyr på kr 720 betales sammen med søknaden. Det samme gjelder for enkeltsøknad om dispensasjon fra bestemmelsene i BSL D 1–7 pkt. 8 eller BSL JAR OPS 1–3 kapittel (subpart) R vedr. transport av farlig gods.

§ 12. Gebyr for konsesjon og teknisk/operativ godkjenning av flyplasser

(1) Gebyr for konsesjon til å anlegge, drive og inneha flyplass skal dekke kostnadene som behandling av søknad og utstedelse av rettighetsdokumenter medfører. Fornyelsesgebyret skal dekke kostnadene ved fornyelse av konsesjon.

(2) Gebyr for teknisk/operativ godkjenning av flyplass skal dekke kostnadene ved bl.a. gjennomgåelse av dokumentasjon og inspeksjon før godkjenning gis. Årsgebyret skal dekke Luftfartstilsynets løpende virksomhetstilsyn med flyplasser, herunder rutinemessige inspeksjoner, samt fornyelse av teknisk/operativ godkjenning.

(3) Gebyr for godkjenning av ansvarshavende for bakketjenesten skal dekke kostnadene ved gjennomgang og utstedelse av dokumenter og gjennomføring av godkjenningssamtale.

(4) Gebyrsatser for konsesjon og teknisk/operativ godkjenning av flyplasser:

a) Gebyrsatser for konsesjon:

<i>Kategori av flyplass</i>	<i>Utstedelse</i>	<i>Fornyelse</i>
Konsesjon for flyplass til allmenn bruk	56.600	28.000
Konsesjon for flyplass til ikke-allmenn bruk	13.800	6.900

b) Gebyrsatser for teknisk/operativ godkjenning:

Gruppering av flyplasser:

Gruppe 1: Flyplass til allmenn bruk som har minst én presisjonsrullebane i kategori II eller III.

Gruppe 2: Flyplass til allmenn bruk som har minst én presisjonsrullebane i kategori I.

Gruppe 3: Flyplass til allmenn bruk som ikke kommer i gruppe 1 eller 2, og flyplass til ikke-allmenn bruk som har trafikk med luftfartøy med største tillatte startmasse (MTOW) 5.700 kg eller over, eller er godkjent med 10 passasjerer eller flere.

Gruppe 4: Flyplass til ikke-allmenn bruk som ikke kommer i gruppe 3 og som har en eller flere av følgende aktiviteter:

- Flyging i samsvar med instrumentflygereglene
- Luftrutetraffic
- Flyging med landfly med betalende passasjerer

– Hoved- eller sekundærbase for ervervsmessig luftfartsforetak.

Gruppe 5: Flyplass til ikke-allmenn bruk som ikke kommer i gruppe 3 eller 4.

Gruppe 6: Flyplass for flyging på kontinentalsokkelen.

<i>Gruppe av flyplass</i>	<i>Utstedelse</i>	<i>Årsgebyr for tilsyn</i>
Flyplass gruppe 1	1 290.300 ⁱ	861.500
Flyplass gruppe 2	430.800 ⁱ	215.400
Flyplass gruppe 3	107.700 ⁱ	53.800
Flyplass gruppe 4	53.800 ⁱ	12.900
Flyplass gruppe 5	5.900 ⁱ	720
Flyplass gruppe 6	ⁱⁱ	ⁱⁱ

i Grunngebyr, ev. gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

ii Gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

c) Gebyrsatsen for godkjenning av ansvarshavende for bakketjenesten er kr 5.130

(5) For søknad om å få utvide gitt konsesjon til landingsplass til ikke-allmenn bruk til å gjelde konsesjon for landingsplass til allmenn bruk betales gebyr som for ny søknad om konsesjon. Ved skifte av eier betales gebyr som for søknad om konsesjon. For søknad om å få utvide teknisk/operativ godkjenning av flyplass til en høyere gruppe betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd, punkt b. Grunngebyret er i dette tilfellet forskjellen mellom satsene i gebyrgruppene, jf. § 12 fjerde ledd. For søknad om andre endringer i gjeldende rettigheter betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

(6) Når Luftfartstilsynet finner det påkrevd med særskilt inspeksjon av flyplass ut over rutinemessig inspeksjon, betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

(7) For søknad om midlertidig godkjenning av flyplass til ikke-allmenn bruk betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

(8) Ved fornyelse av ansvarshavende for bakketjenesten som innebærer ny godkjenningssamtale betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b. Fornyelse av godkjenning av samme person som ikke innebærer ny godkjenningssamtale inngår i årsgebyret for tilsyn.

§ 13. Gebyr for tilsyn med lufttrafikkjeneste

(1) Gebyr for godkjenning av lufttrafikkjenesten skal dekke kostnader ved bl.a. tilsyn, gjennomgåelse av dokumentasjon, kontroll av lufttrafikkjenesten, evaluering og utførte tester før godkjenning eventuelt gis.

(2) Årsgebyret skal dekke kostnader ved løpende virksomhetstilsyn med lufttrafikkjenesten, eventuelt inspeksjon og fornyelse av godkjenning.

(3) Gebyrsatser for tillatelse:

<i>Kategori av lufttrafikkjeneste</i>	<i>Godkjenning</i>	<i>Årsgebyr</i>
Kategori A: Kontrollsentral m/u innflygingskontrollsektor. Kontrolltårn m/innflygingskontrolltjeneste. Oslo Lufthavn Gardermoen	217.800	166.600
Kategori B: Kontrolltårn u/innflygingskontrolltjeneste. AFIS enheter.	115.300	64.100

(4) For oppgradering fra AFIS til flygekontrolltjeneste betales gebyr lik differansen mellom de to kategoriene.

§ 14. Gebyr for tilsyn med flynavigasjonstjeneste og kontrollflytjenester

(1) Gebyr for godkjenning av flynavigasjonstjeneste skal dekke kostnadene ved bl.a. gjennomgåelse av dokumentasjon, samt utredning og inspeksjon før godkjenning gis. Årsgebyret skal dekke Luftfartstilsynets løpende virksomhetstilsyn med flynavigasjonstjenester, herunder rutinemessige inspeksjoner.

(2) Gebyrsatser for adgangskontroll av flynavigasjonsutstyr (CNS/ATM) og tilsyn med flynavigasjonstjenester inkluderer driftsrelaterte oppgraderinger av utstyr i bruk.

(3) Gebyrsatser for godkjenning av og tilsyn med navigasjonstjenester:

<i>Type flynavigasjonsutstyr</i>	<i>Utstedelse</i>	<i>Årsgebyr for tilsyn</i>
Peiler VDF og/eller UDF (pr. anlegg)	12.900 ⁱ	6.500
NDB/lokator (pr. anlegg)	12.900 ⁱ	6.500
DVOR eller CVOR og DME (pr. installasjon)	38.800 ⁱ	19.400
Kommunikasjonssentral	38.800 ⁱ	*
Langtidslagringsmedia	12.900 ⁱ	*
Kontroll-, monitor-, infosystem	38.800 ⁱ	*
Fremvisersystem	38.800 ⁱ	*
Kontrolltårn m/u innflygingskontrolltjeneste, AFIS enheter	47.300 ⁱ	23.600
LLZ og/eller MRK/DME (pr. installasjon)	64.600 ⁱ	32.300
Radar (pr. sensor)	129.200 ⁱ	64.600

Type flynavigasjonsutstyr	Utstedelse	Årsgebyr for tilsyn
ILS, kategori I	129.200 ⁱ	64.600
ILS, kategori II/III	258.500 ⁱ	129.200
Kontrollsentral	430.800 ⁱ	215.400

i Grunngebyr, ev. gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

* Årsgebyr for kontrolltårn m/ut innflygingskontroll og AFIS-enheter inkluderer kommunikasjonsentral, langtidslagringesmedia, kontroll-, monitor-, info- og fremvisersystem.

(4) For søknad om teknisk godkjenning av flynavigasjonsutstyr og endring av gitt godkjenning betales gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

(5) Gebyrsatser for kontroll og tilsyn med kontrollflytjenester. Gebyret skal dekke inspeksjon, dokumentkontroll, utstedelser og fornyelse av kontrollflytjenester.

	Adgangskontroll	Årsgebyr
Kontrollflytjenester	26.200 ⁱ	10.600

i Grunngebyr, ev. gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

§ 15. Gebyr for tilsyn og sikkerhetsgodkjenning: lufthavner, selskaper mv. (security-tilsyn)

(1) Gebyr for tilsyn og sikkerhetsgodkjenning skal dekke kostnadene ved bl.a. gjennomgåelse av dokumentasjon og inspeksjon før godkjenning gis. Årsgebyret skal dekke Luftfartstilsynets løpende virksomhetstilsyn med innehaver av godkjenning, herunder rutinemessige inspeksjoner, samt fornyelse av godkjenning.

(2) Gebyrsatser for tilsyn og sikkerhetsgodkjenning av:

Tilsynsobjekt	Kategori	Utstedelse	Årsgebyr
Lufthavn	mer enn 10 mill. passasjerer	250.000 ⁱ	125.000
	1–10 mill. passasjerer	125.000 ⁱ	62.500
	mindre enn 1 mill. passasjerer	50.000 ⁱ	25.000
Fraktselskap	3 eller flere kontorer*	50.000 ⁱ	25.000
	2 kontorer*	40.000 ⁱ	20.000
	1 kontor*	20.000 ⁱ	10.000
Luftfartsselskap	mer enn 100 ansatte	100.000 ⁱ	50.000
	mindre enn 100 ansatte	50.000 ⁱ	25.000
Postselskap		50.000 ⁱ	25.000
Utdanningsinstitusjon		50.000 ⁱ	25.000
Myndighetssertifisering av enkeltpersoner		500	
Vandelskontroll av enkeltpersoner		500	

i Grunngebyr, ev. gebyr etter regning, jf. § 1 syvende ledd bokstav b.

* Kontor eller sted.

§ 16. Gebyr for medisinske tjenester

(1) Gebyr for medisinske tjenester skal dekke kostnader for sivile medisinske undersøkelser ved det nasjonale flymedisinske senter ved Flymedisinsk Institutt på Blindern i Oslo (FMI). I tillegg skal gebyret bidra til å dekke kostnader til administrasjon av flymedisinsk seksjon ved Luftfartstilsynet og legemnemnda for flygere.

(2) Gebyrtabeller for medisinske tjenester:

Type undersøkelse	Trafikkflyger Legeattest klasse 1	Privatflyger Legeattest klasse 2	Flygeleder Legeattest
Spesialistundersøkelse	4.990	2.990	4.990
Enkel fornyelse	1.790	1.510	1.790

Annet luftfartspersonell	Søknadsskjema for legeattest til luftfartssertifikat, legeerklæring generell flymedisinsk undersøkelse ¹
<i>Legeattest</i>	
Kabinbesetningsmedlem	1.530
Personell i brann- og havaritjenesten	1.530
Besetningsmedlem på luftfartøy utstyrt for pasienttransport	1.530
Seilflyger, fører av fri ballong, fører av mikrofly	1.530
Flytekniker	1.530
<i>Enkeltundersøkelser</i>	
Otorhinolaryngologisk undersøkelse hos spesialist i øre-nese-halssykdommer, fastsatt skjema	990

<i>Annet luftfartspersonell</i>	<i>Søknadsskjema for legeattest til luftfartssertifikat, legeerklæring generell flymedisinsk undersøkelse¹</i>
Oftalmologisk undersøkelse hos spesialist i øyesykdommer, fastsatt skjema	990
Øvrige spesialistundersøkelser	990
EKG	290
Arbeids-EKG	990
Audiogram	290
Lungefunksjonsundersøkelse	290
Laboratorieprøver	
– inntil 5 analyser	290
– inntil 10 analyser	490
– mer enn 10 analyser	790

(3) For legeattester for flygere i kommersielle flyselskaper som er undersøkt hos andre flyleger enn ved FMI skal det betales kr 200,- for hver legeattest som ekspederes av flymedisinsk seksjon i Luftfartstilsynet.

§ 17. *Ikrafttredelse*

Denne forskrift trer i kraft 15. september 2004. Fra samme tid oppheves forskrift 28. august 2003 nr. 1123 om gebyr for luftfartens offentlige forretninger (Gebyrregulativet).

31. aug. Nr. 1233 2004

Forskrift om endring i forskrift om studier ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU).

Fastsatt av Styret ved NTNU 31. august 2004 med hjemmel i lov 12. mai 1995 nr. 22 om universiteter og høyskoler § 50 nr. 7. Kunngjort 7. september 2004.

I

I forskrift 11. februar 2003 nr. 185 om studier ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) gjøres følgende endring:

§ 39 skal lyde:

Vurdering gis i form av karakterer enten etter en skala fra A til F eller bestått/ikke bestått. A er beste karakter og E er dårligste ståkarakter. Karaktertrinnene gis følgende betegnelse og generell beskrivelse:

<i>Symbol</i>	<i>Betegnelse</i>	<i>Generell, ikke fagspesifikk beskrivelse av vurderingskriterier</i>
A	fremragende	Fremragende prestasjon som klart utmerker seg. Kandidaten viser svært god vurderingsevne og stor grad av selvstendighet.
B	meget god	Meget god prestasjon. Kandidaten viser meget god vurderingsevne og selvstendighet.
C	god	Jevnt god prestasjon som er tilfredsstillende på de fleste områder. Kandidaten viser god vurderingsevne og selvstendighet på de viktigste områdene.
D	nokså god	En akseptabel prestasjon med noen vesentlige mangler. Kandidaten viser en viss grad av vurderingsevne og selvstendighet.
E	tilstrekkelig	Prestasjonen tilfredsstillende minimumskravene, men heller ikke mer. Kandidaten viser liten vurderingsevne og selvstendighet.
F	ikke bestått	Prestasjon som ikke tilfredsstillende de faglige minimumskravene. Kandidaten viser både manglende vurderingsevne og selvstendighet.

Fullført/ikke fullført benyttes der det ikke kreves vurderinger.

Fakultetet skal utarbeide fagspesifikke beskrivelser av vurderingskriteriene.

II

Endringen trer i kraft straks.

1. sept. Nr. 1234 2004**Delegering av myndighet til Den Norske Stats Husbank etter lov om Den Norske Stats Husbank § 17 fjerde punktum.**

Fastsatt av Kommunal- og regionaldepartementet 1. september 2004 med hjemmel i lov 1. mars 1946 nr. 3 om Den Norske Stats Husbank § 17 fjerde punktum. Kunngjort 7. september 2004.

I

Kommunal- og regionaldepartementet delegerer med dette departementets myndighet etter lov 1. mars 1946 nr. 3 om Den Norske Stats Husbank § 17 fjerde punktum til Husbanken.

II

Vedtaket trer i kraft fra 1. oktober 2004.

2. sept. Nr. 1235 2004**Vedtak om endring av navnet på Agder bispedømme.**

Fastsatt av Kultur- og kirkedepartementet 2. september 2004 med hjemmel i lov 7. juni 1996 nr. 31 om Den norske kirke (kirkeloven) § 2 andre ledd, jf. delegeringsvedtak 7. juni 1996 nr. 528. Kunngjort 7. september 2004.

I medhold av lov 7. juni 1996 nr. 31 om Den norske kirke (kirkeloven) § 2 andre ledd jf. kgl.res. 7. juni 1996 nr. 528, fastsetter departementet at navnet på «Agder bispedømme» endres til «Agder og Telemark bispedømme» med virkning fra 1. januar 2005.

6. sept. Nr. 1236 2004**Vedtak om endring i instruks for viltkjøttkontroll.**

Fastsatt av Det sentrale Mattilsynet ved hovedkontoret 6. september 2004 med hjemmel i forskrift 2. februar 1996 nr. 133 om hygiene og kontroll m.v. av viltkjøtt § 39 og Mattilsynets alminnelige instruksjonsmyndighet. Kunngjort 7. september 2004.

I

I instruks 15. april 1996 nr. 394 for viltkjøttkontroll gjøres følgende endring:

Kapittel II punkt 5.4.2 skal lyde:

5.4.2 I midten det nummer som er tildelt det lokale Mattilsynet.

II

Endringen trer i kraft straks.

20. aug. Nr. 1244 2004**Forskrift om endring i forskrift om tilsyn og kontroll ved import og transitt mv. av animalske næringsmidler og produkter av animalsk opprinnelse mv. fra tredjeland.**

Fastsatt av Helsedepartementet, Fiskeridepartementet og Landbruksdepartementet 20. august 2004 med hjemmel i lov 17. juni 1932 nr. 6 om kvalitetskontroll med landbruksvarer m.v. § 2 og § 3, jf. overføringsvedtak 15. november 1991 nr. 737, og lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) § 12, § 14, § 15, § 16, § 17, § 18 og § 19 jf. delegeringsvedtak 19. desember 2003 nr. 1790. Jf. EØS-avtalen vedlegg I kap. I (vedtak 2002/349/EF). Kunngjort 10. september 2004.

I

I forskrift 18. oktober 1999 nr. 1163 om tilsyn og kontroll ved import og transitt mv. av animalske næringsmidler og produkter av animalsk opprinnelse mv. fra tredjeland gjøres følgende endringer:

Forskriftens hjemmelfelt skal lyde:

Fastsatt av Landbruksdepartementet, Sosial- og helsedepartementet og Fiskeridepartementet 18. oktober 1999 med hjemmel i lov 17. juni 1932 nr. 6 om kvalitetskontroll med landbruksvarer m.v. § 2 og § 3, jf. overføringsvedtak 15. november 1991 nr. 737, og lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) § 12, § 14, § 15, § 16, § 17, § 18 og § 19, jf. delegeringsvedtak 19. desember 2003 nr. 1790. Jf. EØS-avtalen vedlegg I kap. I (direktiv 97/78/EF, vedtak 93/13/EØF, vedtak 93/14/EØF, vedtak 2000/25/EF og vedtak 2002/349/EF).

§ 3 nr. 1 skal lyde:

1. *Produkt:*

- a) animalske næringsmidler, herunder honning, egg, eggprodukt, melk, melkeprodukt, fisk, fiskevare, herunder levende skjell og skalldyr til konsum, ferskt kjøtt, kvernet eller tilberedt kjøtt, fjørfekjøtt, viltkjøtt, kjøtt av kanin og oppdrettsvilt, kjøttprodukt og andre næringsmidler av animalsk opprinnelse i samsvar med definisjoner gitt i særskilt forskrift,¹
- b) produkter av animalsk opprinnelse som helt eller delvis stammer fra dyr og som er omfattet av særskilt forskrift,²
- c) ova, embryo, sæd, annet avlsmateriale og animalsk avfall i samsvar med definisjon i særskilt forskrift,³
- d) produkt omfattet av vedlegg C til denne forskriften, og
- e) høy og halm.

§ 5 annet ledd nytt fjerde og femte punktum skal lyde:

Opplysninger om navn, adresse og organisasjons- eller fødselsnummer oppgis i relevante felt. Tolltariffnummer angis med åtte siffer.

§ 15 første ledd skal lyde:

Varepartier fra tredjeland kan, etter veterinærkontroll ved grensekontrollstasjon, legges inn på tollager eller frisone dersom ansvarlig for varepartiet på forhånd har angitt på del en av vedlegg B om produktene er endelig bestemt til det indre marked (fri omsetning i EØS-området), og at produktene oppfyller importvilkårene.

Vedlegg B skal lyde:

Vedlegg B. Det Europeiske Fellesskap/EØF Felles veterinærdokument til bruk ved import (CVED)¹

Del 1: Opplysninger om forsendelsen	1. Avsender/Eksportør		2. CVED løpenr.	
			Grensekontrollstasjon	
			ANIMO-enhetsnr.	
	3. Mottaker		4. Den ansvarlige for lasten	
	5. Importør		6. Opprinnelsesland + ISO kode:	7. Avsenderland: + ISO kode:
			8. Leveringsadresse	
	9. Forventet ankomst til GKS (dato)		10. Veterinærdokumenter	
	11. Fartøynavn/Flightnr.: Fraktbrevnr./AWB nr.: Godsvogn/kjøretøy/trailer/tilhengernr.:		Nummer: Utstedelsesdato: Opprinnelsesvirksomhet (hvor relevant): Virksomhetsnr./Godkjenningsnr.:	
	12. Varegruppe, antall og type kulli		13. Varekode (KN-kode minst 4 siffer)	
			14. Bruttovekt (kg)	
		15. Nettovekt (kg)		
Temperatur		Kjølt ☐	Fryst ☐	Omgivelsestemperatur ☐
16. Plombenr. og containernr.:				
17. Omlasting til ☐		18. For transitt til tredjeland ☐		
EØS-GKS: ANIMO-enhetsnr.: Tredjeland: Tredjeland ISO-kode:		Til tredjeland: + ISO kode: GKS for utsendelse: ANIMO-enhetsnr.:		
19. Oppfyllelse av EØS-kravene		20. Til gjeninnførsel ☐		
Oppfyller kravene ☐ Oppfyller IKKE kravene ☐				
21. Til det indre marked		22. Oppfyller ikke EØS-kravene		
Næringsmiddel ☐ Fôr ☐ Farmasøytisk bruk ☐ Teknisk bruk ☐ Annet ☐		Tollager ☐ Registreringsnr.: Frisone eller frilager ☐ Registreringsnr.: Skipshandler ☐ Registreringsnr.: Fartøy ☐ Navn: Havn:		
23. Attesting		Sted og dato for attesting:		
Jeg, undertegnede som er ansvarlig for ovenfor nevnte last, attesterer etter beste skjønn, at det som er angitt i del 1 i dette dokumentet er riktig og fullstendig og erklærer å ville overholde bestemmelsene i Rdir 97/78/EF, herunder betale for veterinærkontroll og ta tilbake ethvert vareparti som avvises etter transitt gjennom EØS til et tredjeland, (artikkel 11 nr. 1 bokstav c) eller om nødvendig stå for kostnadene ved destruksjon.		Underskrivers navn:		
		Signatur:		

Del 2: Avgjørelse om forsendelsen	24. Tidligere CVED Løpenr.: Nei ☐ Ja ☐	25. CVED-løpenr.:
	26. Dokumentkontroll Tilfredsstillende ☐ Ikke tilfredsstillende ☐	27. Identitetskontroll Plombekontroll ☐ ELLER fullstendig ID-kontroll ☐ Tilfredsstillende ☐ Ikke tilfredsstillende ☐
	28. Fysisk kontroll Tilfredsstillende ☐ Ikke tilfredsstillende ☐ Ikke utført 1. Redusert fysisk kontroll ☐ 2. Annet ☐	29. Laboratorieundersøkelse Nei ☐ Ja ☐ Undersøkt for: Stikkprøver ☐ Mistanke ☐ Resultat Tilfredsstillende ☐ Ikke tilfredsstillende ☐ Frigitt i påvente av resultat ☐
	30. GODKJENNES til omlasting EØS-GKS: ☐ ANIMO-enhetsnr.: ☐ Tredjeland: ☐ Tredjeland ISO-kode: ☐	31. GODKJENNES til transittprosedyre ☐ Til tredjeland: ☐ + ISO kode: ☐ GKS for utsendelse: ☐ ANIMO-enhetsnr.: ☐
	32. GODKJENNES til det indre marked Til fri omsetning Næringsmiddel ☐ Fôr ☐ Farmasøytisk bruk ☐ Teknisk bruk ☐ Annet ☐	33. GODKJENNES dersom kanalisert Artikkel 8 prosedyre ☐ Gjeninnførsel av EØS-produkter (artikkel 15) ☐
	35. IKKE GODKJENT 1. Retur/Re-eksport ☐ 2. Destruksjon ☐ 3. Omarbeiding ☐ Innen dato: ☐	34. GODKJENNES til særskilt lagring (artikkel 12 nr. 4 og artikkel 13) Tollager ☐ Frisone eller frilager ☐ Skipshandler ☐ Direkte til et fartøy ☐
	37. Opplysninger om kontrollerende bestemmelsessteder (33-35) Virksomhetsnr./Godkjeningsnr. (hvis relevant): ☐ Adresse: ☐	36. Årsak til avvisning 1. Manglende/ugyldig sertifikat ☐ 2. Ikke godkjent land ☐ 3. Ikke godkjent virksomhet ☐ 4. Ulovlig produkt ☐ 5. ID: Ikke samsvar med dokumentene ☐ 6. ID: Feil i stempelmerket ☐ 7. Mangelfull fysisk hygiene ☐ 8. Kjemisk kontaminasjon ☐ 9. Mikrobiologisk kontaminasjon ☐ 10. Annet ☐
	38. Forsendelsen er plombert på nytt Nytt plombenr.: ☐	40. Den offentlige veterinær Jeg, undertegnede offentlige veterinær eller utpekte offentlige representant, attesterer at veterinærkontroll av denne forsendelsen er utført i overensstemmelse med EØS-kravene. Underskrift: <input type="text"/> Navn med blokkbokstaver: <input type="text"/> Dato: <input type="text"/>
	41. GKS for utsendelse: Formaliteter ved utsendelse fra EØS og kontroll av produkter i transitt bekrefte i henhold til artikkel 11 nr. 2 bokstav e) i Rdir. 97/78/EF Dato: <input type="text"/> Stempel <input type="text"/>	42. Tolldokumentreferanse: <input type="text"/> 43. Påfølgende CVED Løpenr.: <input type="text"/>

- 1 Det er laget en veileder for utfylling av skjemaet som, sammen med meldingsskjemaet er tilgjengelig på <http://www.importmelding.no>, på <http://www.Matportalen.no> og gjennom Mattilsynet på <http://www.mattilsynet.no>.

Vedlegg C skal lyde:

Vedlegg C

Produktene anført i avsnitt I nedenfor, som skal undersøkes etter veterinærkontrollprosedyrene, defineres primært ved henvisning til deres ANIMO-koder i kolonne 1, om nødvendig ytterligere supplert med beskrivelseskoder i kolonne 2 og 3. Disse kodene svarer til definisjonstilføyelser vedrørende grupper av dyr, dyrearter og produkter som omhandlet i avsnitt II og/eller destinasjoner som omhandlet i avsnitt III.

Kolonnen med KN-koden viser til orientering, den eller de koder i EUs kombinerte nomenklatur i henhold til tollforordningene, som produktet av animalsk opprinnelse normalt tariffes under.

Avsnitt I

Generell definisjon av sæd, egg, embryo og produkter av animalsk opprinnelse i ANIMO-datafilen, eventuelt supplert i kolonne 2 og 3 med definisjonstilføyelser i henhold til avsnitt II og III.

1.1 Sæd – egg- embryo	Animo-koder			KN-koder
	1	2	3	
01 Sæd, egg og embryo				
01 Sæd av storfe	4601010000000			0511
02 Sæd av svin	4601020000000			0511
03 Sæd av andre arter				
01 Enhovede dyr	4601090100000			0511
02 Sauer	4601090200000			0511
03 Geiter	4601090300000			0511
04 Andre arter	46010999		D2	0511
04 Egg av storfe	4602010000000			0511
05 Egg av andre arter				
01 Svin	4602090100000			0511
02 Enhovede dyr	4602090200000			0511
03 Sauer	4602090300000			0511
04 Geiter	4602090400000			0511
05 Andre arter	46020999		D2	0511
06 Embryo av storfe	4603010000000			0511
07 Embryo av andre arter				
01 Svin	4603090100000			0511
02 Enhovede dyr	4603090200000			0511
03 Sauer	4603090300000			0511
04 Geiter	4603090400000			0511
05 Andre dyr	46030999		D2	0511

1.2 Produkter av animalsk opprinnelse	Animo-koder			KN-koder
	1	2	3	
01 Ferskt kjøtt av tamdyr og vilt, herunder kjøtt, tilberedt kjøtt, biprodukter og blod til konsum. Inkluderer tilberedt kjøtt (se M2)				
01 Ferskt kjøtt av hest mv.				
01 Skrotter	310101	M1		0205
02 Nedskåret kjøtt	310103	M2		0205
03 Biprodukter	310102	M3		0206
02 Ferskt kjøtt av storfe				
01 Skrotter	310201	M1		0201, 0202
02 Nedskåret kjøtt	310203	M2		0201, 0202
03 Biprodukter	310202	M3		0206
03 Ferskt svinekjøtt				
01 Skrotter	310301	M1		0203

02 Nedskåret kjøtt	310303	M2		0203
03 Biprodukter	310302	M3		0206
04 Ferskt saue-/lammekjøtt				
01 Skrotter	310401	M1		0204
02 Nedskåret kjøtt	310403	M2		0204
03 Biprodukter	310402	M3		0206
05 Ferskt geitkjøtt				
01 Skrotter	310501	M1		0204
02 Nedskåret kjøtt	310503	M2		0204
03 Biprodukter	310502	M3		0206
06 Kjøtt av oppdrettsvilt				
01 Fjørvilt (oppdrettet)	311001	PO	A	0208
(Rådsdirektiv 90/539/EØF)	31100199	BI		0208
02 Annet fjørvilt (oppdrettet)	31110102	RU		0208
03 Storfilt (oppdrettet) — Drøvtyggere				
04 Storfilt (oppdrettet) Svinegruppen	31110101	SU		0208
05 Hareaktige gnagere (oppdrettet)	31110104	LA		0208
06 Annet storfilt (oppdrettet)	31110199000000			0208
07 Kjøtt av viltlevende vilt				
01 Fjørvilt (viltlevende)	311002	PO	A	0208
(Rådsdirektiv 90/539/EØF)	31100299	BI		0208
02 Annet fjørvilt (viltlevende)	31110202	RU		0208
03 Storfilt (viltlevende) — Drøvtyggere				
04 Storfilt (viltlevende) — Svinegruppen	31110201	SU		0208
05 Hareaktige gnagere (viltlevende)	31110204	LA		0208
06 Annet storfilt (viltlevende)	31110299000000			
08 Ferskt fjørfekjøtt				
01 Høns- kyllinger	311201	M4	A	0207
02 Kalkuner	311202	M4	A	0207
03 Perlehøns	311203	M4	A	0207
04 Ender	31120401	M4		0207
05 Gjess	31120402	M4		0207
09 Kjøtt av kaniner (oppdrettet)	31130000000000			0208
10 Annet kjøtt				
01 Av sjøpattedyr	31190100000000	RE		0208
02 Av krypdyr	311902	IN		0208
03 Av insekter	311903			0208
04 Annet	31199900000000	PE		0208
05 Perissodactyla (Upartåede hovdyr)	311905			0208
06 Sirenia (f.eks. sjøelefant, sjøku)	31190600000000			0208
07 Hyracoidae (f.eks. klippegrevling)	31190700000000			0208
08 Proboscidae	311908	PB		0208
09 Tubulidentata (f.eks. jordsvin)	31190900000000			0208
10 Rovdyr	311910	CA		0208
11 Seler	311911	PN		0208
12 Hvalfamilien	311912	CE		0208
13 Gnagere	311913	RO		0208
14 Primater (aper og lemur)	31191400000000			0208
15 Pholidota (f.eks. skjelldyr)	31191500000000			0208
16 Edenta (f.eks. beltedyr, dovendyr, maursluker)	31191600000000			0208
17 Chiroptera (f.eks. flaggermus)	31191700000000			0208
18 Insektetere (f.eks. spissmus, muldvarp, pinnsvin)	31191800000000			0208

19 Dermoptera (f.eks. flygende lemur)	31191900000000			0208
20 Pungdyr (f.eks. kenguru, koala, opossum, tasmansk ulv)	31192000000000			0208
21 Kloakkdyr (f.eks. maurpinnsvin, nebbdyr)	31192100000000			0208
22 Partåede hovdyr, kamelfamilien	311922	CM		0208
03 Flytende melk	Animo-koder		KN-koder	
	1	2	3	
01 Rå, saltede produkter av svinekjøtt (også røkte)				
01 Med kort modning (< 9 måneder)	311701	M5		0209, 0210
02 Med lang modning (> = 9 måneder)	311711	M5		0209, 0210
02 Rå, saltede produkter av kjøtt fra andre arter (også røkte)	311705	M6 A		0209, 0210
03 Rensede, saltede eller tørrede eller varmebehandlede mager, blærer og tarmer				
01 Storfe				
02 Svin	31171502000000			0504
03 Sauer	31171503000000			0504
04 Geiter	31171504000000			0504
05 Andre arter	31171505000000 31171509000000			0504 0504
04 Andre animalske produkter (Råds direktiv 77/99/EØF) og andre produkter, saltede, tørrede eller i saltlake (også røkte)	311706	M6		0210, 1601
05 Konservert kjøtt Fo > = 3 (med og uten grønnsaker)				
01 Corned beef				
02 Andre tilberedte produkter basert kun på storfekjøtt	31150701000000			1602, 1601
03 Skinke (av svin)				
04 Svinebog	31150702000000			1602, 1601
05 Postei kun av svinekjøtt	31150703000000			1602, 1601
06 Postei av svinekjøtt og storfekjøtt	31150704000000			1602, 1601
07 Postei av svinekjøtt og fjørfekjøtt	31150705000000			1602, 1601
08 Postei av svinekjøtt og kaninkjøtt	31150706000000			1602, 1601
09 Postei og paier av svinekjøtt og viltkjøtt	31150707000000 31150708000000			1602, 1601 1602, 1601
10 Annen postei av svinekjøtt				
11 Andre tilberedte produkter inneholdende svinekjøtt	31150709000000 31150710000000			1602, 1601 1602, 1601
12 Foie gras fra fjørfe	31150711000000			1602, 1601, 2005
13 Tilberedte produkter inneholdende kun fjørfekjøtt	31150712000000			1602, 1601
14 Annet konservert kjøtt inneholdende kun fjørfekjøtt	31150713000000			1602, 1601
15 Tilberedte produkter inneholdende kun kaninkjøtt	31150714000000			1602, 1601
16 Tilberedte produkter inneholdende kun viltkjøtt	31150715000000			1602, 1601
17 Annet konservert kjøtt: Fo > = 3	31150716000000 33115079900000			1602, 1601 1602, 1601

	Animo-koder			KN-koder
	1	2	3	
06 Halvkonservert, pasteurisert kjøtt: Fo < 3 (kjernetemperatur minst 70 °C)				
01 Skinke (av svin)				
02 Svinebog	31150803000000			1602, 1601
03 Annet halvkonservert svinekjøtt	31150804000000			1602, 1601
04 Halvkonservert storfekjøtt	31150811000000			1602, 1601
05 Foie gras fra fjørfe	31150801000000			1602, 1601
06 Annet halvkonservert fjørfekjøtt	31150812000000			1602, 1601
07 Annet halvkonservert kjøtt fra andre arter eller flere arter	31150814000000			1602, 1601
	31150899000000			1602, 1601
07 Halvkonservert, upasteurisert kjøtt: Fo < 3 (kjernetemperatur under 70 °C)				
01 Storfe- eller kalvekjøtt				
02 Svinekjøtt				
03 Fjørfekjøtt	31150902000000			1602, 1601
04 Annet	31150903000000			1602, 1601
	31150912000000			1602, 1601
08 Halvkonservert kjøtt som har vært behandlet i henhold til artikkel 4. 1 (a)	31150999000000			1602, 1601
(ii) i Rådskonferansen 80/215/EØF				
01 Kun svinekjøtt				
02 Svinekjøtt og annet kjøtt	31151003000000			1601, 1602
	31151099000000			1601, 1602
09 Tilberedte produkter og andre innpakke kjøttprodukter, kokte, forkokte og kjølekonserverte				
01 Produkter varmebehandlet til en kjernetemperatur på minst 70 °C				
02 Produkter varmebehandlet til en kjernetemperatur på under 70 °C	311801	M7		1601, 1602, 1902, 2104
10 Kjøttekstrakter	311802	M7		1602, 1902, 2104
11 Utsmeltet animalsk fett (inkluderer ben)	31151200000000			1603
01 Spiselig talg (av hovdyr, storfe, sau og geit)				
02 Raffinerbart talg (av hovdyr, storfe, sau og geit)	31160201000000			1502, 1503
03 Spiselig smult (av svin)				
04 Raffinerbart smult (av svin)	31160202000000			1502, 1503
05 Annet spiselig animalsk fett	31160101000000			1501
	31160102000000			1501
06 Annet raffinerbart animalsk fett	31169901000000			1503, 1504, 1506
12 Raffinert animalsk protein	31169902000000			1503, 1504, 1505, 1506
01 Pulver av ryggspekk				
02 Kjøtt og benmel, tørret blod og blodmel	31151301000000			0210
03 Fettgrever	31151302000000			0210
	31151303000000			0210

03 Flytende melk	Animo-koder			KN-koder
	1	2	3	
01 Rå melk til direkte konsum	330101	LM		0401
02 Rå melk til meieriindustrien	310102	LM		0401
03 Termisert melk	330103	LM		0401
04 Varmebehandlet melk				
01 Pasteurisert melk	33010401	LM		0401
02 UHT-melk	33010410	LM		0401
03 Sterilisert melk	33010411	LM		0401
05 Flytende melk som ikke er beregnet til konsum eller til direkte bruk til dyr				
01 Colostrum	33010901	LM		2309
02 Annen flytende melk	33010999	LM		2309
04 Melkebaserete produkter				
01 Varmebehandlet melkebaserete produkter (til konsum)				
01 Fløte, smør, aromatisert og gelatinert melk samt melk i is og fermentert melk	330301	L1		0403, 2105, 0405
02 Andre flytende produkter				
01 Myse	33030301	LM		0404
02 Kjernemelk	33031401	LM		0403
03 Konsentrert melk	33010412	LM		0402
03 Produkter i pulverform	330302	L2		3501, 3502, 3504, 1702 10
04 Oster				
01 Fersk ost	33040101	LM		0406
02 Bløt ost	33040201	LM		0406
03 Fast ost	33040301	LM		0406
04 Ost med lang modningstid	330404	LM		0406
05 Smelteost	330405	LM		0406
05 Blandingsprodukt	330406000000			0405
02 Produkter basert på rå melk (til konsum)				
01 Fløte, smør, aromatisert og gelatinert melk samt melk i is og fermentert melk	330201	L1		0403, 2105
02 Andre flytende produkter				
01 Myse	33030302	LM		0404
02 Kjernemelk	33031402	LM		0403
03 Oster				
01 Fersk ost	33041101	LM		0406
02 Bløt oste	33041201	LM		0406
03 Fast ost	33041301	LM		0406
04 Ost med lang modningstid	330414	LM		0406

04	Animo-koder			KN-koder
	1	2	3	
04 Blandingsprodukter	33041600000000			0405
03 Andre melkeprodukter (til konsum)				
01 Ricotta	33090100000000			0404, 2106
02 Cottage cheese (Milk flakes)	33090200000000			0404, 1901, 2106
03 Andre produkter	33099900000000			0404, 1901, 2106, 3504, 1702 10
04 Produkter som inneholder melk, ikke til konsum (Rådsdirektiv 92/118/EØF)				
01 Flytende				
01 Flytende myse	33100101000000			2309
02 Flytende kjørnemelk	33100102000000			2309
03 Andre flytende produkter	33100199000000			2309
02 I pulverform	331002	L2		3501, 3502, 3504 2309, 1702 10
05 Fisk og fiskevarer til konsum				
01 Fisk, lever, og rogn				
01 Levende fisk til direkte konsum				
01 Fisk av mottakelige arter, ISA, VHS, IHN, SVC	320111	PI	Y	0301
02 Fisk av andre arter	320199	P	N	0301
02 Hel eller sløgd fisk, med eller uten hode, fersk, kjølt eller fryst				
01 Kjølt	320121	PI		0302
02 Fryst	320131	PI		0303
03 Fileter, skiver eller fiskemasse av fersk, kjølt eller fryst fisk				
01 Kjølt	320122	PI		0304
02 Fryst	320132	PI		0304
04 Rå fiskefileter, panerte eller i saus og fryst	320135	PI		0304
05 Fisk og fileter av tørket fisk, også saltet	320140	PI		0305
06 Fisk og fileter av ikke tørket fisk, saltet eller i saltlake	320150	PI		0305
07 Fisk og fiskefileter, røkte	320160	Pi		0305
08 Hermetisk fisk (Fo > = 3,00)	320180	PI		1604
09 Lever og rogn fra fisk				
01 Fersk eller kjølt	320221	PI		0302
02 Fryst	320231	PI		0303
03 Tørket, også røkt	320240	PI		0305
04 Saltet eller i saltlake, også røkt	320250	PI		0305
05 Kaviar (i lufttette beholdere)	32029500000000			1604
06 Kaviarerstatning (i lufttette beholdere)	32029600000000			1604
07 Annen hel- eller halvkonservert lever eller rogn fra fisk	320297	PI		1604

05	Animo-koder			KN-koder
	1	2	3	
02 Krepsdyr				
01 Levende krepsdyr til direkte konsum				
01 Krepsdyr, mottakelige arter	32101100000000			0306
02 Krepsdyr, ikke mottakelige arter (I)	321012	CR N		0306
02 Rå krepsdyr, hele eller i stykker				
01 Kjølt	321021	CR		0306
02 Fryst	321031	CR		0306
03 Kokte krepsdyr med skall				
01 Kjølt	321023	CR		0306
02 Fryst	321033	CR		0306
04 Kokte krepsdyr, uten skall				
01 Kjølt	321024	CR		0306
02 Fryst	321034	CR		0306
05 Hermetiske krepsdyr	321080	CR		1605
03 Bløtdyr				
01 Levende bløtdyr til direkte konsum				
01 Bløtdyr av mottakelige arter, »bonamia ostreae, martellia refringens«	322011	MO Y		0307
02 Bløtdyr av ikke mottakelige arter (1)	322012	MO N		0307
02 Rå bløtdyr, hele				
01 Kjølt	322021	MO		0307
02 Fryst	322031	MO		0307
03 Rå bløtdyr, uten skall				
01 Kjølt	322022	MO		0307
02 Fryst	322032	MO		0307
04 Kokte bløtdyr, hele				
01 Kjølt	322023	MO		0307
02 Fryst	322033	MO		0307
05 Kokte bløtdyr, uten skall				
01 Kjølt	322024	MO		0307
02 Fryst	322034	MO		0307
06 Bløtdyr, tørket, også røkte	322040	MO		0307
07 Bløtdyr, saltet eller i saltlake, også røkte	322050	MO		0307
08 Hermetiske bløtdyr	322080	MO		1605
04 Andre virvelløse vanndyr				
01 Andre levende virvelløse vanndyr til direkte konsum	323011	AQ		0307
02 Andre rå virvelløse vanndyr, hele eller i stykker				
01 Kjølt	323021	AQ		0307
02 Fryst	323031	AQ		0307

	Animo-koder			KN-koder
	1	2	3	
03 Andre virvelløse vann dyr, tørket, også røkte	323040	AQ		0307
04 Andre virvelløse vann dyr, saltet eller i saltlake, også røkte	323050	AQ		0307
05 Andre hermetiske virvelløse vann dyr (Fo > = 3)	323080	AQ		1605
05 Andre fiskevarer				
01 Mel, pulver og pellets, egnet til konsum				
01 Av fisk	3201700000000			0305
02 Av krepsdyr	3210700000000			0306
03 Av bløtdyr og andre virvelløse vann dyr	3240700000000			0307
02 Proteingele av fisk (Surimi)				
01 Kjølt	3201920000000			1603, 1604
02 Fryst	3201930000000			1603, 1604
03 Tilberedte produkter, kokte, stekte, forkokte eller forstekte				
01 Av fisk, kjølt	320126	PI		1604, 1902
02 Av fisk, fryst	320136	PI		1604, 1902
03 Av krepsdyr, kjølt	321026	CR		1605, 1902
04 Av krepsdyr, fryst	321036	CR		1605, 1902
05 Av bløtdyr, kjølt	322026	MO		1605, 1902
06 Av bløtdyr, fryst	322036	MO		1605, 1902
07 Blandede, kjølt	3240260000000			1604, 1605, 1902
08 Blandede, fryst	3240360000000			1604, 1605, 1902
04 Ekstrakter og safter				
01 Av fisk, herunder fiskeoljer	3201940000000			1504, 1603, 2104
02 Av krepsdyr	3210940000000			1603, 2104
03 Av bløtdyr	3220940000000			1603, 2104
04 Av andre virvelløse vann dyr	3230940000000			1603, 2104
06 Konsumegg — eggprodukter — biavlsprodukter				
01 Konsumegg				
01 Av høns	3401010000000			0407
02 Av andre arter	3401090000000			0407
02 Varmebehandlede eggprodukter				
01 I flytende form, konsentrerte eller fryst	3402010000000			0408
02 I tørket form	3402020000000			0408, 3502
03 I koagulert form	3402030000000			0408, 3502
04 I krystallisert form	3402040000000			0408, 3502
03 Ikke varmebehandlede eggprodukter	3403010000000			0408, 3502

	Animo-koder			KN-koder
	1	2	3	
04 Biavlsprodukter				
01 Til konsum	390401	HO		0409, 0410
02 Utelukkende til bruk i birøkt	390402	HO		0511, 0409, 1521
03 Til industrielt bruk	390403	HO		0511, 1521
07 Snegler, frosker og froskelår til konsum				
01 Snegler				
01 Levende	39220101000000			0307
02 Kjølt eller fryst	39220102000000			0307
03 Hermetiske (varmebehandlet Fo > = 3,00)	39220103000000			1605
02 Andre landsnegler				
01 Levende	39229901000000			0307
02 Kjølt eller fryst	39229902000000			0307
03 Hermetiske (varmebehandlet Fo > = 3,00)	39229903000000			1605
03 Frosker og froskelår				
01 Levende frosker	39210100000000			0106
02 Kjølt eller fryst y	39210200000000			0208
03 Hermetisert (varmebehandlet Fo > = 3,00)	39210300000000			1602
08 Huder og skinn av hov- og klovdyr, ull, hår, bust, fjør og deler av fjør — jakttrofeer				
01 Rå hud (Rådsdirektiv 64/433/EØF — Rådsdirektiv 72/462/EØF)				
01 Rå hud av storfe	43010100000000			4101
02 Rå hud av sau	43010200000000			4102
03 Rå hud av geit	43010300000000			4103
04 Rå hud av svin	43010400000000			4103
05 Rå hud av hest mv.	43010500000000			4101
06 Rå hud av andre hovdyr	43010900000000			4103
07 Annen rå hud (av fugl, struts eller fisk)	43011900000000			4101
02 Behandlede huder og skinn (Rådsdirektiv 92/118/EØF)				
01 Huder av storfe	43020100000000			4101
02 Skinn av sau	43020200000000			4102, 4301
03 Skinn av geit	43020300000000			4103
04 Skinn av svin	43020400000000			4103
05 Huder av hestedyr	43020500000000			4101
06 Huder av andre hovdyr	43020900000000			4103
03 Ull, hår, hesttagl og bust				
01 Rå og tørr	440101	H1		0502, 0503, 5101, 5102, 5103
02 Farget, varmet, kokt eller behandlet	440201	H1		0502, 0503, 5101, , 5102, 5103
04 Fjær, dun og deler av fjær				
01 Rå og tørr	45010000000000			0505
02 Farget, varmet, kokt eller behandlet	45020000000000			0505

	Animo-koder			KN-koder
	1	2	3	
05 Jakttrofeer 01 Ubehandlet	4601000000000			0506, 0507, 4103, 9705
02 Behandlet	4602000000000			0506, 0507, 4103, 9705
09 Ben, horn, klauver og produkter derav, unntatt mel, gelatin, råstoff til fremstilling av gelatin og beslektede produkter				
01 Ben, horn, klauver og andre hudutvekster eller skjelettvev til konsum eller til dyrefôr				
01 Av storfe	4801010000000			0410, 0506, 0507
02 Av sau/geit	4801020000000			0410, 0506, 0507
03 Av svin	4801030000000			0410, 0506, 0507
04 Av andre arter (inklusive fisk)	4801090000000			0410, 0506, 0507, 0508
02 Produkter inneholdende ben, horn, klauver og andre hudutvekster eller skjelettvev til konsum eller til dyrefôr				
01 Gelatin til næringsmiddelindustrien	4801110000000			3503
02 Andre produkter, herunder collagen, hydrolysert protein og dicalcium fosfat	4801190000000			3504
03 Ben, horn, klauver eller produkter av disse til industriell bruk				
01 Industrigelatin	4801210000000			3503
02 Andre produkter, herunder collagen, hydrolysert protein og dicalcium fosfat	4801290000000			3504
10 Blod, blodprodukter, amnionvæske til farmasøytisk industri, til teknisk bruk, unntatt i fôr, eller til annen bruk. Smitteførende stoffer				
01 Blod og blodprodukter av dyr av hestefamilien				
01 Til den farmasøytiske industrien	490101	BL		3002
02 Til andre virksomheter til teknisk bruk	490102	BL		3002
02 Blod og blodprodukter av andre arter enn dyr av hestefamilien				
01 Til den farmasøytiske industrien	490103	BL		3002
02 Til andre virksomheter til teknisk bruk	490104	BL		3002
03 Smitteførende stoffer	4902000000000			3002

11 Annet dyreavfall: ubehandlede høyrisikoavfall — lavrisikoavfall som råvarer til den farmasøytisk industri, til teknisk bruk og til dyrefôr	Animo-koder			KN-koder
	1	2	3	
01 Ubehandlet høyrisikoavfall				
01 Kadaver av husdyr, dødfødte husdyrfostre, morkaker	48021001000000			0511
02 Kadaver av husdyr døde under transport	48021002000000			0511
03 Andre døde dyr, herunder huder av selvdøde husdyr	48021099000000			0511
04 Dyr som er avlivet som en del av sjukdomsbekjempelsestiltak	48022001000000			0511
05 Avfall fra dyr som ved slaktning har symptomer på smittsomme sykdommer	48022002000000			0511
06 Deler av slaktedyr som ikke regelmessig gjennomgår kjøttkontroll (unntatt hud, horn, klauver, ull, fjør, blod)	48023001000000			0511
07 Kjøtt, fisk og animalske næringsmidler uegnet til konsum	48023002000000			0511
08 Kjøtt og fisk og fiskevarer som er importert fra tredjeland, og som ikke er i overensstemmelse med EU-lovgivningen	48023003000000			0511
09 Animalsk avfall, melk og produkter som inneholder restkonsentrasjoner	48023004000000			0511
10 Fisk med symptomer på smittsomme sykdommer	48023005000000			0511
02 Lavrisikoavfall til fremstilling av farmasøytiske produkter, unntatt blod og blodprodukter og amnionvæske				
01 Ferskt fiskeavfall	500106001000000			0510, 3001
02 Hjerter	50010102	AN		0510, 3001
03 Tarmer	50010103	AN		0510, 3001
04 Bukspyttkjertel	50010104	AN		0510, 3001
05 Milt	50010105	AN		0510, 3001
06 Binyrer	50010106	AN		0510, 3001
07 Mandler (Tonsiller)	50010107	AN		0510, 3001
08 Kjønnorganer	50010108	AN		0510, 3001
09 Skjoldbruskkjertel	50010109	AN		0510, 3001
10 Hjerne/hypofyser	50010410	AN		0510, 3001
11 Leddvæske	50011011	AN		0510, 3001
12 Galle	50010112	AN		0510, 3001
13 Tarmslimhinner og tarmsaft	50011013	AN		0510, 3001
14 Annet lymfevev	50010114	AN		0510, 3001
15 Annet, herunder melk	50011099	AN		0510, 3001

03 Lavrisikoavfall til fremstilling av produkter til teknisk bruk, unntatt blod og blodprodukter og amnionvæske				
01 Av storfe	50020100000000			0511
02 Av hest mv.	50020200000000			0511
03 Av sau/geit	50020300000000			0511
04 Av svin	50020400000000			0511
05 Av fjørfe	50020500000000			0511
06 Av fisk	50020600000000			0511
07 Andre produkter	50029900000000			0511, 0510
04 Lavrisikoavfall til fremstilling av dyrefôr eller fôr til selskapsdyr				
01 Animalsk avfall fra ferskt kjøtt produksjon	5003	AN		0511
02 Av vannlevende dyr				
01 Fisk fanget til fiskemelproduksjon	50030615000000			0511
02 Ferskt fiskeavfall	50030601000000			0511
05 Utsmeltet fett og olje til teknisk eller farmasøytisk bruk eller dyrefôr	50040000000000			1505, 1506, 1516, 1517, 1518, 1522
12. Foredlet animalsk protein, også beregnet til dyrefôr (mel og grever) – Fôr til selskapsdyr				
01 Pattedyrprotein til bruk i dyrefôr i bearbeidet i overensstemmelse med vedlegg til Kved 99/534/EC				
01 Kjøtt- og benmel				
02 Blodmel	47010101000000			2301
03 Benmel	47010103000000			2301
04 Hornmel	47010104000000			0506
05 Klauvmel	47010105000000			0507
06 Tørrkede fettgrever	47010106000000			0507
07 Blanding av slike mel	47010108000000			2301
	47010199000000			2309
02 Foredlet avfall fra pattedyr, ikke beregnet til dyrefôr				
01 Kjøtt- og benmel	47010301	D4		2301
02 Blodmel	47010303	D4		2301
03 Benmel	47010304	D4		0506
04 Hornmel	47010305	D4		0507
05 Klauvmel	47010306	D4		0507
06 Tørrkede fettgrever	47010308	D4		2301
07 Blanding av slike mel	47010399	D4		2309
03 foredlet animalsk protein fra ikke-pattedyr, beregnet til dyrefôr				
01 Fiskemel	47010102000000			2301
02 Mel av avfall fra fjørfekjøtt	47010109000000			2301
03 Fjørme	47010107000000			0505
04 Blanding av slike mel og annet mel, inklusive eggprodukter	47010499000000			2309

	Animo-koder			KN-koder
	1	2	3	
04 Fôr til selskapsdyr				
01 Fryst, ikke varmebehandlet	47010201000000			2309
02 Hermetisk (varmebehandlet Fo > = 3,00)	47010202000000			2309
03 Våtfor	47010203000000			2309
04 Tørrfor	47010204000000			2309, 4205
05 Fôr av bearbeidet hud	47010205000000			2309
05 Foredlet animalsk protein fra pattedyr, beregnet til dyrefôr, ikke tatt med i punkt 12-01				
01 Kjøtt- og benmel	47010501000000			2301
02 Blødmel	47010503000000			2301, 2309
03 Benmel	47010504000000			0506
04 Tørrede fettgrever	47010508000000			2301
05 Blanding av slike mel	47010599000000			2301, 2309
13 Gjødning				
01 Foredlede produkter som inneholder gjødning	48150100000000			3101
02 Ubehandlet gjødning				
01 Fra fjørfe	48150201000000			0511, 3101
02 Fra dyr av hestefamilien	48150202000000			0511, 3101
03 Fra andre arter	48150209000000			0511, 3101

Avsnitt II

Tilføyelser til generelle definisjoner vedrørende grupper av dyr, dyrearter og produkter

AN	A	0100	Storfe
	A	0200	Enhovede dyr
	A	0300	Svin
	A	0400	Sauer
	A	0500	Geiter
	A	0600	Fjørfe
	A	9900	Andre
AQ	N	9100	Tunicate, sjøpunger (Ascidiacea)
	N	9210	Sjøpinnsvin (Echinoidae)
	N	9999	Andre akvatiske virvelløse dyr
BI		0101	Passeriformes (for eksempel svaler, kråker, kanarifugler)
		0201	Piciformes (f.eks. spetter, tukaner)
		0301	Coraciiformes (f.eks. isfugler, neshornfugler, bieter)
		0401	Trogoniformes (f.eks. trogoner)
		0501	Coliiformes (f.eks. musefugl)
		0601	Apodiformes (f.eks. tårnseilere, kolibrier)
		0701	Caprimulgiformes (f.eks. natteravn)
		0801	Strigiformes (f.eks. ugler)
		0901	Cuculiformes (f.eks. gjøkefugl)
		1001	Psittaciformes (f.eks. papegøyer, undulater)
		1101	Columbiformes (andre enn duer, f.eks. turtelduer)
		1201	Gruiformes (f.eks. traner)
		1301	Charadriiformes (f.eks. måker, alker, heiloer)
		1401	Galliformes (andre enn fjørfe, f.eks. påfugler)
		1501	Falconiformes (f.eks. ørner, falker, gribber)
		1601	Anseriformes (andre enn ender og gjess, f.eks. svaner)
		1701	Ciconiiformes (f.eks. hegrer, storker, flamingoer)
		1801	Pelicaniformes (f.eks. pelikaner, skarver)
		1901	Procellariiformes (f.eks. albatrosser, stormsvale)
		2001	Podicipediformes (f.eks. lappedykkere)

<i>Tilføyelser til generelle definisjoner vedrørende grupper av dyr, dyrearter og produkter</i>		
		2101 Gaviiformes (f.eks. dykkere, lommer)
		2201 Tinamiformes (f.eks. tinamuer)
		2301 Apterygiformes (f.eks. kивier)
		2401 Casuariformes (f.eks. kasuarer)
		2501 Rheiformes (f.eks. nanduer)
		2601 Struthioniformes (f.eks. struts)
		2701 Sphenisciformes (f.eks. pingviner)
BL		0100 Frisk fullblod (ubehandlet)
		0150 Blod (fullstendig behandlet)
		0200 Serum (ubehandlet)
		0250 Serum (fullstendig behandlet)
		0300 Homogenat av røde blodlegemer
		0400 Amnionvæske (ubehandlet)
		0450 Amnionvæske (fullstendig behandlet)
		0500 Blodprodukter
		0600 Produkter for invitro-diagnostikk
		0700 Laboratoriereagenser som inneholder blodprodukter
		9900 Andre produkter
CA		0100 Katter
		0200 Hunder
		0300 Hyenidae (f.eks. hyene)
		0400 Viverridae (f.eks. desmerdyr, mungo)
		0500 Mustelidae (f.eks. mink, mår, grevling)
		0600 Procyonidae (f.eks. mårhund, panda)
		0700 Ursidae (f.eks. bjørner)
CE		0100 Hvaler
		0102 Delfiner
		0103 Andre av hvalfamilien
CM		0100 Kameler
		0101 Dromedarer
		0102 Lama
		0103 Lama Vikunja
		0104 Andre av kamelfamilien
CR	N	7010 En art langhals (Scalpellidae – Pollicipes cornucopia)
	N	7020 Rurer (Balanidae)
	N	7110 Lyskreps (Euphausidae)
	N	7120 Reker (Penaeidae)
	N	7130 Reker (Palaemonidae)
	N	7140 Hestereker (Crangonidae)
	N	7199 Andre reker
	N	7200 Languster (Palinuridae)
	N	7310 En art flodkreps (Astacidae – Orconectes spp.)
	N	7399 Andre kreps (andere Astacidae)
	N	7410 Hummer (Nephropidae – Homarus spp.)
	N	7420 Sjøkreps (Nephropidae – Nephrops norvegicus)
	N	7510 Taskekrabber (Cancridae – Cancer spp.)
	N	7599 Andre krabber
	N	7900 Andre krepsdyr
H1		0100 Saueull
		0200 Hår av storfe
		0300 Grevlinghår
		0400 Hestetagl
		0500 Svinebust
		0600 Villsvinebust
		9900 Hår av gnagere og andre dyr
HO	A	0100 Honning
	A	0200 Voks
	A	0300 Bidronninggelé
	A	0400 Pollen
	A	0500 Honningprodukter
		0600 Propolis

<i>Tilføyelser til generelle definisjoner vedrørende grupper av dyr, dyrearter og produkter</i>			
	A	0700	Annet
IN		0103	Hymenoptera: «bidronning»
		0203	Hymenoptera: bier (bisamfunn/sverm)
		0209	Andre lepidoptera (f.eks. sommerfugl, møll, larver)
		0303	Lepidoptera: silkeorm (bombix)
		9903	Andre hymenoptera (f.eks. maur, veps)
L1		0100	Fløte
		0200	Smør
		0300	Yoghurt
		0400	Annen fermentert melk
		0500	Aromatisert melk
		0600	Gelatinert eller syrnet melk eller melkedessert
		0700	Is og iskrem
L2		0100	Melk i pulverform eller melkepulver
		0200	Melkebasert sammensatte produkter i pulverform
		0300	Myse og følgeprodukter i pulverform
		0400	Kjernemelk og følgeprodukter i pulverform
		0500	Kasein, kaseinater og andre proteinfraksjoner
		9900	Andre melkebaserte produkter i pulverform
LA		0100	Kanin
		0200	Vill kanin
		0300	Harer
		0400	Andre haredyr
LM		0100	Kumelk
		0200	Bøffelmelk
		0300	Sauemelk
		0400	Geitmelk
		0500	Kamelmelk
		0600	Hestemelk
		0700	Annet
MI		0100	Hele skrotter
		0200	Halve skrotter
		0300	Kvarte skrotter
M2		0100	Halve skrotter delt i flere enn tre deler
		0200	Nedskåret kjøtt
		0300	Utbenet kjøtt
		0400	Kjøtt i stykker på under 100 g
		0500	Kvernet kjøtt
		0600	Tilberedt kjøtt
		0700	Maskinutbenet kjøtt
		0800	Spiselig råfett
M3	A	0100	Hjerner
	A	0200	Mellomgulvsmuskler
	A	0300	Tyggemuskler
	A	0400	Tunger
	A	0500	Kvernet biprodukt
	A	0600	Tilberedt kjøtt med biprodukt
	A	0700	Hele levre
	A	0800	Skivede levre
	A	0900	Brissel
	A	1000	Hjerner og annet nervevev (ryggmarg)
	A	1200	Blod
		9900	Annet biprodukt
M4	A	0100	Skrotter, alle organer tatt ut
	A	0200	Skrotter, organer delvis tatt ut (tarm tatt ut)
	A	0300	Skrotter, organer tilbakeholdt (New York dressed)
	A	0400	Nedskåret kjøtt
	A	0500	Utbenet kjøtt
	A	0600	Tilberedt kjøtt
	A	0700	Maskinutbenet kjøtt
	A	0800	Fjørfelever

<i>Tilføyelser til generelle definisjoner vedrørende grupper av dyr, dyrearter og produkter</i>			
		0900	Foie gras
	A	1000	Kråser
	A	9900	Annet biprodukt
M5		0100	Utbenet skinke
		0200	Skinke med ben
		0300	Bog
		0400	Pølser (herunder blandingsprodukter)
M6	A	0100	Enhovede dyr
	A	0200	Storfe
	A	0300	Svin
	A	0400	Sauer
	A	0500	Geiter
	A	0600	Oppdrettet fuglevilt
	A	0700	Oppdrettet villsvin
	A	0800	Annet oppdrettet vilt
	A	0900	Viltlevende fuglevilt
	A	1000	Viltlevende villsvin
	A	1100	Annet viltlevende vilt
	A	1200	Fjørfe
	A	1300	Kaniner
	A	1400	Andre arter
M7		0100	Ferdigretter med kjøtt
		0200	Andre ferdigretter
		0300	Pølser
		9900	Andre kjøttprodukter, kokte, stekte, forkokte eller forstekte
MO	Y	0100	Østers (Ostreidae – <i>Ostrea edulis</i>)
	N	8110	Havsnegler «sjøøre-slekten» (Haliotidae – <i>Haliotis</i> spp.)
	N	8120	Havsnegler «kongsnegl» (Buccinidae – <i>Buccinum undatum</i>)
	N	8130	Havsnegler «strandsnegl» (Littorinidae – <i>Littorina</i> spp.)
	N	8199	Andre havsnegler
	N	8211	Stillehavsøsters (Ostreidae – <i>Crassostrea gigas</i>)
	N	8299	Andre østers (andre Ostreidae)
	N	8311	Kamskjell (Pectinidae – <i>Pecten jacobaeus</i>)
	N	8312	Kamskjell (Pectinidae – <i>Pecten maximus</i>)
	N	8319	Andre pectinidae av slekten « <i>Pecten</i> spp.»
	N	8399	Andre pectinidae
	N	8410	Blåskjell av arten <i>Mytilus</i> spp.
	N	8499	Andre blåskjell (andre Mytilidae)
	N	8510	Sepiablekkspruter (Sepiidae – <i>Sepia officinalis</i>)
	N	8520	Lille tiarmede blekkspruter (Sepiolidae)
	N	8530	Tiarmede blekkspruter (Loliginidae)
	N	8540	Blekkspruter (Ommastrephidae)
	N	8550	Åttearmede blekkspruter (Octopodidae)
	N	8900	Andre bløtdyr
PB		0101	Afrikanske elefanter
		0201	Indiske elefanter
PE		0101	Neshorn
		0201	Tapir
PI	Y	0400	Ørret (<i>Salmo gairdneri</i>), VHS, IHN
	Y	0401	Karpe (<i>Cyprinus carpio</i>), SVC
	Y	0402	Gullfisk (<i>Carassius auratus</i>), SVC
	Y	0403	Karuss (<i>Carassius carassius</i>), SVC
	Y	0404	Gresskarpe (<i>Ctenopharyngodon idella</i>), SVC
	Y	0405	Sølvkarpe (<i>Hypophthalmichthys molitrix</i>), SVC
	Y	0406	Marmorkarpe (<i>Hypophthalmichthys nobilis</i>), SVC
	Y	0407	Gullvederbuken (<i>Leuciscus idus</i>), SVC
	Y	0408	Suter (<i>Tinca tinca</i>), SVC
	Y	0409	Mort (<i>Rutilus rutilus</i>), SVC
	Y	0410	Sørv (<i>Scardinius erythrophthalmus</i>), SVC
	Y	0500	Andre laksefisk, VHS, IHN
	Y	0600	Laks (<i>Salmo salar</i>), ISA, VHS, IHN

<i>Tilføyelser til generelle definisjoner vedrørende grupper av dyr, dyrearter og produkter</i>		
Y	0700	Harr (<i>Thymallus thymallus</i>), VHS
Y	0701	Malle (<i>Silurus glanis</i>), SVC
Y	0800	Sik (<i>Coregonus</i> sp.), VHS, IHN
Y	0900	Gjedde (<i>Esox lucius</i>), VHS, IHN, SVC
N	0999	Andre ferskvannsfisk
N	1000	Blåkveite (<i>Reinhardtius</i> spp. – <i>Hippoglossus</i> spp.)
N	1100	Rødspette (<i>pleuronectes platessa</i>)
N	1200	Tunge (<i>Solea</i> spp.)
Y	1901	Piggvar (<i>Scophthalmus maximus</i>), VHS
N	1999	Andre flatfisk
N	2000	Alkabor eller langfinnet tun (<i>Thunnus alalunga</i>)
N	2100	Gulfinnet tun (<i>Thunnus albaceres</i>)
N	2200	Stripet pelamide (<i>Euthynnus pelamis</i>)
N	2999	Andre fisk av slekten « <i>Thunnus</i> » og « <i>Euthynnus</i> »
N	3000	Sild (<i>Clupea</i> spp.)
N	3100	Torsk (<i>Gadus</i> spp.)
N	3200	Sardin, sardinella, brisling (<i>Sardina</i> spp. <i>Sardinella</i> spp. – <i>Sprattus</i>)
N	3300	Hyse (<i>Melanogrammus aeglefinus</i>)
N	3400	Sei (<i>Pollachius virens</i>)
N	3500	Makrell (<i>Scomber</i> spp.)
N	3600	Hai (alle arter)
N	3700	Skate (<i>Raja</i> spp.)
N	4000	Stør (<i>Acipenser</i> spp.)
N	4100	Ål (<i>Anguilla</i> spp.)
N	4200	Gråsteinbit (<i>Anarchichas lupus</i>)
N	4300	Havabbor (<i>Dicentrarchus</i> spp.)
N	4400	Hvitting (<i>Merlangus merlangus</i>)
N	4500	Blåhvitting (<i>Gadus poutassou</i>)
N	4600	Lange (<i>Molva</i> spp.)
N	4700	Alaska Pollack (<i>Theragra chalcogramma</i> – <i>Pollachius</i>)
N	4800	Marlin (<i>Makaira</i> spp.)
N	5000	Portugisisk pigghai (<i>Centroscymnus coelopsis</i>)
N	5001	Ansjos (<i>Engraulis</i> spp.)
N	5200	Dentex (<i>Dentex dentex</i> – <i>Pagallus</i> spp.)
N	5300	Lysing (<i>Merluccius</i> spp.)
N	5400	Havbrasme (<i>Brama</i> spp.)
N	5500	Breiflabb (<i>Lophius</i> spp.)
N	5600	Fisk av arten « <i>Orcynopsis unicolor</i> »
N	5700	Uer (<i>Sebastes</i> spp.)
N	5800	Fisk av arten « <i>boreogadus saida</i> »
N	6000	Hårhale (<i>Lepidopus caudatus</i> – <i>Aphanopus carbo</i>)
N	6100	Sverdfisk (<i>Xiphias gladius</i>)
N	6200	Hestemakrell (<i>Caranx trachurus</i> – <i>Trachurus</i>)
N	6300	Giftige fisk (artikkel 5 i direktiv 91/493/EØF)
N	6900	Andre fiskearter
PN	0101	Phocidae (f.eks. ekte seler)
	0201	Odobenidae (f.eks. hvalross)
	0301	Otaridea (f.eks. øreseler)
PO	0100	Høns
	0200	Kalkuner
	0300	Perlehøns
	0400	Ender
	0500	Gjess
A	0600	Vaktler
	0700	Duer
A	0800	Fasaner
A	0900	Rapphøner
	0950	Annet småvilt fugl
A	1000	Strutsefugl (ratitae)
RE	0100	Squamata (f.eks. slanger)
	0200	Squamata (f.eks. øgler)

<i>Tilføyelser til generelle definisjoner vedrørende grupper av dyr, dyrearter og produkter</i>		
	0300	Crokodylia (f.eks. krokodiller og alligatorer)
	0400	Skilpadder (f.eks. havskilpadder)
	0500	Skilpadder (f.eks. landskilpadder)
RO	0100	Cavidae (f.eks. marsvin)
	0200	Hystrihidae (f.eks. hulepinnsvin)
	0300	Muridae (f.eks. rotter, mus)
	0400	Cricetidae (f.eks. hamster)
	0500	Castoridae (f.eks. bever)
	0600	Chinchillidae (f.eks. chincilla)
	0700	Sciuridae (f.eks. ekorn, murmeldyr)
	9900	Andre gnagere
RU	0101	Bos bovi
	0105	Andre dyr av oksefamilien
	0201	Antiloper
	0205	Reindyr, karibou
	0301	Giraffamilien
	0401	Hjort
	0405	Andre hjortedyr
	0501	Andre drøvtyggere
SU	0101	Flodhest
	0201	Andre av svinefamilien
	0301	Villsvin

Avsnitt III

<i>Oversikt over mulige destinasjoner for levende dyr, sæd, egg og embryo og produkter av animalsk opprinnelse</i>		
D1	01	Til en dyrepark
	02	Til godkjente organisasjoner, institutter eller sentra
	03	Til avl eller til en fornyelse av besetning
	04	Flytting av dyr som følger med et sirkus eller et tivoli
D2	01	Til en dyrepark
	02	Til godkjente organisasjoner, institutter eller sentra
	03	Til avl
D3	02	Til godkjente organisasjoner, institutter eller sentra
	03	Til avl
D4	01	Ikke til bruk som fôr – utelukkende til forbrenning eller til brensel
	02	Ikke til bruk som fôr – utelukkende til bearbeiding

II

Endringene trer i kraft straks.

26. aug. Nr. 1245 2004

Forskrift om elektrotjeneste (BSL E 4–3).

Fastsatt av Luftfartstilsynet 26. august 2004 med hjemmel i lov 11. juni 1993 nr. 101 om luftfart (luftfartsloven) § 7–1, § 7–2 og § 7–24 og delegeringsvedtak 10. desember 1999 nr. 1273. Kunngjort 10. september 2004.

Til forskriften er knyttet følgende vedlegg som gjelder som forskrift:
Vedlegg 1) System for forebyggende vedlikehold.

Kapittel 1. Innledende bestemmelser

§ 1. Formål

Forskriftens formål er å forebygge luftfartsulykker og -hendelser som skyldes mangler ved drift og vedlikehold av lyanleggene, herunder nødvendige bakenforliggende forsynings- og fordelingsanlegg.

§ 2. Virkeområde

(1) Forskriften gjelder for elektrotjenesten ved flyplass som skal ha teknisk/operativ godkjenning i henhold til forskrift 30. oktober 2001 nr. 1231 om teknisk/operativ godkjenning (BSL E 1–2).

(2) Luftfartstilsynet kan bestemme at hele eller deler av forskriften skal gjelde også for andre flyplasser dersom det anses nødvendig av hensyn til flysikkerheten.

§ 3. Definisjoner

I denne forskrift menes med:

- a) *Barett*: Kort rekke av lys med så liten innbyrdes avstand at de på avstand oppfattes som «lang lyskilde».
- b) *Elektrotjeneste*: Tjeneste som skal drifte og vedlikeholde flyplassens lysanlegg med nødvendige bakenforliggende forsynings- og fordelingsanlegg.
- c) *Flyplass (aerodrome)*: Ethvert område på land, vann, bygning, skip eller annen fast eller flyttbar innretning der luftfartøy foretar start, landing, taksing eller er oppstilt.
- d) *Flyplasssjef*: Den som er ansvarlig for flyplassens utforming og bakketjeneste.
- e) *Flyplassoperatør (aerodrome operator)*: Den virksomhet eller person som innehar flyplassens godkjenning.
- f) *Inspeksjon*: Visuell sjekk på at utstyr fungerer som normalt, er i posisjon og er uten synbare skader.
- g) *Kontroll*: Mer omfattende undersøkelse, som gjerne omfatter grad av demontering samt rengjøring, justeringer og skifte av slite-/forbruksdeler.
- h) *Lysanlegg*: Lysenheter som er sammenkoplet eller på annen måte samarbeider for å imøtekomme de krav til lys som flyplassen skal ha.
- i) *Lysenhet*: Enkeltstående lampe eller flere lamper som står så tett sammen at lyset på en viss avstand oppfattes å komme fra ett punkt.
- j) *Operativ*: En lysenhet er operativ og et lysanlegg er operativt når enheten eller anlegget både tilfredsstiller Luftfartstilsynets krav og flyplassoperatørens krav.
- k) *Stor flyplass*: Flyplass som er godkjent for fly med største tillatte startmasse over 5700 kg eller som er godkjent for 10 eller flere passasjer seter.
- l) *Tilsyn*: Systematisk og planlagt oppfølging av anlegg og utstyr, med registrering av status og historikk.

Kapittel 2. Organisering av elektrotjenesten

§ 4. Oppgaver og organisering

(1) Elektrotjenesten skal drifte og vedlikeholde flyplassens lysanlegg med nødvendige bakenforliggende forsynings- og fordelingsanlegg slik at kravene i denne forskriften oppfylles.

(2) Leder av elektrotjenesten ved store flyplasser skal ha sin daglige tjeneste på flyplassen. Ved andre flyplasser skal leder for elektrotjenesten være tilgjengelig i den grad det er nødvendig for å ivareta ansvaret i henhold til § 5. Vedkommende skal utpekes av flyplassoperatøren og være underlagt flyplassjefen.

§ 5. Lederens ansvar

(1) Leder for elektrotjenesten skal:

- a) utarbeide og vedlikeholde prosedyrer og dokumentasjon som sikrer at lysanleggene med bakenforliggende forsynings- og fordelingsanlegg til enhver tid tilfredsstiller godkjenningvilkårene og kravene i denne forskriften,
- b) kontrollere at prosedyrene blir fulgt,
- c) sikre at alt underlagt personell har tilstrekkelig opplæring og trening til å gjennomføre de oppdrag de blir pålagt.

(2) Prosedyrer som nevnt i første ledd bokstav a) skal danne grunnlag for vedlikehold i samsvar med kapittel 4 og for rapportering av forholdene i samsvar med § 9. Prosedyrene skal sikre at resultatet av inspeksjonene og tiltak i den forbindelse blir registrert (loggført) og rapportert. Registreringene skal oppbevares i minst to år.

(3) Prosedyrene skal ta hensyn til den menneskelige faktor.

(4) For store flyplasser skal prosedyrene inneholde klare, konkrete krav til vedlikehold av de enkelte deler av lysanleggene, og flyplassjefen eller den vedkommende bemyndiger skal sette anleggene ut av drift dersom kravene til vedlikehold ikke er tilfredsstillt.

(5) For store flyplasser skal det være utarbeidet beredskapsplaner for de feil, skader og driftsforstyrrelser som kan forutses. Nødvendig utstyr for iverksetting av planene skal være tilgjengelig.

Kapittel 3. Inspeksjon, kontroll, tilsyn og oppfølging

§ 6. Inspeksjoner

(1) Flyplassens lysanlegg skal inspiseres med en frekvens som sikrer at:

- a) lysene til enhver tid fungerer som forutsatt, herunder at enhetene lyser normalt, er i posisjon og er uten synlige skader,
- b) lysbilledet er korrekt,
- c) feil som har oppstått blir rapportert og utbedret snarest mulig,

(2) Ved alle flyplasser med lysanlegg skal lysanleggene alltid inspiseres før første flyging i mørke finner sted til eller fra flyplassen.

(3) Ved flyplass med lufttrafikk tjeneste skal lysanleggene inspiseres minst én gang i døgnet de dager det er luftrutetraffikk.

(4) Flyplassens omgivelser skal overvåkes slik at lys som kan utgjøre en fare for luftfartøyers sikkerhet kan oppdages, og slik at det kan oppdages om markante lys i flyplassens omgivelser er endret eller falt bort.

§ 7. Kontroll og tilsyn

(1) Det skal føres kontroll og tilsyn med lysanleggene og de enkelte lysenheter som sikrer at kravene i flyplassens godkjenningvilkår overholdes. Når betryggende innstilling ikke kan sikres på annen måte, skal lysanleggene kontrollflys av en godkjent kontrollflyorganisasjon .

(2) Det skal føres tilstrekkelig tilsyn med den elektrisitetsforsyning, herunder flyplassens bakenforliggende forsynings- og fordelingsanlegg, med tilhørende rom, kummer, arealer og føringsveier, som er nødvendig for flyplassens lysanlegg, for å kunne avdekke og avverge feil under utvikling. Det skal videre føres rullerende og planlagt kontroll som kan sikre stabil og varig funksjon av de enkelte anleggene.

(3) Bestemmelsen i § 7 annet ledd gjelder også tilsyn med utstyr og automatikk for omkopling og forsyning fra alternativ forsyningskilde. Hvor reservekraftforsyning er basert på egen produksjon, skal tilsyn og kontroll også omfatte anleggene for dette.

§ 8. Lysanleggenes brukbarhet

(1) Et anlegg som på grunn av avvik eller feil kan mistolkes eller skape tvil, eller som ikke formidler den fulle forventede eller kunnngjorte informasjon, skal settes ut av drift.

(2) For store flyplasser skal det utarbeides klare konkrete kriterier for når lysanlegg skal settes ut av drift.

(3) Lys i flyplassens omgivelser, som vurderes som farlige eller villedende, skal fjernes eller endres slik at de ikke medfører fare for luftfarten.

(4) En lysenhet på en stor flyplass skal anses ikke operativ dersom den har strålingsintensitet på mindre enn 50% av verdiene som fremgår av Annex 14 Appendix 2 til Chicagokonvensjonen. For lysenheter der strålingsintensiteten i henhold til enhetens datablad er større enn i Appendix 2, skal 50% av verdien relateres til verdien på databladet.

§ 9. Rapportering

Elektrotjenesten skal rapportere alle opplysninger om flyplassens lysanlegg som fartøysjefen trenger for sikker flyging. Ved flyplass med lufttrafikkjeneste, skal opplysningene rapporteres til lufttrafikkjenesten, og ellers til flyplassjefen eller den vedkommende bemyndiger.

Kapittel 4. Vedlikehold

§ 10. Krav til utstyr

Luftfartstilsynet kan stille krav til utstyr for vedlikehold av lysanlegg med nødvendige bakenforliggende forsynings- og fordelingsanlegg og til vedlikeholdsprosedyrene i den forbindelse.

§ 11. System for forebyggende vedlikehold

Det skal foreligge et system for forebyggende vedlikehold av lysanleggene. Systemet skal oppfylle de kravene som følger av vedlegg 1 til denne forskriften.

§ 12. Reservedeler

Ved store flyplasser skal det være tilgjengelig reservedeler i den utstrekning det er nødvendig for å holde flyplassens lysanlegg operative.

Kapittel 5. Øvrige bestemmelser

§ 13. Dokumentasjon

(1) For alle lysanleggene og bakenforliggende forsynings- og fordelingsanlegg ved store flyplasser skal det finnes:

- a) Funksjonsbeskrivelse for enheter og sammenkoblede anlegg,
- b) Vedlikeholdsinstruks for alle enheter,
- c) Oversiktsskjema/arrangementstegninger/plasseringsoversikt for samarbeidende enheter,
- d) Oversikt over plassering, merking og elektrisk tilhørighet for banerelaterte lys og andre enheter,
- e) Koplings skjema/kretsskjema, med prinsipp skjemaer for enkeltenheter, anlegg og sammenkopling av disse,
- f) Kabeltilkoplings skjema,
- g) Kabelkart.

(2) Alle utstyrsenheter og -posisjoner i utstrakte/oppsplittede lysanlegg ved store flyplasser skal være identifiserbare ved entydig merking, som også skal gjenfinnes i krets- og plasseringsoversikt for anlegget enheten er del av. Oversikt over merkesystemer benyttet i slike anlegg skal foreligge.

§ 14. Dispensasjon

Luftfartstilsynet kan, når særlige grunner tilsier det, dispensere fra bestemmelsene i denne forskrift.

§ 15. Endring i andre forskrifter

I forskrift 27. april 2004 nr. 670 om plasstjeneste (BSL E 4–2) gjøres følgende endring:

§ 4 annet ledd skal lyde:

Leder av plasstjenesten ved store flyplasser skal ha sin daglige tjeneste på flyplassen. Ved andre flyplasser skal leder for plasstjenesten være tilgjengelig i den grad det er nødvendig for å ivareta ansvaret i henhold til § 5. Vedkommende skal utpekes av flyplassoperatøren og være underlagt flyplassjefen.

§ 16. *Ikrafttredelse*

Forskriften trer i kraft 1. januar 2005.

Vedlegg 1. System for forebyggende vedlikehold

Vedlegget er en del av forskrift 26. august 2004 nr. 1245 om elektrotjeneste (BSL E 4–3).

1. Systemet for forebyggende vedlikehold av lysanlegg ved store flyplasser skal ha til hensikt å sikre at alle innflygings- og banelys er operative.
Når flyging pågår, skal minst 85% av lysenhetene være operative i hvert av følgende anlegg:
  - a) innflygingslysene,
  - b) terskellysene,
  - c) banekantlysene,
  - d) baneendelysene.Systemet for forebyggende vedlikehold skal ikke tillate at to lysenheter inntil hverandre er ikke-operative med mindre montasjeavstand mellom lysenhetene er vesentlig mindre enn foreskrevet, unntatt i en innflygingslys tverrrekke eller en baret.
  2. Systemet skal ha til hensikt å sikre at lysenhetene ved lysanlegg på rullebane som skal kunne benyttes for start ved rullebanesikt mindre enn 550 m, er operative under disse forholdene.
Systemet skal minst sikre at:
    - a) 95% av lysenhetene i rullebanesenterlinjelys (hvor slikt er montert) og rullebanekantlys er operative,
    - b) 75% av baneendelysene er operative.Systemet skal ikke tillate at to lysenheter inntil hverandre er ikke-operative.
  3. Systemet for forebyggende vedlikehold av lysanleggene på en presisjonsrullebane i kategori II og III skal minimum inneholde følgende:
    - a) På-stedet-måling av:
      - lysintensitet,
      - spredning og retning for enhetene i innflygings- og banelysanleggene.
    - b) Kontroll/måling av spenning og strømstyrke for de enkelte kretser som inngår i innflygings- og banelysanleggene.
    - c) Kontroll av systemet for regulering/justering av lysintensiteten.
  4. På-stedet-måling av lysintensitet, -spredning og retning for enhetene i innflygings- og banelysanleggene for en presisjonsrullebane i kategori II og III skal, så langt praktisk mulig, omfatte alle lysenhetene for å sikre overensstemmelse med punkt 3 ovenfor.
  5. Systemet skal ha til hensikt å sikre at alle innflygings- og banelys på en presisjonsrullebane i kategori II og III er operative.
Systemet skal minst sikre at:
    - a) 95% av lysenhetene i hvert av de følgende lysanlegg er operative:
      - innflygingslysene, de innerste 450 m,
      - rullebanesenterlinjelysene,
      - terskellysene,
      - rullebanekantlysene.
    - b) 90% av lysenhetene i landingssonelys er operative.
    - c) 85% av lysenhetene i innflygingslys utenfor 450 m er operative.
    - d) 75% av enhetene i rullebaneendelys er operative.Systemet skal ikke tillate ikke-operative lysenheter i antall eller sammenhenger hvor det kan forandre tilsiktet lysmønster. Dessuten skal det ikke tillates to ikke-operative enheter i samme lysanlegg uten at det minimum er én operativ i mellom, unntatt i en innflygingslys tverrrekke og i en baret.
  6. For stopplysrekke plassert ved venteposisjon for rullebane som skal brukes ved rullebanesikt mindre enn 400 m skal systemet ha til hensikt å sikre at:
    - a) det ikke er flere enn to ikke-operative lysenheter, og
    - b) det ikke er to ikke-operative lysenheter inntil hverandre, med mindre montasjeavstanden mellom dem er vesentlig mindre enn foreskrevet.
  7. For lysanlegg på taksebane som skal brukes ved rullebanesikt mindre enn 400 m, skal systemet ha til hensikt å sikre at to ikke-operative lysenheter i senterlinje ikke får være naboenheter.

*Veiledende materiale til forskrift om elektrotjeneste (BSL E 4–3)**Del 1. Kommentarer til de enkelte bestemmelser*

- Til § 2* Forskriften bør også i størst mulig utstrekning legges til grunn for elektrotjenesten ved flyplasser som ikke trenger Luftfartstilsynets godkjenning.
- Til § 4* Lys i forbindelse med skilt, både innvendig og utvendig belysning, regnes i denne sammenheng som lysanlegg.
I tillegg til kravene etter denne forskrift skal anleggene tilfredsstillende elektrofaglige krav.
Elektroansvarlig plikter å varsle om, og om nødvendig frakoble, anlegg vedkommende ikke lenger kan innstå for sikkerheten ved.
Flyplassjefen og leder av elektrotjenesten kan være samme person, men da må flyplassjefen ha sin daglige tjeneste på flyplassen.
- Til § 5* Den dokumentasjon som nevnes i bestemmelsens første ledd kan være håndbøker, tegninger, skjemaer, prosedyrer, instruksjoner og informasjon.
- (1) De generelle krav til faglig utdanning, praksis og godkjenning for personer som skal utføre eller lede arbeider på elektriske anlegg, samt være ansvarlig for sikkerhet ved samme, fremgår blant annet av Forskrift om kvalifikasjoner for elektrofagfolk og Forskrifter for elektriske anlegg/Sikkerhet ved drift av og arbeid i elektriske anlegg.
For faglig ledelse/utførelse av arbeider på elektriske installasjoner/anlegg kreves sertifisering. Faglig ledelse/utførelse av arbeider kan, dersom leder for elektrotjenesten ikke besitter nødvendige godkjenninger, tillegges utenforstående installatør, basert på kontrakt med henblikk på bl.a. omfang, innsatstid, ansvarsforhold og andre forpliktelser, eller det kan være ansatt elektrofagkyndig som er autorisert som bedriftselektriker.
- (2) Se veiledning til BSL E 4–3 – del 2 – vedlikehold.
Se veiledning til BSL E 4–3 – del 2 – lysanleggenes brukbarhet.
- (3) Mennesker har, på samme måte som luftfartøyer, begrensninger i sin ytelsesevne, og disse begrensningene må det tas hensyn til ved utarbeidelse av prosedyrer. For eksempel bør en unngå fremgangsmåter/metoder som er spesielt ulystbetont eller krever ferdigheter som er vanskelige å oppnå og opprettholde.
Prosedylene må dessuten ta høyde for at mennesker gjør feil ved at prosedyrene inneholder kontrollsystemer som sikrer at menneskelige feil blir avdekket og korrigert før de får flysikkerhetsmessige konsekvenser, jf. også krav til kvalitetssystem, BSL A 1–1. Ytterligere veiledning om den menneskelige faktor finnes i ICAO Human Factors Training Manual.
- (5) Beredningsplanene har til hensikt å redusere forstyrrelser i flyvirksomheten som følge av svikt ved de elektrotekniske anleggene, samt å forebygge skade på personer, utstyr og eiendom.
- Til § 6* Se veiledning til BSL E 4–3 – del 2 – inspeksjoner.
- Til § 8* Se veiledning til BSL E 4–3 – del 2 – lysanleggenes brukbarhet.
- Til § 9* Eksempler på forhold som fartøysjefen trenger opplysninger om:
– Lysanlegg som er satt ut av drift.
– Lysenheter som er slokket eller har redusert intensitet.
– Lysenheter som er ute av stilling.
– Farlige eller villedende lys i flyplassens omgivelser.
– Markante lys i flyplassens omgivelser som er slokket.
Lufttrafikkjenesten vil formidle opplysningene videre til fartøysjefene etter fastsatte rutiner. Ved øvrige flyplasser skal flyplassjefen ha etablert rutiner for videreformidling, jf. BSL E 4–1 § 4 fjerde ledd og den aktuelle forskrift om utforming, kapittel om flyplassdata.

Til § 13 Den angitte dokumentasjon er vital for personsikkerheten og nødvendig for effektivt vedlikehold og feilretting, og bør i størst mulig grad også forefinnes ved andre enn bare de store flyplassene. Entydig merking av utstyrsenheter/posisjoner er nødvendig for personsikkerheten, spesielt ved flere like enheter/anlegg, samt for effektivt vedlikehold og feilretting, og bør i størst mulig grad også forefinnes ved andre enn bare de store flyplassene.

Del 2. Akseptabel minstestandard

1. *Generelt*

1.1 Forskrift om elektrotjeneste inneholder formuleringer som tilsier utøvelse av skjønn. Eksempler på slikt skjønn er formuleringer som «trygt og sikkert» og «tilstrekkelig». Skjønnnet må både utøves av den som skal etterleve forskriften og av luftfartsmyndigheten som skal føre tilsyn med at forskriften blir etterlevd. Dersom det oppstår uenighet er det den myndighet som har fastsatt forskriftene, dvs. Luftfartstilsynet, som avgjør skjønnsutøvelsen.

1.2 Nedenstående veiledning skal gi flyplassoperatøren tilstrekkelig informasjon for en tilfredsstillende praktisering av forskriften. Veiledningen angir det sikkerhetsnivå Luftfartstilsynet vil legge til grunn for sin skjønnsutøvelse. Den angir således en akseptabel minstestandard som flyplassoperatøren kan legge til grunn for sin etterlevelse av forskriften.

2. *Inspeksjon, kontroll og oppfølging m.m.*

2.1 *Inspeksjoner*

2.1.1 Krav til inspeksjon av lysanlegg relatert til flyplass og type trafikk fremgår av BSL E 4–3 § 6. Generelt inspiseres lysanleggene så ofte som trafikken og utstyrets tilstand tilsier, dog minimum før første flyging i mørke finner sted til eller fra flyplassen. For flyplasser der det er lenge mellom hver mørkeflyging bør lysanleggene inspiseres minimum hvert fjerde døgn.

2.1.2 Utover de inspeksjonene som fremgår av BSL E 4–3 § 6, inspiseres ved/etter forhold som kan ha påvirket utstyret, som uvær, brøyting eller start/landing av store luftfartøyer.

2.1.3 En inspeksjon kan anses dekket ved tilbakemelding fra personell i plasstjenesten, flygere eller andre kvalifiserte informanter. Anses mottatte tilbakemelding ikke betryggende eller tilstrekkelige, kompletteres med «på-stedet-kontroll», eventuelt kontrollflyging.

2.1.4 Overvåking av flyplassens omgivelser for å oppdage farlige eller villedende lys, eller markante lys som er blitt borte, gjennomføres minimum *månedlig*. I tillegg gjennomføres slik overvåking dersom forholdene tilsier det, for eksempel ved bygge- eller anleggsarbeider eller andre forhold som medfører spesiell belysning.

Som flyplassens omgivelser regnes alle områdene som omfattes av flyplassens hinderflater samt inn- og utflygingstraseer, spesielt dersom disse har ledelys. Dessuten følgende områder, jf. BSL E 3–2:

- Instrumentrullebaner med kodetall 4: Innenfor 750 m på hver side av rullebanens forlengede senterlinje og ut til 4500 m fra terskel.

- Instrumentrullebaner med kodetall 2 og 3: Innenfor 750 m på hver side av rullebanens forlengede senterlinje og ut til 3000 m fra terskel.

Oppmerksomheten rettes spesielt mot:

- veier, havneområder, jernbanestasjoner og andre samferdselsanlegg,

- skip og andre flytende innretninger,

- bensinstasjoner, kjøpesentra og andre godt opplyste områder,

- områder med anleggs- og byggerbeider,

- sirkus, tivoli og lignende (spesiell oppmerksomhet på *laserlys*),

- master med varsellys.

Farlige eller villedende lys skal *fjernes eller endres*, jf. BSL E 4–3 § 8 første ledd. Se også pkt. 4.1.6 nedenfor. For store flyplasser gjelder BSL E 3–2.

Laserlys kan være særlig farlige fordi det kan ødelegge flygerens syn. Informasjon om laserlys finnes i ICAO Manual on Laser Emitters and Flight Safety.

For effektivt å kunne kontrollere lys utenfor flyplassens område, bør de aktuelle områdene være regulert i kommuneplan eller reguleringsplan, eller det bør på annen måte være inngått avtaler med berørte grunneiere. Dersom lys, som vurderes som farlige eller villedende, ikke kan fjernes eller endres, skal forholdet rapporteres til Luftfartstilsynet, og om nødvendig skal lufttrafikken stoppes eller begrenses, jf. BSL E 4–1 § 4 fjerde ledd bokstav a) og femte ledd. I alle tilfeller skal forholdet gjøres kjent for flyplassens brukere, jf. BSL E 4–3 § 9 og BSL E 4–1 § 4 fjerde ledd bokstav b. Se også pkt. 2.1.4 ovenfor.

2.2 *Kontroll*

2.2.1 Innflygings- og banelysene ved flyplasser med lufttrafikkjeneste kontrolleres med betryggende korte intervaller for å sikre at lysanleggene danner forutsatt lysbillede, dvs: fungerer som forutsatt, er korrekt innstilt og fri for forurensninger, avsetninger eller fremmedelementer som kan hindre eller skjermes

lysfunksjonen. Kontroll som betinger åpning av utstyr/tilgang til elektriske komponenter, forutsetter minimum at utøveren er instruert.

2.2.2 Kontroll foretas så ofte anleggenes standard og stedlige forhold tilsier, dog:

* Innflygingslys	minimum vinkelkontroll vår og høst, årlig full kontroll.
* Rullebanekantlys	minimum hvert år.
* Terskel- og baneendelys	minimum 2 ganger pr. måned vinkelkontroll, årlig full kontroll.
* Nedfelte lys	minimum 2 ganger pr. uke prismerens/-kontroll, årlig full kontroll.
* Visuelt glidebaneanlegg	minimum 2 ganger pr. måned vinkelkontroll, årlig full kontroll.
* Taksebanekantlys	minimum hvert år.
* Skiltbelysning	minimum hvert år.

Kontrollen vil normalt innbefatte noen grad av demontering for service; rengjøring, justering, utskifting til ny/overhald del eller enhet.

2.2.3 Krav til farge, lysutbytte, åpnings-/utstrålingsvinkler etc. fremgår av Annex 14, Appendix 1 og 2. For kontrollene utarbeides et system som angir tidspunkter/intervaller for kontrollene. Dette knyttes opp mot beskrivelser (også leverandørens) av hver enhets/hver type enheters oppbygging/funksjon, omfang av kontroll og test, prosedyre for test, vedlikehold og justeringer, inkludert skifting av lamper og annet forbruksmateriell, oversikt over nødvendig verktøy, hjelpemidler og type reservedeler, samt registrering av utskiftingers omfang, tidspunkt og innskiftede forbruksmateriells forventbare levetid.

Kontrollen omfatter, utover å sikre at utstyret fungerer, at glass/linser/prismer er rene og kondensfrie og at innstillingsvinkler er korrekt, også inspeksjon av omgivelser, samt av montasje/innfesting og beskyttelse mot påvirkning fra vær, dyr og vandaler.

Dessuten vurdering av kabler, kabelføringer og utstyrets generelle tilstand, med tanke på forventbar varig funksjon samt drifts- og personsikkerhet.

Kontroll og justering skal utføres iht. utstyrets manualer, om nødvendig supplert med lokale instruksjoner/beskrivelser.

2.2.4 For lavintensitets lysanlegg og ikke separat beskrevne anlegg, hvor ikke hyppigere eller mer omfattende på-stedet-kontroller er beskrevet for den enkelte type/gruppe utstyr, utføres kontroll som beskrevet ovenfor så ofte utstyrets standard og stedlige forhold tilsier, dog *minimum årlig*.

I den utstrekning det er relevant må også, ved enheter hvor flere lamper inngår og

– hvor disse skal lyse samtidig, kontrolleres at så er tilfelle,

– hvor ny skal kople inn ved feil, kontrolleres at skifteautomatikken fungerer, og at fungerende reservelampe(r) er på plass, samt at eventuell innebygget feil-/tilstandsvarsling fungerer.

2.2.5 For innflygingslys, innflygingsledelys, sirklingslys og hinderlys (faste og blinkende) kontrolleres minst *en gang pr. uke* at lysanleggene fungerer som forutsatt, er tilsynelatende korrekt innstilt og fri for avsetninger eller fremmedelementer som kan virke hindrende eller skjermer for lysfunksjonen.

Kontrollen kan anses dekket ved tilbakemelding fra personell i plasstjenesten, flygere eller andre kvalifiserte informanter. Anses mottatte tilbakemelding ikke betryggende eller tilstrekkelige, kompletteres med ved på-stedet-kontroll, eventuelt kontrollflyging.

På-stedet-kontroll foretas så ofte som forholdene tilsier, og avhengig av anleggenes standard og stedlige forhold, dog *minimum hver tredje måned*, samt når ukentlige kontroller ikke med sikkerhet bekrefter at utstyret fungerer som forutsatt.

Intervaller for faste på-stedet-kontroll av spesielt utilgjengelig plassert utstyr kan ytterligere forlenges dersom det godtgjøres at utførelse, montasje, dubleringer, serviceomfang og/eller andre forhold ved den enkelte enhet gjør dette forsvarlig.

2.2.6 Beslutning om kontrollflyging baseres på grad av usikkerhet og hvor mye et lysanlegg har vært ute av stilling.

Visuelt glidebaneanlegg skal alltid kontrollflys dersom et anlegg har vært ute av stilling pga. fysisk påkjennning, for eksempel brøyting. Som anlegg regnes tre eller fire enheter i et APAPI-anlegg, begge enheter i et APAPI-anlegg og en enhet i et PLASI-anlegg. Dersom bare en eller to enheter i et PAPI-anlegg eller en enhet i et APAPI – anlegg har vært ute av stilling, kan anlegget settes i drift etter bakkekontroll av enhetene og kontrollflyging utsettes inntil en måned.

2.2.7 På-stedet-måling av egenskapene, spesielt for presisjonsrullebaner i kategori II og III, bør utføres ved hjelp av mobilt måleutstyr med tilstrekkelig nøyaktighet til å analysere data for hver enkelt enhet. Hyppigheten av slike målinger bør under ingen omstendigheter bli lavere enn *to ganger årlig* for nedfelte armaturer og *en gang årlig* for andre.

2.2.8 Signallampe i kontrolltårn kontrolleres *ukentlig*.

2.3 Inspeksjon og kontroll med flyplass tekniske anlegg og utstyr

Utstyret vil primært være:

- konstantstrømregulatorer for banetilknyttede lysanlegg,
- variacer og andre regulertransformatorer,

- skilletransformatorer for seriekretser,
  - kabelanlegg og føringsveier, inkludert kummer.
- 2.3.1 Konstantstrømregulatorer inspiseres *ukentlig*, og fagkyndig kontroll foretas *månedlig*.
Inspiseres med tanke på lukt, lyd, temperatur, lekkasje og andre indikasjoner på feil under utvikling.
Kontroll i henhold til leverandørens retningslinjer/manualer:
- Regulerings-/styre-/betjeningsanlegget testes.
  - Kontroll av funksjon/strøm på de ulike trinn, ev. korrigering.
  - Belastning/trinn registreres.
- 2.3.2 Variacer og andre regulertransformatorer kontrolleres som under 2.3.1 så langt det kan tillempes.
- 2.3.3 Skilletransformatorer for seriekretser, plassert i kum, inspiseres for ytre tegn på skade/overlast *årlig*.
- 2.3.4 Kabel og kabelarbeider, samt føringsveier, *minimum årlig*:
- inspiseres for tildekking på kabelbroer og andre tracéer som betinger lufting (lastførende kabler skal ikke være forlagt direkte på gulv, og ikke inntil hverandre),
  - inspiseres for tegn på ytre påvirkning/skade i utsatte områder,
  - inspiseres for varmgang i tilkoplinger,
  - inspeksjon og rengjøring av trafo- og tilkoplingskummer.
- 2.4 *Tilsyn og kontroll med forsynings- og distribusjonsanlegg*
- 2.4.1 Flyplassens lysanlegg og installasjoner omfatter alt etter det punkt energileverandør betegner som leveringspunkt. Hvor energileverandør avregner høyspent, men besørger fremføring til og nedtransformering på flyplassen, må sikres avtale om at leverandøren foretar nødvendig tilsyn, kontroll og vedlikehold av linje, transformator og bryteranlegg.
- 2.4.2 Intern distribusjon omfatter kopplings-/fordelingsanlegg og underfordelinger, med distribusjonskabling til de enkelte fordelinger og anlegg, som lys- og varmefordelinger, konstantstrømregulatorer med mer.
Inspiseres med tanke på lukt, lyd og andre indikasjoner på feil under utvikling *ukentlig*.
Innkommende spenning, og fasespenning mot jord, registreres *månedlig*.
Isolasjonsnivå kontrolleres *årlig*.
Det utarbeides gjennomføringsplan for tiltrekkingskontroll (ev. termofotografering under belastning) av lastforbindelser (skinne-, rekkeklemme-, apparat- og batteritilkoplinger) med tanke på metallflyt/oksidasjon/varmgang. Fremdrift/konklusjoner loggføres.
- 2.4.3 Reservekraftaggregat, med tilhørende start-/overvåkingssystem, inspiseres og kontrolleres, og eventuelt startes/kjøres, med betryggende hyppighet, vanligvis *ukentlig*.
Start med lastovertak foretas minimum *månedlig*.
- Anm. 1: Kontroll/aggregatdrift i samkjøring mot matende nett må bare gjøres etter avtale, og under kontakt med netteier (som kun unntaksvis er energileverandøren).
- Anm. 2: Før slik kjøring må det avklares at aggregatet og kopplingsutrustningen om nødvendig vil beherske de kortslutningsytelser matende nett kan levere.
- Anm. 3: Det må avklares at kopling av flyplassens ordinære fullastuttak ikke kan/vil forårsake sjenerende forstyrrelser på matende nett.
- Anm. 4: Kontroll/prøvekjøring utføres i henhold til aggregatprodusentens/-leverandørens anvisning, basert på:
- 1) utkopling av matende nett slik at aggregat starter opp og kopler seg inn automatisk, dersom lastkjøring skal foretas,
  - 2) betjeningsstart av aggregater for kjøring uten lastovertak.
- Dersom reservekraft leveres av flere parallelt arbeidende aggregater, med innfasingsautomatikk, må testprosedyrer basert på (ukontrollert) nettutfall utarbeides, også for å garantere innkoplingstid for påkrevde lys-, navigasjons-, kommunikasjons- og varslingsanlegg.
- Automatisk frakopling/prioritering, for begrenning av effektuttak fra nødstrømsaggregat, prøves sammen med lastkjøring av aggregatet(ene).
- 2.4.4 Automatisk omkopling mellom ordinær kraftforsyning og annen alternativ forsyning (reservelinje, dublert utrustning og tilsvarende) prøves og kontrolleres minimum *månedlig*.
Innkoblingstiden måles fra utkobling av matende nett og til aktuelle lysenheter lyser med foreskrevet minimumsintensitet.
- 2.4.5 Stabilspenningsaggregat (UPS) er primært en utjamningsenhet som skal sikre stabil spenning til følsomt utstyr, uavhengig av variasjoner, blink og kortere utfall av matende forsyning.
Kjøle-/vifteanlegg/filtre kontrolleres for funksjon.
Normalbelastning registreres.
Batteri testes for kapasitet minimum *årlig*.
- 2.4.6 Like- og vekselrettere, i alle kombinasjoner og utførelser, for levering av like- eller vekselstrøm av variabel spenning og/eller frekvens, ofte kombinert med batteribank, som UPS.
Inspeksjon og kontroll utføres som for UPS så langt det kan tillempes.

- 2.4.7 Batteribanker og startbatterier for reservekraftaggregater, annet nødutstyr og utrykningskjøretøyer kontrolleres for ladespenning *ukentlig*.
Kontroll av ladetilstand, syrevekt og syrenivå foretas *månedlig*, så langt batteritype tillater.
Kapasitetstest *minimum før hver vintersesong*.
- 2.4.8 Transformatorer til andre spenninger inspiseres *ukentlig* for lukt, lyd, lekkasje eller andre indikasjoner på feil under utvikling.
Kjøling, filtertilstand kontrolleres *månedlig*.
Belastning registreres.
- 2.5 *Tilsyn med manøver- og overvåkingssystemer*
- 2.5.1 Strømforsyninger for manøver- og overvåkingssystemer kontrolleres med hensyn på batteritilstand, spenning og lading minimum *månedlig*, og det foretas belastnings-/kapasitetstest minimum *årlig*.
- 2.5.2 Like- og vekselrettere som inngår i strømforsyninger kontrolleres med tanke på renhold/filtertilstand/uhindret kjøleluftsirkulasjon, samt yteevne/belastning minimum *månedlig*.
- 2.5.3 På flyplass med høyintensive lys skal utgående spenning og/eller strømstyrke i forhold til innstilt intensitetsgrad (fra lufttrafikkjenestens posisjon) kontrolleres minimum en gang pr. *måned*.
- 2.5.4 Omfattende elektroniske manøver- og overvåkingssystemer funksjonsprøves, utover fullstendig utprøving av berørte seksjoner etter inngrep som utskiftinger, utvidelser og omgjøringer, minimum *en gang pr. år* ved å mate inn samtlige typer manøver- og overvåkingssignaler, samt ved simulering av kritiske feil/tilstander (fysisk påvirkning av detektorer og andre meldeenheter, og konstatering av aktivering/utløsning av tilhørende reaksjoner).
- 2.5.5 Kabler som inngår i overvåkingssystem isolasjonsprøves minimum *årlig*.
- 2.5.6 Manøver- og overvåkingssystemenes øvrige komponenter, som releer og indikerings-/betjeningsstablåer, funksjonsprøves minimum *hvert annet år*.
- 2.6 *Oppfølging*
- 2.6.1 Det skal føres logg over inspeksjoner og kontroller og tiltak i den forbindelse, jf. BSL E 4–3 § 5 annet ledd. I dette inngår registrering av feil og mangler samt utførte utbedringer på alle anlegg. Registreringene vil også være til støtte ved langtidsplanlegging for mer omfattende gjennomganger med større utbedringer og utskiftinger.
- 2.6.2 Loggene skal oppbevares minimum 2 år, jf. BSL E 4–3 § 5 annet ledd.
- 2.6.3 Basert på de enkelte anlegg/enheters alder, daglige påvirkning/slitasje samt registrerte feil og utbedringer, utarbeides plan for løpende vedlikehold i form av utskifting eller mer omfattende reparasjoner, slik at anlegg og utstyr til enhver tid kan fremstå i forskriftsmessig stand, og at tilfredsstillende funksjon kan påregnes.
3. *Vedlikehold*
- 3.1 *Generelt*
- 3.1.1 Basert på plan for løpende vedlikehold, utarbeidet med støtte fra logger og annen oppfølging av anleggene, samt manualer og annen anleggsdokumentasjon, skal det føres et løpende, forebyggende vedlikehold, med nødvendig utskifting av slitasje- og aldringsutsatt materiell. Det forebyggende vedlikeholdet skal sikre at lysanleggene med nødvendige bakenforliggende forsynings- og fordelingsanlegg til enhver tid tilfredsstillende flyplassens godkjenningsvilkår og slik at pålitelig funksjon sikres, jf. BSL E 4–3 § 5 første ledd bokstav c.
- 3.1.2 Vedlikehold og reparasjon av elektriske anlegg og enheter kan bare foretas av eller under direkte tilsyn av fagkyndig. Utskifting av utbrent lampe eller annen enhet, uten inngripen i elektriske kretser, kan tillates utført av instruert, inspiserende personale dersom nødvendig sikkerhetsutstyr er utdelt og instruksjoner om bruk og faremomenter er gitt.
- 3.1.3 Omgjøringer av lysanlegg eller lysenheter, som kan endre eller ha innvirkning på utstyrets funksjon, kan ikke foretas uten forhåndsgodkjennelse fra Luftfartstilsynet, jf. BSL E 4–1 § 4 fjerde ledd bokstav a) og godkjenningsvilkårene.
- 3.1.4 Retningslinjer for vedlikehold av lysanlegg finnes i ICAO Doc 9137 – Part 9 – Airport Maintenance Practices.
4. *Lysanleggenes brukbarhet*
- 4.1 *Generelt*
- 4.1.1 Kravene, som er satt i BSL E 4–3 kapittel 4 og vedlegg 1, definerer mål for vedlikehold og angir ikke direkte krav til lysanleggenes brukbarhet. Vurdering av om lysanlegg skal settes ut av drift gjøres av flyplassjefen, i samarbeide med lufttrafikkjenesten og om mulig med flyplassens brukere.
- 4.1.2 For store flyplasser skal det utarbeides klare kriterier for når lysanleggene skal settes ut av drift, jf. BSL E 4–3 § 8 annet ledd og § 5 tredje ledd. Kriteriene skal forelegges flytryggingkomiteen, jf. BSL E 4–1 § 5 tredje ledd bokstav d. Flyplassjefen bør dessuten vurdere å delegerer myndigheten til å sette anlegg ut av drift til en vakthavende person.
- 4.1.3 Et anlegg som på grunn av avvik eller feil kan mistolkes eller skape tvil, eller som ikke formidler den fulle forventede eller kunngjorte informasjon, skal settes ut av drift, dvs. slås av, jf. BSL E 4–3 § 8 første ledd.

- 4.1.4 Innflygings-, terskel-, banekant-, baneende- og taksebanelysanleggene kan vanligvis anses som fungerende dersom mindre enn ca. 15% av enhetene i det enkelte anlegg må bedømmes som ikke operativt, forutsatt en spredning av de underkjente lysene slik at ingen vesentlige forandringer av anleggenes lysbillede, eller villedende mønstre, har oppstått. Lufttrafikkjenesteenheter skal være varslet, jf. BSL E 4–3 § 5 femte ledd, § 8 første til fjerde ledd og § 9. Utbedring bør ha høy prioritet.
- 4.1.5 For presisjons innflyging og start ved RVR mindre enn 550 m vises til beskrivelser i Annex 14.

1. sept. Nr. 1246 2004

Forskrift om endring i forskrift om transport av farlig gods på veg og jernbane.

Fastsatt av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap 1. september 2004 med hjemmel i lov 14. juni 2002 nr. 20 om vern mot brann, eksplosjon og ulykker med farlig stoff og om brannvesenets redningsoppgaver (brann- og eksplosjonsvernloven) § 43 første ledd bokstav d, jf. delegeringsvedtak 1. september 2003 nr. 1161. Jf. EØS-avtalen vedlegg VII nr. 1a (direktiv 92/51/EØF), vedlegg XIII nr. 13a (direktiv 96/35/EF), nr. 17d (direktiv 95/50/EF), nr. 17e (direktiv 94/55/EF) og nr. 42b (direktiv 96/49/EF). Kunngjort 10. september 2004.

I

I forskrift 11. november 2002 nr. 1264 om transport av farlig gods på veg og jernbane gjøres følgende endringer:

§ 1–2 andre ledd bokstav b skal lyde:

- b) Med jord- eller skogbrukstraktorer, til bruk i egen jord- eller skogbruksvirksomhet. Ved transport i tank gjelder likevel bestemmelsene i § 3–6 andre ledd.

§ 1–3 første ledd skal lyde:

Enhver person eller virksomhet, som klassifiserer, pakker, fyller, laster, lossar, sender, mottar for transport, formidler transport, transporterer eller på annen måte kommer i befatning med transport av farlig gods, samt kursarrangør, instruktør og eksamenskoordinator som omfattes av forskriften, plikter å følge denne.

§ 1–4 definisjonen «ADR-kompetansebevis» skal lyde:

ADR-kompetansebevis: særskilt kompetansebevis utstedt i henhold til kapittel 7 i denne forskrift eller slikt bevis utstedt av annen kontraherende part etter ADR-avtalen.

§ 1–4 definisjonen «Begrensede mengder», «Fritatte mengder» og «Unntatte mengder» oppheves.

§ 2–4 skal lyde:

Kommunens brannvesen skal varsles når et kjøretøy lastet med farlig gods utover mengdene i ADR 1.1.3.6 eller en jernbanevogn med farlig gods får et opphold på mer enn 12 timer.

Når farlig gods får et opphold på 72 timer eller mer kommer bestemmelser om oppbevaring til anvendelse.

§ 2–6 og § 2–7 skal lyde:

§ 2–6. Språk i transportdokumentet

Ved nasjonal transport skal transportdokumentet være på norsk, svensk eller dansk.

§ 2–7. Oppsyn ved fylling og tømming

Tank, bulkkjøretøy, bulkjernbanevogn og bulkcontainer må holdes under konstant oppsyn under fylling og tømming. Oppsynet utføres av føreren med mindre annet er avtalt med mottaker eller leverandør.

§ 3–1 skal lyde:

§ 3–1. Krav til eier og bruker av kjøretøy, jernbanevogn og materiell

Eier og bruker av kjøretøy, jernbanevogn eller materiell skal sørge for at det er i slik stand og har slikt utstyr at transporten kan gjennomføres i samsvar med forskriften.

Eier og bruker av kjøretøy som transporterer farlig gods skal sørge for at kjøretøyet har gyldig godkjenningssattest når dette kreves i ADR samt forsikre seg om at fører har gyldig ADR-kompetansebevis når dette kreves i ADR.

Eier og bruker av tanker, tankcontainere, beholdere og IBC-er skal sørge for at disse blir fremstilt til periodisk kontroll i henhold til kravene i ADR eller RID.

§ 3–3 første ledd skal lyde:

Ved nasjonal landtransport av inntil 500 kg netto farlig gods definert som farlig avfall i forskrift 1. juni 2004 nr. 930 om gjenvinning og behandling av avfall (avfallsforskriften), gjelder kun bestemmelsene i ADR og RID om krav til godkjent emballasje, godkjent tank, merking, samemballering og transportdokument. Ved mengder over 500 kg netto farlig gods gjelder bestemmelsene i ADR og RID.

§ 3–4 andre ledd bokstav a skal lyde:

- a. Tankkjøretøy som er stasjonert på flyplasser kan i tom, ikke rengjort tilstand flyttes mellom flyplasser, kjøres til og fra verksted og prøvekjøres.

§ 3–5, § 3–6 og § 3–7 skal lyde:

§ 3–5. Transport på buss

På buss som frakter passasjerer er det ikke tillatt å transportere farlig gods av transportkategori 0, 1 eller 2. Av transportkategori 3 og 4 kan det transporteres totalt inntil 25 kg brutto farlig gods dersom ADR ikke angir mindre mengder.

Unntatt fra forbudet er følgende, dersom ADR ikke angir mindre mengder:

- a) Farlig gods av transportkategori 1 og 2: Fyrverkeri, engangsbeholdere med gass, gasslignere og aerosolbeholdere. Annet farlig gods av klasse 2 – 9 med netto masse inntil 1 kg.
- b) Inntil 25 liter bensin som transporteres i eget rom som er atskilt fra passasjerene.
- c) Inntil 11 kg propan som transporteres i eget rom som er atskilt fra passasjerene.
- d) Farlig gods som transporteres i lasterommet på kombinerte busser.

§ 3–6. Transport på jord- eller skogbrukstraktor

Ved transport av farlig gods med jord- eller skogbrukstraktorer inklusiv tilhengere, utenfor egen jord- eller skogbruksvirksomhet, skal bestemmelsene i ADR om brannslukningsmateriell, godkjenning av kjøretøy, føreropplæring, skriftlige instruksjoner, merking, tanker og utstyr, og for tanktilhengere krav til elektrisk utstyr, gjelde tilsvarende.

Ved transport i tank med jord- eller skogbrukstraktorer inklusiv tilhengere, i egen jord- eller skogbruksvirksomhet, skal bestemmelsene i ADR om brannslukningsmateriell, godkjenning av kjøretøy, skriftlige instruksjoner, merking, tanker og utstyr, og for tanktilhengere krav til elektrisk utstyr, gjelde tilsvarende.

§ 3–7. Transport i tog med reisende

Farlig gods, herunder det som faller inn under bestemmelsene i RID 3.4, skal ikke transporteres i tog med reisende med mindre det kan transporteres som ekspressgods slik dette er definert i RID.

§ 4–3 overskriften skal lyde:

§ 4–3. Krav til elektrisk anlegg

§ 4–5 skal lyde:

Reserve bensinbeholder av plast skal være godkjent av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, eller være i overensstemmelse med ADR/RID kapittel 6.1. Slike beholdere skal ha hensiktsmessig helleut og utforming.

Reserve bensinbeholder av metall som er produsert før 31. desember 1994, skal tilfredsstillende ADR/RID 4.1.1.1, 4.1.1.2 samt 4.1.1.4 – 4.1.1.7. Reserve bensinbeholder av metall produsert etter 31. desember 1994 skal i tillegg tilfredsstillende ADR/RID 4.1.1.3 og 6.1.3. Reserve bensinbeholdere av metall produsert etter 1. januar 2005 skal tilfredsstillende kravene i ADR/RID.

§ 6–1 og § 6–2 skal lyde:

§ 6–1. Virksomheter som skal ha sikkerhetsrådgiver

Virksomheter som klassifiserer, pakker, fyller, laster, lossar, mottar for transport, formidler transport, transporterer eller på annen måte kommer i befattning med transport av farlig gods skal utpeke en eller flere sikkerhetsrådgiver med gyldig kompetansebevis i henhold til § 6–6.

Følgende aktiviteter er unntatt fra plikten til å utpeke sikkerhetsrådgiver:

- a) Transport av farlig gods når mengden pr. transportenhet aldri overstiger de mengder som er angitt i ADR/RID 1.1.3, 2.2.7.1.2, 3.3 og 3.4.
- b) Transport av farlig gods bestemt for eller tilhørende Forsvaret når transporten er underlagt militær kommando.
- c) (Oppheves)
- d) Transport av farlig avfall inntil 500 kg netto farlig gods. Jf. § 3–3 første ledd.
- e) Transport av farlig avfall definert som farlig gods tilhørende transportkategori 3 og 4 (ADR/RID 3.2, tabell A, kolonne 15) under forutsetninger av at virksomhetens hoved- eller sekundærvirksomhet ikke er transport eller lasting og lossing av farlig gods, og transporten kun skjer sporadisk.

§ 6–2. Informasjonsplikt

Virksomheter skal informere Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap om hvem de har utpekt til sikkerhetsrådgiver.

§ 6–3 første ledd skal lyde:

Dersom det under utøvelsen av aktiviteten oppstår uhell, skal sikkerhetsrådgiveren sørge for at det innen 8 dager fylles ut og sendes et standardisert uhellsskjema til Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap.

§ 7–1 fjerde ledd skal lyde:

Læreplanene fastsettes av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap med utgangspunkt i ADR 8.2.

§ 7–2 fjerde ledd skal lyde:

Prøve etter siste ADR-bestemmelser kan kun avlegges inntil 3 måneder etter at nye ADR-bestemmelser har trådt i kraft.

§ 7–7 andre ledd skal lyde:

Når aktiviteten som kursarrangør opphører eller flyttes skal dette straks meldes skriftlig til Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap.

§ 7–9 skal lyde:

Den som skal undervise ved opplæring etter § 7–1, må i forhold til de kurs som det skal undervises i, ha gjennomført kurs for instruktører og ha bestått tilhørende prøve ved Høgskolen i Nord-Trøndelag, avdeling for trafikklærerutdanning, eller ha tilegnet seg tilsvarende kvalifikasjoner i annen EØS-stat gjennom utdanning eller yrkeserfaring som etter direktiv 92/51/EØF gir yrkeskompetanse som ADR-instruktør i Norge. Godkjenning som ADR-instruktør på bakgrunn av utdanning og praksis fra utlandet gis av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap.

Undervisningsretten gjelder i 5 år fra dato for utstedelse av kursbevis fra Høgskolen i Nord-Trøndelag, avdeling for trafikklærerutdanning, dato for tidligere oppdateringsprøve eller dato for godkjenning gitt av Vegdirektoratet eller Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. Undervisningsretten skal følge dato for undervisningsretten for grunnkurset. For gjennerverv av tidligere undervisningsrett må oppdateringsprøve være bestått.

Ny § 8–3 skal lyde:

§ 8–3. Reserve drivstoffbeholder på Forsvarets kjøretøy

På Forsvarets kjøretøy kan UN 1203 bensin, UN 1223 parafin, UN 1202 dieselolje og UN 1863 jetdrivstoff, fly, transporteres i reserve plast eller metallbeholder som er i betryggende stand. Reserve drivstoffbeholdere anskaffet etter 1. januar 2005 skal være i overensstemmelse med § 4–5.

§ 9–2 første ledd skal lyde:

Vedtaket fattet av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap kan påklages til Justis- og politidepartementet.

§ 9–7 skal lyde:

Tankkjøretøyer som ble bygget og godkjent før 1. januar 1991 i henhold til tidligere kapittel 10 i forskrifter 6. desember 1974 nr. 3 om brannfarlige varer samt forskrift 26. september 1975 nr. 3446 for tankbiler som transporterer brannfarlig vare tillates benyttet inntil 31. desember 2010 for innenlands transport av de varer tankkjøretøyet har vært godkjent for, forutsatt at:

- a. tankkjøretøyet er bygget og godkjent før 1. januar 1991.
- b. de tekniske krav for tanker og tankkjøretøyer som har ligget til grunn for godkjenningen, fortsatt er tilfredsstillt.
- c. inspeksjon og prøver utføres i samsvar med bestemmelsene i ADR.

Tank som ble bygget og godkjent før 1. januar 1991 i henhold til tidligere kapittel 10 i forskrifter 6. desember 1974 nr. 3 om brannfarlige varer samt forskrift 26. september 1975 nr. 3446 for tankbiler som transporterer brannfarlig vare, tillates benyttet inntil 31. desember 2010 for innenlands transport av de varer tanken har vært godkjent for, forutsatt at:

- a. tanken er bygget og godkjent før 1. januar 1991.
- b. de tekniske krav for tanker som har ligget til grunn for godkjenningen, fortsatt er tilfredsstillt.
- c. kjøretøyet som bærer tanken tilfredsstiller de tekniske krav i ADR.
- d. inspeksjon og prøver utføres i samsvar med bestemmelsene i ADR.

Tank som ble bygget og godkjent før 1. januar 1991 godkjent for transport av brannfarlig væske i henhold til tidligere kapittel 10 i forskrifter 6. desember 1974 nr. 3 om brannfarlige varer samt forskrift 26. september 1975 nr. 3446 for tankbiler som transporterer brannfarlig vare som ikke tilfredsstiller kravene til beregningstrykk i ADR, får etter 1. januar 1997, men bare frem til 31. desember 2010, benyttes til transport av stoffer nevnt i ADR 1999 margnr. 211.310 (d).

§ 9–10 oppheves.

II

Endringene trer i kraft 1. januar 2005.

3. sept. Nr. 1247 2004

Forskrift om endring i forskrift om justering av konsesjonsavgifter, årlige erstatninger og fond m.v. i medhold av vassdragslovgivningen.

Fastsatt ved kgl.res. 3. september 2004 med hjemmel i lov 24. november 2000 nr. 82 om vassdrag og grunnvann (vannressursloven) § 51 fjerde og femte ledd, og lov 14. desember 1917 nr. 17 om vassdragsreguleringer § 16 nr. 5 første ledd første punktum og annet ledd. Fremmet av Olje- og energidepartementet. Kunngjort 10. september 2004.

I

I forskrift 4. desember 1987 nr. 945 om justering av konsesjonsavgifter, årlige erstatninger og fond m.v. i medhold av vassdragslovgivningen gjøres følgende endring:

§ 11 tredje ledd skal lyde:

Innløsningsbeløpet fastsettes ved at det årlige erstatningsbeløp oppjusteres til innløsningsåret, og multipliseres med 25.

II

Endringen trer i kraft straks.

7. sept. Nr. 1248 2004

Forskrift om anvendelse av forsøkshjemmelen – tilskudd til tilrettelegging av bolig istedenfor hjelpemiddel.

Fastsatt av Sosialdepartementet 7. september 2004 med hjemmel i lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd (folketrygdloven) § 25–13. Kunngjort 10. september 2004.

§ 1. Avgrensning

Denne forskriften regulerer anvendelse av forsøkshjemmelen til et tidsavgrenset forsøk, «Tilgjengelighet i egen bolig. Boligrådgivning og gråsonepolitikk».

§ 2. Tilskudd til tilrettelegging av bolig istedenfor hjelpemiddel

Det gis tillatelse til å innvilge midler tilsvarende det brukeren har rett på til trappeheis og/eller løfteplattform som tilskudd. Dette tilskuddet skal benyttes til å tilrettelegge boligen på ett plan. Det er en forutsetning at trappeheisen og/eller løfteplattformen ikke installeres.

Dette kan kun gjøres om brukeren ønsker og er tjent med dette.

§ 3. Ikrafttredelse/varighet

Forskriften gjelder fra 7. september 2004 til og med 31. desember 2005.

8. sept. Nr. 1249 2004

Forskrift om opphevelse av forskrift om vernetiltak ved import fra Brasil av fjørfekjøtt, produkter av fjørfekjøtt og tilberedt fjørfekjøtt som er beregnet til å spises av mennesker.

Fastsatt av Det sentrale Mattilsynet ved hovedkontoret 8. september 2004 med hjemmel i lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) § 23 tredje ledd, jf. § 19. Jf. EØS-avtalen vedlegg I (vedtak 2004/629/EF som opphever vedtak 2002/794/EF). Kunngjort 10. september 2004.

§ 1. Opphevelse

Forskrift 24. november 2003 nr. 1366 om vernetiltak ved import fra Brasil av fjørfekjøtt, produkter av fjørfekjøtt og tilberedt fjørfekjøtt som er beregnet til å spises av mennesker oppheves.

§ 2. Ikrafttredelse

Denne forskrift trer i kraft 10. september 2004.

8. sept. Nr. 1250 2004

Forskrift om endring i forskrift om skipsmedisin.

Fastsatt av Sosial- og helsedirektoratet 8. september 2004 med hjemmel i lov 9. juni 1903 nr. 7 om Statskontrol med Skibes Sjødygtighed m.v. § 52, jf. delegeringsvedtak 13. juni 1969 nr. 3 og delegeringsbrev 5. august 2003. Kunngjort 10. september 2004.

I

I forskrift 9. mars 2001 nr. 439 om skipsmedisin gjøres følgende endring:

I eksempellisten gruppe 4 B «Klorpromazin 25 mg/ml inj.» erstattes med «Levomepromazin 25 mg/ml inj.».

II

Endringen trer i kraft straks.

9. sept. Nr. 1251 2004

Forskrift om opphevelse av forskrift om særskilte beskyttelsestiltak ved innførsel fra USA i forbindelse med utbrudd av aviær influensa.

Fastsatt av Det sentrale Mattilsynet ved hovedkontoret 9. september 2004 med hjemmel i lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) § 23 tredje ledd, jf. § 19. Jf. EØS-avtalen vedlegg I (vedtak 2004/363/EF). Kunngjort 10. september 2004.

§ 1. Opphevelse

Forskrift 25. februar 2004 nr. 402 om særskilte beskyttelsestiltak ved innførsel fra USA i forbindelse med utbrudd av aviær influensa oppheves.

§ 2. Ikrafttredelse

Denne forskrift trer i kraft straks.

3. sept. Nr. 1252 2004**Forskrift om endring i forskrift om tilskudd til kjøttproduksjon.**

Fastsatt av Landbruksdepartementet 3. september 2004 med hjemmel i lov 12. mai 1995 nr. 23 om jord (jordlova) § 18, og etter samråd med Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Kunngjort 14. september 2004.

I

I forskrift 29. september 1998 nr. 986 gjøres følgende endring:

Vedlegget «Distriktstilskudd på kjøtt» skal lyde:

*Distriktstilskudd på kjøtt**Distriktstilskudd gris:*

Distriktstilskudd for gris for Vestlandet omfatter gris produsert i fylkene Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal. I tillegg gis det distriktstilskudd for gris produsert i sone 4 og 5.

Sone 1

Sone 1 for distriktstilskudd kjøtt omfatter produsenter i de nedenfor nevnte fylker, kommuner eller deler av kommuner.

Østfold:

Aremark, Marker, Rømskog, Skiptvet, Hobøl, Askim, Spydeberg, Eidsberg, Trøgstad og Rakkestad kommuner.

Av Fredrikstad kommune: tidligere Kråkerøy kommune.

Av Hvaler kommune: De områder som har bruforbindelse.

Av Halden kommune: Tidligere Idd herred, unntatt Iddeletta som er i sone 0. Området nord for Kleven – Nordtorp – Nordre Ulset – Korset – Molkersrød – Mjølnrudmoen – Nordby.

Av Sarpsborg kommune: Tidligere Varteig kommune. Av tidligere Tune kommune: Brukene ved Ågårdselva og Mingevannet og nordover. Av tidligere Skjeberg kommune: Skjebergdalen og Tvetter kretser, Sørliklev, samt brukene ved Isesjøen og nordover.

Av Våler kommune: Svinndal sogn og Veidal krets.

Akershus:

Nesodden, Nittedal, Gjerdrum, Skedsmo, Sørums, Fet, Enebakk, Aurskog-Høland, Rælingen, Ullensaker, Lørenskog og Nes kommuner.

Av Eidsvoll og Nannestad kommuner: De områder som ikke er nevnt under sone 2.

Hedmark:

Sør-Odal kommune.

Hamar kommune: Hele kommunen med unntak av områdene over 350 m.o.h. i tidligere Vang kommune.

Av Stange kommune: Området vest for ei linje fra Gjøvika nord for Tangen – Sørholte – Uthuskryssset, Maagardskryssset og derfra vest for veien til Løten grense ved Klevfoss.

Av Løten kommune: Området sør og vest for linje Fv. 115 fra Vangs grense til Heimdal og derfra rett sør til Aanestad-kryssset, videre veien til Vealund og Brovoll, derfra nord for Svartelva til Romedal grense.

Av Ringsaker kommune: Områdene nedenfor 350 m.o.h. unntatt brukene i Brøttum sogn fra og med Freng og nordover som er i sone 2 og brukene Simenstad 138/1, Skyberg 225/1 og Båberg 134/1.

Oppland:

Av Østre Toten kommune: Områdene nedenfor 350 m.o.h. unntatt brukene Skjefstad 188/1, Rise 194/1, Rise søndre 194/10, Skinstad 198/3, Skinnestad 198/1 i Lensbygda og Olterud 206/2, Rødningsby 44/1, Byvegen 202/1 og Ravensborg 201/7 på Skreia, samt Vestre Garder 189/4 og Kalrustad Vestre 122/1 som er i sone 2.

Buskerud:

Hurum, Røyken, Modum og Nedre Eiker kommuner.

Av Sigdal, Kongsberg og Øvre Eiker kommuner: De områder som ikke er nevnt under sone 2.

Av Ringerike kommune: Ådal fra Ringen ned til tidligere grense for Norderhov herred. Soknedalen fra Bårnås bru til og med Halsteinrud gard og Sandaker bru. Området vest for Sokna elv fra Sandaker bru til Tyrstrand.

Tidligere Tyristrand herred. Øvre Haugsbygd ovenfor Knestang – Gjermundbo. Storflåten og Heggelia på Krogsbogen.

Av Lier kommune: Området ovenfor Justadvegen – Grøttegata – Kirkelinja samt Lierskogen.

Av Drammen kommune: Skoger.

Vestfold:

Holmestrand, Tjøme, Andebu, Hof og Lardal kommuner.

Av Stokke kommune: Arnadal og Anholt.

Av Re kommune: Vivestad.

Av Nøtterøy kommune: Veierland.

Av Sandefjord kommune: Området vest for riksvei 305 og Napperødveien og nord for E18.

Av Larvik kommune: Tidligere Hedrum og Brunlanes kommuner.

Rogaland:

Av Bjerkreim kommune: De områder som ikke er nevnt under sone 2.

Av Gjesdal kommune: Oltevik krets. Indre Sikveland og Holmaholen. Bru i Øvre Gjesdal etter vedtak i tidligere landbruksnemnd (sak 18/76).

Av Sandnes kommune: Den delen som tidligere hørte til Høle herred.

Av Time kommune: Området mellom Skjæret, Tjåland og en linje til og med Enga og Øvre Helland etter fastsetting av landbruksnemnda. Kartevoll, Raunefjellet, Myrebø, Bergene, Fløymeland, Tjåland, Skårland og Sikveland.

Av Hå kommune: Brukene på Skjæret til og med Myrvoll samt Korphaugen. Tidligere Oгна herred unntatt området vest for jernbanelinja fra Brusand stasjon og nordover, gårdene Stokkeland, Oгна og Lindtjørn.

Av Rennesøy kommune: De områder som ikke er nevnt under sone 2.

Av Stavanger kommune: Øyene i Boknafjorden og tilstøtende fjorder.

Sør-Trøndelag:

De områdene i kommunene Malvik, Trondheim, Melhus, Skaun og Orkdal som ikke er nevnt under sone 2.

Nord-Trøndelag:

De områdene i kommunene Stjørdal, Levanger, Frosta, Verdal, Inderøy og Steinkjer som ikke er nevnt under sone 2.

Sone 2

Sone 2 for distriktstilskudd kjøtt omfatter produsenter i de nedenfor nevnte fylker, kommuner eller deler av kommuner.

Østfold:

Av Hvaler kommune: De områder av kommunen som ikke har bruforbindelse.

Vestfold:

Av Nøtterøy kommune: Øyene Hvalø og Søndre Årø.

Akershus:

Hurdal kommune.

Av Eidsvoll kommune: Tidligere Feiring herred og bruka øst og nord for Minnesund og ovenfor Tjernsmo.

Av Nannestad kommune: Området vest og nord for en linje Herstua – Dal – Sjøvold til Hurdalsjøen og bruka nord for riksvei 120 fra Herstua til Borhaug.

Hedmark:

Kongsvinger, Nord-Odal, Eidskog, Grue, Åsnes, Våler, Elverum.

Av Ringsaker kommune: Bruket Ulven gnr. 393/1 og de områdene som ikke er nevnt under sone 1.

Av Stange og Løten kommuner: De områdene som ikke er nevnt under sone 1.

Av Hamar kommune: De områdene av tidligere Vang kommune som ikke inngår i sone 1.

Av Stor-Elvdal, Åmot og Rendalen kommuner: De områder som ikke er nevnt under sone 3.

Oppland:

Hele fylket unntatt den delen av Østre Toten som er nevnt under sone 1 og de områdene i kommunene Lesja, Dovre, Skjåk, Lom, Vang, Vestre Slidre, Øystre Slidre, Gausdal, Sør-Fron, Nord-Fron, Vågå, Sel, Ringeby, Nordre Land, Nord-Aurdal, Sør-Aurdal og Etnedal som er nevnt under sone 3.

Buskerud:

Flå, Krødsherad, Flesberg, Rollag kommuner.

Områdene i kommunene Nes, Gol, Nore og Uvdal som ikke er nevnt under sone 3.

Av Sigdal kommune: Grenda Grønnhovd, Finnerudskogen, Grenskogen og Håsskogen. Området ovenfor Sandbråten.

Av Kongsberg kommune: Jondalen, Meheia, Bevergrenda, Raumyr, Mykleområdet og Hoppestul.

Av Øvre Eiker kommune: Lurdalen.

Av Ringerike kommune: Ådal ned til Ringen. Soknedalen ned til Bårnås bru.

Telemark:

Hele fylket unntatt de områdene i kommunene Kviteseid, Fyresdal, Vinje, Tokke, Seljord, Hjartdal og Tinn som er nevnt under sone 3.

Aust-Agder:

Hele fylket unntatt Bykle og Valle kommune samt de bruk i Bygland kommune som er nevnt under sone 3.

Vest-Agder:

Hele fylket.

Rogaland:

Eigersund, Haugesund, Sokndal, Lund, Forsand, Strand, Hjelmeland, Suldal, Sauda, Finnøy, Kvitsøy, Bokn, Tysvær, Karmøy, Utsira og Vindafjord kommune.

Av Bjerkreim kommune: Ørsdalen, Strandgardene langs Ørsdalsvatnet og heigardene Sundover, Austrumdal, Grøttedal, Gravdal, Hatteskaret, Skiftingsholen, Dalen, Tjørn, Hytland, Netland, Efteland og Åsen.

Av Gjesdal kommune: Frafjord, Dirdal samt Mork. Øvre og Nedre Maudal, Byrkjedal og Øvstebødal.

Av Sola kommune: Rott.

Av Rennesøy kommune: Brimse.

Hordaland:

Hele fylket, unntatt de områdene som er nevnt under sone 3.

Sogn og Fjordane:

Hele fylket, unntatt de områdene som er nevnt under sone 3.

Møre og Romsdal:

Hele fylket, unntatt de områdene som er nevnt under sone 3.

Sør-Trøndelag:

Klæbu, Hemne, Snillfjord, Hitra, Frøya, Ørland, Agdenes, Rissa, Bjugn, Åfjord, Roan, Osen og Meldal kommuner.

Av Holtålen, Midtre Gauldal, Selbu og Rennebu kommuner: De områdene som ikke er nevnt under sone 3.

Av Malvik kommune: Mostadmarka og Nybrodalen.

Av Trondheim kommune: Bratsberg krets og Jonsvatn krets.

Av Melhus kommune: Området fra og med Kottum og sør for Hølem. Området mellom Kvål til og med Røskaft unntatt sidedalene og de flater terrasser ved Kvål som er i sone 1, etter attestasjon fra landbruksnemnda i Melhus. Løksmyrene, gnr. 51/2, 50/2 og 13/1. Tidligere Hølonda herred og Tømmesdalen.

Av Skaun kommune: Området ovenfor følgende grense: Bruka vest for elva Viggja fra grensa mot Orkdal. Fra Helbekken ved Viggja og østover mellom Lien og Engen, langs skogen ned til riksveg 65 mellom Nygården og Tinden. Grensa følger så riksveg 65 til Eli-grense, langs vegen til fylkesveg 772 til Fossan. Derfra mellom bruca gnr. 148/1 og 151/1 ned til riksveg 709. Videre langs denne til Daløya. Derfra langs Børsaelva til grensa Hanberg 168/3 og videre mellom 168/1 og 168/3 over skogen til elva Meia som den følger nord til sjøen. Derfra går grensa østover langs sjøen til Hammerbekken til Nuvika, videre langs fylkesveg 801 til Snøfugl og videre sørøst til Saltnesberga, som den følger sør om Lykkja 6/5 og ned til elva Vigda. Følger elva videre nedover til Huseby, østover mellom gnr. 10/1 og 14/1 og sør og øst for tunet på Huseby og nord til sjøen. Bruket Østhus.

Av Orkdal kommune: Hele kommunen unntatt bruca i dalbotnen som er i sone 1.

Nord-Trøndelag:

Namsos, Leksvik, Mosvik, Verran, Namdalseid, Snåsa, Grong, Høylandet, Overhalla, Fosnes, Flatanger, Vikna og Nærøy kommuner.

Av Meråker kommune: Hele kommunen unntatt de områder som er nevnt under sone 3.

Av Stjørdal kommune: Området ovenfor Einang fra og med Skjervdalen. Boråsgrenda samt resten av Forradalen fra og med Fordal bruk i Foradalen. Vassbygda ovenfor Mæla til og med Lundåsen. Øvre Lånke. Vigdenes krets. Åsanfeltet, Beitland og Buland. Ytteråsen og Øvre Langstein krets. Sunndal.

Av Levanger kommune: Området utenfor Sveberg – Olden – Geirset – Kongshaug – Munkrødstad nedre – Fossen – Mostad – Matbergaunet – Sørmarka – Lund – Sunde øvre – Hojemstjønnå – Elgseter – Reitan – Myrvang – langs Stokkavola til Avdal – Spilsetbakken – Brakstad – Hopla – Hamarøy – Furnes – Vestli – samt Slengsgrenda og bruket Vandvik 69/10 etter attestasjon fra landbruksnemnda i Levanger. Bruca i Ertsåsen ovenfor Slåttsve samt bureisingsbruca på bureisningsfeltet i Frol skogeierdommer. Buraune, bruca på Åsfjellet og bruca i Markabygda ovenfor Sjøstad.

Av Frosta kommune: Området innenfor ei linje fra Ulviksveet til Fagerheim 42/1, langs Fv. 64 til Romma – Kvamme lille (inkludert Solvang, Volden, Kvamvold, Kvamstad og Kvamme lille) – langs Fv. 61 til Fossli + Sørengplassen og Aatlo – Helland. Videre fra Fossli i rett linje til pkt. Frosta Statsalmenning – Levanger kommune. Fra dette punkt langs kommunegrensa til Lillevik 53/1.

Av Verdal kommune: Området utenfor og ovenfor linja Gresset – Augla – Lyngåsen – Jermstad vestre – Brannhaug – Gudding nedre – Skjørdal – Sveberg, unntatt bruka i dalbotten og på elveterrassene vest for Vuku kirke som er i sone 1, etter attestasjon fra landbruksnemnda i Verdal. Helgådalen overfor Ullvilla, samt bruka på Hellbakkene og Årstadbakkene. Bruka i Romsdalen og Åsan, Skavhaug og Kvernmo, Vera og Sul.

Av Steinkjer kommune: Området i tidligere Kvam og Stod herreder og bruka i tidligere Beitstad herred unntatt Bartnes og Moen kretser, samt bruka i Austlid krets i tidligere Egge herred, samt bruka ovenfor Fossum Bruka i tidligere Ogdalen herred ovenfor Vibe – Oftenåsen. Av tidligere Sparbu herred: Skarpnes krets og bruka ovenfor linja Oftenåsen – Hofstad – Rygg – Svepstad – Rokka – Veiesdalen – Vådalsvatnet samt Trøgstadgrenda etter attestasjon fra landbruksnemnda i Steinkjer. Gaulstadgrenda.

Av Inderøy kommune: Røflogrenda. Området innenfor en linje fra Skarnsundet til Tittinghalla – vegdelet ved Klepp – rett linje vegdelet til Ulstad til kryssing med veg Lyngstad/Reitensjøen ved Folsanden samt Kjelsås 41/1 og Vollan 21/1. Videre området innenfor en linje fra utløpet av Henjaelva i sjøen – Trondstadbakken – Dalengåsen – Sakshaugberg – Heggåsen – vegdelet Refsås/Rv. 761 – langs Rv. 761 – Gangstad – Korsen – langs Fv. 229 til grensa mellom Hembre/Vikan til sjøen. Bruket Åsvangen 40/2 og bruket Almenningen gnr. 75/1.

Sone 3

Sone 3 for distriktstilskudd kjøtt omfatter produsenter i de nedenfor nevnte fylker, kommuner eller deler av kommuner.

Hedmark:

Os, Tolga, Tynset, Alvdal, Folldal, Engerdal og Trysil kommuner.

Av Stor-Elvdal kommune: Sollia, Atna krets.

Av Rendalen kommune: Midtskogen, Finstad, Undsetbrenna og Hanestad.

Av Åmot kommune: Brukene i Osen-området nord og sør for Nyjord på Oskjølen.

Oppland:

Dovre, Lesja, Vang, Vestre Slidre, Øystre Slidre og Etnedalen kommuner, og de bruk som sokner til veggen fra Øystre Slidre grense (Meisdalen) og ned til Døvrekrysset. Fodnesgrenda, Åbjør, Golsfjellet og Steinsetbygda.

Av Skjåk kommune: Bråtå.

Av Lom kommune: Bøverdalen ovenfor Røysheim.

Av Sel kommune: Murudalen, Leirflaten, Lusæter, Tolstadåsen og Rostgrenda. Øverbygda (inkludert bruket N. Åseng gnr. 180/4) samt baksia (35 bruk sørvest for elva Sjoa) i Heidal og følgende områder i gamle Sel kommune: Selsverket over 400 m.o.h., Rusten, Solhjemslien gnr. 201/2, Liagrenda og Ottadalen over 400 m.o.h. Bruket Gringstuen gnr. 276/3.

Av Nord-Fron kommune: Skåbu og Tverrbygda, Lauåsfeltet og Kvikne.

Av Sør-Fron kommune: Espedalen, Kvarvet og Øverbygda.

Av Gausdal kommune: Espedalen, Olstad nord for Dørja og Nedre Svatsum. Øvre Svatsum.

Av Vågå kommune: Synstlien, Skårvangen, Øvre gardene, Øvre Nordherad, Skogbygda.

Av Ringebu kommune: Venabygda til Rudi og Brekkom. Imsdalen.

Av Nordre Land: Nord-Torpa, Skinnerlibygda, Skartlien og Vest-Torpa.

Av Nord-Aurdal: Bruk som sokner til veggen fra Øystre Slidres grense (Meisdalen) og ned til Døvrekrysset. Områdene Fodnesgrenda, Åbjør, Golsfjellet og Steinsetbygda. Av Sør-Aurdal kommune: Leirskogen.

Buskerud:

Hemsedal, Ål og Hol kommuner.

Av Gol kommune: Grønli.

Av Nes kommune: Rukkedalen, Børtnes-ødegårdene, Garnås, Liagårdene og Haugaplassgrenda. Nes Saueavlslag.

Av Nore og Uvdal kommune: Alle sidedalene og hoveddalføret overfor Dokkebergfossen.

Telemark:

Tinn, Vinje og Tokke kommune.

Av Hjartdal kommune: Tuddal sokn.

Av Seljord kommune: Åmotsdal sokn og Svartdal til og med brukene som sokner til Natadalsvegen. Åsanggårdene.

Av Kviteseid kommune: Brunkeberg sokn og bruket Hovdekleiv.

Av Fyresdal kommune: Kleivgrend, Åslandsgrend og Birtedalen.

Aust-Agder:

Bykle og Valle kommune.

Bygland kommune: brukene Nedre Gakkestad 21/2, Lidtveit 22/1, Lidtveit 22/2, Lidtveit 22/3 og Haugetveit 23/1.

Hordaland:

Bømlo, Austevoll, Sund, Fjell, Askøy, Meland, Øygarden, Radøy, Lindås, Fedje, Austrheim og Masfjorden.

Av Odda: Området opp og øst for Skare.

Av Eidfjord: Øvre Eidfjord.

Vaksdal: Bergsdalen og Øvre Eksingedalen.

Av Voss: Vossestrand nord og øst for Vinje. Raundalen opp for Klyve, Bordalen opp for Fære/Rio og området vest for Bulken, Helgaset, Hildestveit, Øvre Fenne og Bulko.

Sogn og Fjordane:

Gulen, Solund, Hyllestad, Askvoll, Fjaler, Flora, Bremanger, Vågsøy og Selje.

Av Luster: Veitastrand og Jostedalen.

Møre og Romsdal:

Vanylven, Sande, Herøy, Sandøy, Midsund, Smøla, Tustna og Aure.

Av Volda: Hele sørsida av Voldsfjorden. Austefjordområdet med avgrensing på nordsiden t.o.m. Hjartåbygda.

Av Ørsta: Tidligere Hjørundfjord kommune med unntak av Bondalen.

Av Haram: Fjørtoft.

Av Stranda: Tidligere Synnlyven kommune med Geiranger. Fausadal og Liabygda.

Av Norddal: Brukene til Jens Lingås, Svein Linge, Håkon Hurlen og Leon Botnes ellers hele kommunen med unntak av Valldal opp til Furneset.

Av Stordal: Hele kommunen med unntak av strekningen fra Stordal sentrum til Vad bru.

Av Rauma: Strekningen fra Foss til Oppland grense.

Av Molde: Sekken.

Av Nesset: Eikesdal og sidene av Eikesdalsvatnet.

Av Rindal: Romundstadbygda. Grønlifelet overfor Grønli. Fjellet og brukene øst for Halgunset (gnr. 49). Rørdalen. Bruket Fossdal gnr. 62/3.

Av Sunndal: Brukene Jenstad, Hafsås og Svisdal.

Av Surnadal: Bøverdalen ned til og med Myrholt.

Av Gjemnes: Osmarka og Brakstadbygda.

Sør-Trøndelag:

Røros, Tydal og Oppdal kommuner.

Av Holtålen kommune: Aunegrenda, garden Stor-Olagården og gamle Ålen herred.

Av Rennebu kommune: Nerskogen og alle bruk ovenfor Skjeppehaug. Meås gnr. 152.

Av Midtre Gauldal kommune: Budalen og Haukas dalføre i Soknedal sør for Økdal og Bjerkenes.

Nord-Trøndelag:

Røyrvik, Lierne, Leka og Namsskogan kommuner.

Meråker: Torsbjørkdalen overfor Tømmeråsveggen, Stordalen t.o.m. Øyan, Tevaldalen t.o.m. Tormodalen, Bjørkslettet og Førsdalen.

Sone 4

Sone 4 for distriktstilskudd kjøtt omfatter produsenter i de nedenfor nevnte fylker, kommuner eller deler av kommuner.

Nordland:

Hele fylket.

Troms:

Hele fylket unntatt områdene i sone 5.

Sone 5

Sone 5 for distriktstilskudd kjøtt omfatter produsenter i de nedenfor nevnte fylker, kommuner eller deler av kommuner.

Troms:

Karlsøy, Lyngen, Storfjord, Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa og Kvænangen kommuner.

Av Tromsø kommune: Ullsfjord og Aldervik og øyene Vengsøya, Musvær, Risøy og Sandøya. Kommunens del av Rebbenesøy, Ringvassøy og Renøy.

Av Balsfjord kommune: Lakselydalen. Tamokdalen. (Tilskuddsgrensa sørover er satt ved kommunegrensa til Målsely, og tilskuddsgrensa nordover er satt nederst i dalen i et område uten bebyggelse.)

Finnmark:

Hele fylket.

II

Endringen trer i kraft straks.

10. sept. Nr. 1253 2004

Ikrafttredelse av lov 2. juli 2004 nr. 66 om endringer i arbeidsmiljøloven, ligningsloven, utlendingsloven og allmenngjøringsloven.

Fastsatt ved kgl.res. 10. september 2004 med hjemmel i lov 2. juli 2004 nr. 66 om endringer i arbeidsmiljøloven, ligningsloven, utlendingsloven og allmenngjøringsloven del V nr. 2. Fremmet av Kommunal- og regionaldepartementet. Kunnngjørt 14. september 2004.

Lov 2. juli 2004 nr. 66 om endringer i arbeidsmiljøloven, ligningsloven, utlendingsloven og allmenngjøringsloven, del III, endringene i utlendingsloven § 47, trer i kraft 1. oktober 2004.

10. sept. Nr. 1254 2004

Delegering av myndighet til Barne- og familiedepartementet etter lov om ekteskap § 17.

Fastsatt ved kgl.res. 10. september 2004 med hjemmel i lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap § 17. Fremmet av Barne- og familiedepartementet. Kunnngjørt 14. september 2004.

Kongens myndighet etter lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap § 17 delegeres til Barne- og familiedepartementet.

24. feb. Nr. 1258 2004

Vedlegg til forskrift om gjennomføring av Kimberley-prosessens sertifiseringsordning for handel med uslepne diamanter.

Fastsatt av Utenriksdepartementet 24. februar 2004 med hjemmel i lov 6. juni 1997 nr. 32 om innførsle- og utførslerregulering § 1 og § 3, jf. delegeringsvedtak 17. juli 1998 nr. 618. Kunnngjørt 17. september 2004.

I

I forskrift 24. februar 2004 nr. 470 om gjennomføring av Kimberley-prosessens sertifiseringsordning for handel med uslepne diamanter skal vedlegg I lyde:

Vedlegg I. Kimberley-prosessens sertifiseringsordning

Preamblel

De deltakende parter,

SOM ERKJENNER at handelen med konfliktdiamanter gir grunn til alvorlig internasjonal bekymring og kan knyttes direkte til væpnede konflikter, opprørsbevegelsers aktiviteter som tar sikte på å undergrave eller velte lovlige regjeringer, samt ulovlig handel med og spredning av våpen, særlig håndvåpen og lette våpen,

SOM VIDERE ERKJENNER de ødeleggende konsekvenser av konflikter som får næring fra handelen med konfliktdiamanter, for freden og sikkerheten til befolkningen i berørte land, og de systematiske, grove bruddene på menneskerettighetene som er begått i slike konflikter,

SOM TAR TIL ETTERRETNING de negative konsekvenser av slike konflikter for regional stabilitet og de forpliktelser som De forente nasjoners pakt pålegger stater med hensyn til å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet,

SOM TAR I BETRAKTNING at det er maktpåliggende snarest å iverksette internasjonale tiltak for å hindre at problemet med konfliktdiamanter får negative følger for handelen med lovlige diamanter, som utgjør et avgjørende bidrag til økonomiene i mange av de statene som produserer, bearbeider, eksporterer og importerer diamanter, særlig utviklingslandene,

SOM MINNER OM alle relevante resolusjoner De forente nasjoners Sikkerhetsråd har vedtatt i henhold til kapittel VII i De forente nasjoners pakt, herunder de relevante bestemmelser i resolusjon 1173 (1998), 1295 (2000), 1306 (2000) og 1343 (2001), og som er fast bestemt på å bidra til og støtte iverksettelsen av de tiltak som er fastsatt i disse resolusjonene,

SOM FRAMHEVER De forente nasjoners Generalforsamlings resolusjon 55/56 (2000) om den rolle handelen med konfliktdiamanter spiller med hensyn til å gi næring til væpnede konflikter, som oppfordret det internasjonale

samfunn til snarest å foreta en grundig vurdering for å utarbeide effektive, pragmatiske tiltak for å løse dette problemet,

SOM VIDERE FRAMHEVER anbefalingen i De forente nasjoners Generalforsamlings resolusjon 55/56 om at det internasjonale samfunn må utarbeide detaljerte forslag til en enkel, gjennomførbar internasjonal sertifiseringsordning for uslepne diamanter, som primært er basert på nasjonale sertifiseringsordninger og internasjonalt omforente minstestandarder,

SOM MINNER OM at Kimberley-prosessen, som ble iverksatt for å finne en løsning på det internasjonale problemet med konfliktdiamanter, omfattet de berørte interesserte parter, det vil si stater som produserer, eksporterer og importerer diamanter, samt diamantindustrien og det sivile samfunn,

SOM ER OVERBEVIST OM at muligheten for at konfliktdiamanter kan gi næring til væpnede konflikter, kan begrenses vesentlig ved å innføre en sertifiseringsordning for uslepne diamanter som utelukker konfliktdiamanter fra den lovlige handelen,

SOM MINNER OM at Kimberley-prosessen mente at en internasjonal sertifiseringsordning for uslepne diamanter som er basert på nasjonal lovgivning og praksis og overholder internasjonalt omforente minstestandarder, vil være den mest effektive metoden for å håndtere problemet med konfliktdiamanter,

SOM ANERKJENNER de viktige initiativene som allerede er tatt for å håndtere dette problemet, særlig av regjeringene i Angola, Den demokratiske republikken Kongo, Guinea og Sierra Leone, av andre større produksjons-, eksport- og importstater, av diamantindustrien, særlig Verdens diamantråd, og av det sivile samfunn,

SOM GLEDER SEG OVER de frivillige initiativene til egenregulering diamantindustrien har bebudet, og som erkjenner at en ordning for slik egenregulering bidrar til å sikre en effektiv internkontrollordning for uslepne diamanter på grunnlag av den internasjonale sertifiseringsordningen for uslepne diamanter,

SOM ERKJENNER at en internasjonal sertifiseringsordning for uslepne diamanter bare vil være troverdig dersom alle deltakende parter har innført interne ordninger for kontroll som kan fjerne konfliktdiamanter fra produksjons-, eksport- og importkjeden for uslepne diamanter på eget territorium, og som samtidig tar hensyn til at forskjellige produksjonsmetoder og handelspraksis og forskjeller i den institusjonelle kontroll med disse kan kreve ulike framgangsmåter for å overholde minstestandardene,

SOM VIDERE ERKJENNER at den internasjonale sertifiseringsordningen for uslepne diamanter må være i samsvar med internasjonal lovgivning for internasjonal handel,

SOM ERKJENNER at statenes selvråderett fullt ut skal respekteres, og at prinsippene om likhet, gjensidige fordeler og enighet skal overholdes,

ANBEFALER FØLGENDE BESTEMMELSER:

Avsnitt I. Definisjoner

For den internasjonale sertifiseringsordningen for uslepne diamanter (heretter kalt «sertifiseringsordningen») anvendes følgende definisjoner:

Med KONFLIKTDIAMANTER menes uslepne diamanter som brukes av opprørsbevegelser eller deres allierte til å finansiere konflikter som tar sikte på å undergrave lovlige regjeringer, som beskrevet i relevante resolusjoner vedtatt av De forente nasjoners Sikkerhetsråd (UNSC) i den utstrekning disse fortsatt er gyldige, eller i lignende sikkerhetsrådsresolusjoner som måtte bli vedtatt i framtiden, og slik disse er forstått og anerkjent i De forente nasjoners Generalforsamlings (UNGA) resolusjon 55/56, eller i lignende generalforsamlingsresolusjoner som måtte bli vedtatt i framtiden,

Med OPPRINNELSES LAND menes det land hvor en forsendelse uslepne diamanter er utvunnet eller brutt,

med AVSENDERLAND menes den siste deltakende part hvorfra en forsendelse av uslepne diamanter ble eksportert, som anført i importdokumentene,

Med DIAMANT menes et naturlig mineral bestående hovedsakelig av rent krystallisert karbon i det isometriske system, med en hardhet på Mohs skala for ripefasthet på 10, en egenvekt på omkring 3,52 og et brytningstall på 2,42,

med EKSPORT menes fysisk utførsel fra noen del av en deltakende parts geografiske territorium,

med EKSPORTMYNDIGHET menes myndighet(er) eller organ(er) utpekt av en deltakende part fra hvis territorium en forsendelse av uslepne diamanter sendes, og som er bemyndiget til å godkjenne et Kimberley-prosess-sertifikat,

med FRIHANDELSOMRÅDE menes et område på en deltakende parts territorium hvor alle innførte varer vanligvis anses å befinne seg utenfor vedkommende parts tollområde hva toll og avgifter ved innførsel angår,

med IMPORT menes fysisk innførsel til noen del av en deltakende parts geografiske territorium,

med IMPORTMYNDIGHET menes myndighet(er) eller organ(er) utpekt av en deltakende part til hvis territorium en forsendelse av uslepne diamanter sendes, og som er bemyndiget til å forestå alle importformaliteter og særlig kontrollere ledsagende Kimberley-prosess-sertifikater,

med KIMBERLEY-PROSESS-SERTIFIKAT menes et forfalskningssikkert dokument av et spesielt format som identifiserer en forsendelse av uslepne diamanter som samsvarende med sertifiseringsordningens krav,

med OBSERVATØR menes en representant for det sivile samfunn, diamantindustrien, internasjonale organisasjoner og ikke-deltakende regjeringer som er invitert til å delta i plenums møter (Videre konsultasjoner skal avholdes av formannen.),

med PAKKE menes en eller flere diamanter som er pakket sammen og ikke er individualisert,

med PAKKE AV BLANDET OPPRINNELSE menes en pakke som inneholder uslepne diamanter fra to eller flere opprinnelsesland, blandet med hverandre,

med DELTAKENDE PART menes en stat eller en organisasjon for regional økonomisk integrasjon som sertifiseringsordningen gjelder for (Videre konsultasjoner skal avholdes av formannen.),

med ORGANISASJON FOR REGIONAL ØKONOMISK INTEGRASJON menes en organisasjon bestående av suverene stater som har overdratt myndighet til organisasjonen på områder som er regulert av sertifiseringsordningen,

med USLEPNE DIAMANTER menes diamanter som er ubearbeidet eller enkelt sagd, kløvd eller grovslepet, og som hører under posisjon 7102.10, 7102.21 og 7102.31 i Det harmoniserte system for beskrivelse og koding av varer,

med FORSENDELSE menes en eller flere pakker som fysisk importeres eller eksporteres,

med TRANSITT menes den fysiske gjennomførelse gjennom territoriet til en deltakende eller en ikke-deltakende part, med eller uten omlasting, lagring eller skifte av transportmåte, der slik gjennomførelse bare er del av en samlet transportstrekning som begynner og slutter utenfor grensen til den deltakende eller ikke-deltakende part over hvis territorium forsendelsen gjennomføres.

Avsnitt II. Kimberley-prosess-sertifikatet

Hver deltakende part skal sikre at:

- a) alle forsendelser av uslepne diamanter ved eksport ledsages av et Kimberley-prosess-sertifikat (heretter kalt «sertifikatet»),
- b) dens prosedyrer for utstedelse av sertifikater oppfyller Kimberley-prosessens minstestandarder som fastsatt i avsnitt IV,
- c) sertifikatene oppfyller minstekravene fastsatt i vedlegg I. Forutsatt at disse kravene oppfylles, kan deltakende parter etter eget skjønn fastsette ytterligere krav til egne sertifikater, for eksempel form, tilleggsopplysninger eller elementer av sikkerhetsmessig betydning,
- d) den for kontrollformål underretter alle andre deltakende parter, gjennom formannen, om kjennetegnene ved sine sertifikater som fastsatt i vedlegg I.

Avsnitt III. Forpliktelser i forbindelse med den internasjonale handel med uslepne diamanter

Hver deltakende part skal:

- a) når det gjelder forsendelser av uslepne diamanter som eksporteres til en deltakende part, kreve at hver enkelt forsendelse ledsages av et behørig godkjent sertifikat,
- b) når det gjelder forsendelser av uslepne diamanter som importeres fra en deltakende part:
  - kreve et behørig godkjent sertifikat,
  - sikre at bekreftelse på mottak umiddelbart sendes til vedkommende eksportmyndighet. Bekreftelsen skal som et minimum vise til sertifikatets nummer, antallet pakker, vekt i karat og opplysninger om importør og eksportør,
  - kreve at det gis adgang til originaleksemplaret av sertifikatet i minst tre år,
- c) sikre at ingen forsendelser av uslepne diamanter importeres fra eller eksporteres til en ikke-deltakende part,
- d) erkjenne at deltakende parter gjennom hvis territorium en forsendelse transitterer ikke trenger å overholde kravene i bokstav a) og b) og i avsnitt II a) dersom de utpekte myndigheter i den deltakende part gjennom hvis territorium forsendelsen føres, påser at forsendelsen forlater dets territorium i samme tilstand som da den kom inn på dets territorium (dvs. uåpnet og ikke manipulert).

Avsnitt IV. Internkontroll

De deltakende parters forpliktelser

Hver deltakende part skal:

- a) opprette en internkontrollordning med sikte på å eliminere konfliktdiamanter fra forsendelser av uslepne diamanter importert til og eksportert fra sitt territorium,
- b) utpeke en eller flere import- og eksportmyndighet(er),
- c) sikre at uslepne diamanter importeres og eksporteres i manipulasjonssikre beholdere,
- d) etter behov endre eller vedta hensiktsmessige lover og forskrifter for å gjennomføre og håndheve sertifiseringsordningen og opprettholde avskrekkende og forholdsmessige sanksjoner for overtredelser,
- e) innhente og oppbevare relevante offisielle produksjons-, import- og eksportopplysninger samt samordne og utveksle slike opplysninger i samsvar med bestemmelsene i avsnitt V.
- f) ved opprettelsen av en internkontrollordning, der det er relevant ta hensyn til ytterligere muligheter for og anbefalinger vedrørende internkontroll som nærmere beskrevet i vedlegg II.

Prinsipper for egenregulering av industrien

De deltakende parter er innforstått med at en frivillig ordning for egenkontroll av industrien, som omhandlet i preambelen til dette dokument, vil sikre et system av garantier understøttet av uavhengige revisjonsselskapers

kontroll og interne sanksjoner fastsatt av industrien, som vil bidra til å tilrettelegge for full sporbarhet for statlige myndigheter av transaksjoner med uslepte diamanter.

Avsnitt V. Samarbeid og innsyn

De deltakende parter skal:

- a) gjennom formannen gi hverandre informasjon som identifiserer de myndigheter eller organer de har utpekt som ansvarlige for gjennomføringen av bestemmelsene i denne sertifiseringsordningen. Hver deltakende part skal gjennom formannen gi de andre opplysninger, fortrinnsvis i elektronisk format, om relevante nasjonale lover, forskrifter, regler, prosedyrer og praksis og oppdatere opplysningene etter behov. Dette skal omfatte et sammendrag på engelsk av det sentrale innholdet i opplysningene,
- b) sammenstille og gjennom formannen stille til rådighet for alle andre deltakende parter statistiske opplysninger i tråd med prinsippene fastsatt i vedlegg III,
- c) regelmessig utveksle erfaringer og andre relevante opplysninger, herunder om egenvurdering, for å komme fram til den beste praksis i gitte situasjoner,
- d) være imøtekommende i forbindelse med anmodninger fra andre deltakende parter om bistand med sikte på å forbedre virkemåten for sertifiseringsordningen innenfor deres territorier,
- e) underrette en annen deltakende part gjennom formannen dersom den anser at den andre deltakende parts lover, forskrifter, regler, prosedyrer eller praksis ikke sikrer at konfliktdiamanter ikke eksporteres fra vedkommende deltakende part,
- f) samarbeide med andre deltakende parter for å prøve å løse problemer som kan oppstå i utilsiktede situasjoner, og som kan medføre at minstekravene ikke overholdes i forbindelse med utstedelse eller godkjenning av sertifikatene, samt underrette alle andre deltakende parter om problemets kjerne og de løsninger som ble funnet,
- g) gjennom relevante nasjonale myndigheter oppmuntre til nærmere samarbeid mellom deltakende parters organer med ansvar for håndheving av loven og mellom deres tollmyndigheter.

Avsnitt VI. Administrative saker

Møter

1. Deltakende parter og observatører skal møtes årlig i plenumsmøter, samt ved slike andre anledninger som deltakende parter måtte anse som nødvendig, for å drøfte sertifiseringsordningens effektivitet.
2. De deltakende parter skal på det første plenumsmøtet vedta en forretningsorden for slike møter.
3. Møtene skal avholdes i det landet som har formannskapet, med mindre en deltakende part eller en internasjonal organisasjon tilbyr seg å være vert for et møte, og dette tilbudet aksepteres. Vertslandet skal lette innreiseformalitetene for dem som deltar på slike møter.
4. Ved avslutningen av hvert plenumsmøte skal det velges en formann som skal lede alle plenumsmøter, ad hoc-arbeidsgrupper og andre underliggende institusjoner som måtte bli opprettet i tiden fram til neste årlige plenumsmøte.
5. De deltakende parter skal treffe sine vedtak ved enighet. Skulle det vise seg umulig å oppnå enighet, skal formannen avholde konsultasjoner.

Administrativ støtte

6. For å sikre effektiv administrasjon av sertifiseringsordningen vil administrativ støtte være nødvendig. Støttens form og funksjon skal drøftes på det første plenumsmøtet etter godkjenning fra FNs generalforsamling.
7. Administrativ støtte kan omfatte følgende funksjoner:
  - a) tjene som en kanal for kommunikasjon, informasjonsutveksling og konsultasjon mellom deltakende parter i saker som er omhandlet i dette dokument,
  - b) opprettholde og stille til rådighet for bruk av alle deltakende parter en samling av alle lover, forskrifter, regler, prosedyrer, praksiser og statistikker som er meldt i henhold til avsnitt V,
  - c) utarbeide dokumenter og yte administrativ støtte til plenums- og arbeidsgruppemøter,
  - d) påta seg ytterligere ansvar i henhold til instruks fra plenumsmøtet eller en arbeidsgruppe med fullmakt fra et plenumsmøte.

Deltakelse

8. Deltakelse i sertifiseringsordningen er åpen på globalt, ikke-diskriminatorisk grunnlag for alle søkere som er villige og i stand til å oppfylle kravene etter ordningen.
9. Enhver som søker om å delta i sertifiseringsordningen, må meddele sin interesse ved å underrette formannen gjennom diplomatiske kanaler. Underretningen bør inneholde opplysningene omhandlet i avsnitt V bokstav a) og sendes til alle deltakende parter senest innen én måned.
10. De deltakende parter har til hensikt å invitere representanter for det sivile samfunn, diamanthandlingen, ikke-deltakende regjeringer og internasjonale organisasjoner til å delta som observatører på plenumsmøter.

Deltakende parters tiltak

11. Forut for det årlige plenumsmøtet i Kimberley-prosessen skal de deltakende parter forberede og stille til rådighet for de andre deltakende parter opplysningene fastsatt i avsnitt V bokstav a) om hvordan kravene i sertifiseringsordningen gjennomføres innenfor deres respektive jurisdiksjoner.
12. Dagsordenen for det årlige plenumsmøtet skal inneholde et punkt hvor opplysningene omhandlet i avsnitt V bokstav a) gjennomgås, og deltakende parter kan på anmodning fra plenumsmøtet legge fram nærmere opplysninger om sine respektive systemer.
13. Dersom ytterligere presisering er nødvendig, kan deltakende parter på plenumsmøtet, etter anbefalingen fra formannen, identifisere og vedta ytterligere kontrolltiltak som må iverksettes. Slike tiltak skal gjennomføres i samsvar med gjeldende nasjonal og internasjonal lovgivning. De kan omfatte, uten å være begrenset til, tiltak som:
  - a. anmodning om ytterligere opplysninger og presiseringer fra deltakende parter,
  - b. kontrollbesøk fra andre deltakende parter eller deres representanter dersom det foreligger troverdige indikasjoner på vesentlig overtredelse av sertifiseringsordningen.
14. Kontrollbesøk skal gjennomføres på en analytisk, sakkyndig og upartisk måte og med samtykke fra den berørte deltakende part. Kontrollgruppens størrelse, sammensetning, mandat og frister skal være fastsatt på grunnlag av omstendighetene og opprettes av formannen med samtykke fra den berørte deltakende part og etter konsultasjon med alle deltakende parter.
15. En rapport om resultatene av samsvarskontrolltiltakene skal oversendes til formannen og den berørte deltakende part innen tre uker etter at oppdraget er avsluttet. Eventuelle merknader fra vedkommende deltakende part samt rapporten skal offentliggjøres i et område med begrenset tilgang på en offisiell nettside for sertifiseringsordningen innen tre uker etter at rapporten ble forelagt den berørte deltakende part. De deltakende parter og observatørene skal treffe alle nødvendige tiltak for å holde saken og drøftelsene i forbindelse med overholdelse av ordningen, strengt fortrolig.

Overholdelse og forebygging av tvister

16. Skulle det oppstå spørsmål om en deltakende parts overholdelse eller andre saker som gjelder gjennomføringen av sertifiseringsordningen, kan enhver berørt deltakende part underrette formannen, som uten opphold skal underrette alle deltakende parter om saken og innlede en dialog om hvordan saken skal løses. De deltakende parter og observatørene skal treffe alle nødvendige tiltak for å holde saken og drøftelsene i forbindelse med overholdelse av ordningen, strengt fortrolig.

Endringer

17. Dette dokument kan endres ved enighet mellom de deltakende parter.
18. Enhver deltakende part kan fremme forslag om endringer. Med mindre annet er avtalt skal slike forslag sendes skriftlig til formannen minst nitti dager før neste plenumsmøte.
19. Formannen skal snarest sende ut ethvert endringsforslag til alle deltakende parter og observatører og føre det opp på dagsordenen for det neste årlige plenumsmøtet.

Revisjonsordning

20. De deltakende parter ønsker at sertifiseringsordningen skal være gjenstand for periodisk revisjon slik at de får mulighet til å foreta en grundig analyse av alle elementer i ordningen. Revisjonen skal også omfatte en vurdering av hvorvidt det fortsatt er behov for en slik ordning på grunnlag av de deltakende parters og internasjonale organisasjoners, særlig De forente nasjoners, vurdering av den trussel konfliktdiamanter utgjør på angjeldende tidspunkt. Slik revisjon skal første gang gjennomføres innen tre år etter den dato da sertifiseringsordningen trådte i kraft. Med mindre annet er avtalt, skal revisjonsmøtet normalt sammenfalle med det årlige plenumsmøtet.

Oppstart for gjennomføring av ordningen

21. Sertifiseringsordningen skal opprettes på ministermøtet om Kimberley-prosessen sertifiseringsordning for uslepnede diamanter i Interlaken, 5. november 2002.

Vedlegg I til vedlegg I. Sertifikater

A. Minstekrav til sertifikater

Sertifikater skal oppfylle følgende minstekrav:

- Hvert sertifikat skal bære overskriften «Kimberley-prosess-sertifikat» og følgende erklæring: «De uslepnede diamanter i denne forsendelsen er håndtert i samsvar med bestemmelsene i Kimberley-prosessen sertifiseringsordning for uslepnede diamanter»
- Opprinnelsesland for forsendelser av pakker med ublandet (dvs. av samme) opprinnelse
- Sertifikater kan utstedes på alle språk, forutsatt at engelsk oversettelse inngår
- Et unikt nummer med alpha 2-landkode i henhold til ISO 3166-1
- De skal være sikret mot manipulasjon og forfalskning
- Utstedelsesdato

- Utløpsdato
- Utstedende myndighet
- Eksportørens og importørens identitet
- Vekt/masse (karat)
- Verdi i USD
- Antall pakker i forsendelsen
- Relevant posisjon i Det harmoniserte system for beskrivelse og koding av varer
- Eksportmyndighetens godkjenning av sertifikatet.

B. Valgfrie opplysninger i sertifikater

Et sertifikat kan inneholde følgende elementer av valgfri karakter:

- Krav til sertifikatet (for eksempel form, tilleggsopplysninger eller elementer av sikkerhetsmessig betydning)
- Kvalitetsmessige opplysninger om de uslepne diamantene i forsendelsen
- Importbekreftelser bør inneholde følgende:
  - Bestemmelsesland
  - Importørens identitet
  - Vekt i karat og verdi i USD
  - Relevant posisjon i Det harmoniserte system for beskrivelse og koding av varer
  - Dato for mottak hos importmyndighet
  - Godkjenning fra importmyndighet.

C. Frivillige prosedyrer

Slepne diamanter kan forsendes i gjennomsiktede sikkerhetsposer.
Det unike sertifikatnummeret kan gjengis på beholderen.

Vedlegg II til vedlegg I. Anbefalinger i henhold til avsnitt IV bokstav f)

Generelle anbefalinger

1. De deltakende parter kan utnevne en eller flere offisiell(e) koordinator(er) til å forestå gjennomføringen av sertifiseringsordningen.
2. De deltakende parter kan vurdere om det vil være hensiktsmessig å supplere og/eller forbedre innsamlingen og offentliggjøringen av statistikkene omhandlet i vedlegg III på grunnlag av innholdet i Kimberley-prosesser-sertifikatene.
3. De deltakende parter oppfordres til å registrere nødvendige opplysninger og data i henhold til avsnitt V i en elektronisk database.
4. De deltakende parter oppfordres til å oversende og motta elektroniske meldinger for å støtte sertifiseringsordningen.
5. Deltakende parter som produserer diamanter og har opprørsgrupper på sitt territorium, oppfordres til å identifisere områder hvor opprørere driver utvinning av diamanter og legge disse opplysningene fram for alle andre deltakende parter. Opplysningene bør oppdateres regelmessig.
6. De deltakende parter oppfordres til å bekjentgjøre navnene på fysiske eller juridiske personer som er dømt for virksomhet som er relevant for sertifiseringsordningens formål, til alle andre deltakende parter gjennom formannen.
7. De deltakende parter oppfordres til å sikre at alle kontante innkjøp av uslepne diamanter skjer gjennom offisielle bankkanaler og er vedlagt kontrollerbar dokumentasjon.
8. Deltakende parter som produserer diamanter skal analysere sin diamantproduksjon med hensyn til følgende:
  - Egenskaper ved diamantene som framstilles
  - Faktisk produksjon.

Anbefalinger med hensyn til kontroll over diamantgruver

9. De deltakende parter oppfordres til å sikre at alle diamantgruver har lisens, og bare tillate at gruver med slik lisens utvinner diamanter.
10. De deltakende parter oppfordres til å sikre at lete- og utvinningsforetak følger effektive sikkerhetsstandarder for å sikre at konfliktdiamanter ikke blandes med den lovlige produksjonen.

Anbefalinger til deltakende parter med diamantutvinning i liten skala

11. Alle personer som driver håndverksmessig eller uformell utvinning av diamanter, skal ha lisens, og bare personer med slik lisens skal ha tillatelse til å utvinne diamanter.
12. Lisensregistrene skal inneholde følgende minsteinformasjon: navn, adresse, nasjonalitet og/eller oppholdsstatus samt området hvor den autoriserte diamantutvinningsvirksomheten finner sted.

Anbefalinger med hensyn til kjøpere, selgere og eksportører av uslepne diamanter

13. Alle diamantkjøpere, -selgere, -eksportører, -agenter og -kurselskaper som er involvert i transport av uslepne diamanter, bør være registrert hos og ha lisens fra hver deltakende parts kompetente myndigheter.

14. Lisensregistrene skal inneholde følgende minsteinformasjon: navn, adresse og nasjonalitet og/eller oppholdsstatus.
15. Det bør lovfestes at alle kjøpere, selgere og eksportører av uslepne diamanter skal føre et daglig register over alt kjøp og salg og all eksport, som skal oppbevares i fem år og inneholde angivelse av navn på kjøpende eller selgende klient, deres lisensnummer samt mengden og verdien av de diamanter som selges, eksporteres eller kjøpes.
16. For å lette framleggelsen av detaljerte opplysninger om virksomheten til individuelle kjøpere og selgere av uslepne diamanter skal opplysningene i punkt 14 registreres i en elektronisk database.

Anbefalinger med hensyn til eksportprosedyrer

17. Eksportører skal forelegge forsendelser av uslepne diamanter for vedkommende eksportmyndighet.
18. Før sertifikatet godkjennes, oppfordres eksportmyndigheten til å kreve at eksportøren framlegger en erklæring om at de uslepne diamanter som eksporteres, ikke er konfliktdiamanter.
19. Uslepne diamanter skal være forseglet i en manipulasjonssikker beholder sammen med sertifikatet eller en behørig bekreftet kopi. Eksportmyndigheten skal deretter oversende en detaljert e-post til vedkommende importmyndighet med opplysninger om vekt i karat, verdi, opprinnelses- eller avsenderland, importør og sertifikatets løpenummer.
20. Eksportmyndigheten skal registrere alle opplysninger om forsendelser av uslepne diamanter i en elektronisk database.

Anbefalinger med hensyn til importprosedyrer

21. Importmyndigheten skal motta en e-post enten før eller samtidig med mottak av en forsendelse av uslepne diamanter. Meldingen skal inneholde opplysninger om vekt i karat, verdi, opprinnelses- eller avsenderland, eksportør og sertifikatets løpenummer.
22. Importmyndigheten skal undersøke forsendelsen av uslepne diamanter for å kontrollere at verken forsegling eller beholder er blitt manipulert, og at eksporten har funnet sted i henhold til sertifiseringsordningen.
23. Importmyndigheten skal åpne og undersøke forsendelsens innhold for å kontrollere opplysningene i sertifikatet.
24. Når det er relevant og det anmodes om det, skal importmyndigheten sende returseddelen eller importbekreftelseskupongen til vedkommende eksportmyndighet.
25. Importmyndigheten skal registrere alle opplysninger om forsendelser av uslepne diamanter i en elektronisk database.

Anbefalinger med hensyn til forsendelser til og fra frihandelsområder

26. Forsendelser av uslepne diamanter til og fra frihandelsområder skal håndteres av utpekte myndigheter.

Vedlegg III til vedlegg I. Statistikk

I erkjennelse av at pålitelige og sammenlignbare opplysninger om produksjon av og internasjonal handel med uslepne diamanter er et vesentlig virkemiddel for å sikre effektiv gjennomføring av sertifiseringsordningen, og særlig for å identifisere eventuelle uregelmessigheter eller avvik som kan tyde på at konfliktdiamanter føres inn i den lovlige handelen, gir de deltakende parter sin fulle støtte til følgende prinsipper, samtidig som de tar i betraktning nødvendigheten av å beskytte følsom forretningsinformasjon:

- a) føre og offentliggjøre innen to måneder etter referanseperioden, i et standardisert format, kvartalsvise samlestatistikker over eksport og import av uslepne diamanter, over antallet sertifikater som er godkjent for eksport, samt over importerte forsendelser ledsaget av sertifikater,
- b) føre og offentliggjøre statistikk over eksport og import, om mulig etter opprinnelses- og avsenderland, etter vekt i karat og verdi, samt under de relevante posisjoner (7102.10, 7102.21, og 7102.31) i Det harmoniserte system for beskrivelse og koding av varer (HS),
- c) føre og hvert halvår, innen to måneder etter referanseperioden, offentliggjøre statistikk om produksjonen av uslepne diamanter etter vekt i karat og verdi. En deltakende part som er ute av stand til å offentliggjøre slik statistikk, skal umiddelbart underrette formannen,
- d) sammenstille og offentliggjøre disse statistikkene ved i første omgang å benytte eksisterende nasjonale prosedyrer og metoder,
- e) stille statistikkene til rådighet for et mellomstatlig organ eller annen hensiktsmessig ordning identifisert av de deltakende parter, med sikte på 1) sammenstilling og offentliggjøring hvert kvartal hva eksport og import angår, og 2) hvert halvår hva produksjonen angår. Statistikkene skal stilles til rådighet for analyse av interesserte parter og av de deltakende parter, individuelt eller kollektivt, i henhold til det mandat de deltakende parter har fastsatt,
- f) vurdere statistiske opplysninger om den internasjonale handelen med og produksjonen av uslepne diamanter på de årlige plenums møtene, med sikte på å behandle beslektede spørsmål, og støtte effektiv gjennomføring av sertifiseringsordningen.

II

Vedtaket trer i kraft 1. april 2004.

1. sept. Nr. 1259 2004**Forskrift om endring i forskrift om grenseverdier for rester av veterinærpreparater i næringsmidler av animalsk opprinnelse.**

Fastsatt av Det sentrale Mattilsynet ved hovedkontoret 1. september 2004 med hjemmel i lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) § 9 og § 16, jf. delegeringsvedtak 19. desember 2003 nr. 1790 og delegeringsvedtak 5. mai 2004 nr. 884. Jf. EØS-avtalen vedlegg II kap. XIII nr. 14 (forordning (EF) nr. 2145/2003). Kunngjort 17. september 2004.

I

I forskrift 10. oktober 1996 nr. 997 om grenseverdier for rester av veterinærpreparater i næringsmidler av animalsk opprinnelse gjøres følgende endringer:

I hjemmelsgrunnlaget tilføyes følgende da forordning (EØF) nr. 2377/90 er endret:
Forordning (EF) nr. 2145/2003.

§ 2 skal lyde:

EØS-avtalens vedlegg II kap. XIII nr. 14, forordning (EØF) nr. 2377/90 om fremgangsmåten i Fellesskapet for fastsettelse av grenseverdier for rester av veterinærpreparater i næringsmidler av animalsk opprinnelse, med følgende endringsforordninger, gjelder som forskrift med de EØS-tilpasninger som fremgår av vedlegg II, protokoll 1 til EØS-avtalen og EØS-avtalen for øvrig:

Forordning (EØF) nr. 762/92
Forordning (EØF) nr. 675/92
Forordning (EØF) nr. 3093/92
Forordning (EØF) nr. 895/93
Forordning (EØF) nr. 2901/93
Forordning (EØF) nr. 3425/93
Forordning (EØF) nr. 3426/93
Forordning (EF) nr. 955/94
Forordning (EF) nr. 1430/94
Forordning (EF) nr. 2701/94
Forordning (EF) nr. 2703/94
Forordning (EF) nr. 3059/94
Forordning (EF) nr. 1102/95
Forordning (EF) nr. 1441/95
Forordning (EF) nr. 1442/95
Forordning (EF) nr. 1798/95
Forordning (EF) nr. 2796/95
Forordning (EF) nr. 2804/95
Forordning (EF) nr. 281/96
Forordning (EF) nr. 282/96
Forordning (EF) nr. 1140/96
Forordning (EF) nr. 1147/96
Forordning (EF) nr. 1311/96
Forordning (EF) nr. 1312/96
Forordning (EF) nr. 1433/96
Forordning (EF) nr. 1742/96
Forordning (EF) nr. 1798/96
Forordning (EF) nr. 2010/96
Forordning (EF) nr. 2017/96
Forordning (EF) nr. 2034/96
Forordning (EF) nr. 17/97
Forordning (EF) nr. 211/97
Forordning (EF) nr. 270/97
Forordning (EF) nr. 434/97
Forordning (EF) nr. 716/97
Forordning (EF) nr. 748/97
Forordning (EF) nr. 749/97
Forordning (EF) nr. 1836/97
Forordning (EF) nr. 1837/97

Forordning (EF) nr. 1838/97
Forordning (EF) nr. 1850/97
Forordning (EF) nr. 121/98
Forordning (EF) nr. 426/98
Forordning (EF) nr. 613/98
Forordning (EF) nr. 1000/98
Forordning (EF) nr. 1076/98
Forordning (EF) nr. 1191/98
Forordning (EF) nr. 1568/98
Forordning (EF) nr. 1569/98
Forordning (EF) nr. 1570/98
Forordning (EF) nr. 1916/98
Forordning (EF) nr. 1917/98
Forordning (EF) nr. 1958/98
Forordning (EF) nr. 2560/98
Forordning (EF) nr. 2686/98
Forordning (EF) nr. 2692/98
Forordning (EF) nr. 2728/98
Forordning (EF) nr. 508/1999
Forordning (EF) nr. 804/1999
Forordning (EF) nr. 593/1999
Forordning (EF) nr. 954/1999
Forordning (EF) nr. 997/1999
Forordning (EF) nr. 998/1999
Forordning (EF) nr. 1308/1999
Forordning (EF) nr. 1942/1999
Forordning (EF) nr. 1943/1999
Forordning (EF) nr. 1931/1999
Forordning (EF) nr. 2385/1999
Forordning (EF) nr. 2393/1999
Forordning (EF) nr. 2593/1999
Forordning (EF) nr. 2728/1999
Forordning (EF) nr. 2757/1999
Forordning (EF) nr. 2758/1999
Forordning (EF) nr. 1286/2000
Forordning (EF) nr. 1295/2000
Forordning (EF) nr. 1960/2000
Forordning (EF) nr. 2391/2000
Forordning (EF) nr. 2338/2000
Forordning (EF) nr. 2535/2000
Forordning (EF) nr. 2908/2000
Forordning (EF) nr. 807/2001
Forordning (EF) nr. 749/2001
Forordning (EF) nr. 750/2001
Forordning (EF) nr. 1274/2001
Forordning (EF) nr. 1322/2001
Forordning (EF) nr. 1478/2001
Forordning (EF) nr. 1553/2001
Forordning (EF) nr. 1680/2001
Forordning (EF) nr. 2584/2001
Forordning (EF) nr. 1815/2001
Forordning (EF) nr. 1879/2001
Forordning (EF) nr. 2162/2001
Forordning (EF) nr. 77/2002
Forordning (EF) nr. 1181/2002
Forordning (EF) nr. 868/2002
Forordning (EF) nr. 869/2002
Forordning (EF) nr. 1530/2002
Forordning (EF) nr. 1752/2002
Forordning (EF) nr. 1937/2002
Forordning (EF) nr. 61/2003
Forordning (EF) nr. 544/2003

Forordning (EF) nr. 665/2003
Forordning (EF) nr. 739/2003
Forordning (EF) nr. 1029/2003
Forordning (EF) nr. 1490/2003
Forordning (EF) nr. 1873/2003
Forordning (EF) nr. 2011/2003
Forordning (EF) nr. 2145/2003

II

Endringene trer i kraft straks.

13. sept. Nr. 1260 2004

Forskrift om godtgjøring m.m. til kontrollkommisjonene i det psykiske helsevernet.

Fastsatt av Sosial- og helsedirektoratet 13. september 2004 med hjemmel i lov 2. juli 1999 nr. 61 om spesialisthelsetjenesten m.m. § 5–4 andre ledd, jf. delegeringsvedtak 21. desember 2001 nr. 1708. Kunngjort 17. september 2004.

§ 1. Virkeområde

Forskriften gjelder for kontrollkommisjonene for det psykiske helsevernet. Dette omfatter også sekretærer som bistår kontrollkommisjonene i deres arbeid.

§ 2. Omfang

Godtgjøring gis for faktisk medgått tid for møteforberedelse, arbeid i møter, klagebehandling, tilsynsreiser mv. Det skal være den samme godtgjøring for arbeid i og utenfor møter. Det gis godtgjøring for hver påbegynte halvtime. Godtgjøring for forberedende arbeid og reisefravær avrundes under ett oppover til nærmeste halvtime.

§ 3. Sats

Leder

- Jurist som er i dommerembete eller som er ansatt i annen stilling får godtgjøring per time. Satsen er 75% av den til enhver tid gjeldende salærsatsen fastsatt av Justisdepartementet etter forskrift 3. desember 1997 nr. 1441 om salær fra det offentlige til advokater m.v. § 2.
- Advokat som er selvstendig næringsdrivende får godtgjøring per time. Satsen er 100% av den til enhver tid gjeldende salærsatsen fastsatt av Justisdepartementet etter forskrift 3. desember 1997 nr. 1441 om salær fra det offentlige til advokater m.v. § 2.

Disse bestemmelsene gjelder også for varaleder.

Lege

- Lege i lønnet stilling får godtgjøring per time. Satsen er 75% av den til enhver tid gjeldende salærsatsen fastsatt av Justisdepartementet etter forskrift 3. desember 1997 nr. 1441 om salær fra det offentlige til advokater m.v. § 2.
- Lege som er privatpraktiserende får godtgjøring per time. Satsen er 100% av den til enhver tid gjeldende salærsatsen fastsatt av Justisdepartementet etter forskrift 3. desember 1997 nr. 1441 om salær fra det offentlige til advokater m.v. § 2.

Disse bestemmelsene gjelder også for varamedlem for lege.

Øvrige medlemmer

Øvrige medlemmer får godtgjøring per time. Satsen er 37,5% av den til enhver tid gjeldende salærsatsen.

Øvrige medlemmer/varamedlemmer som er selvstendig næringsdrivende

Medlem som er selvstendig næringsdrivende som hovedstilling får godtgjøring per time. Satsen er 50% av den til enhver tid gjeldende salærsatsen.

Sekretærhjelp

Sekretærer som bistår kommisjonen får godtgjøring per time. Satsen er 25% av den til enhver tid gjeldende salærsatsen.

§ 4. Regulering av satsene

Godtgjøringsatsene reguleres uten særlig varsel i samsvar med de reguleringer som til enhver tid fastsettes av Justisdepartementet.

§ 5. Beregning av timeantall som det skal gis arbeidsgodtgjøring for

I tidsrommet kl. 0800–1600 på hverdager (mandag til fredag) gis godtgjøring for reisetid og annet fravær. Til andre tider gis godtgjøring for reisetid.

Finner Fylkesmannen at det er benyttet lengre tid enn hva som er rimelig og nødvendig, skal salæret settes ned. Før dette skjer skal vedkommende som har innlevert arbeidsoppgaven gis mulighet til å uttale seg. Hvilket

tidsforbruk som er rimelig og nødvendig må avgjøres etter et konkret skjønn. Dersom det finnes nødvendig kan Fylkesmannen innhente sakens dokumenter for vurdering av saksforberedelsens omfang. Settes salæret ned skal dette begrunnes.

§ 6. *Tapt arbeidsfortjeneste*

Dersom deltagelse i kommisjonen medfører tapt arbeidsinntekt, kan Fylkesmannen i det enkelte tilfelle samtykke til at det gis erstatning i tillegg til godtgjøringen. Tap i arbeidsinntekt kan dekkes med inntil det beløp som til enhver tid er bestemt i statens administrative bestemmelser og kgl.res. om styrer, råd og utvalg mv.

§ 7. *Ferie og annet fravær*

Det skal ikke utbetales feriegodtgjøring i tillegg til godtgjøringssatsene. Annet fravær som f.eks. sykdom godtgjøres heller ikke.

Eventuelle vikarer under ferie- eller sykefravær for kommisjonens leder eller øvrige medlemmer tilstås godtgjøring som for leder og øvrige medlemmer.

§ 8. *Reisegodtgjøring*

For reiser i kontrollkommisjonens tjeneste gjelder særavtale for reiser innenlands for statens regning.

Søknader om å benytte eget transportmiddel sendes til og avgjøres av Fylkesmannen.

§ 9. *Regnskapsrapport og årsregnskap*

Fylkesmannen skal innen 10. september hvert år sende regnskapsrapport for kommisjonens samlede utgifter per 31. august til Sosial- og helsedirektoratet.

Fylkesmannen skal innen 10. januar det påfølgende året sende avsluttet årsregnskap for kommisjonens samlede utgifter til Sosial- og helsedirektoratet.

§ 10. *Ikrafttredelse*

Forskriften trer i kraft 1. januar 2005.

14. sept. Nr. 1261 2004

Forskrift om endring i forskrift om produksjon og merking av økologiske landbruksvarer.

Fastsatt av Det sentrale Mattilsynet ved hovedkontoret 14. september 2004 med hjemmel i lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) § 33 første ledd og delegeringsvedtak 19. desember 2003 nr. 1790, jf. delegeringsvedtak 5. mai 2004 nr. 884. Jf. EØS-avtalen vedlegg II kap. XII nr. 54b (forordning (EF) nr. 2144/2003 og forordning (EF) nr. 2277/2003). Kunngjort 17. september 2004.

I

I forskrift 5. mai 1998 nr. 402 om produksjon og merking av økologiske landbruksvarer gjøres følgende endringer:

I hjemmelsfeltets henvisning til EØS-avtalen vedlegg II kap. XII nr. 54b (forordning (EØF) nr. 2092/91) tilføyes følgende endringsforordninger:

forordning (EF) nr. 2144/2003 av 8. desember 2003, forordning (EF) nr. 2277/2003 av 22. desember 2003.

II

I § 2a tilføyes følgende forordninger:

Forordning (EF) nr. 2144/2003 av 8. desember 2003

Forordning (EF) nr. 2277/2003 av 22. desember 2003.

III

Endringene trer i kraft straks.

14. sept. Nr. 1262 2004

Forskrift om endring i forskrift om gjennomføring av forskuddstrekk.

Fastsatt av Skattedirektoratet 14. september 2004 med hjemmel i lov 21. november 1952 nr. 2 om betaling og innkreving av skatt § 56, jf. delegeringsvedtak 13. mars 1958 nr. 1. Kunngjort 17. september 2004.

I

I forskrift 14. september 1956 nr. 9866 om gjennomføring av forskuddstrekk gjøres følgende endringer:

§ 17 nr. 4 skal lyde:

4. Mottakere av rehabiliteringspenger etter folketrygdloven kapittel 10, attføringspenger etter folketrygdloven kapittel 11 og tidsbegrenset uførestønad etter folketrygdloven kapittel 12 skal være fritatt for forskuddstrekk i juni

måned (for rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad) og for to 14-dagers perioder i juni måned (for attføringspenger).

II

§ 17 nr. 6 første punktum skal lyde:

Skattepliktige med månedslønn, herunder mottakere av rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad, skal være fritatt for forskuddstrekk i lønn eller godtgjørelse for første halvdel av desember måned.

III

Endringene under I trer i kraft straks med virkning fra og med inntektsåret 2005.

Endringene under II trer i kraft straks med virkning fra og med inntektsåret 2004.

15. sept. Nr. 1263 2004

Forskrift om opphevelse av forskrift om jegerprøve.

Fastsatt av Direktoratet for naturforvaltning 15. september 2004 med hjemmel i lov 29. mai 1981 nr. 38 om viltet § 39, jf. delegeringsvedtak 13. september 2002 nr. 995 og delegeringsvedtak 19. september 2002 nr. 1915. Kunngjort 17. september 2004.

I

Forskrift 20. desember 1985 nr. 2246 om jegerprøve oppheves.

II

Forskriften trer i kraft straks.

13. sept. Nr. 1264 2004

Forskrift om endring i forskrift om regulering av fisket etter makrell i 2004.

Fastsatt av Fiskeridirektoratet 13. september 2004 med hjemmel i forskrift 22. desember 2003 nr. 1772 om regulering av fisket etter makrell i 2004 § 22, gitt med hjemmel i lov 3. juni 1983 nr. 40 om saltvannsfiske m.v. § 4, § 4a, § 5, § 9, § 11 og § 13 og lov 26. mars 1999 nr. 15 om retten til å delta i fiske og fangst (deltakerloven) § 12 og § 20, jf. delegeringsvedtak 11. februar 2000 nr. 99. Kunngjort 21. september 2004.

I

I forskrift 22. desember 2003 nr. 1772 om regulering av fisket etter makrell i 2004 gjøres følgende endring:

§ 25 annet ledd oppheves.

II

Endringen trer i kraft straks.

15. sept. Nr. 1265 2004

Forskrift om endring i forskrift om bruk av normpris ved ligningsbehandlingen (Undersjøiske petroleumsforekomster m.v.).

Fastsatt av Finansdepartementet 15. september 2004 med hjemmel i lov 13. juni 1975 nr. 35 om skattlegging av undersjøiske petroleumsforekomster m.v. § 4 og § 8. Kunngjort 21. september 2004.

I

I forskrift 17. desember 1976 nr. 7 om bruk av normpris ved ligningsbehandlingen (Undersjøiske petroleumsforekomster m.v.) gjøres følgende endring:

§ 4 skal lyde:

Er det for det enkelte salg innrømmet lengre kredittid enn den som er lagt til grunn ved normprisfastsettelsen, skal den fastsatte normpris økes med en rente for hver overskytende dag. Renten fastsettes til $(r+0,5)$ dividert med 365, hvor r representerer renten for statscertifikater med 9–12 md. løpetid for vedkommende år. Det skal gjøres en tilsvarende reduksjon i normprisen når den faktiske kredittid er kortere, dog slik at innrømmet kredittid aldri regnes å være kortere enn 30 dager. Ved uttak til egen bruk og ved salg på vilkår om kontant betaling forholdes som om 30 dagers kredittid er innrømmet.

II

Endringen trer i kraft straks med virkning fra og med inntektsåret 2004.

16. sept. Nr. 1266 2004**Forskrift om endring i forskrift om særskilte beskyttelsestiltak ved innførsel av levende svin og avlsmateriale av svin fra Belgia, Frankrike, Tyskland og Luxembourg.**

Fastsatt av Det sentrale Mattilsynet ved hovedkontoret 16. september 2004 med hjemmel i lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) § 23 tredje ledd jf. § 19. Jf. EØS-avtalen vedlegg I (vedtak 2004/283/EF, vedtak 2004/375/EF og vedtak 2004/625/EF). Kunngjort 21. september 2004.

I

I forskrift 18. februar 2003 nr. 190 om særskilte beskyttelsestiltak ved innførsel av levende svin og avlsmateriale av svin fra Belgia, Frankrike, Tyskland og Luxembourg gjøres følgende endringer:

Forskriftens tittel skal lyde:

Forskrift om særskilte beskyttelsestiltak i forbindelse med klassisk svinepest i enkelte land i EØS-området

I forskriftens hjemmelsfelt skal siste parentes lyde:

(vedtak 2002/1009/EF, vedtak 2003/526/EF, vedtak 2003/851/EF, vedtak 2004/283/EF, vedtak 2004/375/EF og vedtak 2004/625/EF)

§ 1 og § 2 skal lyde:

§ 1. Formål og virkeområde

Formålet med denne forskrift er å forebygge spredning av klassisk svinepest ved innførsel av levende svin og avlsmateriale fra Frankrike, Tyskland, Luxembourg og Slovakia.

§ 2. Forbud

Det er forbudt å innføre levende svin og avlsmateriale av svin fra Frankrike, Tyskland, Luxembourg og Slovakia.

§ 4 og § 5 skal lyde:

§ 4. Helsesertifikat

Ved innførsel av levende svin eller sæd, egg og embryo av svin som omfattes av § 3 skal følges av et helsesertifikat som bekrefter at kravene i denne forskrift er oppfylt, jf. vedtak 2004/283/EF.

§ 5. Vask og desinfeksjon

Kjøretøy brukt til transport av svin fra Frankrike, Tyskland, Luxembourg og Slovakia, skal vaskes og desinfiseres etter hver transport. Transportøren skal legge frem dokumentasjon på at dette er gjort.

Vedlegget skal lyde:

*Vedlegg I**Del 1**Områder i Frankrike:*

- Den delen av fylket Moselle som er beliggende nord for elven Moselle og byen Thionville på grensen ved Luxembourg, samt den delen som er beliggende øst for motorvei fra byen Thionville til grensen mot Luxembourg.
- Den delen av fylket Bas-Rhin som er beliggende vest for veien D264 på grensen ved Tyskland (Wissembourg) til Soultz-sous-Forêts til Reichshoffen (hele kommunen Reichshoffen er inkludert i området), øst for vei D62 fra Reichshoffen til Bitche og østover fra vei D35 fra Bitche til grensen ved Tyskland (i Ohrenthal), sør for grensen ved Tyskland fra Ohrenthal til Wissembourg.

Områder i Luxembourg:

- hele landet

Områder i Tyskland:

Rheinland-Pfalz: Distriktene Ahrweiler, Bad Dürkheim, Bernkastel-Wittlich, Bitburg-Rüm, Cochem-Zell, Daun, Donnersbergkreis og Südliche Weinstrasse.

I distriktet Trier-Saarburg:

I distriktet Mayen-Koblenz:

Byene:

Området øst for elven Saar.

Området vest for elven Rhinen.

Alzey, Landau, Kaiserslautern, Neustadt an der Weinstrasse, Pirmasens, Speyer og Trier.

I byen Koblenz:	Området vest for elven Rhinen.
I distriktet Birkenfeld:	Kommunen Baumholder og Truppenübungsplatz Baumholder, Birkenfeld og Rhaunen.
	I kommunen Herrstein: Bykommunene Allenbach, Bruchweiler, Kempfeld, Langweiler, Sensweiler og Wirschweiler.
I distriktet Rhein-Hunsrück-Kreis:	Kommunene Boppard, Verbandsgemeinde Emmelshausen, Kastellaun og Kirchberg. I kommunen Rheinböllen: Bykommunene Benzweiler, Kisselbach, Liebshausen og Steinbach. Kommunen Simmern og St. Goar- Oberwesel.
I distriktet Alzey-Worms:	Bykommunene Stein-Bockenheim, Wonsheim, Siefersheim, Wöllstein, Gumbsheim, Eckelsheim, Wendelsheim, Nieder-Wiesen, Nack, Erbes-Büdesheim, Flonheim, Bornheim, Lonsheim, Bermersheim vor der Höhe, Albig, Bechenheim, Offenheim, Mauchenheim, Freimersheim, Wahlheim, Kettenheim, Esselborn, Dintesheim, Flornborn, Eppelsheim, Ober-Flörsheim, Hangen- Weisheim, Gundersheim, Bermersheim, Gundheim, Framersheim, Gau- Heppenheim, kommunene Monsheim og Alzey.
I distriktet Bad Kreuznach:	Bykommunene Becherbach, Reiffelbach, Schmittweiler, Calbach, Meisenheim, Breitenheim, Rehborn, Lettweiler, Odernheim a. Glan, Oberhausen a.d. Nahe, Duchroth, Hallgarten, Feilbingert, Hochstätten, Niederhausen, Norheim, Bad Münster a. Stein-Ebernburg, Altenbamberg, Fürfeld, Tiefenthal, Neu-Bamberg og Frei- Laubersheim.
I distriktet Germersheim:	Kommunene Lingenfeld, Bellheim og Germersheim.
I distriktet Kaiserslautern:	Kommunene Weilerbach, Otterbach, Otterberg, Enkenbach-Alsenborn, Hochspeyer, Kaiserslautern-Süd, Landstuhl og Bruchmühlbach-Miesau. Bykommunene Hütschenhausen, Ramstein- Miesenbach, Steinwenden og Kottweiler- Schwanden.
I distriktet Kusel:	Bykommunene Odenbach, Adenbach, Cronenberg, Ginsweiler, Hohenöllen, Lohnweiler, Heinzenhausen, Nussbach, Reipoltskirchen, Hefersweiler, Relsberg, Einöllen, Oberweiler-Tiefenbach, Wolfstein, Kreimbach-Kaulbach, Rutsweiler a.d. Lauter, Rothselsberg, Jettenbach og Bosenbach.
I distriktet Ludwigshafen:	Kommunene Dudenhofen, Waldsee, Böhl- Iggelheim, Schifferstadt, Römerberg og Altrip.
I distriktet Südwestpfalz:	Kommunene Waldfischbach-Burgalben, Rodalben, Hauenstein, Dahner-Felsenland, Pirmasens-Land, Thaleischweiler-Fröschen. Bykommunene Schmitshausen, Herschberg,

Nordrhein-Westfalia:	Byen Aachen	Schauerberg, Weselberg, Obernheim-Kirchenarnbach, Hettenhausen, Saalstadt, Wallhalben og Knopp-Labach.
	I distriktet Aachen	Monschau, Stollberg, Simmerath og Roetgen
	I distriktet Dueren	Heimbach, Nideggen, Hürtgenwald og Langerwehe
	I distriktet Euskirchen	Kommunene Schleiden, Bad Munstereifel, Mchernich, Euskirchen, Kall, Nettersheim, Hellenthal, Dahlem, Blankenheim og Zülpich
	I distriktet Rhein-Sieg:	Kommunene Rheinbach, Meckenheim og Swisttal.

*Del 2**Områder i Slovakia:*

Trnava:	distriktene Piestany, Hlohovec og Trnava
Levice:	distriktet Levice
Nitra:	distriktene Nitra og Zlaté Morvace
Topolcany:	distriktet Topolcany
Nové Mesto nad Váhom:	distriktet Nové Mesto nad Váhom
Trencín:	distriktene Trencín og Bánovce nad Bebravou
Prievidza:	distriktene Prievidza og Partizánske
Púchov:	distriktene Púchov og Ilava
Ziar nad Hronom:	distriktene Ziar nad Hronom, Zarnovica, Banská Stiavnica
Zvolen	Zvolen og Detva
Banská	Bystrica Banská Bystrica og Brezno
Lucenec:	distriktene Lucenec og Poltár

II

Endringene trer i kraft straks.

17. sept. Nr. 1267 2004**Forskrift om endring i forskrift om utdanningsstønad.**

Fastsatt av Sosialdepartementet 17. september 2004 med hjemmel i lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd (folketrygdloven) § 15–12. Kunngjort 21. september 2004.

I

I forskrift 11. mars 1997 nr. 223 om utdanningsstønad gjøres følgende endringer:

§ 2 første ledd bokstav g skal lyde:

- g) bøker og skolemateriell etter satser som reguleres i henhold til konsumprisindeksen for perioden 15. januar det ene året til 15. januar det andre året. Reguleringen gjøres gjeldende fra høstsemesteret i reguleringsåret. Indeksreguleringen skjer kun når indeksen er positiv. Satsen for høyskole- og universitetsutdanning indeksreguleres fra og med skoleåret 2004/2005 med utgangspunkt i satsene for skoleåret 2003/2004. Satsen avrundes til nærmeste hele ti kroner. Satsen for videregående utdanning utgjør halvparten av satsen for høyskole- og universitetsutdanning. For utdanning på deltid dekkes skolepenger med opptil 1/4, 1/2, 2/3 eller 3/4 av maksimal stønad på full tid. Det gis ikke stønad til dekning av utstyr som har verdi utover utdanningstiden.

§ 2 første ledd ny bokstav h skal lyde:

- h) skolepenger innenfor rammen for støtte fra Statens lånekasse for utdanning. For utdanning på deltid dekkes skolepenger med opptil 1/4, 1/2, 2/3 eller 3/4 av maksimal stønad på full tid.

II

Endringene trer i kraft straks.

17. sept. Nr. 1268 2004**Delvis ikrafttredelse av lov 2. juli 2004 nr. 67 om endringer i utlendingsloven m.m. (senking av nedre strafferamme for utvisning og fritt rettsråd i asylsaker).**

Fastsatt ved kgl.res. 17. september 2004 med hjemmel i lov 2. juli 2004 nr. 67 om endringer i utlendingsloven m.m. (senking av nedre strafferamme for utvisning og fritt rettsråd i asylsaker) del III. Fremmet av Kommunal- og regionaldepartementet. Kunngjort 21. september 2004.

Lov 2. juli 2004 nr. 67 om endringer i utlendingsloven m.m. (senking av nedre strafferamme for utvisning og fritt rettsråd i asylsaker), del I, endringene i utlendingsloven § 29 og § 30, trer i kraft 15. oktober 2004.

17. sept. Nr. 1269 2004**Forskrift om endring i forskrift om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsforskriften).**

Fastsatt av Kommunal- og regionaldepartementet 17. september 2004 med hjemmel i lov 24. juni 1988 nr. 64 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) § 59, jf. delegeringsvedtak 21. desember 1990 nr. 1017 og overføringsvedtak 15. desember 2000 nr. 1263. Kunngjort 21. september 2004.

I

I forskrift 21. desember 1990 nr. 1028 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsforskriften) gjøres følgende endringer:

§ 122 annet ledd skal lyde:

Utvisning er til hinder for senere innreise i riket, jf. lovens § 29 fjerde ledd. Innreiseforbudet gjøres som hovedregel varig.

§ 124 første ledd skal lyde:

Når det etter lovens § 29 fjerde ledd er fastsatt et innreiseforbud for minst to år, kan en søknad om adgang til riket før to år er gått, bare innvilges når det foreligger sterke rimelighetsgrunner, og som regel bare for kortvarig besøk.

II

Endringene trer i kraft 15. oktober 2004.

1. sept. Nr. 1270 2004**Anskaffelsesregelverk for Forsvaret (ARF).**

Fastsatt av Forsvarsdepartementet 1. september 2003 med hjemmel i departementets instruksmyndighet og delegeringsvedtak 20. august 2004 nr. 1208. Kunngjort 24. september 2004.

*Forord**Velkommen til Anskaffelsesregelverk for Forsvaret (ARF)*

Forsvarsdepartementet gir med dette regelverket nærmere instruks for hvordan Forsvarets anskaffelsesvirksomhet skal gjennomføres. Regelverket er primært myntet på fasene som følger etter at departementet fra sak til sak har truffet beslutning om fremskaffelse av materiell. Fasene før dette vil i hovedsak være ledet av departementet. Vi viser i denne sammenheng også til Konsept for fremskaffelse av materielle kapasiteter i forsvarssektoren, som ble iverksatt 15. juli 2004.

Regelverket er utformet med det formål å bidra til at Forsvarets anskaffelser utføres i samsvar med gjeldende lover, forskrifter og overordnede retningslinjer. Samtidig inneholder regelverket også nyttig anskaffelsesfaglig veiledning, og dekker blant annet flere faser og områder av anskaffelsesprosessen enn lov og forskrift om offentlige anskaffelser (jf. lov 16. juli 1999 nr. 69 om offentlige anskaffelser og forskrift om offentlige anskaffelser fastsatt ved kgl.res. 15. juni 2001 nr. 616 mv.)

Forsvarsdepartementet understreker at Forsvarets anskaffelser er underlagt bestemmelsene i lov om offentlige anskaffelser og at hovedprinsippet for alle anskaffelser er kjøp etter konkurranse.

ARF erstatter Bestemmelser vedrørende Anskaffelser til Forsvaret (BAF)¹ med virkning fra 1. september 2004. I ARF videreføres hovedprinsippene fra BAF, men det nye regelverket er tilpasset og harmonisert med lov om offentlige anskaffelser.

Det er en målsetting at regelverket skal bidra til å styrke Forsvarets evne til å realisere strategiske kapasiteter gjennom fremskaffelse av prioritert materiell rettidig, innenfor fastsatte og kontrollerbare kostnadsrammer og under nødvendig hensyntagen til levetidsperspektivet. Der det er hensiktsmessig skal fremskaffelser av prioritert materiell i større grad en tidligere skje innenfor flernasjonale samarbeidsrammer.

¹ Ikke kunngjort i Norsk Lovtidend.

*Del 1. Grunnleggende bestemmelser*1.1 *Formål*

Forsvarsdepartementet (FD) med underliggende etater skal sørge for å tilrettelegge og gjennomføre anskaffelsesvirksomheten i Forsvaret på en slik måte at det er Forsvaret og den norske stat mest mulig formålstjenlig. Investeringer skal bidra til en balansert og kostnadseffektiv utvikling av Forsvarets vedtatte styrkestruktur og de krav som til enhver tid er satt for operative evne.

1.2 *Regelverkets anvendelsesområde*1.2.1 *Anskaffelsesmyndigheter som omfattes*

Anskaffelsesregelverk for Forsvaret (ARF) gjøres gjeldende for alle etater underlagt FD. ARF har rettslig status som instruks.

1.2.2 *Anskaffelser som omfattes*

ARF gjelder for anskaffelser av varer, tjenester og materiell.

Tilsvarende gjelder regelverket avtaler om konkurranseutsetting av virksomhet, leie, leasing og Offentlig Privat Partnerskap (OPP).

1.2.3 *ARF avgrensning mot lov om offentlige anskaffelser og forskrift i medhold av loven*

Lov 16. juli 1999 nr. 69 om offentlige anskaffelser av (LOA) og forskrift om offentlige anskaffelser (FOA) fastsatt ved kgl.res. 15. juni 2001 nr. 616 mv. gjelder alle offentlig organer, herunder statlig myndigheter.

Som et underliggende organ til Forsvardepartementet, er Forsvaret klart omfattet av lov og forskrift.

Alle Forsvarets anskaffelser skal ta utgangspunkt i LOA/FOA.

1.2.4 *Virkeområdet for ARF – Avgrensning mot LOA/FOA*

LOA § 3 og forskriftens § 1–3 inneholder viktige unntak for forsvarssektoren hvor LOA og FOA ikke kommer til anvendelse. LOA/FOA gjelder ikke for anskaffelser som kan unntas etter EØS-avtalen art. 123.

Det primære virkeområde for ARF er anskaffelser hvor unntakene etter LOA eller FOA kan påberopes. I disse tilfellene gjelder regelverket i sin helhet.

Det subsidiære virkeområde for ARF er hvor unntakene ikke kan påberopes, og anskaffelsen skal gjennomføres i henhold til reglene i LOA/FOA.

For anskaffelser som skal følge LOA/FOA, kommer ARF allikevel utfyllende til anvendelse på områder som ikke er regulert av bestemmelsene i FOA.

ARF inneholder bestemmelser som ikke er dekket i LOA/FOA. ARF skal derfor følges på disse områdene også hvor en anskaffelse gjennomføres etter LOA/FOA, så lenge ARF ikke er i strid med loven/forskriften. Eksempler på områder som ikke er dekket av LOA/FOA, og hvor ARF skal gjelde utfyllende er kvalitetssikring, kodifisering, konfigurasjonsstyring, leverandøranalyse, leveransebeskrivelse, kontraktsstrategi osv. De prosedyrer i ARF som ikke kommer til anvendelse når en anskaffelse skal gjennomføres etter reglene i LOA/FOA, er merket med *.

Unntaksbestemmelsen som fremgår av LOA § 3 henviser til EØS-avtalen artikkel 123.

EØS-avtalen artikkel 123 har følgende ordlyd:

«Bestemmelsene i denne avtale skal ikke hindre en avtalepart i å treffe tiltak:

som den anser nødvendig for å hindre spredning av opplysninger som er i strid med dens vesentlige sikkerhetsinteresser;

som angår produksjon av eller handel med våpen, ammunisjon og krigsmateriell eller andre varer som er uunnværlige for forsvarsformål, eller forskning, utvikling eller produksjon som er uunnværlig for forsvarsformål, såfremt disse tiltak ikke endrer konkurransevilkårene for varer som ikke er bestemt for direkte militære formål;

som den anser vesentlig for sin sikkerhet i tilfelle av alvorlig indre uro som truer den offentlige orden, i krigstid eller ved alvorlig internasjonal spenning som innebærer en fare for krig, eller for å oppfylle forpliktelser den har påtatt seg med sikte på å opprettholde fred og internasjonal sikkerhet.»

«Våpen og ammunisjon» er i forsvarssammenheng som et utgangspunkt produsert med det formål å benyttes i krig, og vil ikke ha tilsvarende sivile anvendelsesområder. «Våpen og ammunisjon» vil derfor som et utgangspunkt være omfattet av unntaksbestemmelsen.

Vurderingen av hvorvidt en type materiell er å regne som «krigsmateriell» kan knyttes til om materialet i utgangspunktet er produsert spesielt med tanke på militærets særlige bruk. At en type materiell har en særlig bruk innebærer at produktets egenskaper normalt ikke etterspørres i det sivile markedet.

Når det gjelder «andre varer som er uunnværlige for forsvarsformål», vil vurderingen av hvorvidt varene er uunnværlige variere fra tilfelle til tilfelle. Tendensen på dette området er imidlertid at begrepet tolkes restriktivt.

Den uønskede konkurransemessige virkningen må komme til uttrykk på markedet for «varer

som ikke er bestemt for direkte militære formål». Her vil virkningen av tiltaket være av betydning.

Det er viktig å understreke at unntaksbestemmelsen i art. 123 ikke gir et generelt unntak for forsvarsanskaffelser. Bestemmelsen har tradisjonelt vært tolket restriktivt, men åpner for at medlemslandene vedtar nasjonal lovgivning som fraviker EØS-avtalen.

Hvor anskaffelsesmyndigheten velger å anvende lovens eller forskriftens unntaksbestemmelser må dette påberopes i hvert enkelt tilfelle og begrunnes konkret. Vurderingen av de momenter som legges til grunn for valg av regelverk skal beskrives i anskaffelsesprotokollen (se Administrative bestemmelser 25.6.2 d). For prosjekter som må godkjennes av FD, skal begrunnelsen for valg av regelverk også fremgå av Fremskaffelsesløsning (FL) og/eller Gjennomføringsoppdrag (GO).

Det er viktig å være oppmerksom på at å gjennomføre en anskaffelse etter unntaksbestemmelsene i LOA/FOA er en beslutning av stor rekkevidde. Det gir Forsvaret anledning til å gjennomføre enn mer fleksibel anskaffelsesprosess enn anskaffelse etter LOA/FOA. Potensielle leverandører vil derfor ha interesse av grunnlaget for denne beslutningen. Leverandørene kan få prøvet skjønnet i denne avgjørelsen både for administrative organer: Klagenemda for offentlige anskaffelser (KOFA) og Efta Surveillance Authority (ESA). Avgjørelsen kan også bli prøvet ved ordinær rettergang.

Forsvaret vil ha bevisbyrden for at unntaksbestemmelsen er gyldig påberopt. Det er derfor av vesentlig betydning at unntaket påberopes etter en grundig og konkret vurdering som kan dokumenteres i ettertid.

ARF gir i seg selv ingen rettigheter til leverandører eller potensielle leverandører.

1.2.5 *Grunnleggende krav ved anskaffelser etter ARF*

Ved anskaffelser etter dette regelverket gjelder som hovedregel § 5 i LOA. Kravene ved anskaffelser etter ARF omfatter således:

- Konkurransesprinsippet
- Hensynet til forutberegnelighet, gjennomsiktighet og etterprøvnbarhet ivaretas i anskaffelsesprosessen
- Utvelgelsen skjer på grunnlag av objektive og ikke-diskriminerende kriterier.

Ved anskaffelser på unntaksområdet (art. 123 eller annen hjemmel) kan anskaffelsesmyndigheten fravike helt eller delvis disse kravene når andre hensyn krever det.

Når andre hensyn medfører at anskaffelsesmyndigheten må modifisere disse kravene, skal anskaffelsesmyndigheten begrunne hvorfor andre hensyn eller forpliktelser gjør at de grunnleggende krav helt eller delvis må fravikes. Begrunnelsen skal fremgå av anskaffelsesprotokollen (se pkt. 25.6.1 Generelt).

1.2.6 *ARF avgrensning mot PRINSIX og Administrative bestemmelser*

1.2.6.1 *PRINSIX*

ARF regulerer både anskaffelser som følger Forsvarets prosjektmodell – PRINSIX, og mindre anskaffelser som ikke følger PRINSIX. For større anskaffelser forutsetter ARF at aktivitetene i PRINSIX blir fulgt i de tidlige fasene av en anskaffelse. ARFs regler i tidligfasen er ikke tilstrekkelig detaljert på dette området, og er primært ment å ivareta anskaffelser som ikke har fulgt PRINSIX.

1.2.6.2 *Administrative bestemmelser*

De administrative bestemmelser regulerer Forsvarets interne administrative rutiner og rolleavklaringer, samt rutiner i forhold til andre offentlige etater. Viktige godkjenningrutiner er beskrevet i ARF, med referanse til de administrative bestemmelsene.

1.3 *Ansvar og myndighet*

1.3.1 *Forsvarsdepartementet*

Forsvarsministeren har det konstitusjonelle ansvar og tilsvarende myndighet for forvaltningen i Forsvaret og kan gripe inn i saksbehandlingen på ethvert trinn.

FD gir de overordnede rammebetingelser for gjennomføring av fremskaffelser. FD er ansvarlig for å stille resultatkrav og utføre overordnet kontroll innen forvaltningsområdet.

FD angir gjennom oppdatert strukturutviklingsplan (OSUP) utgangspunkt og retning for styring og gjennomføring av de nødvendige prosesser for å fremskaffe eller sørge for tilgang til materiell forankret i de fastsatte krav til kapasiteter og vedtatt styrkestruktur.

For å sikre kontinuitet mellom de ulike faser i investeringsvirksomheten og fortløpende gjensidig støtte, og for å øke tempo og legge til rette for en formålstjenlig kompetanseutvikling, skal det tidligst mulig i planfasen av et (potensielt) program-/prosjektløp etableres et program-/prosjektstyre. Styret skal gjennom planfasene og frem til og med gjennomføringsoppdrag i utgangspunktet ledes av FD. Når gjennomføringsoppdrag er gitt til FMO, skal styret som hovedregel ledes av FMO.

FD har det overordnede ansvaret for det internasjonale myndighetssamarbeidet som er etablert på forsvarsmateriellsektoren, og ivaretar kontakten mot andre lands forsvarsdepartementer innenfor rammen av inngåtte avtaler.

FD utarbeider næringspolitiske retningslinjer for anskaffelser til Forsvaret. De gjeldende retningslinjer fremgår av St.prp.nr.42 (2003–2004).

Forsvarsdepartementet har ansvaret for at næringspolitiske aspekter blir vurdert ifm. fremskaffelser av prioritert materiell. Til grunn for departementets vurderinger ligger den til enhver tid gjeldende næringspolitiske strategi.

FD har videre det overordnede ansvar for samarbeid mellom Forsvaret og forsvarsindustrien og kan innvilge støtte til markedsføringstiltak. FD inngår eventuelle gjenkjøpsavtaler i forbindelse med fremskaffelser av forsvarsmateriell fra utlandet. FD godkjenner materiellprosjektene for videreføring i samsvar med forutsetningene for de bevilgninger og bestillingsfullmakter som er vedtatt av Stortinget. Bevilgninger og bestillingsfullmakter fordeles av departementet ved de årlige iverksettelsesbrev (IVB), eller ved særskilte tildelingsskriv.

1.3.1.1 *Endring av ARF – Kompetanse og saksbehandlingsregler*

Retten til å endre ARF er forbeholdt FD. Selve gjennomføringen av endringen til ARF kan FD delegere til underlagt etat. Vesentlige endringer i ARF skal forelegges Finansdepartementet (FIN), Nærings- og handelsdepartementet (NHD) og Arbeids- og administrasjonsdepartementet (AAD) til uttalelse. Slike endringsforslag kan ikke iverksettes av FD før det er omforent med de berørte departementer. Dersom det ikke oppnås enighet om teksten i et endringsforslag mellom FD på den ene side og de berørte departementer på den andre side, må endringsforslaget fremmes for regjeringen til avgjørelse.

1.3.2 *Forsvarssjefen*

Forsvarssjefen (FSJ) som etatssjef gjennomfører Forsvarets anskaffelser i henhold til gjeldende styringsdokumenter for anskaffelsesvirksomheten i Forsvaret, og på basis av et Gjennomføringsoppdrag (GO) fra departementet.

1.3.3 *Anskaffelsesmyndigheten*

Anskaffelsesmyndigheten har på grunnlag av foreliggende Gjennomføringsoppdrag (GO) (se pkt. 2.2 Planlegging og kartlegging av anskaffelsesmuligheter), herunder normalt operative krav og brukerkrav, til oppgave å forberede og gjennomføre den konkrete anskaffelsen, samt gjennomføre kontraktadministrasjon og foreta oppgjør.

1.4 *Hovedprinsipper for anskaffelser*

1.4.1 *Kartlegging av markedet (markedsundersøkelser)*

Det skal i tidlig fase av anskaffelser legges vekt på å kartlegge leverandørmarkedet for å:

- a) Identifisere forskjellige leverandører og teknologier som kan løse Forsvarets behov
- b) Skaffe et grunnlag for å sette opp realistiske krav til materiell og tjenester som ikke er unødvendige kostnadsdrivende eller konkurransehemmende
- c) Gi et grunnlag for å anslå investerings- og driftskostnader av det som skal anskaffes
- d) Velge riktig kontraktsstrategi og anskaffelsesprosedyre. (Se pkt. 3.1 Innledning og pkt. 1.5.1 Tilgjengelige prosedyrer.)

1.4.2 *Konkurranse*

Alle anskaffelser skal uansett anskaffelsesløsning så langt det er mulig baseres på reell konkurranse mellom kvalifiserte leverandører i markedet. Forsvaret skal gjennom sine anskaffelser legge til rette for virksom konkurranse i produkt- og tjenestemarkedene. Anskaffelsene må ikke bidra til skadelige konkurransereguleringer eller etableringshindringer i markedet.

1.4.3 *Internasjonalt materiellsamarbeid*

I anskaffelser hvor det er krav om interoperabilitet med allierte militære styrker, eller der det kan hentes økonomiske fordeler ved å samarbeide om anskaffelser skal det søkes å etablere slikt samarbeid med andre lands militære myndigheter.

1.4.4 *Levetidskostnader*

Utforming av krav og valg av leverandør skal gjøres med tanke på lavest mulig levetidskostnader (se pkt. 4.1 Innledning). Dette gjelder ikke bare for det enkelte prosjekt, men også i sammenheng med andre prosjekter av tilsvarende karakter. Levetidskostnadsberegninger i de tidlige faser i PRINSIX skal i anskaffelsesfasen følges opp slik at det er mulig å identifisere anskaffelsens levetidskostnader og fordele dem i henhold til kategorisering og nedbryting gitt i Fremskaffelsesløsning.

1.4.5 *Krav til ytelser og leveranser*

Behovet for varer og tjenester som skal dekkes, bør så langt som mulig uttrykkes i form av ytelseskrav, ikke i form av et fabrikkat, en konkret teknisk løsning, eller en framstillingsprosess. De mest sentrale ytelseskrav skal normalt fremgå av gjennomføringsoppdraget (GO).

1.4.6 *Systemansvar*

Ved anskaffelser skal det defineres hvem som har systemansvaret. Normalt skal systemansvaret plasseres hos leverandør. Forsvaret skal ikke påta seg systemansvar med mindre det kan dokumenteres at det er mest fordelaktig.

1.4.7 *Krav til forpliktelser*

Alle avtaler som innebærer en forpliktelse for Forsvaret skal foretas skriftlig ved kontrakt/bestilling eller ved godkjent elektronisk metode/virkemiddel.

Hvis det unntaksvis er nødvendig å inngå muntlig avtale, skal denne omgående bekreftes skriftlig.

1.4.8 *Miljøhensyn ved materialanskaffelser*

Det skal under planlegging av den enkelte anskaffelse tas hensyn til miljømessige konsekvenser av anskaffelsen. Det skal så langt som mulig stilles konkrete miljøkrav til produktets ytelse og funksjon. Det skal kunne dokumenteres at slike vurderinger har blitt foretatt i forhold til de krav som normalt fremgår av gjennomføringsoppdraget (GO). I Forsvarets veileder for miljøvern i materielltjenesten (utgitt november 2002) sies det at «miljøhensyn skal inngå som en viktig planleggingsfaktor ved alle store anskaffelser til Forsvaret» se veilederen som finnes på html-format på adressen <http://158.112.244.34/Materielltjenesten/Veileder.htm> på Forsvarets Intranett.

1.5 *Anskaffelsesprosedyrer*

1.5.1 *Tilgjengelige prosedyrer*

Anskaffelsesmyndigheten kan benytte følgende anskaffelsesprosedyrer:

- a. Anskaffelsesprosedyrer i henhold til Forskrift om offentlige anskaffelser som er:
  - Åpen anbudskonkurranse
  - Begrenset anbudskonkurranse
  - Konkurranse med forhandling etter forutgående kunngjøring
  - Konkurranse med forhandling uten forutgående kunngjøring
  - Direkte anskaffelse.
- b. Forsvarets anskaffelsesprosedyre* som er beskrevet i Del 2.

Forsvarets anskaffelsesprosedyre kan gjennomføres uten konkurranse i følgende tilfeller:

  - Når bare en leverandør kan dekke Forsvarets behov.
  - Ved mindre etterbestillinger for å dekke uforutsette behov
  - Når kjøpet på grunn av uforutsette omstendigheter ikke kan utsettes
  - Når Forsvarsdepartementet i det enkelte tilfelle beslutter det eller samtykker i det. Departementet kan delegere myndigheten etter dette punkt til sjef for forvaltning eller fellesinstitusjon.
- c. Anskaffelser gjennom NATO samarbeidsavtaler* som innebærer bruk av spesielle anskaffelsesprosedyrer. De mest vanlige er:
  - Foreign Military Sales/FMS Cases, hvor bl.a. NATO land har anledning til å anskaffe materiell gjennom de amerikanske militære forsyningskanaler.
  - Cooperative Logistics (COOP LOG) som er en variant av FMS hvor NATO-land gis anledning til å trekke på amerikanske lagerbeholdninger.
  - NAMSA/NSC
  - NATO NC3A Basic Ordering Agreements.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

1.5.2 *Valg av anskaffelsesprosedyrer*

For anskaffelser som faller inn under LOA/FOA skal det benyttes prosedyrer som er i henhold til forskriftens bestemmelser. For øvrige anskaffelser benyttes den anskaffelsesprosedyren som vil gi den mest fordelaktig anskaffelse for Forsvaret.

Ved anskaffelser hvor tilbyder må få tilgang på gradert informasjon skal ikke åpen anbudskonkurranse benyttes.

1.5.3 *Samordnede internasjonale anskaffelser*

Regjeringen og Forsvarsdepartementet har inngått en rekke avtaler med andre land. Disse avtalene kan være av generell handelspolitisk karakter, eller være av spesiell karakter og omfatte kun militært materiell. Ved anskaffelser fra utlandet skal bestemmelsene i disse avtalene iakttas.

Ved anskaffelser i samarbeid med andre nasjoner vil det forekomme situasjoner hvor nasjonene har forskjellige regler/prosedyrer, og det vil være behov for å foreta avvik fra ARF. Anskaffelsesmyndigheten skal følge ARF i den grad det er mulig. Dersom det er behov for å foreta avvik fra regelverket som er i strid med hovedprinsipper for anskaffelsen (se pkt. 1.4 Hovedprinsipper for anskaffelser, med underpunkter), skal dette tas opp med Forsvarsdepartementet for avgjørelse.

1.6 *Leie, leasing og byttemhandel*

Leie, leasing og byttemhandel er underlagt samme retningslinjer som for kjøp.

1.6.1 *Leie*

Leie av materiell kan gjøres der det er mer økonomisk fordelaktig enn kjøp. Evaluering som konkluderer med valg av leie framfor kjøp skal dokumenteres, og kunne etterprøves.

1.6.2 *Leasing*

Det kan forekomme tilfeller hvor leasing totalt sett fremkommer som en bedre økonomisk løsning enn kjøp eller leie. Vurderinger bak bruk av leasing er tilsvarende som for leie. Leasingavtaler er som regel flerårige. Ved avtaler som går over lengre tid enn det er tildelt budsjettmidler for, skal avtalen inneholde mulighet for oppsigelse.

1.6.3

Byttehandel*

Byttehandel er kjøp av materiell som betales dels med penger og dels med verdien av materiell, som overdras leverandøren.

Byttehandel tillates bare i enkelte tilfelle der det er en fast innarbeidet praksis og når varene er av samme slag eller materiell kategori. Dersom verdien av innbyttegjenstanden overstiger grenseverdien gitt i Administrative bestemmelser (se pkt. 25.2.1 Hva skal fremsendes), skal Forsvarsdepartementets samtykke innhentes.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

1.7

Offentlig privat partnerskap (OPP)

1.7.1

Definisjon av OPP

OPP i forsvarssektoren omfatter Bortsetting, Partnering og Offentlig privat samarbeid (OPS). En gjennomgående karakteristikkk av alle samarbeidsformene er at Forsvaret definerer krav til kapasiteten i form av ytelse og kvalitet, mens den private part har ansvaret for å foreslå, utvikle (alene eller sammen med Forsvaret) og levere løsninger basert på disse kapasitetskravene.

1.7.2

Generelt om OPP

Bortsetting innebærer å overlate hele eller deler av en virksomhets funksjon(er) til en eller flere eksterne leverandører, som forpliktes til å levere avtalte ytelser tilbake. Bortsetting kan skje på bakgrunn av konkurranseutsetting, men kan også skje direkte uten at Forsvarets interne aktører får anledning til å delta i konkurransen. Dette vil i så fall være resultat av en strategisk beslutning om at de aktuelle oppgaver ikke lenger skal utføres av Forsvaret.

Partnering betegner ulike typer gjensidig forpliktende, langsiktige avtaler mellom to eller flere parter hvor integrerte samarbeidsformer ofte anvendes og hvor finansieringen i sin helhet eller i hovedsak forestås av Forsvaret. Dette gjelder både investerings- og driftsfasen, selv om leverandøren til en viss grad vil kunne skyte inn egeninnsats/-kapital i en eller begge av disse faser hvis dette er hensiktsmessig.

Offentlig privat samarbeid (OPS) er en samarbeidsform der privat leverandør finansierer størstedelen av en utbygging eller materielleveranse og stiller sitt produkt til rådighet for det offentlige mot leie i et visst antall år. OPS skal kun bli anvendt i de tilfeller der pris for finansiering, anskaffelse, drift og vedlikehold samlet sett blir billigst for staten, og ikke hvis motivet er alternativ finansiering alene.

OPP kontrakter vil være annerledes enn vanlige leveransekontrakter. Spesielt vil den innebygde langsiktighet som OPP utgjør, innebære at egne former for avtaler skal benyttes. Anskaffelsesmyndigheten skal i denne sammenheng vektlegge arbeidet med å klarlegge resultatkrav, risikofordeling, sanksjonsmekanismer og mulighet til å avslutte kontraktsforholdet før avtalt tid.

Det er i utgangspunktet ingen reelle begrensninger når det gjelder hvor langsiktige OPP-kontrakter kan være. Ved vurdering av kontraktens lengde, bør imidlertid flere forhold vektlegges, herunder faktisk behov for langsiktighet, usikkerhetshåndtering, konkurranse, fare for monopoldannelser samt partenes evne til å forutsi behov på lang sikt.

1.7.3

Anvendelse av regelverk ved tildeling av OPP-kontrakter

Et OPP prosjekt er underlagt de samme regelverk og retningslinjer som øvrig anskaffelsesvirksomhet, jf. bl.a. pkt. 1.2.3 ovenfor.

1.7.4

Kompetanse til å inngå avtale om OPS

Enhver beslutning om OPS skal fremsendes Forsvarsdepartementet.

Avtale om OPS kan kun inngås etter godkjenning av Forsvarsdepartementet i det enkelte tilfelle (se pkt. 25.2.1 Hva skal fremsendes). Det påhviler den enkelte virksomhet om å ta gyldig forbehold i forhold til den private part.

1.8

Etiske retningslinjer og generelle krav til saksbehandling

1.8.1

Generelt

Forsvaret skal opptre i samsvar med god forretningsskikk og sikre en høy forretningsetisk standard i sin saksbehandling i alle faser i anskaffelsesprosessen. De viktigste regler som har tilknytning til de etiske normer finnes i offentlighetsloven, forvaltningsloven, tjenestemannsloven, lov om verdipapirhandel, sikkerhetsloven, lov om offentlige anskaffelser og anskaffelsesregelverket for Forsvaret.

Utviklingen av god forvaltningsetikk kommer ikke av seg selv ut fra formelle etiske retningslinjer. Vektleggingen av etikk er et ledelsesansvar og utvikles positivt over tid, gjennom kollegial årvåkenhet og kontroll, samt drøftelse med fokus på spesielt utsatte områder/saker.

1.8.2

Taushetsplikt

Alle ansatte i Forsvaret er iht. forvaltningsloven 10. februar 1967 § 13 pålagt taushetsplikt. Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det han i forbindelse med tjenesten eller arbeidet får vite om:

- a) noens personlige forhold, eller
- b) tekniske innretninger og fremgangsmåter, samt drifts- og forretningsforhold, som det vil være av konkurransemessig betydning å hemmeligholde av hensyn til den opplysningen angår.

Taushetsplikten gjelder også etter at vedkommende har avsluttet tjenesten eller arbeidet. Han/hun kan heller ikke utnytte opplysninger som nevnt i egen virksomhet eller i tjeneste eller arbeid for andre.

Med hjemmel i forvaltningsloven § 13f gjøres ved dette reglement taushetsplikt også gjeldende for informasjon som ikke er alminnelig kjent og som kan ha betydning for børsnoterte selskaper.

1.8.3

Habilitet

Forvaltningsloven § 6 – § 10 om habilitet gjelder for alle ansatte i Forsvaret. Alle ansatte må gjøre seg kjent med loven og forholde seg i samsvar med lovens bestemmelser.

Til offentlig tjenestemann må det stilles strenge krav til habilitet og objektivitet i tjenesten. Det er den oppfatning publikum vil ha av situasjonen som er avgjørende.

Ansatte som kan påvirke eller treffe beslutninger på Forsvarets vegne, må ikke ta del i behandling eller avgjørelse av noen spørsmål der vedkommende selv eller nærstående har personlige eller økonomiske særinteresser.

I henhold til forvaltningsloven er det opp til vedkommende selv å vurdere habilitetsspørsmålet, men dersom en part krever det skal vedkommende forelegge spørsmålet for sin nærmeste overordnede. Dersom overordnede er inhabil kan avgjørelse i saken ikke treffes av direkte underordnet i samme forvaltningsorgan.

1.8.4

Varsomhet i forhold til leverandører som har tilsatt personell fra Forsvaret

Det skal utvises særlig aktsomhet overfor leverandører som i løpet av den senere tid har tilsatt personell som i løpet av de siste to år har vært ansatt i Forsvaret. Spesielt skal reglene om habilitet til Forsvarets saksbehandlere vurderes.

Fra Forsvarets side må det tas spesielle hensyn i anskaffelsesprosessen, særlig ved evaluering og tildeling av kontrakt. Det kan være aktuelt å fritta personell i Forsvaret fra å delta i slike oppgaver, der de har vært nære kolleger med den/de som representerer en eller flere av aktuelle leverandører. Det vises til Forvaltningslovens § 6 «Likeså er han ugild når andre særegne forhold foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet;» og ovenstående pkt. 1.8.3 annet avsnitt.

1.8.5

Leverandørenes forhold til varsomhet, taushetsplikt og habilitet

Orientering til leverandørene om «Varsomhet, taushetsplikt og habilitet» (engelsk versjon) skal vedlegges forespørselen/konkurransegrunlaget til leverandørene ved alle anskaffelser til Forsvaret.

1.8.6

Likebehandling av leverandører

Leverandører skal behandles likt, og gis like muligheter til å oppnå en leveranse. Dersom det foreligger næringspolitiske- eller andre politiske forhold som kan gjøre det nødvendig å sette likhetsprinsippet til side, skal saken legges fram for Forsvarsdepartementet som tar eventuelle avgjørelser. Forsvarets saksbehandlere skal ikke legge vekt på næringspolitiske- eller andre politiske forhold ved sin saksbehandling.

1.8.7

Forbud mot diskriminering av leverandører

Det skal ikke stilles tekniske, merkantile eller juridiske krav for å hindre konkurranse eller for å favorisere en eller flere leverandører. Utenlandske leverandører skal behandles likt med norske, med mindre næringspolitiske valg er gjort av Forsvarsdepartementet.

1.8.8

Sporbar og etterprøvbar saksbehandling

Saksbehandlingen skal dokumenteres og være sporbar og etterprøvbar (se pkt. 25.6.1 Generelt).

1.8.9

Offentlighet

I henhold til offentlighetsloven § 2 er forvaltningens saksdokumenter offentlige. Enhver kan hos vedkommende forvaltningsorgan kreve å få gjøre seg kjent med det offentlige innholdet av dokumenter i en bestemt sak.

Tilbud og anskaffelsesprotokollen skal unntas fra offentlighet, i forskrift til offentlighetsloven. Delegering av myndighet samsvar med forskrift 14. februar 1986 nr. 351 pkt. V nr. 12, gitt i medhold av offentlighetsloven.

1.8.10

Sikkerhetsgraderte anskaffelser

Ved anskaffelse av varer og tjenester skal anskaffelsesmyndigheten vurdere behovet for å sikkerhetsgradere anskaffelsen eller deler av den. Det skal i vurderingen tas stilling til om anskaffelsen vil innebære utlevering av skjermingsverdig informasjon til leverandøren, om

leverandøren får behov for å tilvirke skjermingsverdig informasjon, eller om informasjon om selve anskaffelsen må sikkerhetsgraderes.

Ved sikkerhetsgraderte anskaffelser skal det inngås sikkerhetsavtale mellom anskaffelsesmyndigheten og leverandøren. Leverandøren skal ha gyldig leverandørklarering.

For øvrig vises det til sikkerhetsloven 20. mars 1998 nr. 10 kapittel 7 og forskrift 1. juli 2001 nr. 753 om sikkerhetsgraderte anskaffelser.

1.8.11

Gaver og andre ytelser

Tjenestemannsloven 4. mars 1983 nr. 3 § 20 skal legges til grunn for alt personell involvert i anskaffelser. Følgende fremgår av bestemmelsen: «Ingen tjenestemann må for seg selv eller andre motta gave, provisjon, tjeneste eller annen ytelse som er egnet til, eller av giveren ment til å påvirke hans tjenstlige handlinger,...». Reklameartikler av ubetydelig verdi faller utenfor denne bestemmelsen.

Innbydelse til selskapelighet eller andre tilstelninger fra forretningsforbindelser/mulige forretningsforbindelser kan ses som gaver i lovens forstand. I lys av lovens etiske standard, bør det derfor utvises aktsomhet med å akseptere slike innbydelser som går ut over normal gjestfrihet i forbindelse med forhandlinger eller annet samvær i tjenstlig forbindelse.

1.8.12

Reiser

Alle reise- og hotellutgifter i forbindelse med utførelsen av tjenesten skal betales av Forsvaret. Det er ikke tillatt å la Forsvarets forretningsforbindelser eller mulige forretningsforbindelser betale for reise, opphold mv. Det er heller ikke tillatt å ta imot slike ytelser fra Forsvarets forretningsforbindelser, eller mulige forretningsforbindelser, for ledsager.

1.8.13

Innsidehandel

Med hjemmel i lov 19. juni 1997 nr. 79 om verdipapirhandel er innsidehandel forbudt, dvs. at det er forbudt å misbruke prissensitiv, ikke allmen tilgjengelig selskapsinformasjon gjennom kjøp og/eller salg av verdipapir.

Ansatte som har kjennskap til slik informasjon om selskaper Forsvaret har forbindelse med, bør vurdere å avstå fra å eie aksjer i disse selskapene og må utvise stor forsiktighet ved kjøp av salg av aksjer.

1.8.14

Deltagelse i reklame

Deltagelse av Forsvarets personell i reklame for spesielle produkter eller leverandører når tilknytningen til tjenestested er åpenbar, er ikke en naturlig del av tjenesten, og bør som hovedregel ikke forekomme. Unntaksvis kan det, dersom fordelene er åpenbare, gis tillatelse fra personelletts overordnede til å delta i reklamekampanjer. Personellet skal ikke under noen omstendigheter motta godtgjørelse for reklameopptredener.

1.8.15

Forhold til media

Henveltelser fra media skal henvises til enhetens ansvarlige person for pressekontakt. Har ikke enheten egen ansvarlig person for pressekontakt, skal Forsvarets sentrale organ for håndtering av pressen kontaktes før det gjøres utspill i media.

1.8.16

Forbud for tjenestemann mot å delta i konkurranse

Tjenestemann kan ikke inngå kontrakt om anskaffelse med den administrasjon hvor han gjør tjeneste. Det samme gjelder firma som helt eller i overveiende grad eies av slik tjenestemann.

Forsvaret er å betrakte som en administrasjon i denne forbindelse.

Tjenestemann kan ikke opptre som konsulent og heller ikke som representant for leverandør overfor den administrasjon hvor vedkommende tjenestemann gjør tjeneste.

1.8.17

Ansvar

Det er et sjefsansvar å påse at den enkelte ansatte har kjennskap til reglene og har forstått hvordan de skal brukes. Videre er det et sjefsansvar å sørge for kontinuerlig fokusering på etikk og at nødvendig opplæring skjer.

1.8.18

Rapportering av uregelmessigheter

Alle forhold som kan innebære brudd på gjeldende regler og bestemmelser bør tas opp med nærmeste overordnede. Personell som mener seg utsatt for bestikkelser, utilbørlig press eller forsøk på dette, skal umiddelbart rapportere dette til nærmeste overordnede.

1.9

Krav til leverandører

1.9.1

Generell leveringsevne

Ved valg av leverandør skal det vurderes om leverandøren vil være i stand til å innfri sine kontraktsforpliktelser, herunder vurdere leverandørens kompetanse, kapasitet og finansielle styrke. Vurderingen av leverandørens leveringsevne skal stå i forhold til de konsekvenser en mangelfull leveranse vil påføre Forsvaret. Det er vesentlig at det ikke stilles urealistiske krav som virker konkurransehemmende, eller unødvendig ekskluderer nye eller mindre leverandører. Se del 12 Leverandøranalyse.

1.9.1.1 *Kompetanse*

Ved vurdering av leverandørens kompetanse vil det være relevant å vurdere det tekniske personell leverandøren disponerer, kvalitetssikrings systemer, eventuelle sertifikater, erfaring fra tidligere leveranser, produksjonsfasiliteter osv.

1.9.1.2 *Kapasitet*

Ved tidskritiske leveranser bør leverandørens tilgjengelige kapasitet vurderes, herunder leverandørens totale kapasitet, hvor mye av leverandørens kapasitet som er bundet opp i andre oppdrag, mulighet til å sette ut arbeid til underleverandører osv.

1.9.1.3 *Finansiell styrke*

Leverandøren skal ha en finansiell styrke som står i forhold til den økonomiske risiko som en avtale med Forsvaret medfører. Dersom anskaffelsesmyndigheten er i tvil om leverandørens finansielle stilling, kan anskaffelsesmyndigheten kreve at leverandøren stiller betryggende sikkerhet for oppfyllelse av avtalen. Sikkerhetsstillelse kan gis i form av garanti fra morselskap eller fra bank, forsikringsselskap, garantiselskap o.l.

Ved utstedelse av morselskapsgaranti, skal garantien stilles fra konsernspiss (høyeste juridisk enhet i konsern). Morselskapsgaranti skal ikke inneholde beløpsbegrensning eller tidsbegrensning. Morselskapet skal ved slike garantier treffe nødvendige tiltak slik at leveransen blir gjennomført i henhold til kontrakt.

Garantier fra bank, forsikringsselskap, garantiselskap osv. skal stilles som selvskyldnerkausjon.

Det kan avtales at internasjonale garantier skal komme under det Internasjonale Handelskammers regler for anbud, fullføring og tilbakebetalingsgarantier.

1.9.2 *Organisasjonsform*1.9.2.1 *Produsent, importør, grossist, eller detaljist*

Forsvaret må i hvert enkelt tilfelle vurdere om det skal inngås avtale med produsent, grossist/importør, eller detaljist. Beslutningen vil i hovedsak være avhengig av anskaffelsens størrelse, og i hvilken grad varene som anskaffes skal tilvirkes spesielt etter Forsvarets spesifikasjoner.

Det skal imidlertid ikke velges avtalepartnere som ikke har finansiell styrke til å håndtere garantikrav, erstatningskrav eller som ikke vil være i stand til å støtte materiellet i dets levetid. Det skal ikke inngås avtaler med agenter.

1.9.2.2 *Leverandørsammenslutninger*

Leverandørsammenslutninger som er etablert for å gjennomføre en leveranse med Forsvaret, skal kunne godtas som leverandør under forutsetning av at samarbeidet ikke er kommet i stand for å hindre konkurranse.

1.9.2.3 *Produsent som opptrer som agent**

Anskaffelsesmyndigheten skal, med mindre tillatelse fra Forsvarsdepartementet er innhentet på forhånd, ikke inngå kontrakt med produsent som selv bare opptrer som agent for annen produsent som forestår hele produksjonen. Dette gjelder således ikke for vanlige underkontrakter. Kontrakten skal i slike tilfelle inngås med den enkelte produsent. Hvis dette ikke er mulig fordi det foreligger samarbeidsavtale mellom de to produsenter, skal forholdet innberettes til FD, og dets samtykke må foreligge før kontrakt kan undertegnes. Dersom slikt samtykke unntaksvis gis, skal anskaffelsesmyndigheten forsikre seg om at gevinst ikke betales dobbelt for samme ytelse.

Anskaffelsesmyndigheten skal i slike tilfelle som nevnt foran meddele leverandørene at FD vil forbeholde seg rett til å få seg forelagt inngåtte agentavtaler eller samarbeidsavtaler.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

1.9.3 *Formelle/lovmessige krav*1.9.3.1 *Skatteattest*

Anskaffelsesmyndigheten skal kreve at samtlige norske leverandører fremlegger skatteattest for merverdiavgift og skatteattest for skatt ved alle anskaffelser over NOK 200.000,- ekskl. mva.

Attesten skal ikke være eldre enn 6 måneder regnet fra tilbudsfristen.

Anskaffelsesmyndigheten skal angi innleveringsmåte og angi tidspunkt for innlevering. Attesten skal kreves fremlagt senest innen tilbudsfristens utløp. Dersom en eller flere tilbydere ikke har levert skatteattest ved tilbudsfristens utløp, kan anskaffelsesmyndigheten fastsette en kort tilleggsfrist for ettersendelse av attesten(e). Tilleggsfristen skal gjelde overfor alle tilbyderne og anskaffelsesmyndigheten skal ikke vurdere de innkomne tilbud før tilleggsfristen er utløpt. Dersom attestene ikke er ankommet innen den nye fristen, skal tilbudene avvises.

1.9.3.2 *HMS egenerklæring*

Anskaffelsesmyndigheten skal ved tjenesteanskaffelser over NOK 200.000,- ekskl. mva. kreve at samtlige leverandører som vil utføre arbeid i Norge fremlegger en egenerklæring om at leverandøren oppfyller, eller ved kontraktstildeling vil oppfylle lovbestemte krav i Norge inne helse, miljø og sikkerhet. Egenerklæringen skal være i samsvar med forskrift om offentlige anskaffelser, Vedlegg 2.

Anskaffelsesmyndigheten skal angi innleveringsmåte og angi tidspunkt for innlevering. Egenerklæringen må foreligge senest ved tilbudsfristens utløp. Dersom en eller flere tilbydere ikke har levert egenerklæring ved tilbudsfristens utløp, kan anskaffelsesmyndigheten fastsette en kort tilleggsfrist for ettersendelse av egenerklæringen. Tilleggsfristen skal gjelde overfor alle tilbyderne og anskaffelsesmyndigheten skal ikke vurdere de innkomne tilbud før tilleggsfristen er utløpt. Dersom egenerklæringen ikke er ankommet innen den nye fristen, skal tilbudene avvises.

1.9.3.3

Straffbare forhold

Forsvaret kan avvise leverandører som ved en rettskraftig dom er kjent skyldig i straffbare forhold som angår den yrkesmessige vandel.

1.10

Industrielt samarbeid ifm. anskaffelser fra utlandet*

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

1.10.1

Overordnet ansvar

Forsvarsdepartementet har det overordnede ansvar for industrielt samarbeid i forbindelse med anskaffelser fra utlandet.

1.10.2

Når kreves det gjenkjøp

Forsvarsdepartementet avgjør om flernasjonalt samarbeid, inkl. industrisamarbeid skal være en forutsetning for valg av utenlandsk leverandør, og har ansvaret for inngåelse av industriavtaler samt det overordnede ansvar for gjennomføring av disse. I tilfeller hvor industrisamarbeid skal være en forutsetning for valg av utenlandsk leverandør, vil det bli gitt føringer om dette i gjennomføringsoppdraget (GO).

1.10.3

Saksgang ved gjenkjøp

Departementet kan påbegynne drøftelser om industrisamarbeid med potensielle leverandører før forespørsel sendes ut.

Dersom departementet krever industrielt samarbeid, skal anskaffelsesmyndigheten inkludere dette i sin forespørsel til de aktuelle leverandører og benytte seg av følgende ordlyd:

«INDUSTRIAL COOPERATION

The Royal Norwegian Ministry of Defence (MOD) has decided that an industrial cooperation (offset/compensation) is required. The bidder shall in his Request for Proposal (invitation to tender) include a separate annex describing how he intends to fulfil the offset commitment. The annex shall include descriptions of contracts/arrangements entered into or currently being negotiated with Norwegian industry. Form 5007 «Guidelines for the Establishment and Implementation of Offset in Connection with Defence Procurement Abroad» is enclosed.»

Dersom potensielle leverandører bringer opp industrirelaterte spørsmål, skal de henvises til Forsvarsdepartementet. FD fremforhandler gjenkjøpsavtalene med de aktuelle leverandørene, mens FSJ plikter å følge opp selve gjennomføringen av gjenkjøpsavtalene.

Når anskaffelsesmyndigheten mottar leverandørens forslag/beskrivelse av et industrielt samarbeid, skal dette oversendes departementet. Departementet vil imidlertid ikke avslutte forhandlinger om industrisamarbeid før anskaffelsesmyndigheten har avklart hvilke(n) leverandør(er) som er valgt ut for sluttforhandlinger.

1.10.4

Konkurransmessige implikasjoner ved gjenkjøp

Ved gjennomføring av gjenkjøp skal de konkurransmessige implikasjoner av gjenkjøpet vurderes. Konkurransen skal etterleves så langt det er mulig ved gjenkjøp. (Se pkt. 1.4.2 Konkurransen.)

1.10.5

Anskaffelsesmyndighetens anbefaling av leverandør

Anskaffelsesmyndigheten skal ikke framsende sin anbefaling av leverandør til Forsvarsdepartementet før departementet har ferdigforhandlet avtaler om industrisamarbeid med de aktuelle leverandører.

Dersom spesielle forhold foreligger, kan anskaffelsesmyndigheten søke Forsvarsdepartementet om å få framsende sin anbefaling på et tidligere tidspunkt, samt få inngå avtale med en leverandør før departementet har ferdigforhandlet avtalen om industrisamarbeid.

1.11

Forskjellige bestemmelser

1.11.1

Språkkrav

Forsvaret skal utarbeide dokumenter på norsk eller engelsk, og kreve at tilbud med tilhørende dokumentasjon utarbeides på norsk eller engelsk.

1.11.2

Sluttbrukersertifikat – «End User Certificate»

Dersom en utenlandsk leverandør krever sluttbrukersertifikat – «End User Certificate» (EUC) skal vedkommende nasjons/leverandørs egne skjema nyttes for dette. Dersom leverandøren ikke stiller spesielle krav til utformingen skal Forsvarets standardpapir for EUC benyttes. Forsvarets EUC-blanketter er fortløpende nummerert og utsteder skal føre kontroll med hvem som mottar sertifikatene.

- 1.11.3 *Forsikring*
Forsikring skal normalt ikke tegnes for Forsvarets regning. Denne bestemmelse vedrører særskilte forsikringer som bare gjelder vedkommende leveranse, og den gjelder således ikke underleveranser eller forsikringer som leverandøren tegner for sin virksomhet i alminnelighet. Kostnadene for disse forsikringer kan inngå i prisen.
Unntatt fra dette er bygging, ombygging, vedlikehold og reparasjon av større materielleheter som f.eks. fartøyer og luftfartøyer og det er svært uhensiktsmessig å sondre forsikringsmessig mellom kjøpers og selgers risikoområde.
Avgjørelse om hvorvidt særskilt forsikring skal tegnes treffes av anskaffelsesmyndigheten.
- 1.11.4 *Håndtering av juridiske spørsmål*
Med juridiske spørsmål menes både generell juridisk rådgivning og behandling av enkeltsaker av juridisk karakter. Juridiske problemstillinger skal som utgangspunkt løses på det nivået i organisasjonen hvor saken oppstår, forutsatt at det på dette nivået kan gis en forsvarlig juridisk behandling. Ved mer kompliserte juridiske spørsmål skal det vurderes om det er behov for bistand fra Regjeringsadvokaten. Anmodning om bistand fra Regjeringsadvokaten skal fremsendes gjennom Forsvarsdepartementet. Det skal ikke inngås avtale om annen ekstern juridisk bistand utenom i samråd med Regjeringsadvokaten.
Stevninger skal oversendes Forsvarsdepartementet som rette adressat. Ved behov for å ta ut forliksklage eller eventuelt stevning skal saken fremsendes Forsvarsdepartementet for videre behandling.
- 1.11.5 *Beredskapsklausul*
Som et aspekt knyttet til etablering av opplegg for sivilt – militært samarbeid, samt for å ivareta behov for sivil støtte til Forsvaret i krisesituasjoner skal det ved behov tilstrebtes å innarbeide en klausul i avtalen som gjør at leverandøren forplikter seg til leveranser også i kriser og krig. Eventuelle slike krav vil fremgå av gjennomføringsoppdraget (GO).

Del 2. Gjennomføring av anskaffelser

- 2.1 *Identifisering av behov*
Anskaffelser skal starte med en behovsvurdering, og resultatet av denne vurderingen vil normalt være beskrevet i gjennomføringsoppdraget (GO). Omfanget av behovsvurderingen vil avhenge av anskaffelsens størrelse og kompleksitet. For nyanskaffelser skal behovet uttrykkes i form av hvilken funksjon eller ytelse som man ønsker dekket, ikke i form av en spesifikk løsning på behovet. For drift/etterforsyning vil det ofte være nødvendig med en mer eksakt beskrivelse av behovet, som for eksempel ved kjøp av reservedeler.
- 2.2 *Planlegging og kartlegging av anskaffelsesmuligheter*
Planlegging og kartleggingsaktiviteter skal tilpasses anskaffelsens størrelse og kompleksitet, og omfanget av aktivitetene skal stå i forhold til innsparingspotensialet. Ved anskaffelser av nytt materiell/tjenester er det imidlertid vesentlig at det legges ned mye arbeid i denne fasen, og det vil tidligst mulig i planfasen av et (potensielt) program-/prosjektløp bli etablert et program- eller prosjektstyre, som vil bli ledet av Forsvarsdepartementet (FD). Ved det tidspunkt et anskaffelsesprosjekt er formelt godkjent, enten i form av et vedtak i Stortinget eller ved en beslutning i FD, vil FD gi et gjennomføringsoppdrag (GO) til Forsvarsstaben. Samtidig vil ledelsen av program-/prosjektstyret bli overdratt til FMO.
GO er å anse som et iverksettelsesbrev og vil bl.a. fastsette og/eller stadfeste valgt fremskaffelsesstrategi, beregnede levetidskostnader, krav om en eventuell opsjonstilnærming, prosjektets ytelsesmål, de økonomiske rammer, prosjektets fremdriftsplan, avsetning for usikkerhet, eventuelle føringer om gjenkjøp, samt fastsette om anskaffelsesmyndigheten skal innhente fullmakt fra FD før Forsvaret forpliktes. GO vil også inneholde eventuelle føringer for innhold i forespørselen.
- 2.2.1 *Materiell/tjeneste allerede tilgjengelig i Forsvaret*
Før innkjøp besluttes, skal anskaffelsesmyndigheten undersøke om angjeldende materiell allerede foreligger hos andre brukere i Forsvaret, og således kan skaffes internt.
- 2.2.2 *Kjøp/leie*
Før innkjøp besluttes skal det også vurderes om leie eller leasing er mer fordelaktig for Forsvaret (se pkt. 1.6 Leie, Leasing og Byttehandel.) Kjøpe/leie-vurderinger kan gjøres løpende i anskaffelsesprosessen, men ved behov for endringer i forhold til GO, skal spørsmålet tas opp med FD for godkjenning.
- 2.2.3 *Obligatoriske rammeavtaler*
For en del materielltyper er det inngått rammeavtaler som brukere i Forsvaret er forpliktet til å benytte. Dersom det ikke er mulig å benytte disse rammeavtalene, skal tillatelse til å fravike avtalene innhentes fra Forsvarets Logistikkorganisasjon før anskaffelsen gjennomføres.

- 2.2.4 *Kartlegging av forsyningskilder*
Før anskaffelsen starter, skal det kartlegges hvilke alternative forsyningskilder som foreligger. I tillegg til å gjennomføre markedsundersøkelser (se pkt. 1.4.1 Kartlegging av markedet (Markedsundersøkelser)) bør alternative forsyningskilder vurderes. Dette kan f.eks. være anskaffelser gjennom NATO-avtaler (se pkt. 1.5.1 Tilgjengelige prosedyrer) eller andre etater innenfor statsforvaltningen. Resultatet av vurderingen vil normalt fremgå av GO.
- 2.2.5 *Nasjonalt eller internasjonalt innkjøpssamarbeid*
I hvert enkelt tilfelle bør det vurderes om forholdene ligger til rette for innkjøpssamarbeid nasjonalt, bilateralt eller multilateralt. Resultatet av vurderingen vil normalt fremgå av GO.
- 2.2.6 *Innhenting av budsjettpriser*
Dersom det er behov for å innhente budsjettpriser, leveringstider og produksjonskapasiteter for planleggingsformål skal henvendelsene avsluttes med følgende merknad:
«Forsvaret har ikke til hensikt å foreta innkjøp på grunnlag av denne henvendelsen, eller å betale for gitte opplysninger».
- 2.3 *Valg av kontraksstrategi og anskaffelsesprosedyre*
Når Gjennomføringsoppdraget (GO) er gitt fra Forsvarsdepartementet (FD) må det lages en plan for den videre anskaffelsen, herunder valg av regelverk og valg av anskaffelsesprosedyre hvis dette ikke er angitt i GO.
For alle anskaffelser over grenseverdiene gitt av FD, skal det lages en formell kontraksstrategi (se pkt. 3.1 Innledning).
- 2.4 *Utarbeide forespørsel/konkurransesgrunnlag*
(Se pkt. 16 Del 16 Forespørsel.)
- 2.5 *Kunngjøring/valg av tilbydere*
- 2.5.1 *Kunngjøring*
- 2.5.1.1 *Hovedregel*
Hovedregelen er at alle anskaffelser skal kunngjøres offentlig.
- 2.5.1.2 *Forskrift om offentlige anskaffelser*
For anskaffelser som dekkes av Forskrift om Offentlige Anskaffelser foreligger egne kunngjøringsregler som skal følges.
- 2.5.1.3 *Western European Armaments Group (WEAG)**
Anskaffelser av militært materiell med verdi over grenseverdien gitt i administrative bestemmelser (se pkt. 25.4 Beløpsgrense ved intern saksbehandling) skal kunngjøres i bulletinen «Norwegian Defence Contracts» (se pkt. 17.1 Anskaffelser som skal kunngjøres), og i DOFFIN eller Norsk Lysingsblad.
- * Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.
- 2.5.1.4 *Unntak fra kunngjøringsplikten**
Anskaffelser som verken faller inn under lov-forskrift om offentlige anskaffelser, eller punkt 2.6.1–3 Western European Armaments Group (WEAG) skal kunngjøres i DOFFIN eller Norsk lysingsblad, med følgende unntak:
- Sikkerhetsbeskyttede dokumenter
En forespørsel skal ikke kunngjøres hvis det i kunngjøringen må gis opplysninger om eller henvisning til sikkerhetsbeskyttede dokumenter eller materiell.
  - Høyere myndighets godkjenning
En forespørsel skal ikke kunngjøres når Forsvarsdepartementet bestemmer det, men sendes direkte til utpekte, mulige leverandører.
  - Tidligere kunngjort
En forespørsel trenger ikke kunngjøres når tidligere kunngjøring ikke har resultert i interesse fra tilstrekkelig antall kvalifiserte leverandører.
  - Direkte anskaffelse
En forespørsel trenger ikke kunngjøres når kriteriene for direkte anskaffelse foreligger.
  - Særlige grunner
Når det på grunn av særlige forhold som ikke skyldes anskaffelsesmyndigheten og som anskaffelsesmyndigheten ikke kunne forutse, er umulig å gjennomføre kunngjøring på grunn av korte tidsfrister.
Når offentlig kunngjøring ikke er benyttet, skal grunnen til dette føres i anskaffelsesprotokollen (se pkt. 25.6.2 Anskaffelsesprotokollens innhold).
- * Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.
- 2.5.1.5 *Kunngjøringens innhold**
Kunngjøringen skal minimum inneholde:
- Navn og adresse til anskaffelsesmyndigheten
  - En beskrivelse av det som skal leveres/yttes
  - Sted og tid (dag og klokkeslett) for innlevering av tilbud

- d) Hvor tilhørende dokumenter, beskrivelser, prøver, modeller, planer mv. ligger til gjennomsyn, samt om disse kan utleveres
- e) Eventuelt krav til depositum.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser

2.5.2 *Prekvalifisering**

- a) Anskaffelsesmyndigheten kan foreta en utvelgelse av leverandører som skal få tilsendt forespørsel.
- b) Ved utvelgelse skal leverandøren behandles likt og utvelgelsesprosessen skal dokumenteres og begrunnes.
- c) Ved utvelgelse skal det kun legges vekt på leverandørens evne til å levere i henhold til Forsvarets krav.
- d) Dersom anskaffelsesmyndigheten ønsker å foreta en begrensning i antall kvalifiserte tilbydere som skal få konkurrere, skal dette fremmes Forsvarsdepartementet for godkjenning.
- e) Anskaffelsesmyndigheten skal snarest mulig gi skriftlig melding til leverandørene som ikke blir prekvalifisert med en kort begrunnelse.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

2.6 *Utsendelse av forespørsel/konkurransesgrunnlag*

Hvis forespørselen er kunngjort, skal alle dokumenter, herunder eventuelle modeller og prøver som skal benyttes ved utarbeidelse av tilbudet utleveres leverandørene. Det kan kreves depositum for forespørselsdokumentene. Det skal være innbetalt innen dokumentene utleveres.

2.6.1 *Generelt*

Hvis forespørselen er kunngjort, skal alle dokumenter, herunder eventuelle modeller og prøver som skal benyttes ved utarbeidelse av tilbudet, gjøres tilgjengelig for leverandørene.

2.6.1.1 *Elektronisk utsendelse*

- a) I stedet for å sende ut dokumentene i papirversjon, kan anskaffelsesmyndigheten oversende dokumentene elektronisk eller legge de ut på Forsvarets internettsider for nedlasting av tilbyderne.
- b) Anskaffelsesmyndigheten skal oversende tilbyderne dokumentene i papirversjon dersom tilbyderne ber om det.
- c) Dersom dokumentene legges på Forsvarets internettsider for nedlasting, skal anskaffelsesmyndigheten ha en rutine for å etterse eventuelle endringer og tillegg til tilbyderne som allerede har lastet ned dokumentene.

2.6.1.2 *Depositum*

Det kan kreves depositum for forespørselsdokumentene som skal innbetales før dokumentene utleveres.

2.7 *Kommunikasjon med tilbydere*

2.7.1 *Generelt*

- a) Tilbydere skal gis samme informasjon i forbindelse med en anskaffelse. Opplysninger som anskaffelsesmyndigheten gir på forespørsel fra en av tilbyderne skal således meddeles alle tilbyderne umiddelbart.
- b) Kommunikasjon med tilbydere skal være skriftlig og sporbar. Der kommunikasjon skjer ved bruk av e-post skal Forsvarets retningslinjer for slik kommunikasjon følges.
- c) Dersom tilbydere bringer opp spørsmål som vedrører gjenkjøp eller er av næringspolitisk art, skal de henvises til Forsvarsdepartementet.*

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

2.7.2 *Tilbyderkonferanse**

Anskaffelsesmyndigheten kan avholde tilbyderkonferanser i forbindelse med anskaffelser.

- a) Tilbyderkonferanse kan arrangeres ved alle anskaffelsesprosedyrer. Eventuell tilbyderkonferanse skal holdes etter utsendelsen av forespørselen og før tilbudene er ferdig utarbeidet. Dette for at tilbyderne skal ha tid til å sette seg inn i forespørselen før tilbyderkonferansen, og for at de skal få anledning til å gjøre bruk av de gitte opplysninger.
- b) Tilbydere kan få anledning til å stille spørsmål eller undersøke modeller/prototyper av det materiell som skal anskaffes.
- c) Informasjon om eventuelle tilbyderkonferanser skal så langt det er mulig være fastsatt i forespørselen. Det kan imidlertid kalles inn til tilbyderkonferanser på et senere tidspunkt forutsatt at alle potensielle tilbydere blir varslet i rimelig tid, og gis samme reelle mulighet til å delta.
- d) Anskaffelsesmyndigheten kan kreve at spørsmål fra tilbyderne skal foreligge skriftlig i tilstrekkelig tid før konferansen, slik at anskaffelsesmyndigheten kan vurdere disse.
- e) Spørsmål og svar fra konferansen skal uten ugrunnet opphold sendes skriftlig til alle tilbyderne etter konferansen.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

2.7.3

Rettelser til forespørsel/konkurransegrunnlag

- a) Anskaffelsesmyndigheten kan foreta endringer til forespørselen/konkurransegrunnlag som ikke er vesentlige innen tilbudsfristens utløp.
- b) Rettelser, supplering eller endringer skal umiddelbart sendes samtlige som har mottatt forespørselen.
- c) Dersom rettelser, suppleringer eller endringer kommer så sent at det er vanskelig for leverandørene å ta hensyn til det i tilbudet, skal det fastsettes en forholdsmessig forlengelse av tilbudsfristen. Samtlige tilbydere skal snarest varsles om forlengelsen.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

2.8

Mottak og oppbevaring*

- a) Tilbud skal påføres dato for mottakelse etter hvert som de kommer inn. På oppfordring skal anskaffelsesmyndigheten skriftlig bekrefte når tilbudet er mottatt.
- b) Tilbudet skal oppbevares uåpnet fram til tilbudsåpning.
- c) Tilbydere kan tilbakekalle eller endre sine tilbud innen tilbudsfristens utløp. Tilbakekalling skal skje skriftlig. Endringer av tilbudet er å betrakte som nytt tilbud og det skal innleveres og oppbevares på samme måte.

Opplysninger om mottatte tilbud skal bare gjøres kjent for det av Forsvarets personell som har bruk for slike opplysninger i sin tjeneste.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

2.9

Tilbudsåpning*

- a) Åpning av tilbudene skal foretas av minst to representanter fra anskaffelsesmyndigheten.
- b) Tilbudene skal åpnes på det sted og til den tid som er angitt i forespørselen dersom forespørselen har gitt opplysninger om dette.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

2.10

Avvisning av tilbud*

Anskaffelsesmyndigheten skal snarest mulig ta stilling til spørsmålet om avvisning. Tilbyderen skal gis skriftlig melding snarest etter at avgjørelsen er tatt, med en kort begrunnelse.

Tilbudet skal avvises når:

- a) Det ikke er levert i tide.
- b) Tilbyderen ikke er innbudt til å gi tilbud.
- c) Tilbudet ikke er avgitt skriftlig i lukket og merket forsendelse, eller avgitt på godkjent elektronisk format i henhold til forespørselen.
- d) Det inneholder forbehold mot grunnleggende avtalevilkår.
- e) Det er gitt tilbud på bare deler av leveransen uten at det er gitt åpning for det i forespørselen.
- f) Det på grunn av sitt innhold ikke fyller vilkårene for et bindende tilbud.
- g) Tilbyderen ikke har framlagt skatteattester og egenerklæring om HMS som er krevd (se pkt. 1.9.3.1 Skatteattest).

Tilbudet kan avvises når:

- a) Det ikke er underskrevet.
- b) Det ikke inneholder alle de opplysninger, prøver mv. som er forlangt.
- c) Det ikke oppgir prisen slik som forutsatt i forespørselen.
- d) Det på grunn av feil, uklarheter, ufullstendigheter og lignende kan medføre tvil om hvordan tilbudet skal bedømmes.
- e) Tilbyderen ved en rettskraftig dom er kjent skyldig i straffbare forhold som angår den yrkesmessige vandel.
- f) Tilbydere som i henhold til fremlagt skatteattest har skatterestanser.
- g) Tilbyderen i sitt yrke har gjort seg skyldig i alvorlige forsømmelser mot faglige og etiske krav i vedkommende bransje.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

2.11

Avvisning av unormalt lave tilbud*

Før et tilbud avvises fordi det virker unormalt, skal anskaffelsesmyndigheten skriftlig forlange relevante opplysninger om de enkelte delene av tilbudet og etterprøve disse på grunnlag av de forklaringer som blir gitt.

Anskaffelsesmyndigheten kan ta hensyn til forklaringer som er berettiget ut i fra objektive grunner, herunder besparelser ved fremstillingsmåten, tekniske løsninger, usedvanlig gunstige vilkår for leveransen eller varens nyskapende karakter.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

2.12

Industrielt samarbeid*

Når det er stilt krav til industrielt samarbeid skal anskaffelsesmyndigheten oversende leverandørens forslag til industrielt samarbeid til Forsvarsdepartementet omgående etter tilbudsåpning.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

2.13 *Feil i tilbud**

Dersom det oppdages feil i tilbud, skal disse skriftlig avklares med leverandøren.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

2.14 *Forlengelse av vedståelsesfrist*

Hvis anskaffelsesmyndigheten ikke er i stand til å tildele kontrakt innen vedståelsesfristens utløp, skal tilbyderne forespørres om å forlenge vedståelsesfristen. Begrunnelse for forlengelsen skal registreres i anskaffelsesprotokollen.

2.15 *Evaluering og forhandlinger*2.15.1 *Generelt**

Anskaffelsesmyndigheten skal ved evalueringer og forhandlinger identifisere og velge den leverandør som gir det tilbud som anses mest fordelaktig for Staten. Dersom anskaffelsesmyndigheten mener det skal legges vekt på andre forhold (næringspolitiske), skal det fremlegges for Forsvarsdepartementet til avgjørelse.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

2.15.2 *Evalueringskriterier**

Anskaffelsesmyndigheten skal bare legge til grunn de evalueringskriterier som er spesifisert i forespørselen/konkurransesgrunnlaget. Dersom det viser seg at forhold som er av vesentlig art for Forsvaret ikke er tatt med som evalueringskriterier, skal saken fremmes for Forsvarsdepartementet, som vil gi retningslinjer for videre saksbehandling. Alternativt kanselleres anskaffelsesprosessen, og man starter eventuelt på nytt.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

2.15.3 *Evaluering av eneleverandører**

Ved kjøp fra eneleverandør skal anskaffelsesmyndigheten gjøre en evaluering av pris og de andre vilkår som er tilbudt, basert på sammenlignbare data og/eller gjennomføre en kostnadsanalyse (se pkt. 11.2 Kostnadskontrollen).

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

2.15.4 *Forhandlinger**

Anskaffelsesmyndigheten kan føre forhandlinger om endringer eller supplering av tilbudene

- a) Forhandlingene kan gjelde alle sider ved tilbudene, så som forretningsmessige vilkår, pris og tekniske spesifikasjoner.
- b) Anskaffelsesmyndigheten bør begrense forhandlingene til de tilbydere som har en reell mulighet til å få tildelt kontrakten.
- c) De tilbydere som det innledes forhandlinger med skal gis like vilkår og opplysninger.
- d) Anskaffelsesmyndigheten har under forhandlingene ikke anledning til å gi tilbyderene opplysninger om innholdet i de øvrige tilbudene.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

2.16 *Avtaleinngåelse*2.16.1 *Formalisering av avtaler – bestilling, kontrakt, elektronisk forpliktelse*

Forsvaret kan inngå en avtale med en leverandør på følgende måter:

- a) Utsendelse av bestilling i henhold til blankett 5103, eller på anskaffelsesmyndighetens eget format som minimum inneholder de samme opplysninger.
- b) Utarbeidelse av en kontrakt som signeres av begge parter (blankett 5101). Kontrakt benyttes normalt når de spesielle kontraktsvilkår er omfangsrike og avviker vesentlig fra de trykte blanketter.
- c) Ved hjelp av elektronisk virkemiddel som er godkjent av Forsvaret for bruk til å inngå avtaler, og som aksepteres av leverandøren som en forpliktende avtale. For denne formen for avtaler forutsettes det at det allerede er inngått en rammeavtale med leverandøren på forhånd som regulerer hvordan forpliktelser skal inngås.
- d) Utarbeidelse av Endringsavtaler (se pkt. 2.22.2 Endringsavtale) eller Endringsordre (se pkt. 2.22.4 Endringsordre) til tidligere inngåtte avtaler.

Forsvaret skal normalt utarbeide avtaler selv.

2.16.2 *Foreløpig avtale og intensjonsavtaler*2.16.2.1 *Foreløpig avtale*

- a) Foreløpig avtale kan inngås når det er i Forsvarets interesse at leverandøren får et bindende tilsagn slik at han kan påbegynne leveransen uten å vente på at alle detaljer i en endelig kontrakt er avtalt. En foreløpig avtale kan inneholde begrensninger i hvilke aktiviteter leverandøren kan påbegynne som for eksempel:
  - påbegynne planleggingsaktiviteter,
  - påbegynne konstruksjonsaktiviteter,
  - bestille komponenter med lang leveringstid (Long lead items).
- b) En foreløpig avtale skal inneholde flest mulig av de vilkår som skal gjøres gjeldende i den endelige kontrakt, herunder vilkår som Forsvaret normalt krever i en endelig avtale.

- c) En foreløpig avtale skal inneholde frist for inngåelse av endelig avtale. Denne fristen skal være senest 6 måneder etter inngåelse av foreløpig avtale, eller senest innen 40% av den totale leveranse er fullført, avhengig av hvilke av disse forhold som inntreffer først.
- d) En foreløpig avtale skal angi den endelige totalpris hvis mulig, men skal bare forplikte Forsvaret økonomisk innen rammen av disponible bevilgninger og bare for den del av leveransen som ventes utført før endelig avtale er inngått (betinget kostnadstak).
- e) Foreløpig avtale må godkjennes av Forsvarsdepartementet dersom den endelige avtale skal godkjennes eller dersom den foreløpige avtale har en totalforpliktelse som overstiger grenseverdien i administrative bestemmelser ». (Se pkt. 25.2.1 Hva skal fremsendes.)

Bruk av foreløpig avtale skal begrenses mest mulig.

2.16.2.2

*Intensjonsavtale**

I en del tilfeller vil Leverandøren kunne ha et behov for at det uttrykkes en seriøs, men ikke bindende intensjon fra Forsvaret om å inngå en avtale. Forsvaret har anledning til å inngå intensjonsavtaler. Disse skal kun benyttes når det er stor sannsynlighet for at Forsvaret vil inngå en avtale med Leverandøren. Intensjonsavtaler skal presisere at dokumentet ikke er bindende for Forsvaret, og at kostnader og forpliktelser som Leverandøren pådrar seg ikke dekkes av Forsvaret.

Begrunnelsen for bruk av intensjonsavtaler skal nedtegnes i anskaffelsesprotokollen.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

2.16.3

Avtalens form og innhold

2.16.3.1

Partenes forpliktelser og rettigheter

- a) Avtalen skal regulere partenes forpliktelser og rettigheter i forbindelse med en leveranse, og skal reflektere det som partene har blitt enige om gjennom anskaffelsesprosessen (forespørsel, tilbud og avklaringer/forhandlinger.)
- b) Avtalen skal inneholde samtlige vilkår som gjelder for leveransen.
- c) Avtalen skal inneholde Forsvarets maksimale økonomiske forpliktelse, eventuelt som et betinget kostnadstak.
- d) Det skal ikke tas med vilkår/krav i bestilling/kontrakt som ikke er akseptert av leverandøren. Vilkår/krav skal enten være presentert og akseptert av leverandøren gjennom forespørsel, eller gjennom påfølgende avklaringer/forhandlinger.
- e) Eventuelle standarder som det vises til skal vedlegges i den grad det er mulig. Er avtalen basert på standard ferdigtrykte avtalevilkår skal disse alltid vedlegges.
- f) Er avtalen basert på en rammeavtale skal det henvises til denne. Eventuelle avvik fra rammeavtalens bestemmelser skal klart framgå av avtalen.

2.16.3.2

Språkbruk

Avtalen skal være klar, entydig og lett forståelig for alle som har behov for å forstå den. Den skal også kunne forstås av de som ikke har deltatt i anskaffelsesprosessen.

2.16.3.3

Identifisering/nummerering

Alle inngåtte kontrakter/bestillinger skal identifiseres med et unikt nummer. For kontrakter skal det fremgå hvor mange originaleksemplarer (normalt ett til hver av partene) som er undertegnet og hvorledes disse er fordelt.

2.16.3.4

Dokumentrang

Dersom avtalen består av flere dokumenter skal det etableres en dokumentrang som fastslår hvilket dokument som gjelder dersom dokumentene strider mot hverandre.

2.17

Forsvarsdepartementets godkjenning

En del saker krever Forsvarsdepartementets godkjenning før Forsvaret forpliktes, jf. administrative bestemmelser (se pkt. 25.2.1 Hva skal fremsendes).

2.18

Meddelelse om hvem som skal tildeles kontrakten

Ved anskaffelser som gjennomføres i henhold til forskrift om offentlige anskaffelser skal tilbyderne meddeles om hvem som skal tildeles kontrakt i henhold til FOA § 10-3 og § 17-3.

2.19

Undertegning av avtaler

Kontrakter/bestillinger skal signeres av representant fra anskaffelsesmyndigheten med fullmakt til å inngå avtalen, og oversendes leverandøren som signerer og returnerer en ordrebekreftelse.

Kontrakter utferdiges i minimum 2 eksemplarer som signeres av representant fra anskaffelsesmyndigheten med fullmakt til å inngå avtalen. Kontraktene oversendes leverandøren som kontrasignerer eksemplarene og returnerer anskaffelsesmyndighetens eksemplar(er).

2.20

Melding om valg av leverandør

2.20.1

*Generelt**

Den valgte leverandør underrettes snarest og senest innen utløpet av vedståelsesfristen. De øvrige tilbydere skal gis skriftlig melding om at de ikke er valgt. Anskaffelsesmyndigheten skal overfor enhver tilbyder som ber om det opplyse om begrunnelsen for hvorfor tilbyderen ikke ble valgt.

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

2.20.2 *Kunngjøring av valg av leverandør*

Inngåtte kontrakter som er regulert av WEAG skal kunngjøres i henhold til pkt. 17.3.3 Inngåtte kontrakter.

Ved anskaffelser som gjennomføres i henhold til forskrift om offentlige anskaffelser, skal konkurranseresultater kunngjøres i henhold til § 6–3 og § 13–2.

2.21 *Returnering av tilbud/prøver*

Prøver som ikke er forbrukt eller ødelagt under utprøving skal returneres tilbyderen på anmodning, og for tilbyders regning dersom annet ikke er fastsatt i forespørselen.

2.22 *Endringer*

2.22.1 *Generelt*

Rutiner for endringer skal avtales med leverandøren. Rutinene for endringer inneholder tre elementer:

- a) Rutiner for å inngå en gjensidig avtale av endringer gjennom en «Endringsavtale» i form av blankett 5106.
- b) Rutiner for hvordan leverandøren fremmer forslag til endringer av avtalen gjennom en «Søknad om endring» i form av blankett 5109.
- c) Rutiner til å gi ensidige pålegg om endringer fra Forsvaret gjennom en «Endringsordre» ved utstedelse av blankett 5107. Retten til å utstede Endringsordre kan utelates ved enkle anskaffelser hvor behovet for å utstede Endringsordre ikke anses for å være relevant.

I tillegg til å benytte blankettene kan anskaffelsesmyndigheten benytte et ekvivalent elektronisk virkemiddel som er godkjent av Forsvarets overkommando, til å foreta endringer. Før metoden benyttes, må leverandøren akseptere at den kan benyttes til å endre avtalen med bindende virkning.

2.22.2 *Endringsavtale*

En endringsavtale er en gjensidig avtale med motparten om å endre avtalevilkårene. Dette er den foretrukne form for å endre inngåtte avtaler. Endringsavtalen forutsetter at det foreligger enighet om endringen på forhånd, og at forhold som omfang, leveringstid, pris/kompensasjonsformat, og administrative forhold er avklart. Endringsavtalen utstedes på blankett 5106, og er gyldig når begge parter har signert.

2.22.3 *Søknad om endring*

Leverandøren kan foreslå endringer til den inngåtte avtalen. For eksempel endringer i tegninger, konstruksjoner eller spesifikasjoner dersom slike endringer antas å innebære fordeler med hensyn til fremstillingsmetoder, produksjonstid og/eller kostnader. Leverandøren skal fremme slike søknader på blankett 5109 – «Søknad om endring». Hvis søknaden aksepteres av anskaffelsesmyndigheten, skal dette formaliseres ved utstedelse av en endringsavtale.

2.22.4 *Endringsordre*

En endringsordre er et skriftlig pålegg som Forsvaret med hjemmel i avtalevilkårene gir leverandøren om endringer i leveringsomfanget for ett eller flere av følgende punkter

- a) Tegninger, konstruksjoner eller spesifikasjoner når leveransen produseres spesielt for Forsvaret.
- b) Forsendelses- og/eller emballeringsmåte herunder preserveringsmetoder.
- c) Sted for levering.

Dersom leverandøren mener at endringen skal medføre justering av pris, betinget kostnadstak, leveringstid, eller andre avtalebetingelser, skal leverandøren meddele dette til Forsvaret innen 14 dager etter at han har mottatt endringsordren. Et slikt krav om justering av pris, leveringstid osv. fritar ikke leverandøren fra å gjennomføre avtalen i den endrede form.

Når partene er enige om eventuelle endringer av pris, betinget kostnadstak, leveringstid osv. som følge av en endringsordre skal dette formaliseres i en Endringsavtale.

Endringsordre skal normalt benyttes når det ikke er tid eller av andre grunner ikke er mulig å utstede en endringsavtale.

2.23 *Leveranseoppfølging*

Anskaffelsesmyndigheten er ansvarlig for nødvendig oppfølging av leverandøren etter avtaleinngåelse. Aktivitetene skal tilpasses eventuelle konsekvenser en forsinket eller mangelfull leveranse vil påføre Forsvaret, og skal fokusere på forhold som påvirker leveringstid, ytelse, og kostnader. Blant annet kan følgende tiltak benyttes:

2.23.1 *Oppstartsmøte*

Oppstartsmøte holdes etter at avtalen er inngått. Leverandøren bør få tilstrekkelig tid til å lese i gjennom avtalen og forberede sin organisasjon på innholdet. Videre bør leverandøren ha returnert ordrebekreftelsen før møtet avholdes.

Hensikten med denne type møte er:

- a) Å verifisere at de personer som faktisk skal gjennomføre leveransen har lest og forstått avtalens innhold.

- b) Gjennomgang av leverandørens planer for leveransen
- c) Etablere personlig kontakt mellom partene.

2.23.2

Rapportering

Det kan avtales at leverandøren skal fremsende skriftlige rapportering om status og fremdrift av prosjektet. Rapportering og måling av fremdrift må gjøres i forhold til en avtalt plan for gjennomføring av prosjektet. Rapportering bør gjøres regelmessig.

2.23.3

Bedriftsbesøk

Bedriftsbesøk kan gjennomføres hos leverandører og underleverandører for å verifisere at leverandøren følger planer, prosedyrer osv.

2.24

Sluttoppgjør

2.24.1

Hovedregel

Hovedregelen er at Forsvaret foretar oppgjør når leverandøren har oppfylt de forpliktelser han har påtatt seg. De elementer som er involvert i selve oppgjørsfasen er således normalt:

- a) Å bringe på det rene om avtalens vilkår er oppfylt
- b) Inngåelse av sluttavtale
- c) Selve oppgjøret.

2.24.2

Leverandørens oppfyllelse av kontrakten

Det må her nøye vurderes at alle forpliktelser er oppfylt fra leverandørens side. I tillegg til selve hovedleveransen må det fastslås hvorvidt alle tilleggsytelser som levering av håndbøker og dokumentasjon i endelig og godkjent form, reservedelslister, kodifisering, gjennomføring av opplæring, garantiforpliktelser etc er tilfredsstillende oppfylt før sluttoppgjør foretas.

Anskaffelsesmyndigheten skal gjennomgå kontrakten før slutfaktura videresendes for betaling, for å klarlegge at det foreligger tilfredsstillende attestasjon for alle forpliktelser som påhviler leverandøren. Forsvarets skal så hurtig som mulig foreta sine undersøkelser for å fastslå hvorvidt leverandøren har oppfylt alle sine forpliktelser, slik at sluttoppgjør kan skje uten unødig forsinkelse og innen avtalte frister. Hensynet til at alle aktuelle forhold blir tilstrekkelig klarlagt skal imidlertid være avgjørende.

2.24.3

Sluttavtale

Når det er klarlagt at leverandøren har oppfylt alle sine forpliktelser, skal det for alle kontrakter som har vært gjenstand for kostnadsprøving (se pkt. 11.2.2 Kostnadsprøving), inngås en sluttavtale som fastsetter at ytterligere krav ikke eksisterer og fastslår sluttoppgjørets endelige beløp.

I særlige tilfeller kan det være hensiktsmessig å foreta sluttoppgjør selv om enkelte forpliktelser fortsatt påhviler leverandøren, f.eks. garantiforpliktelsen og forpliktelse til å levere reservedeler.

Dette må da klart fremgå av sluttavtalen.

2.24.4

Oppgjør

Oppgjøret foretas på grunnlag av sluttavtalens bestemmelser. For fastpriskontrakter og priskontrakter med prisglidningsbestemmelser skal oppgjøret foretas i henhold til avtalens bestemmelser, blant annet etter mottakelse av nødvendige dokumenter og attestasjoner for at avtalens forpliktelser er tilfredsstillende oppfylt.

2.25

Reklamasjoner/garantier

Anskaffelsesmyndigheten er ansvarlig for å følge opp de garantibetingelser som er inngått for levering av varer og tjenester. Feil og mangler som oppdages, og som er dekket av garantibetingelsene, skal meddeles leverandøren umiddelbart.

Del 3. Kontraksstrategier

3.1

Innledning

Del 3 gir retningslinjer for når det skal utarbeides kontraksstrategier og krav til deres innhold. Kontraksstrategier som utformes på bakgrunn av del 3, vil normalt være en videreføring og utdypning av de overordnede fremskaffelsesstrategier som er utformet og beskrevet i Gjennomføringsoppdraget (GO).

GO er å anse som et iverksettelsesbrev og vil bl.a. fastsette og/eller stadfeste valgt fremskaffelsesstrategi, beregnede levetidskostnader, krav om en eventuell opsjonstilnærming, prosjektets ytelsesmål, de økonomiske rammer, prosjektets fremdriftsplan, avsetning for usikkerhet, eventuelle føringer om gjenkjøp, samt fastsette om anskaffelsesmyndigheten skal innhente fullmakt fra FD før Forsvaret forpliktes. GO vil også inneholde eventuelle føringer for innhold i forespørselen.

Forsvarets anskaffelser er meget varierte når det gjelder verdi og kompleksitet, og de forskjellige anskaffelser krever forskjellig ressursbruk og framgangsmåter/virkemidler. En plan som viser hvordan Forsvaret skal nå målsettingene i GO, og hvilke virkemidler man ønsker å benytte for å nå disse målene, blir i det påfølgende betegnet som en «kontraksstrategi».

- 3.2 *Hovedregel*
Kontraksstrategiene skal påbegynnes så tidlig som mulig i anskaffelsesprosessen, og være klar før forespørselen ferdigstilles.
Planlegging og kartleggingsaktiviteter skal tilpasses anskaffelsens størrelse og kompleksitet, og omfanget av aktivitetene skal stå i forhold til innsparingspotensialet. Ved anskaffelser av nytt materiell/tjenester er det imidlertid vesentlig at det legges ned mye arbeid i kontraksstrategien.
- 3.3 *Forutsetninger for å utarbeide en kontraksstrategi*
For å utarbeide en kontraksstrategi må man kjenne:
- rammer gitt i Gjennomføringsoppdraget (GO)
  - hvilke mål og delmål man har for anskaffelsen
  - hvilke virkemidler man kan benytte for å nå målene
  - hvilke begrensninger som foreligger når det gjelder bruk av virkemidler.
- 3.3.1 *Mål for anskaffelsen*
Forsvarets overordnede mål ved anskaffelser kan normalt deles inn i:
- Ytelse – hva som kreves for å dekke Forsvarets behov
  - Økonomi – Forsvarets kostnader med å få dekket behovet
  - Tid – når behovet må dekkes.
- I tillegg vil det kunne foreligge Næringspolitiske målsettinger for enkelte anskaffelser (se pkt. 1.3.1 Forsvarsdepartementet/se pkt. 1.10 Industrielt samarbeid ifm. anskaffelser fra utlandet^{*}).
- Målene kan være i konflikt med hverandre, noe som krever en balansering og prioritering av målene.
- * Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.
- 3.3.2 *Virkemidler for å nå målene*
Forsvaret disponerer et stort antall virkemidler for å nå sine mål ved anskaffelser. Gjennomføringsoppdraget (GO) vil angi de overordnede retningslinjer for anskaffelsen, jf. punkt 3.1 ovenfor om hvilke elementer som vil fremgå av GO. Det vil i enkelte tilfelle kunne være behov for å utdype eller konkretisere gjennomføringsoppdraget, f.eks. ved hjelp av følgende tilgjengelige virkemidler:
- Flernasjonale samarbeidsløsninger
  - Konkurransen mellom leverandører
  - Alternative anskaffelsesprosedyrer (konkurransen med forhandling, anbudskonkurransen, direkte anskaffelse, FMS osv.)
  - Offentlig privat partnerskap
  - Leie og leasing
  - Oppdeling av anskaffelsen i delanskaffelser
  - Oppdeling av anskaffelsen i faser eller sammenslåing av faser (for eksempel utvikling og produksjon)
  - Spesifikasjonsmetoder – (funksjon/ytelse/detalj, bruk av standarder osv.)
  - Kontraktstyper (kompensasjonsformater)
  - Kontraktsvilkår (garantiklausuler, innsyn, insitamenter, opsjoner, osv.)
  - Samarbeidsformer med leverandører (f.eks. tidlig integrert samarbeid)
  - Leverandør oppfølgings- og verifikasjonsteknikker (tid, økonomi, ytelse)
  - Evalueringsmetoder
  - Innkjøps samarbeid med andre etater nasjonalt
  - Byttehandel, kjøp av brukt materiell.
- 3.3.3 *Begrensninger i virkemidler*
Bruk av virkemidler i en anskaffelse er regulert av:
- lover og regler (Lov om offentlige anskaffelser, ARF, WEAG osv.)
  - den kompetanse og kapasitet som Forsvaret har eller kan skaffe til veie i forbindelse med anskaffelsen
  - eventuelle direktiver gitt av overordnet myndighet eller av Forsvarsdepartementet (f.eks. gjennom GO).
- 3.4 *Krav til kontraksstrategiens innhold*
Kontraksstrategien skal inneholde følgende hovedelementer:
- 3.4.1 *Lover, regler og retningslinjer for anskaffelsen*
Det skal klargjøres hvilke lover og regler som regulerer anskaffelsen. Det er her vesentlig å få brakt på det rene om anskaffelsen er underlagt lov om offentlige anskaffelser, eller er regulert på annen måte.
- 3.4.2 *Politiske føringer**
Næringspolitiske føringer og mål og eventuelt andre politiske føringer (f.eks. sikkerhetspolitiske eller utenrikspolitiske føringer).
- * Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

3.4.3 *Vurdering av markedssituasjon*

En vurdering av mulige leveringskilder/tilbydere og deres kompetanse, med basis i markedsundersøkelser. En vurdering av hvordan nivå på krav vil påvirke antall mulige tilbydere og konkurransesituasjon.

3.4.4 *Mål, delmål og relevante virkemidler*

3.4.4.1 *Tid*

En tidfesting av når Forsvarets behov må dekkes, og hvilke virkemidler som blir benyttet for å nå tidsmålet. Dersom tidsmålet er så krevende at det vil ha negativ effekt på øvrige mål, skal dette spesielt bemerkes.

3.4.4.2 *Økonomi*

Anskaffelsens totaløkonomi er avhengig av at en rekke delmål blir nådd. Følgende elementer skal omtales:

a) Pris

Pris blir påvirket av bl.a. følgende forhold: Leverandørens kostnader som resultat av kravspesifikasjon, konkurranse mellom leverandørene, leverandørens risiko forbundet med leveransen, forhandlings- og evalueringsteknikk osv.

b) Endringskostnader

For en del prosjekter er endringer en vesentlig årsak til forsinkelser og kostnadsoverskridelser. Endringskostnadene er resultat av bl.a. antall endringer, tidspunktet for endringer og pris/kostnad for hver endring. Endringskostnadene vil normalt øke desto lengre ut i prosjektet endringer blir innført.

c) Drifts- og utfasingskostnader

Det skal vurderes hvordan drifts- og utfasingskostnader skal evalueres og om det er nødvendig å tegne en avtale om drift og vedlikehold med leverandøren i forbindelse med anskaffelsen.

d) Forsvarets interne anskaffelseskostnader

Dersom Forsvarets interne prosjekteringskostnader er betydelige, skal disse vurderes.

3.4.4.3 *Ytelse*

For at Forsvaret skal få dekket sitt behov er det en forutsetning at behovet er kjent, at det er samsvar mellom behov og krav, og at leverandøren er i stand til å innfri de gitte krav til ytelse.

Del 4. Levetidskostnader

4.1 *Innledning*

Dette kapitlet regulerer når og hvordan Forsvaret skal identifisere og vektlegge levetidskostnader i forbindelse med anskaffelser av varer og tjenester.

Levetidskostnadsvurderinger som utformes på bakgrunn av denne del 4 vil normalt være en videreføring og utdypning av de levetidskostnadsvurderinger som er utformet og beskrevet i Gjennomføringsoppdraget (GO).

Levetidskostnader er definert som «De totale kostnader (anskaffelse, drift og avhending) til en enhet eller en kategori materiell inklusiv kostnader til organisasjonsmessige tiltak og utdanning».

4.2 *Mål og hensikt*

For at Forsvaret skal utnytte sine drifts- og investeringsmidler på en best mulig måte, må man kjenne kostnadene en anskaffelse medfører innenfor investering, drift og avhending før en beslutning om anskaffelse tas. Beregningene gjennomføres i forskjellige faser i en anskaffelse og benyttes som grunnlag for flere viktige beslutninger. Blant annet som beslutningsgrunnlag for:

a) Om materiellet/tjenesten skal anskaffes

b) Kjøpe/leie vurderinger

c) Budsjettprosessen

d) Utarbeidelse av kostnadseffektive krav til materiell

e) Valg av leverandør/system

f) Valg av tekniske løsninger ved utvikling av systemer

g) Planlegging og forberedelse av driften av det som skal anskaffes, herunder valg av vedlikeholds- og forsyningskonsept.

4.3 *Prosjektanskaffelser*

4.3.1 *Utarbeidelse av Fremskaffelsesløsning*

Ved anskaffelser som gjennomføres som prosjekter skal identifikasjon og beregninger av levetidskostnader gjennomføres i definisjonsfasen. Resultatet av beregningen av levetidskostnadene skal inngå som et sentralt element i Fremskaffelsesløsningen (tidligere TPDOK 2). Prosjektet skal ikke gis status som «fremtidig prosjekt» før beregningene er gjennomført.

De identifiserte kostnadene skal kategoriseres og nedbrytes i henhold til retningslinjer gitt fra FD. Kategoriseringen og nedbryting skal benyttes videre i anskaffelsesprosessen slik at faktiske kostnader ved drift av materiellet kan vurderes mot de opprinnelige kostnadsberegninger.

4.3.2 *Gjennomføring av anskaffelsen*

Forespørsel og kravspesifikasjon skal utarbeides slik at det ut fra tilbudene er mulig å identifisere anskaffelsens levetidskostnader og fordele dem i henhold til kategorisering og nedbryting gitt i Fremskaffelsesløsning.

Levetidskostnader skal være et sentralt kriterium ved valg av leverandør. Dersom kravspesifikasjonen inneholder enkelte krav som er spesielt kostnadsdrivende med hensyn på levetidskostnader skal tilbyderne oppfordres til å tilby alternative tekniske løsninger.

4.4 *Øvrige anskaffelser*

Ved valg av system og leverandør skal levetidskostnader legges til grunn ved alle anskaffelser i Forsvaret.

Omfanget av beregninger skal stå i forhold til den forventede besparelsen en eventuell beregning kan gi. Ved fastsettelse av omfanget av kartlegging/beregninger skal det tas hensyn til anskaffelsens størrelse, systemets levetid, de årlige driftkostnadenes størrelse sett i forhold til anskaffelsesverdien, og forventet størrelse på utfasing/avhendingskostnader. Det er vesentlig at levetidskostnadsberegninger påbegynnes tidlig i anskaffelsesprosessen. Nivået på levetidskostnadene må være kartlagt før det besluttes å iverksette en anskaffelse.

Ved en del mindre anskaffelser vil drift og avhendingskostnadene være ubetydelig sett i forhold til anskaffelseskostnaden, og detaljert beregning av drift/avhendingskostnader vil ikke være regningssvarende.

4.5 *Generelle retningslinjer*

4.5.1 *Metode for beregninger*

Ved beregning av levetidskostnader bør nåverdimetoden benyttes ved valg mellom alternative teknologier eller leverandører. Ved neddiskontering av framtidige kostnader skal rentesats for kalkulatorisk rente legges til grunn (se pkt. 11.3.7.4 Kalkulatorisk rentesats og pkt. 11.3.7.4 Kalkulatorisk rentesats).

4.5.2 *Bruk av usikre data i beregningene*

I forbindelse med levetidskostnader vil størrelsen på en del kostnader være forbundet med usikkerhet. Det skal utvises forsiktighet ved å vektlegge kostnader som ikke kan verifiseres. Dette gjelder for eksempel kostnader som slår betydelig inn i totalvurderingen, og som først vil inntre om lang tid (flere år), eller kostnader som er estimert fordi evaluerte systemet ikke har vært i reell drift under sammenlignbare forhold. For å håndtere usikkerheten knyttet til kostnadene, kan kostnadsanslagene uttrykkes ved hjelp av sannsynlighetsberegninger.

Del 5. Håndtering av usikkerhet

5.1 *Innledning*

Dette kapitlet regulerer hvordan usikkerhet skal håndteres ved anskaffelser.

5.1.1 *Definisjon*

Usikkerhet er definert som «differansen mellom den informasjon som er nødvendig for å ta en sikker beslutning og den tilgjengelige informasjon».

Usikkerhet deles i to, hvor den negative delen kalles risiko, og den positive delen kalles muligheter.

5.1.2 *Metodikk og regelverk*

Metodikk og detaljer ved håndtering av usikkerhet er regulert av:

- Forsvarets metode for håndtering av usikkerhet beskrevet i «Veiledning i håndtering av usikkerhet – PRINSIX, 1999» som dekker alle usikkerhetselementer i en anskaffelse.
- AQAP-2070 som dekker produkt risiko og leverandørrisiko.

5.2 *Hensikt*

Hensikten med håndtering av usikkerhet ved anskaffelser er å bidra til en mest mulig kostnadseffektiv anskaffelse. Dette oppnås ved å avdekke de elementer som er beheftet med usikkerhet tidligst mulig, samt treffe nødvendige tiltak:

- for å redusere risiko for kostnadsoverskridelser, forsinkelser eller mangelfull ytelse.
- og eventuelt kunne dra nytte av de muligheter som identifiseres for kostnadsreduksjoner, økt ytelse, forsering av leveranser osv.

Usikkerhetselementer vil i stor grad være styrende for teknologivalg, bemanning av prosjekt, valg av anskaffelsesmetode, utforming av kravspesifikasjonen, kontraktsutforming, evalueringsmetodikk og kriterier for valg av leverandør, omfang av leverandøroppfølging, samarbeidsformer osv.

5.3 *Omfang av usikkerhetshåndtering*

Alle prosjekter som er organisert etter PRINSIX (Kategori 1, 2 og 3) skal benytte Forsvarets metode for håndtering av usikkerhet. Metoden skal benyttes i alle faser av et anskaffelsesprosjekt.

Ved anskaffelser som ikke er organisert etter PRINSIX, skal omfanget av usikkerhetsvurderinger tilpasses de konsekvenser en eventuell mangelfull eller forsinket leveranse medfører for Forsvaret.

Vurdering av produktrisiko og leverandørrisiko er regulert av AQAP 2070 og er nærmere beskrevet under del 7 Kvalitetssikring (se pkt. 7.5.3 Vurdering av produkt- og leverandørrisiko).

5.4 *Ansvar og fagmyndighet for usikkerhetshåndtering*

5.4.1 *Ansvar*

Ved prosjekter som er organisert etter PRINSIX er FD eller FSJ (avhengig av hvilken fase man befinner seg i) ansvarlig for at prosjektet/prosjektene håndterer usikkerhet i henhold til gjeldende retningslinjer. I prosjektene er den som eier usikkerheten, ansvarlig for håndtering av denne på sitt nivå.

5.4.2 *Fagmyndighet*

For enkelte usikkerhetselementer er det utpekt fagmyndighet som skal vurdere leverandørens finansielle stilling/risiko og kvalitetsmessige vurderinger.

Del 6. Leveransebeskrivelse

6.1 *Bakgrunn/hensikt*

En forutsetning for at leverandører skal kunne gi bindende tilbud, samt inngå bindende avtaler, er at det foreligger en entydig beskrivelse av den vare og/eller tjeneste som skal leveres. Denne beskrivelsen kalles en kravspesifikasjon.

Kravspesifikasjonen utarbeides på bakgrunn av den forutgående behovsanalyse/vurdering som Forsvaret har foretatt.

Ved kompliserte anskaffelser utarbeides kravspesifikasjonen som et separat dokument med undervedlegg. For denne type anskaffelser inneholder Prinsix utfyllende retningslinjer for form og innhold.

For enklere anskaffelser skrives kravspesifikasjonen i samme dokument som de kommersielle og administrative krav/betingelser.

6.2 *Grunnleggende krav*

Ved utarbeidelse av kravspesifikasjon, skal følgende hovedprinsipper/retningslinjer legges til grunn.

6.2.1 *Form/oppbygging*

Kravspesifikasjon skal utformes slik at krav, mål, toleranser, referanser etc er entydige og lett forståelig for leverandører.

- a) Kravene skal være utformet slik at det skal være mulig å verifisere at leverandørens løsning tilfredsstiller disse.
- b) Dersom kravspesifikasjon består av flere dokumenter, så skal disse rangeres. Eventuell rangering må koordineres med kommersielle dokumenter.
- c) Dokumenter skal gis dato/revisjonsnummer. Endringer i dokumentene skal merkes slik at det lett kan identifisere hvilke endringer som er foretatt i dokumentene. Ved henvisninger til dokumenter skal dokumentets revisjonsnummer oppgis.

6.2.2 *Funksjon/ytelse*

Forsvarets krav skal primært uttrykkes i form av funksjon/ytelleskrav, ikke i form av fabrikk, varemerke, produksjonsmåte, patenter osv. Forsvarets Standard kan imidlertid benyttes dersom den foreligger.

Ved kjøp av reservedeler kan fabrikk/varemerke benyttes dersom:

- a) garantiforpliktelser fra leverandør er avhengig at det benyttes deler av et spesielt fabrikk,
- b) spesielle driftssikkerhetsmessige forhold gjør det nødvendig, eller
- c) patenter/mønsterbeskyttelse eller andre opphavsrettslige forhold binder Forsvaret til ett spesielt fabrikk/leverandør.

Dersom man av andre grunner ikke er i stand til å beskrive leveransen uten å oppgi fabrikk, varemerke, produksjonsmåte, patenter osv., skal beskrivelsen etterfølges av ordene «eller tilsvarende».

6.2.3 *Standarder*

Dersom Forsvaret må definere spesielle krav til materialer, utførelse, teknisk løsning osv., skal dette gjøres gjennom henvisninger til åpne leverandøruavhengige standarder som: STANAG, Forsvarets Standard, ISO, DIN, Norsk Standard osv. (se pkt. 10.1 Hensikt med standardisering).

6.2.4 *Spesifisering av grensesnitt*

Ved spesifisering av grensesnitt mot:

- Forsvarets eksisterende utstyr,
- utstyr som leveres av andre leverandører,
- eller utstyr som skal anskaffes i framtiden,

skal grensesnitt beskrives eksakt og entydig. Grensesnitt skal, så langt det er mulig, spesifiseres i form av åpne og leverandøruavhengige standarder (se pkt. 6.2.3 Standarder).

6.2.5

Dokumentasjon

Dokumentasjon som Leverandøren skal levere, skal spesifiseres entydig og oversiktlig, med dato for når det enkelte dokument skal leveres.

6.2.6

Gjenstand/prøve/modell

Dersom gjenstand, prøve eller modell er en del av kravspesifikasjon, eller en del av tilbud, skal disse være klart og entydig merket og beskrevet.

6.2.7

Nivå på krav

Krav skal utarbeidelse med tanke på lavest mulig levetidskostnader. Krav kan stilles som absolutte krav (skal krav), og som alternative tilleggskrav (bør krav). Det skal legges stor vekt på at «skal krav» er oppnåelige så vel teknologisk som økonomisk.

6.2.8

Anskaffelser i henhold til lov om offentlige anskaffelser

Ved anskaffelser som skal følge lov om offentlige anskaffelser, skal retningslinjene i lovens forskrifter følges (§ 5–2 og § 12–2). Reglene i ARF skal virke utfyllende til loven og dens forskrifter.

6.2.9

Språk

Kravspesifikasjoner skal utformes på norsk eller engelsk.

6.2.10

Opsjoner

Dersom Forsvaret har opsjoner på leveranser/ytelser, skal disse beskrives på samme måte/detaljeringsgrad som de øvrige leveranser. Opsjoner skal innarbeides i henhold til del 15 Opsjoner (se pkt. 15.1 Generelt).

6.3

Utarbeidelse av kravspesifikasjon

6.3.1

Utarbeidelse

Arbeidet med utarbeidelse av kravspesifikasjon vil variere med omfang og kompleksitet av anskaffelsen.

For å unngå at det stilles krav som er mangelfulle, kostnadsdrivende eller unødvendig konkurransehemmende, skal den som er ansvarlig for utarbeidelse av kravspesifikasjonen ha et nært samarbeid med brukere og det kommersielle fagmiljø. Videre må mulige teknologier, tekniske ytelser og leverandører identifiseres for å kunne vurdere oppnåelighet av brukerkrav og eventuell usikkerhet knyttet til dette. Utforming av kravspesifikasjon vil kunne være avhengig av fremskaffelses-/kontraktsstrategi og anskaffelsesmetode, og skal derfor ikke ferdigstilles før strategi/metode er valgt.

6.3.2

Kravspesifikasjon i kontrakt

Når kontrakt skal utarbeides skal kravspesifikasjon, dersom det er relevant, oppdateres slik at den reflekterer det som partene faktisk er enige om skal leveres/ytes. Endringene omfatter bl.a.:

- a) Eventuelle forbehold/avvik som tilbydere/anbydere har gjort, og som Forsvaret har akseptert.
- b) Eventuelle innrømmelser eller avklaringer som er gjort i forhandlingsmøter eller eventuelle avklaring ved anbudsprosedyrer.
- c) I en del tilfelle vil det også være behov for å konkretisere kravspesifikasjonen opp mot den leveransen som tilbyder faktisk har tilbudt. Dersom dette gjøres ved å spesifisere tekniske løsninger, metoder, merkenavn osv., må dette gjøres på en slik måte at leverandøren fortsatt står ansvarlig for å møte de overordnede krav til ytelse og funksjon.

6.3.3

Kravspesifikasjoner utarbeidet av rådgivere

Dersom det er behov for å benytte eksterne rådgivere for å utarbeide kravspesifikasjon, skal det benyttes rådgivere som er leverandøruavhengige, og som ikke har økonomiske interesser i den påfølgende anskaffelsen.

Dersom det ikke foreligger leverandøruavhengige rådgivere skal eventuelle rådgivere benyttes på en måte som ikke påvirker konkurranseforholdet mellom framtidige tilbydere.

Dersom kravspesifikasjonen er utarbeidet av rådgivere med leverandørtilknytning, skal kravspesifikasjonen bli gjort tilgjengelig for et utvalg leverandører for kommentering før den endelige forespørselen/anbud sendes ut.

6.4

Produkt og tjeneste spesifikke krav

6.4.1

Konsulenttjenester

6.4.1.1

Konsulentoppdrag eller konsulentbistand

Ved anskaffelse av konsulenttjenester skal det klart framgå om den tjenesten som anskaffes er et konsulentoppdrag eller konsulentbistand.

Ved anskaffelse av konsulentoppdrag skal konsulenten(e) utføre et konkret stykke oppdrag, eller levere et definert sluttprodukt. Oppgaven må klart avgrenses, og kravene til sluttproduktet må defineres.

Ved anskaffelse av konsulentbistand engasjeres konsulenten som ressursperson for å delta i en intern prosess sammen med oppdragsgiver. Konsulentens rolle i Forsvarets organisasjon må defineres klart.

6.4.1.2 *Tidsavgrensning/oppsigelse*

Dersom det anskaffes konsulentbistand skal oppdraget inneholde tidsavgrensning. Oppsigelsestiden for konsulentbistand skal ikke overstige 30 dager.

6.4.1.3 *Opphavs- og eiendomsrett*

Forsvaret skal sikre seg full opphavs- og eiendomsrett til alt grunnlagsmateriale, og til ethvert resultat av arbeidet som utføres.

6.4.1.4 *Taushetsplikt*

Konsulenten skal pålegges taushetsplikt slik at Forvaltningslovens taushetspliktbestemmelser kommer til anvendelse for Konsulenten og eventuelt hans personale.

6.4.1.5 *Skifte av person/konsulent*

Forsvaret skal sikre seg rett til å godkjenne eventuelt skifte av person/konsulent. Eventuell opplæring av ny person skal bekostes av leverandør.

6.4.1.6 *Kompetanseoverføring*

Dersom oppdraget eller bistand fører til at konsulenten tilegner seg en kompetanse som Forsvaret vil ha behov for i framtiden, skal det defineres hvordan kompetanseoverføring til Forsvaret skal skje, f.eks. i form av rapporter, nye rutiner, kurs/opplæring osv.

6.4.2 *Proviand/næringsmidler*

Ved anskaffelse av næringsmidler skal følgende krav stilles til leverandører: «All produksjon, lagring, og distribusjon av næringsmidler skal skje i henhold til; Offentlige bestemmelser for produksjon, frambud mv. av næringsmidler. (Internkontroll mat)».

6.5 *Krav ifm. gjennomføring av leveransen*

6.5.1 *Kvalitetssikring*

6.5.1.1 *Generelt*

Anskaffelsesmyndigheten setter krav til kvalitetsstyring ut fra kriteriene i del 7 Kvalitetssikring (se pkt. 7.3.1 Valg av krav til kvalitetsstyring). Forsvarets kvalitetssikringsmyndighet skal yte nødvendig bistand i utarbeidelse av disse krav.

6.5.1.2 *Krav til dokumentasjon i forespørsel*

Anskaffelsesmyndigheten skal, gitt at det er satt krav til kvalitetsstyring, sette krav til at leverandøren fremlegger dokumentasjon på hvordan leverandøren planlegger å sikre kvaliteten på leveransen. Dokumentasjon som det kan være relevant å kreve er regulert i del 7 Kvalitetssikring (se pkt. 7.3.3 Krav til dokumentasjon og planer).

6.5.1.3 *Krav til kvalitetssikring i kontrakt*

Kravene til leverandøren skal spesifiseres i kontrakten. Det vises til del 7 Kvalitetssikring (se pkt. 7.3 Forsvarets krav til leverandører).

6.5.2 *Kodifisering*

I henhold til Tff 731 skal alle forsyningsartikler i bruk i Forsvaret kodifiseres, dvs. klassifiseres i samsvar med STANAG 3150 og identifiseres i samsvar med STANAG 3151. Kravspesifikasjonen skal derfor inneholde krav og betingelser i henhold til del 9 Kodifisering (se pkt. 9.1 Innledning). Videre skal det settes tidsfrister for når leverandøren er forpliktet til å levere relevant dokumentasjon/tekniske data.

6.5.3 *Konfigurasjonsstyring*

Dersom det er tatt beslutning om formell konfigurasjonsstyring i forbindelse med en anskaffelse, skal det stilles krav til leverandøren i henhold til del 8 Konfigurasjonsstyring (se pkt. 8.1 Innledning).

6.5.4 *Framdriftsrapportering*

Ved tidskritiske leveranser kan Forsvaret og Leverandøren avtalefeste en detaljplan for gjennomføring av leveransen. Leverandøren skal regelmessig rapportere framdrift og status i forhold til denne planen. Forsvaret skal forbeholde seg retten til å verifisere framdrift og status (se pkt. 2.23.2 Rapportering).

Del 7. Kvalitetssikring

7.1 *Innledning*

Del 7 kvalitetssikring inneholder regler og retningslinjer for hvilke kvalitetsstyringskrav Forsvaret skal stille til leverandører ved anskaffelse av varer og tjenester, og hvilke kvalitetssikringsaktiviteter Forsvaret skal utføre i den forbindelse. I Forsvaret er ansvaret for kvalitetssikring delt mellom anskaffelsesmyndigheten og Forsvarets kvalitetssikringsmyndighet.

7.2 *Hensikt med kvalitetssikring*

Hensikten med kvalitetssikringen er å sikre at Forsvarets leverandører leverer i samsvar med kontraktens krav. Oppnåelse av tilsiktet kvalitet er avhengig av hvor presist og konkret

anskaffelsesmyndigheten formulerer sine krav, og hvor systematisk leverandøren arbeider for å imøtekomme kravene under utvikling, konstruksjon og produksjon. Den er videre avhengig av anskaffelsesmyndighetens oppfølging av kontrakten ovenfor leverandøren, samt effektiviteten av arbeidet til Forsvarets kvalitetssikringsmyndighet.

7.3 *Forsvarets krav til leverandører*

Anskaffelsesmyndigheten er ansvarlig for å stille riktige krav til kvalitetsstyring, og sørge for at de nødvendige betingelser og krav blir avtalesfestet. Anskaffelsesmyndighetens krav skal inkluderes i forespørselen, og avtalesfestes i den påfølgende kontrakt/bestilling.

7.3.1 *Valg av krav til kvalitetsstyring*

Avhengig av anskaffelsens art og omfang, skal hensiktsmessige krav til leverandørens kvalitetsstyring eller kvalitetskontroll velges ut fra tabellen nedenfor.

Relevant AQAP skal normalt velges i henhold til kriteriene i denne tabell.	AQAP-2110	AQAP-150/AQAP-160	AQAP-2120	AQAP-2130	FS 7610–3131
Dersom det i helt spesielle tilfeller vurderes å være til fordel for Forsvaret, kan det unntaksvis gjennomføres anskaffelser på grunnlag av kravene i NS-EN ISO 9001:2000 kvalitetsstandarder med AQAP-relevante tilleggskrav	NS-EN ISO 9001:2000		NS-EN ISO 9002:2000	NS-EN ISO 9003:2000	AQAP-2131
Kontrakten omfatter utvikling, konstruksjon og produksjon, ev. også installasjon og feltprøver. Dvs at de tekniske krav i alt vesentlig er spesifisert som funksjons- og ytelseskrav (operative karakteristikk)	X	X			
Komplekse/kritiske produkter	X	X	X		
Levetid, pålitelighet og andre egenskaper kan bare sikres ved omfattende krav til kvalitetssikring under hele produktfremtakingen	X	X	X		
Programvare inngår i utviklingsarbeidet. AQAP-150 eller AQAP-160 kan anvendes alene der hvor kontrakten omfatter rene utviklings- eller vedlikeholdskontrakter for programvare, men vil ellers spesifiseres sammen med AQAP-2110		X			
Produktets konstruksjon er fastlagt, og er tilfredsstillende for den myndighet som har ansvaret for konstruksjonen			X	X	X
Oppfyllelsen av tekniske krav kan bare demonstreres tilstrekkelig på basis av kvalitetskontroll utført under tilvirkning, behandling av materialer, deler, komponenter, enheter og/eller på det ferdige produkt				X	
Oppfyllelsen av tekniske krav kan demonstreres tilstrekkelig i forbindelse med sluttkontroll av det ferdige produkt					X
Ved kjøp av merkevarer og vanlig handelsvarer kan kvalitetskontrollen foregå som en del av mottakskontrollen uten at det medtas bestemmelse om kvalitetskontroll i kontrakten /bestillingen					

7.3.2 *Valg av krav til konfigurasjonsstyring*

Valg av krav til leverandørens konfigurasjonsstyring er regulert i del 8 Konfigurasjonsstyring (se pkt. 8.6 Valg av krav til konfigurasjonsstyring).

7.3.3 *Krav til dokumentasjon og planer*

Anskaffelsesmyndigheten skal kreve at leverandøren dokumenterer at de møter Forsvarets krav til kvalitetsstyring. Dokumentasjonen skal demonstrere hvordan tilbyder planlegger å sikre kvaliteten på leveransen. Dokumentasjonen skal leveres som del av tilbudet. Følgende dokumentasjon er det aktuelt å kreve:

- leverandørens kvalitetshåndbok

- spørreskjema om leverandørens System for kvalitetsstyring
- preliminær kvalitetsplan
- preliminær risikoplan
- preliminær konfigurasjonsstyringsplan
- eventuelt annen relevant dokumentasjon.

7.3.3.1 *Kvalitetsplan*

Når anskaffelsesmyndigheten har stilt krav om det, skal leverandøren utarbeide en preliminær kvalitetsplan som skal vedlegges tilbudet. Planen skal inneholde referanser til kravene i tabellen nedenfor:

<i>Styrende dokumenter</i>	<i>Veiledende dokumenter</i>
AQAP-2110	
AQAP-2120	AQAP-2009
AQAP-2130	AQAP-159
AQAP-150	AQAP-169
AQAP-160	
NS-EN ISO 9001:2000	

Ved påfølgende kontraktsinngåelse skal det avtales at leverandøren utarbeider en kvalitetsplan. Planen skal framsendes til Forsvarets kvalitetssikringsmyndighet for vurdering, og leverandøren skal ikke påbegynne noe arbeid før planen er akseptert. Det skal avtales tidspunkt for når planen skal framsendes. Det kan avtales at leverandøren må betale dagbøter dersom leverandøren ikke framsender kvalitetsplanen innen avtalt tidspunkt.

7.3.3.2 *Konfigurasjonsstyringsplan*

Når anskaffelsesmyndigheten har stilt krav om det, skal leverandøren utarbeide en preliminær konfigurasjonsstyringsplan. Krav er gitt i del 8 Konfigurasjonsstyring (se pkt. 8.6.1 Krav til leverandørens CM-plan).

7.3.3.3 *Rapport fra kontraktsgjennomgang*

Anskaffelsesmyndigheten kan stille krav om at leverandøren skal levere en rapport om gjennomført kontraktsgjennomgang.

7.3.4 *Generelle krav*

Leverandøren skal gjennomføre kvalitetsstyring slik at leveransen blir i samsvar med kontraktens krav. System for kvalitetsstyring skal være innrettet slik at faktiske eller potensielle avvik (mangler, feil), og andre forhold som kan føre til utilfredsstillende kvalitet, blir oppdaget så tidlig som mulig, for at rettidig og tilstrekkelige korrigeringsiltak kan settes i verk.

7.3.5 *Ansvar for underleverandører*

I avtalen skal det stilles krav til at leverandøren skal avtales med sine underleverandører kvalitetssikringskrav som er i samsvar med kriterier gitt i AQAP-2000. Leverandøren er ansvarlig for kvalitetssikringen hos sine underleverandører. Det kan avtales at gjenpart av korrespondansen mellom leverandør og underleverandør angående kvalitetssikring sendes kvalitetssikringsmyndigheten.

Kontakt mellom kvalitetssikringsmyndigheten og underleverandøren må bare etableres i forståelse med leverandøren, og da på en slik måte at ansvarsforholdene ikke forrykkes.

7.3.6 *Behandling av avvik*

Det skal avtales en prosedyre for behandling av avvik. Når leverandøren før produksjonsstart innser at det blir avvik fra spesifikasjonens krav, kan han søke anskaffelsesmyndigheten om avvik for en angitt del av leveransen. (Engelsk; Deviation.)

Om avvik fra spesifikasjonens krav oppstår under produksjon, kan leverandøren unntaksvis søke Forsvaret om å levere produksjonspartiet som det foreligger, eventuelt etter reparasjon. (Engelsk; Waiver eller Concession.)

Ved avvikssøknader skal leverandøren benytte blankett 5303 «Søknad om godkjenning av avvik». Leverandøren skal nøye beskrive avvikets konsekvenser ved anvendelse av produktet. Avvikssøknaden sendes anskaffelsesmyndigheten via kvalitetssikringsmyndigheten.

7.3.7 *Tilbakevisning eller vraking*

Leveranser, eller deler av den, som fremlegges for Forsvaret, og som ikke tilfredsstillende kontraktkravene, skal Forsvaret tilbakevise.

Dersom ikke spesielle forhold tilsier noe annet, kan det avtales at leverandøren kan fremlegge tilbakeviste leveranser på nytt for levering/godkjenning etter at de er reparert eller omarbeidet.

Leveranser som ikke kan omarbeides eller repareres, og hvor eventuell avvikssøknad er avslått, skal plasseres på sperret lager eller vrakes.

7.3.8 *Fremlegging for levering – Sertifikat på konformitet*

Leverandøren skal kun legge fram for levering produkter som er kontrollert og bekreftet i samsvar med krav. Leverandøren skal fylle ut og undertegne Sertifikat på konformitet bl. 5307 (SPK) som en bekreftelse på at produktet er i overensstemmelse med kontraktens krav.

Undertegnet Sertifikat på konformitet fremlegges Forsvarets kvalitetssikringsrepresentant

Kvalitetssikringsrepresentantens signering av SPK er en bekreftelse til anskaffelsesmyndigheten om at Forsvarets kvalitetssikring har vært gjennomført i samsvar med oppdraget, herunder verifikasjon av leverandørens styring med sine prosesser og hans kontroll av leveransen. Det er ikke en godkjenning av leveransen.

7.3.9 *Ansvar for å utføre kvalitetssikring*

Det skal framgå av kontrakt/bestilling hvem som skal utføre kvalitetssikring på vegne av Forsvaret. Ved krav om kvalitetssikring av en bestemt kontrakt skal bestemmelser og prosedyrer fastlagt i STANAG 4107 gjøres gjeldende.

7.4 *Leverandøranalyser*

I en del tilfelle er det behov for en grundigere vurdering av leverandørens System for kvalitetsstyring før avtale med en leverandør inngås. Denne type vurderinger kalles leverandøranalyse. Detaljer for når leverandøranalyser skal gjennomføres, og omfanget av analysene, er regulert i Del 12 Leverandøranalyse.

7.5 *Risikohåndtering og Forsvarets kvalitetssikringsplan*

7.5.1 *Innledning*

Håndtering av usikkerhet er en kontinuerlig aktivitet som pågår gjennom alle faser av et prosjekt. Forsvaret har utviklet en felles metode for håndtering av usikkerhet i prosjekter, PRINSIX «Veiledning i håndtering av usikkerhet», som består av prosessbeskrivelser og ulike teknikker/verktøy (se pkt. 5.1 Innledning).

Det skilles mellom usikkerhet som del av det totale prosjektet (total usikkerhetsvurdering) og usikkerhet som del av en kontrakt med leverandør.

7.5.2 *STANAG 4107 og AQAP-2070*

Retningslinjer for risikobasert kvalitetssikring innen NATO er gitt i:

- STANAG 4107 «Mutual Acceptance of Government Quality Assurance and Usage of the Allied Quality Assurance Publications», og
- AQAP-2070 «NATO Mutual Government Quality Assurance Process».

7.5.3 *Vurdering av produkt- og leverandørrisiko*

For å få en forståelse av risikoområder for kvalitetssikring av kontrakten, skal Forsvaret vurdere og håndtere produkt- og leverandørrisiko. For å få en gjensidig forståelse av risikoområder for kvalitetssikring av kontrakten, må produkt- og leverandørrisiko vurderes og håndteres i et samarbeide mellom anskaffelsesmyndighet og kvalitetssikringsmyndigheten.

7.5.4 *Forsvarets kvalitetssikringsplan og kvalitetssikringsaktiviteter*

Basert på den inngåtte kontrakt, produktisiko og leverandørrisiko, skal Forsvaret utarbeide en kvalitetssikringsplan. Planen skal vise hvordan det spesifikke kvalitetssikringsoppdraget vil bli løst. Dette omfatter blant annet kvalitetsrevisjon hos leverandøren for å påse at leverandøren har etablert og implementert et System for kvalitetsstyring som er i samsvar med kontraktens krav og den aksepterte kvalitetsplanen. Planen skal være gjenstand for kontinuerlig oppdatering, og justeres for endring i risikobildet.

7.6 *Godkjenning av leverandørers generelle System for kvalitetsstyring*

Leverandører og underleverandører som har en stor andel forsvarsleveranser, kan søke Forsvaret om å få en generell godkjenning av sitt System for kvalitetsstyring.

Når Forsvaret finner det hensiktsmessig og ressursbesparende, vil Forsvaret gjennomføre en vurdering av leverandørens totale System for kvalitetsstyring, eller System for kvalitetsstyring for den del av leverandørens organisasjon som er ansvarlig for gjennomføring av forsvarsleveranser.

En generell godkjenning av leverandørens System for kvalitetsstyring kan bli gjort for en periode på 2 år. Etter utgått periode må leverandøren søke om fornyet godkjenning.

Enhver godkjenning kan når som helst trekkes tilbake dersom det blir påvist vesentlige mangler som leverandøren ikke kan, eller vil, rette på.

7.7 *Standarder for kvalitetssikring i Forsvaret og NATO*

I AQAP-2000 har NATO-landene avtalt de krav som skal gjelde innen kvalitetssikring.

Disse standardene utgis under navnet «Allied Quality Assurance Publications (AQAP)» og er inndelt i følgende grupper:

- Kravdokument

- Veiledende dokumenter
- Veiledning for kvalitetssikringsmyndighetens aktiviteter.

7.7.1

Kravdokumenter

Følgende AQAP er utgitt (siste utgave gjelder og skal kontraktfestes):

- AQAP-2110 «NATO Quality Assurance Requirements for Design, Development and Production»
- AQAP-2120 «NATO Quality Assurance Requirements for Production»
- AQAP-2130 «NATO Quality Assurance Requirements for Inspection and Test»
- AQAP-2131 «NATO Quality Assurance Requirements for final Inspection»
- AQAP-150 «NATO Quality Assurance Requirements for Software Development»
- AQAP-160 «NATO Quality Assurance Requirements for Software Development».*

* Må tilpasses anskaffelsens art – skreddersøm – før kontraktsinngåelse.

7.7.2

Veiledende dokumenter

- AQAP-2000 «NATO Policy on an Integrated Systems Approach to Quality through the Life Cycle»
- AQAP-2009 «NATO Guidance on the use of the Use of AQAP 2000 series»
- AQAP-159 «NATO Guide to AQAP-150»
- AQAP-169 «NATO Guide to AQAP-160».

7.7.3

Veiledning for kvalitetssikringsmyndighetens aktiviteter

AQAP-2070 «NATO Mutual Government Quality Assurance Process».

Del 8. Konfigurasjonsstyring

8.1

Innledning

Del 8 gir bestemmelser om konfigurasjonsstyring i forbindelse med anskaffelser. Bestemmelsene ivaretar både de krav som skal stilles til leverandøren som del av kravene til kvalitetssikring, og de kravene til leverandøren som er nødvendig for at Forsvaret skal kunne gjennomføre konfigurasjonsstyring i anskaffelses- og driftsfasen.

Overordnede retningslinjer for konfigurasjonsstyring i Forsvaret, som dekker alle faser av et materiellprosjekt, er gitt i FS7610–1960.

8.2

Definisjon

Konfigurasjonsstyring er definert som: «tekniske og organisatoriske aktiviteter som identifiserer, holder kontroll med, utfører revisjoner på og fører regnskap over status for funksjonelle og fysiske egenskaper til systemet, inkludert programvare og støtteutstyr».

Konfigurasjonsstyring forankrer operative og tekniske krav i dokumentasjon slik at dette blir felles for både leverandør og anskaffelsesmyndigheten.

8.3

Mål med konfigurasjonsstyring

Hensikten med konfigurasjonsstyring er å bidra til at de operative og tekniske krav innfris gjennom hele produktets levetid ved å styre de funksjonelle og fysiske egenskapene til produktet og støttesystemer. Konfigurasjonsstyring skal bidra til å sikre:

- at tekniske og organisatoriske aktiviteter identifiseres, kontrolleres og revideres, samt at det skal føres regnskap med status for funksjonelle og fysiske egenskaper til produktet.
- at anskaffelsen er i samsvar med de kravene som er stilt
- at anskaffelsen stemmer overens med den tilhørende dokumentasjonen
- og at dokumentasjonen er korrekt.

Ved konfigurasjonsstyring etableres basislinjer og administrative prosedyrer.

8.4

Etablering av ambisjonsnivå og plan

For alt materiell som anskaffes og som skal inn i Forsvarets forsyningssystem, skal anskaffelsesmyndigheten etablere et ambisjonsnivå for konfigurasjonsstyring med en tilhørende plan (Konfigurasjonsstyrings plan (CM-Plan)) for gjennomføring av konfigurasjonsstyringsaktiviteter. CM-Planen skal oppdateres etter hvert som aktiviteter, forutsetninger og omfang endres. Konfigurasjonsstyring gir størst gevinster i forbindelse med komplekse tekniske anskaffelser. Det er derfor vesentlig at ambisjonsnivå tilpasses, og står i forhold til, de gevinster som kan realiseres.

Basert på kontraktens krav skal leverandøren utarbeide og dokumentere en konfigurasjonsstyringsplan. Planen skal sendes anskaffelsesmyndigheten for vurdering, med kopi til kvalitetssikringsmyndigheten.

Kvalitetssikringsmyndigheten gir sine kommentarer til Anskaffelsesmyndigheten som skal underrette leverandøren om planen er akseptabel. Den aksepterte CM-Plan skal implementeres ved oppstart av alle kontraktsaktiviteter hos leverandøren, og skal oppdateres under kontraktsgjennomføringen. (Revisjoner av planen skal fremlegges anskaffelsesmyndigheten for vurdering og akseptering, med kopi til kvalitetssikringsmyndigheten.)

- 8.5 *Krav til leverandører*
Anskaffelsesmyndigheten er ansvarlig for å stille nødvendige krav til leverandører i forbindelse med konfigurasjonsstyring. Kravene skal stilles på forespørselsstadiet, og avtalesfestes i den påfølgende kontrakt/bestilling.
- 8.6 *Valg av krav til konfigurasjonsstyring*
Avhengig av ambisjonsnivå, anskaffelsens art og omfang skal hensiktsmessige krav til leverandørens konfigurasjonsstyring velges.
Tabellen gir et forslag til relevante konfigurasjonsstyringskrav.
Anskaffelsesmyndigheten skal i forespørselen anmode leverandøren om å utarbeide forslag til system for konfigurasjonsstyring basert på refererte krav, eller i spesielle tilfeller annen anerkjent internasjonal standard. Leverandøren skal dokumentere systemet i en preliminær konfigurasjonsstyringsplan som del av tilbudet.

<i>Kontraktens krav til produktet</i>	<i>Kvalitetssikringskrav</i>	<i>Krav til konfigurasjonsstyring</i>
Kontrakten omfatter utvikling, konstruksjon og produksjon, ev. også installasjon og feltprøver, dvs. at de tekniske krav i alt vesentlig er spesifisert som funksjons- og ytelseskrav (operative karakteristikk)	AQAP-2110	ACMP-1-5
Komplekst/kritisk produkt	AQAP-2110 AQAP-2120 AQAP-150 AQAP-160	ACMP-1-5 ACMP-1, 2, 3 og 4 ACMP-1-5
Levetid, pålitelighet og andre egenskaper kan bare sikres ved omfattende kontroll under fremtakingen	AQAP-2110 AQAP-2120 AQAP-150 AQAP-160	ACMP-1-5 ACMP-1, 2, 3 og 4 ACMP-1-5*
Programvare inngår i utviklingsarbeidet. AQAP-150 eller AQAP-160 kan anvendes alene der hvor kontrakten omfatter rene utviklings- eller vedlikeholdskontrakter for programvare.	AQAP-150 AQAP-160	ACMP-1-5*
Produktets konstruksjon er fastlagt og er tilfredsstillende for den myndighet som har ansvaret for konstruksjonen.	AQAP-2120 AQAP-2130 AQAP-2131	ACMP-1, 2, 3 og 4 ACMP-3 og 4 Ingen
Eller der oppfyllelsen av tekniske krav bare kan demonstreres tilstrekkelig på basis av kvalitetskontroll utført under tilvirkning, behandling av materialer, deler, komponenter, enheter og/eller på det ferdige produkt		
Oppfyllelsen av tekniske krav kan demonstreres tilstrekkelig i forbindelse med sluttkontroll av det ferdige produkt	AQAP-2131	Ingen

* ACMP 1-5 kan benyttes som supplement til krav om konfigurasjonsstyring.

- 8.6.1 *Krav til leverandørens CM-plan*
Leverandøren skal i sitt tilbud legge fram et utkast til CM-plan som viser hvordan leverandøren har planlagt å gjennomføre konfigurasjonsstyring.
Under avklaringsfasen/forhandlingsfasen må leverandørens og Forsvarets CM-Planer avstemmes mot hverandre. Hovedretningslinjene for leverandørens plan skal avtalesfestes. ACMP-1 kan benyttes som retningslinjer for utarbeidelse av CM-Plan.
- 8.6.2 *Konfigurasjonsidentifikasjon (CID)*
I tillegg til leverandørens interne konfigurasjonsidentifisering, kan det være aktuelt at leverandøren må yte bistand til Forsvaret i forbindelse med utvelgelse av konfigurasjonsheter som Forsvaret vil følge opp. Leverandørens bistand i den forbindelse må avtalesfestes.
Som del av konfigurasjonsidentifikasjonen skal det velges hvilke komponenter//deler i materiellstrukturen som skal være oppfølgingsobjekter.
- 8.6.3 *Basislinje*
Det skal settes basislinjer for hver konfigurasjonshet. Det kan stilles krav til hvilke dokumenter som skal inngå i de respektive basislinjer og derved fryses på et bestemt tidspunkt. Endringer/avvik på disse dokumenter skal følge rutine for endrings- og avviksbehandling. Dersom det er vesentlig at grensesnitt fryses innen en bestemt dato fordi denne informasjonen blir brukt som inngangsverdi i andre prosjekter osv., skal det avtalesfestes tidspunkt for når grensesnittet senest må fryses, og konsekvenser for leverandøren dersom dette ikke overholdes.

- 8.6.4 *Endrings- og avviksbehandling*
 Det skal stilles krav til at leverandøren følger system for endrings- og avviksbehandling som angitt i Del 2 pkt. 22.3 og 7.3.6 Rutiner for behandling av avvik.
- 8.6.5 *Konfigurasjonsrevisjoner*
 Det skal stilles krav til at leverandøren gjennomfører konfigurasjonsrevisjoner.
- 8.6.6 *Konfigurasjonsstatusregnskap*
 Det skal stilles krav til at leverandøren har et system for konfigurasjonsstatusregnskap . Systemet skal kunne spore alle endringer i konfigurasjonene fra hver basislinje fram til den gjeldende godkjente konfigurasjonen.
- 8.7 *Relevante standarder og prosedyrer*

Kravdokumenter

- ACMP-1 NATO requirements for the preparation of configuration management plans
- ACMP-2 NATO requirements for configuration identification
- ACMP-3 NATO requirements for configuration control – engineering changes, deviations and waivers.
- ACMP-4 NATO requirements for configuration status accounting
- ACMP-5 NATO requirements for configuration audit plans

Veiledende dokumenter

- ACMP-6 NATO configuration management terms and definitions
- ACMP-7 NATO configuration management guidance on the application of ACMPs 1 to 6

Tilleggsdokumenter

- FS 7610–1960 Retningslinjer for konfigurasjonsstyring i Forsvaret
- STANAG 4159 NATO Materiel Configuration Management Policy and Procedures for Multinational Joint Projects.
- STANAG 4427 Allied Configuration Management Publications
- NS-ISO 10007 Quality management – Guidelines for configuration management
- ANSI/EIA 649 National Consensus Standard for Configuration Management

Del 9. Kodifisering

- 9.1 *Innledning*
 Del 9 gir bestemmelser og retningslinjer om kodifisering i forbindelse med anskaffelser av materiell til Forsvaret. Detaljerte retningslinjer er gitt i Kodifiseringstjenestens håndbok (FK25–ACodP-1), kapittel II.
- 9.2 *Definisjon*
 Kodifisering er «En aktivitet hvor en forsyningsartikkel blir klassifisert, identifisert og tildelt et entydig NATO katalognummer i henhold til reglene i STANAG 3150 (materiellklassifisering) og STANAG 3151 (artikkelidentifisering)».
 Sann fabrikant er «Personlig firma, aksjeselskap, sammenslutninger av firmaer eller statsinstitusjoner som eier tegninger og spesifikasjoner for artikkelen, eller leder og kontrollerer produksjon og ferdigstilling».
 Forsyningsartikkel er «En hvilken som helst gjenstand – udelelig eller sammensatt, som det er gjentatte behov for til ett eller flere bestemte formål i forsyningstjenesten. Disse blir gjort til gjenstand for løpende anskaffelser, lagring, kontroll og fordeling».
- 9.3 *Hovedregel*
 Alle forsyningsartikler i bruk i Forsvaret skal kodifiseres. Ved anskaffelser som introduserer mange nye forsyningsartikler, skal anskaffelsesmyndigheten involvere den nasjonale kodifiseringsmyndighet så tidlig som mulig i anskaffelsesprosessen.
- 9.4 *Krav ifm. anskaffelser*
- 9.4.1 *Krav i forbindelse med forespørsel*
 Ved anskaffelse av forsyningsartikler, skal Anskaffelsesmyndigheten inkludere følgende i forespørselen:
 – Standard kodifiseringsvilkår i henhold til blankett 5004 for norske tilbydere, og blankett 5054 (Annex A til STANAG 4177) for utenlandske tilbydere.
 – Blankett 5008/5058 «Vedlegg til forespørsler om databehov for kodifisering», og stille krav til at leverandører besvarer spørsmålene i blanketten som del av tilbudet.
 – Eventuelle spesielle krav/betingelser som; tidsfrister for kodifisering, kostnader/betaling for kodifiseringsarbeid osv.
- 9.4.2 *Krav i forbindelse med evaluering og avtaleinngåelse*
 Anskaffelsesmyndigheten skal sørge for at:

- tilbyder har gjort seg kjent med betingelsene i standard kodifiseringsvilkår, og sørge for at vilkårene med nødvendige tidsfrister blir inkludert i avtalen (kontrakt/bestilling). Det skal spesielt påses at leverandøren er innforstått med at standard kodifiseringsvilkår skal være med i leverandørens avtaler med underleverandører.
- leverandørene besvarer spørsmålene i blankett 5008/5058 tilfredsstillende før eventuell avtaleinngåelse.

Del 10. Standardisering

10.1 *Hensikt med standardisering*

Standardisering i Forsvaret har til hensikt å utvikle felles prosedyrer, praksis og forsvarsmateriell som vil gjøre det mulig å gjennomføre effektive nasjonale og allierte militære operasjoner og øvelser på en sikker og økonomisk måte.

Grunnlaget for enhver standardisering er operative, økonomiske og forvaltningsmessige hensyn.

10.2 *Områder for standardisering*

Standardiseringsvirksomheten deles inn i tre hovedgrupper:

- a) Operativ standardisering som omhandler militær praksis, prosedyrer og formater
- b) Administrativ standardisering som omhandler prosedyrer og terminologi
- c) Materieellstandardisering som omhandler krav til materiell.

Operativ standardisering og materieellstandardisering påvirker hverandre gjensidig. Det er i hovedsak materieellstandardisering som er adressert i denne del 10, og hensikten er å gi retningslinjer for utforming av leveransebeskrivelsen. Øvrige føringer med hensyn til standardisering vil normalt være gjennomført og beskrevet i Gjennomføringsoppdraget (GO).

10.3 *Militære standarder*

10.3.1 *NATO Standardiseringsavtaler*

For å dekke NATOs spesielle standardiseringsbehov er det utarbeidet Standardiseringsavtaler (STANAGer) som er bindende for den enkelte nasjon.

STANAGer, som omfatter operative, administrative og materieell standarder, stiller hovedsakelig krav til interoperabilitet mellom NATO nasjonenes styrker.

STANAGer som er formelt godkjent (ratifisert) til bruk i Forsvaret, skal benyttes ved anskaffelser av materieell eller tjenester. Katalogen «NATO Standardization Agreements and Allied Publications» AAP-4 gir oversikt og status over gjeldende dokumenter.

10.3.2 *Forsvarets Standard*

Når det ikke finnes andre dekkende standarder, og det er et erkjent behov for standardisering, utarbeides det Forsvarets Standard.

Forsvarets Standard omhandler tekniske krav til: materieell, prosedyrer, kvalitetssikring, helse, miljø og sikkerhet.

Det vil fremgå av den enkelte standard om den er bindende eller veiledende. Ved kontraktsinngåelse kan veiledende standarder pålegges brukt.

10.4 *Sivile standarder*

Det foreligger en rekke sivile standardiseringsorganisasjoner som utgir standarder internasjonalt, regionalt og nasjonalt. Ved materieellanskaffelser er blant annet følgende standarder relevant ved utarbeidelse av krav til materieell:

10.4.1 *Internasjonale standarder*

ISO – International Organisation for Standardization

IEC – International Electrotechnical Commission

ITU – International Telecommunication Union

10.4.2 *Regionale standarder*

CEN – European Committee for Standardization

CENELEC – European Committee for Electrotechnical Standardization

ETSI – European Telecommunications Standards Institute

10.4.3 *Nasjonale standarder*

10.4.3.1 *Norges Standardiseringsforbund (NSF)*

NSF selger og markedsfører standarder og relaterte produkter fra hele verden. NSF har ansvaret for overordnet styring og koordinering av den nasjonale standardiseringsvirksomheten i Norge. Norsk Standard (NS) fastsettes av NSF på grunnlag av forslag fra de norske fagorganene og på grunnlag av europeiske og internasjonale standarder. Felleseuropeiske standarder får betegnelsen NS-EN.

Andre relevante standardiseringsorganer er:

- a) Norsk Teknologistandardisering (NTS)

har ansvaret for standardisering innen verkstedindustrien og beslektet virksomhet, inkludert

offshore-rettet virksomhet. NTS har også ansvaret for enkelte tverrfaglige standardiseringsområder, som kvalitetssikring og informasjonsteknologi.

- b) Norges Byggstandardiseringsråd (NBR)
har ansvaret for standardisering innen bygg og anlegg. Ansvarsområdet inkluderer også faste marine installasjoner.
- c) Norsk Elektroteknisk Komite (NEK)
har ansvar for standardisering på det elektrotekniske området i Norge. Internasjonalt er NEK medlem av Internasjonal Electrotechnical Commission (IEC) og European Committee for Electrotechnical Standardization (CENELEC), og NEK representerer Norge i disse organisasjonene.
- d) Norsk Allmenstandardisering (NAS)
har ansvar for standardiseringsoppgaver innenfor områdene forbrukersaker, medisinsk-teknisk utstyr, landbruk, miljø, bioteknologi, handel, kontor og administrasjon.
- e) Post- og teletilsynet (PT)
ved Avdeling for teknikk og standardisering har ansvaret for telekommunikasjonsstandardisering. Internasjonalt er PT medlem av European Telecommunications Standards Institute (ETSI) og International Telecommunication Union (ITU).

10.5 *Prioritetsrekkefølge ved bruk av standarder*

Ved valg av standarder skal nedennevnte prioritetsrekkefølge legges til grunn. Forskrift om offentlige anskaffelser (FOA) inneholder imidlertid absolutte retningslinjer for bruk av standarder. Disse retningslinjene skal følges for de av Forsvarets anskaffelser som faller inn under FOA.

<i>Prioritet</i>	<i>Standard/organisasjon</i>
1	NATO Standardiseringsavtaler (STANAG) ratifisert av Norge)
2	Forsvarets Standard (FS) – Forsvarets overkommando
3	Europeiske standarder: Europeisk Standard (EN) – European Committee for Standardization ETS Standard – European Telecommunications Standard Institute CECC – Standard – CENELEC Electronic Components Committee AECMA-Standard – European Association of Aerospace Industries ECISS Standard – European Committee for Iron and Steel Standardization Norsk Standard som implementerer Europeisk Standard (EN) og European Telecommunication Standard (ETS)
4	Internasjonale standarder: ISO Standard – International Organization for Standardization IEC Standard – International Electrotechnical Commission ITU Recommendations – International Telecommunication Union Norsk Standard som implementerer ISO- og IEC-standarder.
5	Norsk Standard – Norges Standardiseringsforbund
6	Andre nasjonale standarder For eksempel: tyske DIN, britiske BS, danske DS, finske SFS og svenske SIS.
7	Andre nasjoners militære standarder For eksempel: amerikanske MIL SPEC og britiske DEF-STAN.
8	Anerkjente bransjestandarder For eksempel: ASTM – American Society for Testing and Materials

DEL 11. Kostnadskontroll

11.1 *Virkeområde for kostnadskontrollen*

11.1.1 *Hensikt*

Anskaffelser til Forsvaret skal som hovedprinsipp gjennomføres som kjøp etter konkurranse. Når det ikke er mulig å gjennomføre anskaffelsen basert på konkurranse, skal det normalt gjennomføres kostnadskontroll av pristilbudet fra leverandøren. Kostnadskontrollen gjennomføres med andre ord for å oppveie for manglende konkurranse. I slike tilfeller skal prisen baseres på at leverandøren får dekket sine relevante kostnader samt en rimelig avkastning på investert kapital for kontraktsgjennomføringen, under forutsetning av at leverandøren har en mest mulig effektiv utnyttelse av sine ressurser (innsatsfaktorer).

Gjennom kostnadskontrollen kan Forsvaret forsikre seg om at leverandøren har basert sine kalkyler på korrekte, oppdaterte og fullstendige data, og at leverandøren har fulgt de bestemmelser for kostnadsberegning som er nedfelt i dette regelverket. Kostnadskontrollen gjennomføres før kontrakt er inngått og/eller etter at kontrakten er fullført, avhengig av kontrakttype. Gjennomført

kostnadskontroll danner basis for forhandling av en riktig pris for kontraktsgjennomføringen mellom anskaffelsesmyndigheten og leverandøren.

11.1.1.1 *Når foretas kostnadskontroll*

Kostnadskontroll foretas som hovedregel ved kjøp etter forhandlinger når konkurransen er utilstrekkelig. Det foretas derfor normalt ikke kostnadskontroll ved kjøp etter anbudskonkurranse, uten i helt spesielle tilfeller som f.eks. ved mistanke om prissamarbeid.

Ved gjennomføring av kostnadskontroll må innsynsrett være sikret. Om innsynsrett i tilknytning til kostnadskontroll (se pkt. 23.1 Generelt).

11.2 *Kostnadskontrollen*

Kostnadskontroll omfatter oppgavene kostnadsanalyse, kostnadsprøving, prisglidningsanalyse samt vurdering av leverandørens økonomisystem.

11.2.1 *Kostnadsanalyse*

Kostnadsanalyse er gjennomgang av en leverandørs forkalkyle knyttet til et tilbud med sikte på å skaffe grunnlag for å bedømme om den pris som tilbys er kalkulert i henhold til regelverket.

11.2.1.1 *Når bør kostnadsanalyse utføres*

Analysen utføres når det er liten eller ingen konkurranse, eller når kalkylen er basert på særlig usikre beregninger av kostnadene. Kostnadsanalyse kan foretas helt uavhengig av hvilken kontrakttype som velges.

11.2.1.2 *Grunnlaget for en kostnadsanalyse*

Grunnlaget for en kostnadsanalyse er et tilbud med tilhørende forkalkyle, som er en beregning av leverandørens antatte kostnader for den forespurte leveranse.

For å kunne bedømme kalkylen er det nødvendig med en revisjon av de enkelte kostnadselementer i forkalkylen og grunnlaget for disse. Revisjonen gjennomføres i henhold til fastsatt revisjonsmetodikk. (Se pkt. 11.3.1 Selvkostkalkylen.)

11.2.1.3 *Spesifikasjon av pris*

I de tilfeller der kostnadsanalyse er aktuelt, skal det medtas i forespørselen at Forsvaret forbeholder seg rett til, ved innsyn hos leverandøren, å analysere de kostnads- og prisdata som er ført opp i kalkylespesifikasjonen vedlagt tilbudet. Ved innsendelse av slike tilbud skal det foreligge en bekreftelse fra leverandøren, i form av utfylt og signert blankett 5301 «Spesifikasjon av pris», om at han er innforstått med Forsvarets innsynsrett, og at dataene som er oppgitt er så nøyaktige og fullstendige som mulig. Blankett 5301 skal også brukes ved kontraktmodifikasjoner.

11.2.1.4 *Kalkylemetode*

Kalkylen skal være en selvkostkalkyle og skal bl.a. vise indirekte påslag og kalkulatorisk rente frem til selvkost. En kalkyle må ses i sammenheng med leverandørens budsjett og regnskapsopplegg. Dersom leverandøren anvender bidragsmetoden, må det etableres fordelingsprinsipper for indirekte kostnader som blir gjenstand for spesiell godkjenning av Forsvaret. Leverandøren kan ikke uten samtykke fra Forsvaret foreta endringer i kalkyle- og regnskapsmetoder eller praksis hvis dette vil medføre økt belastning på kontrakter med Forsvaret.

11.2.1.5 *Leverandørens plikter ved utførelse av kostnadsanalyser*

- a) Ved utførelse av kostnadsanalyse plikter leverandøren å verifisere samtlige data og:
  - Legge frem for Forsvaret en detaljert kalkyle som viser hvilke kostnader leverandøren har regnet med vedrørende direkte kostnader og hvilke beregninger som ligger til grunn for de indirekte kostnadene.
  - Fremskaffe alle tilbud, bestillinger, kalkyler, budsjetter, regnskaper, bilag og andre beregninger for fastsettelsen av kostnadene.
  - Hvis det forlanges, å skaffe til veie kopier av ovennevnte dokumentasjon.
  - Ellers gi opplysninger som Forsvaret mener har betydning for fastsettelsen av kostnadene.
- b) Innsyn hos underleverandører (se pkt. 23.1 Generelt)

Ved kjøp fra agenter kan anskaffelsesmyndigheten kreve å få oppgitt agentprovisjon/avtalen mellom leverandøren og agenten.

11.2.2 *Kostnadsprøving*

Kostnadsprøving er å avgjøre om leverandørens etterkalkyle gjenspeiler de faktiske kostnader og gevinst vedrørende en kontrakt, samt at de er relevante i henhold til regelverk og kontraktens vilkår.

11.2.2.1 *Når skal kostnadsprøving utføres*

Kostnadsprøving skal foretas for alle kontrakter som inneholder vilkår om dette. Kostnadsprøving skal utføres ved følgende kontrakttyper:

- a) Priskontrakter med vilkår om ansporing eller gevinstbegrensning.
- b) Alle typer kostnadskontrakter.
- c) Kontrakter med vilkår om fremdriftsbetaling basert på faktiske påløpne kostnader under kontrakten.

- 11.2.2.2 *Grunnlag for en kostnadsprøving*
Kostnadsprøving går ut på å revidere samtlige faktiske påløpne kostnader under en kontrakt etter at leveransen helt eller delvis er fullført. Grunnlaget for en kostnadsprøving er etterkalkyler med tilhørende dokumentasjon. Som grunnlag for sine vurderinger skal revisor følge fastsatt revisjonsmetodikk (se pkt. 11.3.1 Selvkostkalkylen) og god regnskapskikk.
- 11.2.2.3 *Leverandørens plikter ved utførelsen av en kostnadsprøving*
Ved utførelse av kostnadsprøving plikter leverandøren å dokumentere samtlige data ved å:
- Legge frem for Forsvaret et detaljert prosjektrengskap som viser hvilke kostnader leverandøren har belastet vedrørende direkte kostnader og hvilke beregninger som ligger til grunn for de indirekte kostnadene.
  - Fremskaffe alle regnskapsdata, bilag og annen dokumentasjon som er nødvendig for etterprøving av kostnadene.
  - Hvis det forlanges, å skaffe til veie kopier av ovennevnte dokumentasjon.
  - Ellers gi alle opplysninger som Forsvaret mener har betydning for fastsettelsen av kostnadene.
- Forsvaret skal ha adgang til forannevnte regnskapsdata, dokumenter og opplysninger i hele kontraktsperioden og inntil ett år etter at sluttoppgjør er foretatt.
- 11.2.3 *Prisglidningsanalyse*
Prisglidningsanalyse er en detaljert gjennomgang av alle kalkyleelementer i kalkylesøylen hos en gitt leverandør for å fastsette hvordan pris-/kostnadsnivå for hvert element som inngår endres over tid.
- Hensikten er å vurdere endringstakten i forhold til en valgt indeks.
- 11.2.3.1 *Når benyttes prisglidningsanalyse*
Pris for fremtidige anskaffelser baseres på gitt kostnadsnivå på et bestemt basistidspunkt (basispris). Det kan i kontrakten fastsettes hvordan prisen skal justeres i ettertid for å reflektere prisendringen i innsatsfaktorene i kontraktsperioden. Dette skal kun gjelde prisendringer utenfor leverandørens kontroll. For å oppnå dette må det knyttes en prisglidningsformel til basisprisen.
- Prisjusteringer kan bare benyttes for kontrakter med en varighet på mer enn ett år. For kortere perioder er det mindre risiko forbundet med å basere seg på forventet kostnadsutvikling. En slik antatt endring kan derfor inngå i kontraktprisen
- Ved forsinket levering som ikke skyldes Forsvaret eller force majeure, skal det ikke ytes kompensasjon for stigning i innsatsfaktorene for den perioden forsinkelsen varer. Når det er iverksatt lønns og/eller prisstopp gjelder det spesielle regler og forskrifter som bestemmes av myndighetene. Disse kan helt eller delvis sette prisglidningsbestemmelsene i kontrakten ut av kraft.
- 11.2.4 *Prisregulering som følge av valutakursendringer*
Se del 24 Valuta (se pkt. 24.2 Valuta i underleveranser).
- 11.2.5 *Vurdering av leverandørens økonomisystem*
- 11.2.5.1 *Økonomisystem*
Med leverandørens økonomisystem forstås regnskaps-, budsjett- og kalkylesystemer med tilhørende undersystemer.
- 11.2.5.2 *Vurderingskriterier for økonomisystemet*
For å fastslå om leverandørens økonomisystem gir tilstrekkelig grunnlag for å fastsette de relevante kostnadene under Forsvarets kontrakt, vil det være nødvendig med en vurdering av systemet. Dette må skje i samarbeid med leverandøren.
- En vurdering vil særlig være aktuell hos nye leverandører, i forbindelse med store leveranser, eller om endringer av systemet har funnet sted.
- Hvis Forsvaret finner det nødvendig med endringer i leverandørens regnskapsførsel, må slike endringer avtales før kontrakt inngås.
- Ved en gjennomgang av leverandørens økonomisystem vil revisorene kartlegge om leverandørens internkontroll og regnskapssystem er tilstrekkelig for å fastsette kostnadene under en kontrakt.
- Dette vil bl.a. medføre at revisorene må vurdere bedriftens:
- Kontoplan.
  - Forretningsregnskap.
  - Kostnadsregnskap.
  - Materialadministrasjon.
  - Lønnsberegning, timeregnskap.
  - Eventuelle prosjekt/ordre/produktregnskap.
- Det vil også være aktuelt å gjennomgå leverandørens organisasjonsplan.
- Forsvaret har innsynsrett i beskrivelser og håndbøker til økonomi eller informasjonssystemer.

11.2.6

Rapportering

Etter utført kostnadskontroll skal det på grunnlag av arbeidsdokumentene skrives en rapport som ender ut i en konklusjon, og som sendes anskaffelsesmyndigheten med kopi til Riksrevisjonen.

Revisor bør informere leverandøren om de korrigeringer som anbefales.

Rapporten skal inneholde de opplysninger som er fremkommet under revisjon og hvilke anbefalinger som gis. Oversikten skal vise hva som er trukket ut iht. regelverk etc. og hva leverandøren ikke har dokumentert tilstrekkelig. De anbefalinger som gis skal være basert på objektive forhold.

Rapporten skal utformes slik at leverandøren på anmodning skal kunne få utlevert hoveddelen. Det kan knyttes kommentarer av forhandlingstaktisk karakter i egne avsnitt som forbeholdes anskaffelsesmyndighetene.

Det er anskaffelsesmyndigheten som skal oversende rapporten til leverandøren.

Også for vurdering av en leverandørs økonomisystem, utarbeides det rapporter med konklusjoner.

11.3

Revisjonsmetodikk

11.3.1

Selvkostkalkylen

Produktkalkylen skal være en selvkostkalkyle. Det henvises for øvrig til de etterfølgende avsnitt i dette kapittel hvor de enkelte elementer er mer utførlig behandlet.

11.3.2

Generelt om vurdering av kostnader

Kostnader som etter disse bestemmelser ikke skal medtas i kostnadsberegningen (ikke anbefalte kostnader), vil bli fratrukket i prisen av anskaffelsesmyndigheten.

Kostnader påløpt før kontraktinngåelse skal kun godkjennes i den utstrekning dette er avtalt i kontraktens spesielle vilkår.

Kostnader som kun angår kontrakten, bør i prinsippet registreres og behandles som direkte kostnader. Disse må imidlertid ikke inneholde kostnader som er dekket av de tillegg leverandøren anvender for indirekte kostnader.

11.3.3

Kapasitetsutnyttelse

Når kalkylen etableres og vurderes, er det viktig at budsjettet og realisert kapasitets- og sysselsettingsnivå er i rimelig samsvar med leverandørens totale kapasitet, slik at Forsvaret ikke betaler for en lav kapasitetsutnyttelse. Kapasitetsutnyttelsen bør ikke være mindre enn 80% av full kapasitetsutnyttelse.

11.3.4

Direkte kostnader

Kostnader som kan henføres direkte til en enkelt kostnadsbærer på en økonomisk forsvarlig måte.

11.3.4.1

Direkte materialkostnader

Det er leverandørens materialkostnader som inngår direkte i produktet. Eventuelle materialkostnader ifm. vrak, omarbeidelse eller kassasjon, kalkuleres her. Disse skal belastes direkte på den ordre der materiellet brukes. Materialer som rekvireres fra lager skal avregnes etter alminnelige prinsipper som anvendes konsekvent i bedriften. Det skal registreres virkelige uttak fra lager minus tiloversblevet materiell. Materialprisen skal være godskrevet de rabatter leverandøren oppnår, eller kunne ha oppnådd ved at han har en effektiv innkjøps- og lagerstyringsfunksjon. Prisnivået i kalkylen må samsvare med basistidspunktet i tilbudet.

I kontrakter der Forsvaret betaler fullt ut alle kostnader skal «Tiloversblevne materialer, komponenter og deler» tilhøre Forsvaret. For vurdering av leverandørens valg mellom egne eller fremmede ytelser, skal leverandører dokumentere at valgt løsning er gunstigst for Forsvaret.

11.3.4.2

Direkte timekostnader

Timesatser omfatter lønn og andre kostnader tilhørende et eller flere kostnadssteder som kan henføres direkte til en bestemt kostnadsbærer. Overtidstillegg godtas kun dersom dette er nødvendig for tidsaspektet for levering eller angitt i kontraktens spesielle vilkår. Timeforbruket bedømmes ved å kontrollere at:

- a) Oppført timeforbruk står i et rimelig forhold til leverandørens tilgjengelige kapasitet og planlagte produksjonsmetode.
- b) Oppført timeforbruk bygger på tidligere relevante etterkalkyler for tilsvarende produksjon.
- c) Det er tatt hensyn til lærekurver og forventet rasjonalisering. Det må undersøkes om beregningene stemmer overens med så vel leverandørens tidligere erfaringer som med erfaringer fra andre leverandører. Det må kontrolleres at utregning av effekten av lærekurven er korrekt.
- d) Oppførte direkte arbeidstimer ikke inneholder timer som i henhold til leverandørens kostnadsregistrering medregnes som indirekte arbeidstid.

11.3.4.3

Andre direkte kostnader

Omfatter alle øvrige direkte kostnader som ikke strider mot pkt. 11.3.2. Spesielt må det kontrolleres at oppførte utviklings- og konstruksjonskostnader er relevante og at kostnader ikke er betalt gjennom andre kontrakter eller inndekket på annen måte.

Dette gjelder også kostnader til eget fremstilt verktøy, utstyr og andre engangskostnader. Verktøy, utstyr etc. som fremstilles under en kontrakt der Forsvaret betaler alle kostnader, skal tilfalle Forsvaret.

11.3.5

Indirekte kostnader

Kostnader som ikke kan identifiseres eller forbindes direkte med en enkelt kostnadsbærer på en økonomisk forsvarlig måte.

Hvis ikke spesielle forhold tilsier noe annet, skal de indirekte kostnadene minst fordeles på følgende kostnadssteder og kostnadsgrupper:

- a) Ett eller flere innkjøps- eller materialforvaltningssteder.
- b) Ett eller flere tilvirkningssteder.
- c) En eller flere salgs- og administrasjonsavdelinger.

Leverandøren må kunne dokumentere de faktiske kostnader som danner grunnlag for fordeling av de indirekte kostnadene.

Fordeling av indirekte kostnader:

Fordelingen av kostnadene skal foretas slik at produktenes andel av de indirekte kostnadene blir så nøyaktige som praktisk mulig. Proporsjonalitetsprinsippet skal søkes lagt til grunn, slik at kostnadsbærerne blir belastet med de indirekte kostnadene i samme grad som de har forårsaket dem. Dersom leverandøren driver forskjelligartet virksomhet, skal fordelingen være så detaljert at ingen kategori eller gruppe av produkter blir belastet indirekte kostnader for andre kategorier eller grupper.

Når fordelingsgrunnlaget vurderes, er det viktig at budsjettert og realisert kapasitets- og sysselsettingsnivå er i rimelig samsvar med leverandørens totale kapasitet, slik at Forsvaret ikke betaler for en lav kapasitetsutnyttelse. (Se pkt. 11.3.3 Kapasitetsutnyttelse.)

Når et fordelingsgrunnlag for inndekning av indirekte kostnader er valgt, skal dette ikke endres ved å fjerne enkeltelementer. Alle kostnader som er inkludert i fordelingsgrunnlaget skal således bidra til å inndekke sine pro-rata andeler av indirekte kostnader, selv om deler av samme fordelingsgrunnlag ikke er relevante i henhold til dette regelverk.

De enkelte fordelingsgrunnlag er valgt ut fra deres fordelingsmessige egenskaper uavhengig hvorvidt kostnadene som inngår er relevante eller ikke. Fjernes noen av elementene i et fordelingsgrunnlag, er således ikke forutsetningene til stede lenger.

11.3.5.1

Materialforvaltningskostnader

Omfatter indirekte kostnader i forbindelse med materialhåndtering, lagerhold, eventuell inngående frakt, innkjøp, kvalitetskontroll mv.

Tillegget beregnes som et forholdstall mellom materialforvaltningskostnadene og totalt forbrukte materialkostnader.

Det kan ikke kreves godtgjøring for materialforvaltning vedrørende materialer eller produkter som Forsvaret stiller til rådighet for leverandøren, med mindre dette er avtalt i kontraktens spesielle vilkår.

11.3.5.2

Indirekte tilvirkningskostnader

Omfatter indirekte kostnader som kan henføres til tilvirkningskostnadssted(ene). Som eksempel kan nevnes lønnskostnader til formenn, avskrivninger på maskiner og verktøy, husleie for produksjonslokalet, lys, varme og andre spesielle kostnader. Påslaget beregnes enten som et forholdstall mellom kostnadsstedets indirekte tilvirkningskostnader og totale direkte timer forbrukt eller mellom totale indirekte tilvirkningskostnader og sum direkte timekostnader.

11.3.5.3

Salgs- og administrasjonskostnader

Denne posten inkluderer bedriftens salgs- og administrasjonskostnader. Som eksempel kan nevnes kostnader til økonomi/regnskapsavd., personellavd., salg og markedsføring, avskrivninger på bygninger og kontorinventar og andre generelle kostnader.

Påslaget beregnes normalt som et forholdstall mellom bedriftens totale salgs- og administrasjonskostnader og sum tilvirkningskostnader.

11.3.5.4

Garantikostnader (reklamasjons- og utbedringskostnader)

Garantikostnader (produktgaranti) skal dekkes inn kun dersom den enkelte kontrakt spesifiserer at det skal stilles garantier. (Se pkt. 18.7 Fraskrive seg retten til å reklamere på mangler.)

Garantikostnader skal vurderes i forhold til leverandørens dokumenterbare kostnader knyttet til garantier. Plassering av denne type kostnader i kalkylesøylen vil avhenge av beregningsmåten for kostnaden. Det er vanskelig å gi en generell anbefaling til beregningsmåte og plassering i kalkylesøylen, da dette vil variere for de forskjellige kontrakter og fra bedrift til bedrift.

11.3.6 *Generelle utviklingskostnader*

Utviklingskostnader er de registrerbare kostnader som påløper hos en leverandør på grunn av aktiviteter som utføres for å videreutvikle bedriftens alminnelige og teknologiske kunnskaps- og kompetansenivå.

Ut over dette kan utviklingsaktiviteter hvor resultatet er relevant for alle produkter i en produktgruppe som representerer en vesentlig del av bedriftens totale produktspekter, eller representerer kunnskaps- og kompetanseoppbygging relatert til forventede behov for Forsvaret, aksepteres som generell utvikling.

Direkte utviklingskostnader forbundet med konkrete prosjekter (produktrettet utvikling) forutsettes betalt av kjøper.

Generelle utviklingskostnader beregnes som et prosentuell påslag av totale driftskostnader, normalt begrenset oppad til 4%. Satsen kommer kun til anvendelse etter en vurdering av utviklingsaktivitetene samt tilhørende kostnader.

11.3.7 *Kapitalkostnad*

11.3.7.1 *Kapitalverdi/rentebærende kapital*

Kapitalverdien som benyttes for beregning av kapitalkostnad og gevinst benevnes rentebærende kapital. Den representerer den andel av leverandørens driftsnødvendige eiendeler som er finansiert med egenkapital og rentebærende fremmedkapital. Verdien beregnes med utgangspunkt i summen av eiendelene ifølge aktuell balanse. For å unngå eventuelle tilfeldige utslag av høy/lav kapitalbinding ved regnskapsårets slutt, bør gjennomsnitt av halvårs-, ev. kvartalsregnskapene benyttes. En av inngangsverdiene i denne gjennomsnittsberegning skal være en balanse revidert og godkjent av selskapets valgte revisor.

Med utgangspunkt i balansen foretas en ny inndeling av eiendels- og gjeldspostene. Eiendelene fordeles på driftsnødvendige og ikke-driftsnødvendige eiendeler, mens gjeldspostene fordeles på rentebærende og ikke- rentebærende gjeld.

Driftsnødvendige eiendeler er anleggs- og omløpsmidler som er nødvendige for å gjennomføre bedriftens ordinære virksomhet. Ikke-driftsnødvendige eiendeler blir holdt utenfor (dvs. de eiendeler som ikke er nødvendige for løpende drift).

11.3.7.2 *Ikke driftsnødvendige eiendeler*

Eksempel på slik ikke driftsnødvendige eiendeler er:

- Ubebygde tomter som ikke antas å komme til anvendelse i kontraktsperioden.
- Langsiktige finansplasseringer.
- Aksjer i datterselskap eller andre foretak. Spesielle unntak kan tenkes hvor for eksempel medeierskap er nødvendig for å sikre råvaretilgang, underleveranser, markedsføring, teknologi mv.
- Likvider (i betydningen kontantbeholdning, aksjer, verdipapirfond, sertifikater og obligasjoner) som overstiger løpende behov inklusiv sikkerhetsmargin. Som en veiledning kan en betrakte likviditetsbeholdning som overstiger 20% av ett års omsetning som overskuddslikviditet.
- Fordringer som følge av utlånsvirksomhet.
- Nedlagte anlegg.
- Aksjer i eget selskap og fordring på ikke innbetalt aksjekapital.
- Aktiverte utviklingskostnader og goodwill. Spesielle unntak kan gjøres som anvist om immaterielle verdier.
- Øvrige eiendeler som ikke har tilknytning til virksomhetens basisaktiviteter.

Alle de ovennevnte punktene finnes på eiendelssiden i balansen. I tillegg må kapitalen justeres med ikke-rentebærende gjeld. Forsvaret skal ikke betale renter for kreditt som er stillet «gratis» til disposisjon for leverandøren. Eksempel på ikke-rentebærende gjeld kan være leverandørgjeld, skattegjeld og annen gjeld til offentlige myndigheter (skattetrekk, arbeidsgiveravgift, mva. o.l.), rentefrie forskudd fra kunder, garantiavsetninger og avsetninger for påløpne ikke forfalte kostnader.

11.3.7.3 *Immaterielle verdier*

Forsvaret kan vurdere å gi kompensasjon for immaterielle verdier, som f.eks. resultatet av utviklingsarbeid som vanligvis utgiftsføres i den perioden kostnadene påløper, eller annen oppbygging av «know-how». Det kan være nettopp disse ressurser som er basis for de ytelser Forsvaret ønsker å kjøpe. En modell for å kompensere for slike verdier kan være å aktivere tidligere kostnadsførte utviklingskostnader i balansen med en tilhørende avskrivningsplan. Dette kan gjøres utenfor det offisielle regnskap.

Slik praksis må vurderes opp mot hva som blir kompensert gjennom direkte utviklingsoppdrag og gjennom påslag for generell utvikling.

11.3.7.4

Kalkulatorisk rentesats

Rentebærende kapital skal gis en avkastning beregnet på grunnlag av en kalkulatorisk rentesats. Den kalkulatoriske rentesatsen settes lik et gjennomsnitt av «helårig etterskuddsrente, månedsgjennomsnitt beregnet ut fra renten på representative statsobligasjoner med gjenstående løpetid 10 år» for de siste kjente 12 måneder, + 1,5% poeng. Renten er ment å kompensere et foretaks gjennomsnittlige kostnad for både kort- og langsiktig finansiering. Aktuell rentetabell utarbeides av Norges Bank. Den finnes blant annet i Norges Banks kvartalstidsskrift «Penger og kreditt», som er offentlig tilgjengelig og kan fås ved henvendelse til banken. (I kvartalstidsskriftet benevnes tabellen «Effektive renter på norske obligasjoner».)

Ved kontrakter som er gjenstand for kostnadsprøving bør det etableres en gjennomsnittlig rentesats for hvert år i kontraktgjennomføringsperioden.

11.3.7.5

Beregning av påslagssatser for kapitalkostnad

For å finne frem til selvkost vil det være nødvendig å beregne en påslagsfaktor for kapitalkostnad i prosent av driftskostnadene.

$$(1) K(\%) = ((R(r) - \text{avkastning}) / D) \times 100$$

hvor:

K = påslagssats for kapitalkostnader

R = rentebærende kapital

r = kalkulatorisk rentesats

D = leverandørens totale driftskostnader oppbygget med samme struktur som kalkylesøylen (se pkt. 11.3.1 Selvkostkalkylen).

avkastning = fradrag for mottatt avkastning på driftsnødvendige eiendeler

11.3.8

Risikokompensasjon

Kompensasjonen tilfaller egenkapitalen for dekning av økonomisk risiko.

Kompensasjonen skal dekke generell forretningsrisiko (u_1) og eventuell spesiell risiko (u_2).

All forretningsvirksomhet innebærer økonomisk risiko. Generelt er det i Forsvarets og leverandørens interesse å redusere risikoen i kontraktsforholdet så mye som mulig. Den gjenstående risiko må fordeles mellom leverandøren og Forsvaret etter kontraktens karakter og normale forretningsmessige prinsipper. Da leverandøren normalt vil kreve kompensasjon for risiko i form av økt gevinst, må det vurderes om og i hvilken grad Forsvaret skal bære deler av risikoen.

11.3.8.1

Generell forretningsrisiko

Generell forretningsrisiko (u_1) skal tilfalle egenkapitalen som kompensasjon for den alminnelige risiko knyttet til forretningsvirksomhet. Risikotillegget for u_1 skal være 2% av Rentebærende kapital (R).

Generell forretningsrisiko er den merrisiko som kapital plassert i en bedrift er utsatt for, sammenlignet med kapital som er investert på sikrere rentabel måte. (F.eks. innskudd i bank eller plassering i obligasjoner med betryggende sikkerhet).

11.3.8.2

Spesiell risiko

Spesiell risiko (u_2) er risiko knyttet til den konkrete kontrakt og kan kun dekkes når leverandøren påviser hvilke spesielle risikoer som tas. Disse risikoer skal være best mulig spesifisert i kontrakten. Spesiell risiko beregnes i prosent av Rentebærende kapital (R).

Spesiell risiko er avhengig av:

- Kontraktens varighet.
- Kompleksitet/andel av nyutvikling.
- Kontraktens relative størrelse i forhold til leverandørens kontrakt portefølje.
- Kontrakttype.

Sammenheng mellom risiko tillegg og risiko fradrag:

<i>Risiko tillegg</i>	<i>Basis</i>	<i>Frdrag punkt c</i>	<i>Frdrag punkt d</i>	<i>Totalt</i>
Kontraktens varighet	0–4,5%	70%–0%	100–0%	0–4,5%
Kompleksitet	0–12,0%	70%–0%	100–0%	0–12,0%
Totalt påslag u_2	0–16,5%	70%–0%	100–0%	0–16,5%

11.3.8.3

Risiko tillegg

Risiko tillegget (punkt a og b) beregnes som om leverandøren kun har en kontrakt, og ikke har mulighet til å diversifisere bort usystematisk kontrakt risiko.

<i>a Kontraktens varighet</i>	<i>Risiko påslag</i>
0–3 år	0–3,0%
3–10 år	3,0–4,5%
Mer enn 10 år	4,5%

<i>b Kompleksitet/utviklingsandel</i>	<i>Risiko påslag</i>
Serieproduksjon av tidligere utviklet produkt	0–4,0%
Spesial tilpasning av tidligere utviklet produkt	0–8,0%
Nyutviklet produkt	0–12,0%

11.3.8.4

Risiko fradrag

Bedriftens risiko ved å ta på seg en ny kontrakt er avhengig av kontraktens størrelse i forhold til bedriftens totale portefølje, og den kontrakttype som inngås med kunden.

<i>c Kontraktens størrelse i forhold til bedriftens portefølje</i>	<i>Reduksjon av risiko</i>
0–30% av porteføljen	70%
30–100% av porteføljen	70–0%

I forbindelse med punkt c forutsettes det at kontraktens korrelasjon (grad av samvarians) er slik at man vil oppnå en risikoreduserende effekt ved diversifisering (gjennomføre flere kontrakter i parallell). Den systematiske kontrakt risikoen (eks. pris- og lønnsutvikling) vil allikevel ikke kunne diversifiseres bort. På kontrakter som utgjør mindre enn 30 prosent av bedriftens portefølje reduseres risikoen med 70 prosent.

<i>d Kontrakttype</i>	<i>Reduksjon av risiko</i>
Priskontrakt med gevinstbegrensning	0%
Fastpriskontrakt	0%
Priskontrakt med prisglidning	30–10%
Priskontrakt med ansporing	30–0%
Alle kostnadskontrakter	100%

Valg av kontrakttype vil i stor grad påvirke spesiell risiko. I en ren kostnadskontrakt vil kjøperen påta seg størstedelen av risikoene, herunder hele kostnadsrisikoen og risiko for mislykket produkt i det denne dekkes som kostnad. Innbefattet i kostnadsrisiko er risiko for feilvurdering av kostnader ved nyproduksjon og tap i forbindelse med force majeure. I en ren fastpriskontrakt vil derimot stort sett all risiko for gjennomføringen påhvile leverandøren, bl.a. hele kostnadsrisikoen. Mellom disse ytterpunkter finner man kontrakttyper som i fallende/økende grad angir partenes ansvar og risiko. (Se pkt. 13.1 Definisjon av kontrakttype.)

11.3.8.5

Beregning av u_2

$$u_2 = (a + b) \times (1 - c) \times (1 - d)$$

Hvor:

u_2 = spesiell risiko i prosent av kontraktens driftskostnader

a = risiko påslag for kontraktens varighet

b = risiko påslag for kontraktens kompleksitet/utviklingsandel

c = reduksjon av risiko iht. kontraktens relative størrelse

d = reduksjon av risiko som følge av kontrakttype

Beregning av total risiko:

$$\Sigma u_1, u_2 = u_1 + (a + b) \times (1 - c) \times (1 - d)$$

11.3.9

Beregning av påslagssats for risikokompensasjon

Rentebærende kapital er grunnlag for beregning av både kapitalkostnad og risikokompensasjon.

Beregningene av kapitalkostnad og gevinst/risikokompensasjon tar utgangspunkt i totalaktiviteten for en bestemt periode, f.eks. ett år. Både kapitalkostnad og gevinst/risikokompensasjon regnes om til kalkylesatser som beregnes i prosent av bedriftens samlede driftskostnader (D) for perioden. (D = totale driftskostnader oppbygget med samme struktur som kalkylesøylen i pkt. 11.3.1). Kalkylesats for gevinst/risikokompensasjon blir beregnet som følger:

$$G = R(u_1 + u_{2q}) / D$$

hvor:

G = kalkylesats for gevinst/risikokompensasjon

R = rentebærende kapital (se pkt. 11.3.7.1 Kapitalverdi/Rentebærende kapital)

D = totale driftskostnader oppbygget med samme struktur som kalkylesøylen i pkt. 11.3.1 Selvkostkalkylen.

11.3.10

Ansporing

Ytterligere kompensasjon kan gis når særskilte ansporingsordninger avtales jf. del 22 (se pkt. 22.2 Virkemidler, (f.eks. for kostnadsenkning, kortere leveringstid eller for bedre ytelser)

11.3.11 *Forenklet metode for beregning av påslag for kalkulatorisk rente og risikokompensasjon*

Primærmetodene for beregning av kalkulatorisk rente og risikokompensasjon iht. dette regelverk er de metoder som er beskrevet i pkt. 11.3.7 – 11.3.9. I en del tilfeller, for mindre anskaffelser, vil det imidlertid være hensiktsmessig å kunne benytte en enklere metode for beregning av disse påslagene.

Denne forenklete metoden innebærer at det gjøres ett påslag som gir kompensasjon både for kapitalkostnader og for den risiko egenkapitalen utsettes for. Påslaget skal være begrenset oppad til den til enhver tid gjeldende kalkulatorisk rentesats (se pkt. 11.3.7.4 Kalkulatorisk rentesats) som beregnes i prosent av stipulerte driftskostnader.

11.3.12 *Teknisk og økonomisk evaluering*

Som et ledd i vurderingen av de kalkulerte kostnader i forbindelse med et tilbud og bedømmelse av påløpne kostnader under en kontrakt, må det etableres et nøye samarbeid mellom den tekniske ekspertise og kontraktrevisorene.

Den bistand teknisk ekspertise kan gi kontraktrevisor ved vurdering av materiell- og timeforbruk er av stor betydning for kostnadskontrollen. Den tekniske ekspertise det her er henvist til vil være teknisk fagpersonell innen anskaffelsesmyndighetene, personell ved Forsvarets kvalitetsmyndighet og eventuelt annen ekstern fagekspertise.

Koordineringen av det tekniske og økonomiske samarbeidet er kontraktrevisors ansvar. Samarbeidet mellom teknisk fagpersonell og revisor må bygge på gjensidig forståelse, slik at man utveksler opplysninger og yter hverandre bistand for å gjøre den samlede kontrollvirksomhet så effektiv som mulig.

11.3.13 *Detaljerte vurderingsregler for enkelte kostnadsarter*

11.3.13.1 *Belastninger som ikke er relevante i forhold til kontrakter med Forsvaret*

Alle kostnader som er relevante i forhold til en kontrakt med Forsvaret, skal godkjennes. For å unngå urimelige belastninger på Forsvarets kontrakter er en del kostnader sett på som ikke relevante.

Dette er kostnader som:

- Representerer en skjult gevinst .
- Forutsettes dekket innenfor rammen av kontraktfestet gevinst.
- Representerer en ikke driftsnødvendig kostnad.
- Skal fordeles til andre kostnadsbærere (andre kontrakter og lignende).

Disse skal derfor holdes utenfor ved beregning av direkte og indirekte kostnader under en kontrakt med Forsvaret.

For å unngå at belastninger som er nevnt ovenfor blir tatt med i kostnadsberegningen, skal følgende kostnadselementer regnes som ikke relevante:

- Avskrivninger på bygg, maskiner eller utstyr som i henhold til avtale er betalt eller vil bli betalt av Forsvaret.
- Virkelige rentekostnader.
- Tap på valuta
- Tap på kontrakter og leveranser, samt forsikringer mot tap av kontrakt.
- Konvensjonalbøter, mulkt og erstatninger, samt kostnader og juridiske honorarer ved rettergang eller forberedelse til slike.
- Produktrettet utviklings- og konstruksjonskostnader som ikke angår Forsvarets kontrakt (se pkt. 11.3.6 Generelle utviklingskostnader).
- Materialsivinn utover normal vrak, omarbeidelse og kassasjon.
- Gaver som ikke er fradragsberettiget ved inntektsskatteligningen.
- Kostnader til representasjon som ikke er fradragsberettiget ved inntektsskatteligningen.
- Premier for spesielle livs-/pensjonsforsikringer til fordel for enkeltpersoner.
- Utgifter ved endring av leverandørens organisasjon, eierforhold og/eller juridiske stilling mv., samt tilhørende finansieringskostnader.
- Inntektsskatt til stat og kommune.
- Kostnader som belastes en kontrakt direkte kan ikke medtas som en indirekte kostnad eller omvendt.
- Kostnader som i sin natur, art eller størrelse er åpenbart urimelig i forbindelse med en kontrakt med Forsvaret anses som ikke relevante.

Oppregningen kan ikke dekke alle aktuelle tilfeller og er derfor ikke uttømmende.

Hvis en ikke relevant kostnad er en del av et fordelingsgrunnlag, skal dette ikke reduseres med den ikke relevante kostnad (se pkt. 11.3.5 Indirekte kostnader).

11.3.13.2 *Avskrivninger*

- a) Avskrivninger på anleggsmidler skal beregnes på grunnlag av historisk anskaffelseskost basert på en planmessig avskrivning over driftsmidlets antatte bedriftsøkonomiske levetid. Beregningen utføres i samsvar med «Norsk regnskapsstandard».

b) Det forutsettes at bedriftsøkonomiske betraktninger legges til grunn for vurdering og avskrivning av driftsmidler. Som hovedprinsipp bør de samme betraktninger legges til grunn for vurdering av kostnader for leveranser til Forsvaret.

Om leverandøren budsjetterer/foretar større investeringer i kontraktperioden, vurderes disse separat og avskrives etter bedriftsøkonomisk levetid.

I de tilfeller det kan påvises at maskiner og utstyr blir utsatt for ekstra slitasje i forbindelse med en kontrakt til Forsvaret, kan det i de spesielle kontraktsvilkårene avtales særskilte avskrivningsbeløp. Avskrivningene i de påfølgende år reduseres tilsvarende.

Reparasjons- og vedlikeholdskostnader av ekstraordinær størrelse kan kreves aktivert. Hensikten er å unngå at kontrakter som inngås det året reparasjons- og vedlikeholdskostnader påløper, blir uforholdsmessig sterkt belastet med den type kostnader.

11.3.13.3

Leiekostnader

Enkelte foretak har delt virksomheten i eiendoms- og driftsselskap. I stedet for avskrivning og rente på bygg og anlegg vil en da i regnskapet til driftsselskapet få leiekostnader til eiendomsselskapet. I slike tilfeller må det vurderes hvorvidt leien avviker fra normal avkastning på kapitalen i eiendomsselskapet. For beregning av normal avkastning (se pkt. 11.3.7.1 Kapitalverdi/Rentebærende kapital).

11.3.13.4

Markedsføringskostnader

Forsvaret godtar en forholdsmessig andel av markedsføringskostnader, forutsatt at de er fordelt til alle produkter/kontrakter etter bestemte kriterier (proporsjonalitetsprinsippet).

Utgiftsførte engangskostnader forbundet med større markedsføringskampanjer (f.eks. markedsintroduksjon av nytt produkt eller nye produkter i inn- og utland), kan godtas hvis slike kostnader i kalkylesammenheng fordeles over flere år. Resultatet av en slik kampanje vil vanligvis gjøre seg gjeldende over flere etterfølgende år. Hensikten er derfor å unngå at statlige kontrakter som inngås det året kampanjen gjennomføres blir uforholdsmessig sterkt belastet med den type kostnader.

Del 12. Leverandøranalyse

12.1

Innledning

Leverandøranalyser er aktiviteter for å kartlegge en leverandørs status på forskjellige områder.

Analysene gjennomføres for å gi anskaffelsesmyndigheten beslutningsgrunnlag ved valg av leverandør, og som grunnlag for å treffe tiltak dersom det avdekkes svakheter hos leverandøren.

Del 12 regulerer leverandøranalyser av leverandørenes kvalitetssystemer og finansielle status. Øvrige vurderinger av leverandørers evne til å levere er en del av anskaffelsesmyndighetens normale saksbehandling ved anskaffelser, og er ikke regulert i denne delen.

12.2

Tidspunkt for leverandøranalyser

Leverandøranalysene skal normalt gjennomføres før avtaleinngåelse. Dette gjøres enten som en del av en prekvalifisering av leverandører eller som en del av en detaljevaluering etter at tilbud/anbud er blitt mottatt.

Analysen kan også gjennomføres etter kontraktsinngåelse dersom det dukker opp situasjoner som gjør dette nødvendig.

12.3

Vurdering av risiko

12.3.1

Generelt

Behovet for å gjennomføre leverandøranalyser er avhengig av den risikoen som er forbundet med anskaffelsen. Risikoen fastslås ved å vurdere kombinasjonen av:

- den konsekvensen som en eventuell uteblivelse eller mangelfull leveranse vil få for Forsvaret, heretter benevnt «konsekvens»,
- og den sannsynligheten som foreligger for at en leveranse vil bli forsinket, mangelfull, osv., heretter benevnt «sannsynlighet».

«Konsekvens» og «Sannsynlighet» deles inn i tre nivåer: Liten, Middels og Stor, og retningslinjer for å fastsette disse er gitt i 12.3.2.

Kombinasjonen av «sannsynlighet» og «konsekvens» gir i henhold til nedennevnte tabell fire forskjellige nivåer av risiko: Neglisjerbar, Moderat, Betydelig og Kritisk. Krav til leverandøranalyser for de forskjellige risikonivåer er gitt under henholdsvis pkt. 12.4 og pkt. 12.5.

Sannsynlighet	Nivå av risiko		
Stor	Betydelig	Kritisk	Kritisk
Middels	Moderat	Betydelig	Kritisk
Liten	Neglisjerbar	Moderat	Betydelig
	Liten	Middels	Stor
	Konsekvens		

12.3.2 *Fastsettelse av «sannsynlighet» og «konsekvens»*

Normalt kan omfanget av «konsekvens» fastslås på forhånd. Flere av faktorene knyttet til «sannsynlighet» vil først kunne avdekkes ved en leverandøranalyse. En del generelle faktorer knyttet til «sannsynlighet» kan imidlertid fastslås på forhånd.

12.3.2.1 «Sannsynlighet»

Ved vurdering av «sannsynlighet» skal følgende retningslinjer legges til grunn:

	<i>Liten</i>	<i>Middels</i>	<i>Stor</i>
Grad av utvikling av produktet ¹	Serieproduksjon	Tilpassing/modifisering av tidligere produserte produkter	Utvikling
Egenkapitalens (EK) størrelse i forhold til kontraktsverdi. ²		10% < EK < 50% av kontraktsverdi	EK < 10% av kontraktsverdi
Kontraktens varighet ²		> 3 år	
Erfaring med leveranser til Forsvaret eller andre lands Forsvar innenfor NATO ¹		Ingen erfaring	
Leverandørens avhengighet av få produkter/kunder ²		Største kunde eller ett produkt står alene for mer enn 50% av omsetningen.	

1 Både kvalitet og finansiell analyse.

2 Bare finansiell analyse.

12.3.2.2 «Konsekvens»

Ved vurdering av «konsekvens» skal blant annet følgende faktorer vurderes:

- Hvilken betydning en uteblivelse eller mangelfull leveranse vil ha på Forsvarets evne til å utføre krigsoppgaver.
- Hvilken betydning en uteblivelse eller mangelfull leveranse vil ha på Forsvarets evne til å utføre fredsoppgaver.
- Hvilke økonomiske tap vil Forsvaret kunne påføres som følge av uteblivelse eller mangelfull leveranse. Ved vurdering av økonomisk konsekvens skal alle leveranser med verdi over 500 Mill klassifiseres som stor, og alle fra 75 til 500 Mill som middels.
- Andre faktorer som tap av troverdighet/anseelse, politiske aspekter osv.

Ved vurdering av konsekvensen er det tilstrekkelig at en av faktorene er berørt. Er flere faktorer berørt skal den faktor som gir den største konsekvensen legges til grunn.

12.4 *Leverandøranalyse – kvalitetssikring*12.4.1 *Hensikt*

Hensikten med leverandøranalyse kvalitetssikring er å vurdere potensielle leverandørers evne til å levere et spesifisert produkt i samsvar med krav i en fremtidig kontrakt. Det skal vurderes om potensielle leverandører har etablert, eller vil være i stand til å etablere og vedlikeholde et kvalitetssystem. Leverandøranalysen skal identifisere sterke og svake sider ved kvalitetssystemet.

12.4.2 *Omfang av analysen*

Omfanget av leverandøranalysen fastslås på bakgrunn av den risikovurderingen som gjøres i henhold til punktet om vurdering av risiko (se pkt. 12.3.1 Generelt). Følgende retningslinjer legges til grunn.

<i>Risikonivå:</i>	<i>Krav til analyse</i>
Neglisjerbar	Ikke krav til analyse
Moderat	Ikke krav til analyse, men anskaffelsesmyndigheten kan foreta en enkel vurdering.
Betydelig	Analysen gjennomføres av kvalitetssikringsmyndigheten.
Kritisk	Analysen gjennomføres av kvalitetssikringsmyndigheten

12.4.3 *Enkel vurdering*

En enkel vurdering innbefatter gjennomgang av preliminær kvalitetsplan, sertifikater, og tidligere analyser av den samme leverandøren dersom dette foreligger. Opplysninger fra kvalitetssikringsmyndighet innhentes. Leverandøranalyse (se nedenfor) gjennomføres dersom vurderingen ikke gir tilstrekkelig informasjon for å foreta valg av leverandør.

12.4.4 *Analyse*

Følgende elementer kan inngå i leverandøranalysen og skal tilpasses og vektet ut i fra oppdragets og anskaffelsens art:

- a) Ledelsens ansvar
- b) Kvalitetssystemets dokumentasjon
- c) Kontraktsgjennomgang

- d) Styring og utvikling av konstruksjon
- e) Dokument og datastyring
- f) Innkjøp
- g) Kontroll med produkter levert av kunden
- h) Produktidentifikasjon og sporbarhet
- i) Prosesstyring
- j) Kontroll og prøving
- k) Styring med kontroll-, måle- og prøvingsutstyr
- l) Kontroll- og prøvingsstatus
- m) Avviksbehandling
- n) Korrigerende og forebyggende tiltak
- o) Håndtering, lagring, pakking, beskyttelse og levering
- p) Registrering
- q) Interne kvalitetsrevisjoner
- r) Opplæring
- s) Ettersyn
- t) Statistiske teknikker
- u) Konfigurasjonsstyring
- v) Kvalitetssikring av programvare
- w) Elementer med utgangspunkt i krav til produktet.

12.4.5 *Rapportering – Leverandøranalyse av flere leverandører*

Når det gjennomføres leverandøranalyse av flere leverandører, blir resultatet fra analysene benyttet til å sammenlikne og vurdere leverandørene opp mot hverandre.

Rapporten skal inneholde følgende områder:

- a) Resultat og vurdering av de enkelte verifiserte elementer i kvalitetssystemene. Leverandørens sterke og svake sider vil da fremkomme.
- b) En vurdering om den enkelte leverandørs kvalitetssystem er akseptabelt for gjennomføring av den aktuelle kontrakten eller ikke.
- c) En sammenlikning av leverandørenes kvalitetssystem.
- d) Forslag til oppdragsgiveren om tiltak som bør iverksettes hos den enkelte leverandør. Hvis tiltak ikke kan gjennomføres før kontraktsinngåelse bør det vurderes å avtalefeste gjennomføringen.

Rapporten som vil bli gradert «Fortrolig» distribueres kun til oppdragsgiveren.

12.4.6 *Rapportering – Leverandøranalyse av eneleverandører*

Ved leverandøranalyse av eneleverandører kan forbedringstiltak kommuniseres med leverandøren i den hensikt å gi leverandøren mulighet til å forbedre kvalitetssystemet i god tid før kontraktsinngåelse.

Rapporten skal inneholde følgende områder;

- a) Resultat og vurdering av de enkelte verifiserte elementer i kvalitetssystemet. Leverandørens sterke og svake sider vil da fremkomme.
- b) En anbefaling om leverandørens kvalitetssystem er akseptabelt for gjennomføring av den aktuelle kontrakten eller ikke.
- c) Forslag til oppdragsgiveren om tiltak som bør iverksettes hos leverandøren. Hvis tiltak ikke kan gjennomføres før kontraktsinngåelse bør det vurderes å avtalefeste gjennomføringen.

Rapporten, som vil bli gradert «Fortrolig», skal distribueres til oppdragsgiveren og eventuelt til leverandøren. Dersom systemet ikke er akseptabelt må det fremgå av rapporten hvilke elementer som må forbedres.

12.5 *Finansiell leverandøranalyse*

12.5.1 *Generelt*

Finansiell leverandøranalyse foretas for å vurdere om leverandøren har finansiell styrke til å oppfylle sine forpliktelser overfor Forsvaret. I tillegg til leverandørens generelle finansiell styrke, skal det også tas hensyn til de spesielle risikoelementer kontrakten innebærer. Det vil si at en leverandør vil kunne bli vurdert til å ha en tilfredsstillende finansiell styrke for en kontrakt, men vil kunne bli underkjent for andre kontrakter som innebærer større risikoelementer.

12.5.2 *Leverandørvurdering under pågående kontrakt*

Leverandøranalyse utføres normalt før kontraktsinngåelse, men skal også utføres under pågående kontrakt:

- når der fremkommer opplysninger som tyder på at leverandørens økonomiske situasjon ikke er tilfredsstillende, og dette kan få konsekvenser for Forsvarets leveranse
- ved eierskifte dersom tidligere eier har stilt garantier for datterselskapets forpliktelser overfor Forsvaret
- ved eierskifte av et «Ansvarlig selskap (ANS)», eller

– ved omdannelse av et ANS til et aksjeselskap.

12.5.3 *Omfang av analysen*

Omfanget av leverandøranalysen fastslås på bakgrunn av den risikovurderingen som gjøres i henhold til punktet om vurdering av risiko (se pkt. 12.3.1 Generelt). Følgende retningslinjer legges til grunn.

<i>Risikonivå:</i>	<i>Krav til analyse</i>
Neglisjerbar	Ikke krav til analyse
Moderat	Enkel analyse gjennomføres av anskaffelsesmyndigheten
Betydelig	Detaljert analyse gjennomføres. Dersom anskaffelsesmyndigheten har nødvendig kompetanse og kapasitet kan anskaffelsesmyndigheten gjennomføre analysen selv. Dersom kapasitet og kompetanse ikke foreligger, skal analysen gjennomføres av FLO/Faggruppe Kontraktrevisjon
Kritisk	Detaljert analyse gjennomføres av FLO/Faggruppe Kontraktrevisjon

12.5.4 *Enkel analyse*

Ved enkel analyse skal minimum en av følgende aktiviteter utføres:

- Enkle nøkkeltallsberegning
- Innhenting av kredittopplysninger fra kredittopplysningsselskap
- Gjennomgang av tidligere utførte analyser som fortsatt er aktuelle. Analysene skal ikke være mer enn 18 md, og skal i raskt skiftende bransjer ikke være mer enn 12 md.
Avhengig av situasjon kan det i tillegg:
- Utføres trendanalyse (regnskapsanalyse) siste 3 år.

12.5.5 *Detaljert analyse*

Omfanget av analysen vil variere fra situasjon til situasjon. Ved detaljert analyse skal minimum følgende aktiviteter utføres:

- Trendanalyse siste 3 år (regnskapsanalyse)
- Analyse av delårsregnskaper
- Analyse av konsernets økonomiske situasjon dersom selskapet er en del av et større konsern.
Følgende aktiviteter kan det være aktuelt å utføre:
- Vurdering av regnskapsprinsipper og økonomistyringssystemene
- Budsjettanalyser
- Kapitalbehovsanalyse
- Vurdering av prognoser/langtidsplaner
- Vurdering av ordreserven
- Vurdering av markedssituasjonen
- Vurdering av kundegrunnlaget
- Vurdering av produktporteføljen
- Vurdering av organisasjonen og ledelsen
- Vurdering av konsernstrukturen
- Referansesjekk (bank, revisor, kunder etc.).

12.5.6 *Konklusjon og tiltak*

En analyse skal konkludere med en av følgende konklusjoner:

- Leverandøren kan anbefales da det er overveiende sannsynlig at leverandøren har finansiell styrke til å innfri de forestående kontraktforpliktelser.
- Leverandøren kan anbefales dersom det treffes en kombinasjon av tiltak som kan sikre gjennomføring av leveransen og innfrielse av alle kontraktforpliktelser. Følgende tiltak kan det være aktuelt å kreve:
  - kapitaltilskudd fra eierne for å øke soliditeten og likviditeten
  - finansiell omstrukturering i form av økt langsiktig gjeld
  - garantier fra bank, finansinstitusjon
  - garantier fra konsernet som leverandøren er en del av.
- Leverandørens kan ikke anbefales da det er knyttet for stor usikkerhet til om leverandøren har finansielle styrke til å innfri de forestående kontraktforpliktelser.
- Ved enkel/foreløpig analyse kan det også konkluderes med at det er behov for mer detaljerte analyser for det kan trekkes noen konklusjon.

Del 13. Kontraktstyper

13.1 *Definisjon av kontrakttype*

Kontraktstyper i dette regelverket defineres ut fra det leverings- og kostnadmessige ansvar som legges til grunn for en avtale, samt på hvilket grunnlag Forsvarets økonomiske vederlag for leveransen skal utbetales (kompensasjonsformat).

Begrepet henspiller ikke på hvilken type anskaffelse som gjennomføres, f.eks. rammeavtaler, utviklingskontrakter, langtidskontrakter mv.

13.2

Generelt

En rekke forskjellige kontraktstyper står til rådighet for partene i forbindelse med kjøp av varer og tjenester. Leverandørens ansvar for sluttkostnadene ved gjennomføring av en leveranse vil variere med valgt kontrakttype. Kontrakttypene kan deles i to hovedgrupper; priskontrakter og kostnadskontrakter.

Forskjellen mellom dem kan karakteriseres slik:

- a) Under en priskontrakt er leverandøren forpliktet til å levere den bestilte vare(r) eller tjeneste(r) til den avtalte pris, uansett hvor høye hans kostnader måtte bli.
- b) Under en kostnadskontrakt er leverandøren kun forpliktet til å levere den bestilte vare(r) eller tjeneste(r) så lenge han får dekket sine relevante kostnader i samsvar med kontraktsvilkårene.

I en priskontrakt er det leverandøren som bærer den kostnadmessige risiko, mens det i kostnadskontrakten vil være Forsvaret som bærer denne risiko. Med risiko menes her usikkerhet knyttet til leverandørens kostnader forbundet med gjennomføringen av en leveranse. Ved å overføre denne risikoen til leverandøren vil leverandøren normalt kreve en risikopremie. Størrelsen på denne risikopremien vil variere med kunnskapen om og sikkerheten i prisgrunnlaget og leverandørens risikoaversjon.

13.3

Priskontrakter

13.3.1

Typer priskontrakter

Følgende fire typer priskontrakter kan benyttes av Forsvaret:

- a) Fastpriskontrakt.
- b) Priskontrakt med begrenset risikokompensasjon.
- c) Priskontrakt med prisglidningsbestemmelser.
- d) Priskontrakt med ansporingsbestemmelser.

Alle disse kontraktstyper setter en øvre grense for den pris Forsvaret er forpliktet til å betale. Leverandøren er forpliktet til å fullføre leveransen, men de ulike kontraktstyper fordeler risiko mellom kjøper og selger forskjellig.

13.4

Kostnadskontrakter

13.4.1

Typer kostnadskontrakter

Følgende fire typer av kostnadskontrakter kan benyttes av Forsvaret:

- a) kostnadskontrakt med ansporing
- b) kostnadskontrakt med fast kompensasjon for generell forretningsrisiko
- c) kostnadskontrakt uten risikokompensasjon
- d) kostnadsdelingskontrakt.

Ved bruk av disse kontrakttypene vil leverandøren få dekket sine relevante kostnader inntil det betingede kostnadstak er nådd. Leverandøren vil imidlertid ikke ha et absolutt leveringsansvar hvis han ikke får dekket sine relevante kostnader innenfor dette betingede kostnadstaket. Kostnadsdelingskontrakten er en kontrakttype som fastsetter at leverandøren bare får dekket en avtalt del av sine kostnader, idet han selv dekker differansen.

13.5

Grunnlaget for oppgjør av kontrakt

Under forutsetning av at leveransen leveres til avtalt tid med riktig kvalitet og mengde, vil oppgjøret av en fastpriskontrakt eller priskontrakt med prisglidningsbestemmelser følge direkte av den avtalte pris kun med justering i henhold til prisglideformelen for denne kontrakttypen.

For priskontrakt med gevinstbegrensning eller ansporingsbestemmelser vil oppgjøret av kontrakten være basert på leverandørens ytelse, samt realiserte kostnader maksimalt til den øvre grense. Disse kontraktene må derfor gjøres til gjenstand for kostnadsprøving av Forsvaret (se pkt. 11 DEL 11 Kostnadskontroll).

Under en kostnadskontrakt betaler Forsvaret leverandøren de kostnader som er påløpt og godkjent av Forsvaret i samsvar med kontraktsvilkårene, samt en eventuell kontraktfestet ansporing eller kompensasjon for generell forretningsrisiko. Alle kostnadskontrakter er gjenstand for kostnadsprøving av Forsvaret. Forsvarets betalingsforpliktelser skal til enhver tid begrenses til et bestemt beløp for derved å fastsette en grense som leverandøren ikke uten videre kan overskride (betinget kostnadstak).

13.6

Risikofordeling etter kontraktstyper

Følgende inndeling, basert på fallende risiko på leverandørens hånd, viser de vanligste typer kontraktstyper, med beskrivelse av risikofordeling mellom leverandør og kjøper:

<i>Kontrakttype</i>	<i>Risikofordeling</i>
<i>Priskontrakter</i>	
Priskontrakt med begrenset risikokompensasjon	Leverandøren bærer all økonomisk risiko

<i>Kontrakttype</i>	<i>Risikofordeling</i>
Fastpriskontrakt	Leverandøren bærer all økonomisk risiko
Priskontrakt med prisglidningsbestemmelser	Delt risiko mellom leverandør/kjøper
Priskontrakt med ansporingsbestemmelser	Delt risiko mellom leverandør/kjøper
<i>Kostnadskontrakter</i>	
Kostnadskontrakt med ansporing	Kjøper bærer all spesiell risiko innen kontraktens begrensninger
Kostnadskontrakt med fast kompensasjon for generell forretningsrisiko	Kjøper bærer all spesiell risiko innen kontraktens begrensninger
Kostnadskontrakt uten risikokompensasjon	Kjøper bærer all risiko innen kontraktens begrensninger

13.7 *Ikke tillatt kontrakttype*

Kostnadskontrakt med prosentuell risikokompensasjon skal ikke benyttes. Det vil si der risikokompensasjonen er en kontinuerlig funksjon av kostnadenes størrelse.

13.8 *Momenter som må vurderes ved valg av kontrakttype*

13.8.1 *Generelt*

Valg av kontrakttype må vurderes for hver anskaffelse og er normalt gjenstand for forhandlinger. Målsettingen er å velge en kontrakttype som gir leverandøren og Forsvaret en akseptabel risikofordeling, samtidig som det er viktig å tilrettelegge for maksimal ansporing for effektiv og optimal gjennomføring av kontrakten slik at de totale levetidskostnader blir lavest mulig.

Nedenfor er det nevnt en del kriterier som bør vektlegges i vurderingen av hvilke(t) kontraktsformat Forsvaret mener er de(t) optimale for den enkelte anskaffelse.

13.8.2 *Kriterier for valg*

13.8.2.1 *Priskonkurransen*

Normalt resulterer priskonkurransen i markedspriser, og en fastpriskontrakt er vanligvis i Forsvarets interesse.

13.8.2.2 *Evaluerings*

Den evaluering som gjennomføres av tilbud, med eller uten konkurranse, kan gi et grunnlag for valg av kontrakttype .

13.8.2.3 *Kostnadsanalyse*

I fravær av effektiv priskonkurransen og som en kompletterende del av evalueringen, vil kostnadsanalyse fremskaffe grunnlag for kontraktsforhandlinger. Det er vesentlig at usikkerhetsmomenter i gjennomføringen av kontrakten og deres mulige innvirkning på kostnadene blir identifisert og evaluert, slik at kontrakttypen som velges plasserer et tilstrekkelig kostnadsansvar på leverandøren, samtidig som risikopremien som betales gjennom avtalt pris ikke blir for høy.

13.8.2.4 *Leveransens type og kompleksitet*

Usikkerhet med hensyn til omfanget av leveransen resulterer normalt i større risikoovertagelse på Forsvarets hånd. Dette gjelder spesielt for forskning- og utviklingskontrakter hvor usikkerhetsmomenter og sannsynlighet for endringer gjør det vanskelig å estimere kostnadene på forhånd. I denne sammenheng er det derfor naturlig å vurdere bruk av kostnadskontrakt. Ved produksjons- eller tjenesteoppdrag der leverandøren kjenner teknologien, skal kostnadsrisikoen overføres til leverandøren, og en priskontrakt skal vurderes.

13.8.2.5 *Krav til leveringstid*

Se del 22 Ansporingsordninger (se pkt. 22.3.3 Tidsansporing).

13.8.2.6 *Kontraktperiodens lengde*

I perioder med større økonomisk usikkerhet, kan det i kontrakter med lengre løpetid (over ett år) være nødvendig med prisglidningsbestemmelser (se pkt. 11.2.3 Prisglidningsanalyse) og valutaklausuler (se pkt. 24.1 Anskaffelser fra utenlandske leverandører).

13.8.2.7 *Leverandørens gjennomføringsevne*

Leverandørens gjennomføringsevne med hensyn på teknisk dyktighet på området og finansiell styrke, jf. leverandøranalyse. (Se pkt. 12.1 Innledning.)

13.8.2.8 *Leverandørens økonomisystem*

Leverandørens økonomisystem kan være en begrensende faktor. Før en beslutning om kontrakttype er fattet, må leverandørens økonomisystem være vurdert med hensyn til tilstrekkelig grad av informasjonstilgjengelighet og kvalitet. Dette er et absolutt krav der Forsvaret velger å inngå en kostnads- eller ansporingskontrakt, og hvor påløpne kostnader skal være gjenstand for kostnadskontroll.

- 13.8.2.9 *Ressursforbruk*
De ulike kontraktstyper krever ulik grad av ressursforbruk for administrasjon av kontrakten for Forsvaret. Fastpriskontrakter og priskontrakt med prisglidningsbestemmelser fordrer normalt minst ressursbruk innad i Forsvaret under ellers like forhold.
- 13.9 *Kombinasjoner av kontraktstyper*
Elementer fra hver av de nevnte kontraktstyper kan kombineres, slik at anskaffelsesmyndighetene kan forme kontrakten ut fra de ulike forhold som er knyttet til den enkelte anskaffelse.
Elementer av de forskjellige kostnadskontrakter kan kombineres innbyrdes eller med elementer av priskontrakter. Det kan f.eks. ved produksjonsserier av mer komplekst materiell avtales en kontrakt hvor en viss del av de første produserte enheter betales etter påløpne kontrollerte kostnader. Deretter benyttes en type priskontrakt hvor prisen fastsettes på grunnlag av etterkalkylen og under hensyntagen til oppstartskostnader, læringskurver osv.
- 13.10 *Krav om innsyn og kostnadskontroll*
For samtlige kostnadskontrakter, samt priskontrakter med begrenset risikokompensasjon og priskontrakter med ansporingsbestemmelser skal det stilles krav om kostnadskontroll av kontraktens påløpne kostnader (se pkt. 11.1.1 Hensikt).
Dette forutsetter også at følgende forhold er ivarettatt:
– Leverandøren aksepterer innsyn fra Forsvaret gjennom at det er bestemmelser om innsyn og kostnadskontroll i kontraktens spesielle vilkår.
– Leverandørens regnskapssystem tilfredsstiller de nødvendige krav for at en revisjon av kostnadene kan gjennomføres og prosjektets kostnader kan identifiseres separat.
Se vedlegg J for veiledning til del 13.

Del 14. Rammeavtaler

- 14.1 *Definisjoner*
- 14.1.1 *Rammeavtale*
Rammeavtale er en avtaleform hvor leverandøren i en bestemt periode forplikter seg til å levere en vare eller tjeneste, til nærmere fastsatte vilkår, uten at kjøperen forplikter seg til å kjøpe noe bestemt kvantum. Forsvaret forplikter seg først i forbindelse med avrop i henhold til rammeavtalens betingelser.
- 14.1.2 *Avrop*
Avrop er en forpliktende avtale mellom kjøper og selger som er basert på betingelser som i all vesentlighet er forhåndsavtalt i en rammeavtale.
- 14.1.3 *Bindende rammeavtale*
Bindende avtaler er avtaler som den enkelte bruker i Forsvaret er forpliktet til å benytte for den type materiell/tjeneste som er dekket av avtalen. Avtaler som er inngått av andre statsetater kan gjøres bindende på lik linje med avtaler som er inngått av Forsvaret.
- 14.2 *Bruk av rammeavtaler*
Rammeavtaler kan benyttes når dette anses som mest økonomisk fordelaktig for Forsvaret. I tillegg til pris kan forhold som transaksjonskostnader, standardisering, forsyningsikkerhet, omløpshastighet, lagerkostnader og problemer med ukurans tas med i betraktning.
Anskaffelsesmyndigheten skal ikke inngå rammeavtaler som hindrer, begrenser, eller skaper mindre konkurranse i det aktuelle markedet. Anskaffelsesmyndigheten skal kartlegge den markedsmessige effekt før rammeavtale inngås.
- 14.3 *Bestillingsfullmakt*
Rammeavtaler kan inngås uten at det foreligger bestillingsfullmakt eller bevilgning. De årlige avrop må imidlertid ikke overstige de årlige bevilgninger for formålet.
- 14.4 *Avrop*
Ved avrop kan bestillingsblankett benyttes. Der det er sikkerhetsmessig og forvaltningsmessig forsvarlig kan elektroniske virkemidler benyttes (EDI, Innkjøpskort osv.).
- 14.5 *Rammeavtaler som Forsvarets enheter er forpliktet til å bruke*
- 14.5.1 *Generelt*
Forsvarsdepartementet kan bestemme hvilke rammeavtaler som alle enheter i Forsvaret er forpliktet til å bruke. Dette gjelder også rammeavtaler som er inngått av andre statsetater.
- 14.5.2 *Kjøp utenom bindende avtaler*
Dersom en bruker ikke kan benytte en bindende rammeavtale, skal tillatelse til å fravike rammeavtalen innhentes fra Forsvarsdepartementet.
- 14.5.3 *Kunngjøring/distribusjon*
Oversikt over hvilke rammeavtaler som enhetene er forpliktet til å bruke er regulert i administrative bestemmelser.

- 14.6 *Avtaler med kjøpsplikt*
Rammeavtaler skal ikke inneholde klausuler som binder Forsvaret til å benytte kun en leverandør.
- 14.7 *Varighet*
Rammeavtaler kan inngås med en varighet som ikke overstiger fire år inklusive eventuelle opsjoner.
Dersom rammeavtale er inngått for å sikre leveranser av reservedeler til hovedmateriell, og det kun er en leverandør av delene, kan rammeavtale inngås med den varighet som er nødvendig for å sikre leveranser i hovedmateriellets levetid. Denne type avtale skal så langt det er mulig inngås i forbindelse med kjøp av hovedmateriellet.
- 14.8 *Fornyelse*
Rammeavtaler skal ikke inneholde klausuler om automatisk fornyelse. Forsvaret skal i hvert enkelt tilfelle ta stilling til om de ønsker en fornyelse, og opsjoner med henhold til forlengelse av rammeavtalen skal inntas i kunngjøringen og i grunnlaget for anskaffelsen.
- 14.9 *Prisjusteringer/endringer*
- 14.9.1 *Prisjustering*
Rammeavtalen skal inneholde bestemmelser som regulerer prisene i hele perioden. Dette kan gjøres i form av:
– Fast pris i hele avtaleperioden
– Prisjustering i form av prisglidningsformel (se pkt. 11.2.3 Prisglidningsanalyse)
– Forhåndsbestemt årlig prisjustering
– Avtalte rabatter i forhold til listepriser som følger markedsutviklingen.
- 14.9.2 *Endringer*
Det skal ikke tas inn nye produktkategorier eller tjenester som øker avtalens omfang utover det som var intensjonen når avtalen ble inngått.
- Del 15. Opsjoner*
- 15.1 *Generelt*
I enkelte tilfeller har Forsvaret behov for å gjøre valg på et senere tidspunkt når det gjelder omfang, tekniske krav, leveringstid, leveringssted osv. En ensidig rett til gjøre slike valg kan avtales, og kalles en «Opsjon».
- 15.2 *Bruk av opsjoner*
- 15.2.1 *Generelt*
Opsjoner bør normalt inngås i situasjoner hvor Forsvaret har en sterk posisjon i forhold til leverandøren, og man ser for seg at posisjonen vil bli svakere når valget må tas. (Man går for eksempel fra en konkurranse situasjon til en enleverandør situasjon.)
I en del tilfelle er det vesentlig at leverandøren er kjent med usikkerheten rundt Forsvarets valg slik at leverandøren kan ta hensyn til dette i sin gjennomføring av leveransen. Leverandøren kan for eksempel utsette valget av underleverandør til Forsvaret har tatt sin beslutning om valg av teknisk løsning. Leverandøren slipper da å kansellere/endre ordre til sine underleverandører.
- 15.2.2 *Eksempler på situasjoner på bruk av opsjoner*
Når:
– Det kan være behov for å anskaffe flere enheter i framtiden, men det foreligger ikke budsjettmessig dekning Skifte av leverandør vil skape større drift- og opplæringsmessige konsekvenser
– Alle tekniske krav/funksjonalitet er ikke avklart på bestillingstidspunktet. Valg av teknisk løsning/funksjon kan være avhengig av utfall/beslutninger i andre prosjekter/etater, eller budsjettmessige prioriteringer
– Det er behov for varene/tjenesten andre steder i Forsvaret. De øvrige brukere har mindre behov, og vil ikke kunne oppnå samme betingelser.
- 15.2.3 *Taktisk bruk*
Det skal ikke brukes opsjoner for å skape et feil inntrykk av leveransens omfang i den hensikt å få lavere priser.
- 15.2.4 *Prising av opsjoner*
Dersom opsjonen gjelder økt antall, og omfanget av opsjonen er betydelig i forhold til det forpliktende omfanget, skal det avtales separate priser for opsjonen og det forpliktende omfang.
- 15.2.5 *Opsjoner for andre brukere*
Det kan avtales opsjoner som gir andre brukere/forsvarsgrener/etater/land rett til å anskaffe varer og tjenester til betingelsene i kontrakten.
- 15.3 *Opsjoner i kontrakter/bestillinger*
Opsjoner skal avtales, med dato for hvor lenge opsjonen er gyldig (dvs. seneste dato for når Forsvaret må gjøre sitt valg).

15.4 *Utløsning av opsjoner*

Opsjoner utløses normalt i form av en endringsavtale. Dersom opsjonen ønskes benyttet av en annen enn den forvaltning som administrerer den opprinnelige kontrakt, kan separate kontrakter eller bestillinger benyttes.

15.5 *Opsjoner i forespørsel*

Dersom behovet for opsjoner er identifisert før forespørselen er sent ut, skal opsjonene tas med i forespørselen.

15.6 *Evalueringsgrunnlaget*

Opsjoner skal være med i det totale vurderingsgrunnlaget. Dersom valg av opsjon eller opsjonsalternativer vil gi forskjellig utfall med hensyn på valg av leverandør, skal evaluering/valg gjennomføres ved at opsjonene veies med sannsynlighet for at de vil bli benyttet.

*Del 16. Forespørsel*16.1 *Generelt*

Forespørselen danner grunnlaget for den videre anskaffelsen, og det er vesentlig at det legges ned mye arbeid ved utarbeidelse av denne. Forespørselens innhold og organisering vil avhenge av størrelse og kompleksitet av anskaffelsen. Forespørselens innhold kan deles i følgende hovedelementer:

- informasjon og bestemmelser for gjennomføring av selve anskaffelsen
- krav til leverandøren
- krav til leveransen
- de avtalevilkår som Forsvaret vil benytte i forbindelse med inngåelse av en avtale
- i en del tilfelle skal det også stilles krav til industrielt samarbeid.*

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

16.2 *Informasjon og bestemmelser for gjennomføring av anskaffelsen*

Forespørselen skal inneholde nødvendig informasjon i forbindelse med selve anskaffelsen. Den skal inneholde:

- a) Anskaffelsesmyndighetens navn, adresse, kontaktperson, samt nummerering/identifisering av forespørselen
- b) Tilbudsfrist og tilbudsadresse
Det skal oppgis dato og klokkeslett for når tilbudet senest skal være anskaffelsesmyndigheten i hende, og hvilken adresse (postadresse og gateadresse) det skal være innlevert. Tilbudsfristen må fastsettes slik at leverandørene får tilstrekkelig tid til å utarbeide tilbudene.
- c) Vedståelsesfrist
Det skal oppgis hvor lenge tilbyderne skal vedstå sine tilbud.
- d) Tidspunkt for tilbyderkonferanse
Dersom det er planlagt å avholde tilbyderkonferanser eller befaringer, skal tid og sted for dette oppgis.
- e) Sted og tid for tilbudsåpning
Ved anbudskonkurranse skal det oppgis sted og tid for eventuelle åpen tilbudssåpning. Ved øvrige anskaffelsesprosedyrer skal det oppgis at offentlig åpning av de innkomne tilbud ikke vil finne sted.
- f) Anskaffelsesprosedyre
Det skal informeres om hvilken anskaffelsesprosedyre som benyttes (se pkt. 1.5 Anskaffelsesprosedyrer).
- g) Dersom forespørselen inneholder referanser til dokumenter som ikke er vedlagt, skal det opplyses om hvor disse dokumentene kan fås.
- h) Tildelingskriterier
Det skal oppgis hvilke kriterier som vil bli lagt til grunn ved valg av leverandør.
- i) Krav til språk i tilbud
Det skal opplyses om hvilke språk som tilbyderne kan benytte i tilbudet (se pkt. 1.11.1 Språkkrav).
- j) Merking av tilbudet
Det skal opplyses om hvordan tilbudet skal merkes.
- k) Format på tilbudet
Det skal stilles krav om at tilbudet avgis i lukket forsendelse. Det kan stilles øvrige krav til format på tilbud.
- l) Alternative løsninger og tilbud på deler av leveransen
Det skal oppgis i hvilken utstrekning det kan gis tilbud på bare deler av leveransen, og om alternative løsningsforslag vil bli avvist. Videre eventuelle forbehold fra Forsvaret om å kunne dele leveransen mellom flere leverandører.

- m) Forhandlinger
Når det benyttes andre anskaffelsesprosedyrer enn anbudskonkurranse, skal det oppgis i forespørselen at Forsvaret forbeholder seg rett til å forhandle nærmere om vilkårene for anskaffelsen.
- n) Spesifikasjon av pris
Når det er aktuelt å gjennomføre kostnadsanalyse, skal det stilles krav til at tilbydere fyller ut blankett 5301 «Spesifikasjon av pris» (se pkt. 11.2.1.3 Spesifikasjon av pris).
- o) Henvisning til kunngjøringer
Dersom anskaffelsen er kunngjort, skal det henvises til kunngjøringen.
- p) Forkaste alle tilbud
Forespørselen skal inneholde bestemmelse om at Forsvaret forbeholder seg rett til å forkaste samtlige tilbud uten å gi begrunnelse.

16.3

Krav til leverandøren

Anskaffelsesmyndigheten skal stille krav til leverandøren. Kravene til Skatteattest og HMS egenerklæring skal anskaffelsesmyndigheten stille i henhold til Del 1 Grunnleggende bestemmelser. Øvrige krav stilles til leverandørene avhengig av anskaffelsens kompleksitet og risiko.

- a) Skatteattest – (se pkt. 1.9.3.1 Skatteattest).
- b) HMS Egenerklæring – (se pkt. 1.9.3.2 HMS egenerklæring).
- c) Krav til tilbyderens tekniske kvalifikasjoner.
- d) Krav til tilbyders kvalitetssikringssystemer – (se pkt. 7.3.1 Valg av krav til kvalitetsstyring).
- e) Krav til tilbyderens finansiell og økonomisk stilling – (se pkt. 1.9.1.3 Finansiell styrke).

16.4

Krav til leveransen

Forespørselen skal inneholde en beskrivelse av det som skal ytes/leveres, og hvordan det skal dokumenteres i tilbudet. Krav til leveransen kan bl.a. inneholde:

- a) Leveransebeskrivelse
Retningslinjer for leveransebeskrivelse er gitt i del 6 (se pkt. 6.1 Bakgrunn/Hensikt).
- b) Krav til kodifisering
Retningslinjer for kodifisering er gitt i del 9 (se pkt. 9.1 Innledning).
- c) Krav til konfigurasjonsstyring
Retningslinjer for konfigurasjonsstyring er gitt i del 8 (se pkt. 8.1 Innledning).

16.5

Avtalevilkår

Forespørselen skal inneholde de avtalevilkårene som tilbudet skal baseres på. Avtalevilkårene må tilpasses den enkelte anskaffelse.

Blankett 5002 inneholder minimums avtalevilkår som skal legges til grunn ved anskaffelser. Dersom anskaffelsesmyndigheten avtaler dårligere vilkår enn i blanketten, skal dette begrunnes i anskaffelsesprotokollen. Anskaffelsesmyndigheten avgjør selv om de vil benytte blanketten, eller inkludere vilkårene i de «spesielle avtalevilkår». Blankett 5002 inneholder ikke alle vilkår som er nødvendig for å inngå en avtale, og er forutsatt å benyttes ved enklere anskaffelser. Blant annet må pris/kontrakttype, leveringstid, leveringssted osv. avtales separat. Videre inneholder ARF en rekke krav til avtalevilkår som enten må tilpasses den enkelte anskaffelsen, eller bare er relevant i spesielle tilfeller, og således ikke kan inkluderes i en blankett. Nedenfor er en oppstilling av de mest relevante vilkår, med referanse til ARF dersom ARF har egne bestemmelser om dette.

Vilkår som er merket med ** er behandlet i Blankett 5002

<i>Vilkår</i>	<i>Referanse</i>	<i>Kommentar</i>
<i>Pris/kontrakttype</i>	(Se pkt. 13.1 Definisjon av kontrakttype)	ARF kaller de forskjellige måter å prise en avtale på for kontrakttyper. Ønsker man at tilbyder skal gi fast pris, må dette oppgis i forespørselen. Avtaler med en fast pris kalles for en «fastpriskontrakt». Avtaler som går over en lengre periode kan inneholde en formel for å justere prisen basert på utviklingen i spesifiserte indekser. Dette kalles «Priskontrakt med prisglidningsbestemmelser». Oversikt over de forskjellige tillatte kontrakttyper er gitt i del 13 (se pkt. 13.1 Definisjon av kontrakttype)
<i>Leveringsbetingelser</i>		INCOTERMS er utgitt av det Internasjonale Handelskammer. Betingelsene regulerer bl.a.:
Leveringsbetingelser bør baseres på INCOTERMS		– Nå risikoen for varen går over fra selger til kjøper – Fordeling av kostnader i forbindelse med frakt osv. – Hvilke dokumenter som skal frambringes av kjøper/selger

<i>Vilkår</i>	<i>Referanse</i>	<i>Kommentar</i>
<i>Leveringstid</i>		<p>– Anvisning om hvem som skal forsikre vare Leveringsbetingelser må ses i sammenheng med leveringstid.</p> <p>Det må oppgis når Forsvaret ønsker leveransen. Kort leveringstid kan begrense konkurransen og øke prisen. Dersom Forsvaret ikke har absolutt behov for leveranse innen et bestemt tidspunkt, bør man undersøke i leverandørmarkedet om hva som normalt er oppnålig leveringstid.</p> <p>Leveringstiden kan oppgis som en ønsket leveringstid, og det kan også forespørres om at leverandøren tilbyr sin «beste leveringstid».</p>
<i>Betalingsvilkår**</i>	(Se pkt. 19.3.2 Når og hvordan skal det betales)	<p>Hovedprinsippet er betaling etter kontraktmessig levering. Ved del leveranser kan det betales etter hver del levering. Det må oppgis hvor mange dager etter kontraktmessig levering som betaling skal skje. Det er vesentlig at Forsvaret får tilstrekkelig tid til å gjennomføre mottakskontroll og gjennomføre betaling innen fristen. Normalt bør det ikke avtales raskere betaling enn 30 dager etter levering. Det bør også spesifiseres hvilke rettigheter leverandøren har i forbindelse med forsinket betaling.</p>
<i>Bankgaranti</i>	Del 19 Betalingsvilkår (se pkt. 19.4 Sikkerhetsstillelse for betaling)	Ved betaling før levering er det krav til at leverandøren stiller bankgaranti.
<i>Mangler og reklamasjon**</i>	Del 18 Ansvar for mangler, reklamasjon og utbedring (se pkt. 18.1 Generelt)	Det må avtales hvilke rettigheter og plikter partene har dersom leveransen ikke er i henhold til avtalen.
<i>Forsinket levering**</i>	Del 22 Anspøringsordninger (se pkt. 22.3 Krav til tidsriktig leveranse)	Det må avtales hvilke rettigheter og plikter partene har dersom leveransen blir forsinket.
<i>Force majeure (Fritaksgrunner)**</i>		<p>En del situasjoner/hendelser som er av ekstern karakter kan helt eller delvis frita partene for sine forpliktelser eller tilsidesette enkelte vilkår. F.eks. vil en force majeure situasjon kunne frita en leverandør fra å betale dagmulkt ved forsinket levering. Det bør gis en angivelse av hvilke type situasjoner som faller inn under force majeure.</p>
<i>Endringer</i>	Del 2 (se pkt. 2.22.1 Generelt).	Det må avtales rutiner for hvordan endringer skal avtales med leverandøren. I enkelte tilfeller har Forsvaret også behov for å kunne gi ensidige pålegg om endringer.
<i>Opsjoner</i>	Del 15 (se pkt. 15.1 Generelt).	<p>I enkelte tilfeller har Forsvaret behov for å gjøre valg på et senere tidspunkt når det gjelder omfang, tekniske krav, leveringstid, leveringssted osv. En ensidig rett til gjøre slike valg kan avtales, og kalles en «Opsjon». Dersom Forsvaret ønsker opsjoner, skal disse oppgis i forespørselen.</p> <p>NB! Forskrift om offentlige anskaffelser gir føringer på bruk av opsjoner i forbindelse med beregning av kontraktsverdi (§ 2–3 (8))</p>
<i>Kostnadskontroll</i>	Del 11 (se pkt. 11.1.1 Hensikt).	<p>Når det ikke er mulig å gjennomføre anskaffelser basert på konkurranse, skal det normalt gjennomføres kostnadskontroll av pristilbudet. Som del av forespørselen skal det derfor kreves at leverandøren fyller ut Blankett 5301 «Spesifikasjon av pris» og at leverandøren baserer sin utfylling på retningslinjene i Blankett 5005 «Alminnelige vilkår for kostnadskontroll». Kostnadskontroll benyttes også i forbindelse med kontraktstyper hvor prisen baserer seg helt eller delvis på leverandørens kostnader, som</p>

<i>Vilkår</i>	<i>Referanse</i>	<i>Kommentar</i>
		<p>kostnadskontrakter, priskontrakt med ansporing osv. Det kan også kreves at endringer av avtalen skal baseres på kostnadskontroll selv om den opprinnelige avtale baseres på konkurranse.. Retten til å gjennomføre kostnadskontroll må imidlertid avtales.</p>
<i>Innsyn**</i>	Del 23 (se pkt. 23.1 Generelt).	Innsyn i leverandørens organisasjon og dokumenter skal alltid kreves i forbindelse med kvalitetssikring og kostnadskontroll. Innsyn kan også være nødvendig i forbindelse framdriftskontroll, leverandøranalyse osv.
<i>Forsikring**</i> <i>Materiell holdt av Forsvaret</i>	(Se pkt. 1.11.3 Forsikring) Del 21 (se pkt. 21.1 Innledning).	Dersom Forsvaret skal holde materiell som skal inngå i den endelige leveransen, eller materiell som leverandøren har behov for i forbindelse med konstruksjon, produksjon, testing osv., skal dette avtales. Minimumskrav til hva som skal avtales står i 21.4 «Forhold som skal avtales»
<i>Rettigheter og royalty</i>	(Se pkt. 20.1 Innledning/pkt. 6.4.1.3 Opphavs- og eiendomsrett)	I forbindelse med en del anskaffelser er det vesentlig at rettighetene til leveransen avklares. Dette gjelder spesielt i forbindelse med: <ul style="list-style-type: none"> – utviklingsprosjekter – tilpasning av programvare – kjøp av konsulentoppdrag/bistand – kjøp av dokumentasjon osv. Retningslinjer for dette er gitt i Del 20 Rettigheter og i Del 6 Leveransebeskrivelse.
<i>Hemmelighold</i>	(Se pkt. 1.8.10 Sikkerhetsgraderte anskaffelser)	Ved anskaffelser som fordrer utlevering av skjermingsverdig informasjon til leverandører skal forskrift 1. juli 2001 nr. 753 om sikkerhetsgraderte anskaffelser følges.
<i>Dokumentrang**</i>	(Se pkt. 2.16.3.4 Dokumentrang)	
<i>Oppsigelse**</i> <i>Tvister**</i> <i>Eiendomsrett til verktøy, materiell</i>	Del 21 (se pkt. 21.1 Innledning).	Dersom Forsvaret dekker leverandørens kostnader ved kjøp av verktøy, utstyr, materialer osv., skal Forsvaret ha eiendomsretten til dette fra det tidspunkt hvor dette mottas av leverandøren. Leverandøren skal oppbevare og behandle denne type materiell som materiell holdt av Forsvaret.
<i>Utviklingskostnader</i>		Ved utviklingsoppdrag skal det avtales at alle kostnader i forbindelse med utviklingen skal dekkes under utviklingskontrakten. Leverandøren kan ikke kreve at Forsvaret skal dekke tap fra utviklingskontrakten i forbindelse med prisfastsetting av nye avtaler om serieleveranser.
<i>Rett til utsatt levering**</i> <i>Offentligrettslige krav**</i> <i>Godkjennelse av valg av underleverandører**</i>		I enkelte tilfeller kan leverandørens valg av underleverandører være viktig for Forsvaret. I de tilfeller leverandøren vil velge viktige underleverandører etter at Forsvaret har tildelt leverandøren kontrakt, kan Forsvaret forbeholde seg retten til å godkjenne de underleverandører som skal benyttes.
<i>Ansvar for underleverandører</i> <i>Reklame**</i>		

<i>Vilkår</i>	<i>Referanse</i>	<i>Kommentar</i>
<i>Sikkerhetsstillelse</i>	(Se pkt. 1.9.1.3 Finansiell styrke)	Dersom anskaffelsesmyndigheten er i tvil om leverandørens finansielle stilling, kan anskaffelsesmyndigheten kreve at leverandøren stiller betryggende sikkerhet for oppfyllelse av avtalen. Sikkerhetsstillelse kan gis i form av garanti fra morselskap eller fra bank, forsikringsselskap, garantiselskap o.l.
<i>Kvalitetssikring**</i>	(Se pkt. 7.3.1 Valg av krav til kvalitetsstyring)	Blankett 5002 inneholder bare enkelte grunnleggende krav. Konkrete krav til kvalitetssikring må derfor avtales særskilt
<i>Kodifisering</i>	(Se pkt. 9.4.2 Krav i forbindelse med evaluering og avtaleinngåelse)	
<i>Konfigurasjonsstyring</i>	(Se pkt. 8.1 Innledning/pkt. 8.5 Krav til leverandører)	
<i>Framdriftsrapportering</i>	(Se pkt. 2.23.2 Rapportering)	Det kan avtales at leverandøren skal fremsende skriftlige rapportering om status og fremdrift av prosjektet. Rapportering og måling av fremdrift må gjøres i forhold til en avtalt plan for gjennomføring av prosjektet Rapportering bør gjøres regelmessig.
<i>Håndtering av usikkerhet</i>	Del 5 (se pkt. 5.1 Innledning)	Leverandøren kan pålegges å benytte Forsvarets metode for håndtering av usikkerhet.

16.6 *Krav til Industrielt samarbeid – Gjenkjøp**
Se Del 1 Grunnleggende Bestemmelser (se pkt. 1.10 industrielt samarbeid ifm. anskaffelser fra utlandet).*

* Gjelder ikke ved FOA/LOA anskaffelser.

*Del 17. Kunngjøring – WEAG**

- 17.1 *Anskaffelser som skal kunngjøres*
Anskaffelser av militært materiell med verdi over en million EUR skal kunngjøres i bulletinen «Norwegian Defence Contracts». Kunngjøring gjelder også:
- kjøp av tjenester som har med militært materiell å gjøre
  - opsjonsutløsninger
  - kjøp over driftsbudsjett
  - eneleverandørkjøp.
- 17.2 *Unntak fra kunngjøringsplikt*
Følgende militært materiell kan unntas fra kunngjøring:
- kjernefysiske våpen og kjernefysiske framdriftssystemer
  - marinefartøyers skrog
  - giftige og radioaktive midler
  - kryptografisk utstyr (bare kryptodelen av utstyret, ikke standardutstyr)
  - fellesfinansierte andeler av NATO infrastrukturprosjekter
  - Foreign Military Sales (FMS) anskaffelser.
- Andre unntak fra kunngjøring skal godkjennes av Forsvarsdepartementet.
- 17.3 *Type kunngjøring – WEAG*
Følgende forhold skal kunngjøres:
- 17.3.1 *Mulige framtidige innkjøp*
Mulige framtidige innkjøp de neste fem år skal kunngjøres som «Possible Future Purchase». Denne type kunngjøring forplikter ikke Forsvaret på noen måte.
- 17.3.2 *Anbudsinngivelser/forespørslar*
Anbudsinngivelser/forespørslar skal kunngjøres som «Tenders Invited». Tilbuds-/anbudsfristen bør være på minimum tre måneder fra utstedelsesdato, og minimum to måneder fra kunngjøring i WEAG-bulletinen.
- 17.3.3 *Inngåtte kontrakter*
Inngåtte kontrakter skal kunngjøres som «Contracts Awarded» i første utgave etter inngåelse. Det skal opplyses om kontrakten er inngått «Single Source» (Eneleverandør) eller «Competitive» (Konkurranse).
- 17.3.4 *Rettelser*
Rettelser (endret tidsplan, nye datoer/frister, endret omfang, kansellering, trykkfeil, o.l. skal kunngjøres som «Corrections».

Del 18. Ansvar for mangler, reklamasjon og utbedring

18.1 *Generelt*

Ved anskaffelser av varer og tjenester skal det avtales hvilke plikter og rettigheter partene har i forbindelse med mangler ved leveransen.

18.2 *Mangler som oppdages ved levering*

Dersom det oppdages mangler ved levering, skal normalt anskaffelsesmyndigheten avvise leveransen. Dersom mangelen er av mindre karakter, kan anskaffelsesmyndigheten akseptere leveransen mot at leverandøren forplikter seg til å rette opp mangelen innen en viss tid, eller ved at Forsvaret får et forholdsmessig prisavslag. Dersom leverandøren skal rette opp mangelen innen en viss tid, skal anskaffelsesmyndigheten holde tilbake en forholdsmessig andel av betalingen til mangelen er rettet.

18.3 *Mangler som oppdages etter levering*

Avtalevilkår som regulerer partenes plikter og rettigheter ved mangler som oppdages etter levering, blir ofte omtalt som «garanti» eller «reklamasjonsrett». I handelskjøper brukes begrepene om hverandre, og begrepene bør ikke brukes uten en nærmere beskrivelse av hva man legger i begrepene.

18.3.1 *Lov om kjøp*

Lov 13. mai 1988 nr. 27 om kjøp inneholder detaljerte regler for partenes rettigheter og plikter ved mangler. Lovens bestemmelser vil normalt gjelde dersom intet annet er avtalt mellom parten, vel om merke dersom norsk lov er lagt til grunn for avtalen. For å unngå misforståelser mellom partene, bør det klart skrives i avtalen at lovens bestemmelser skal legges til grunn ved mangler.

18.3.2 *Alternative vilkår*

Ofte vil ikke lovens bestemmelser være relevant å benytte. Følgende forhold bør da avklares og avtales.

- Det bør minimum avtales en frist for når Forsvaret senest kan reklamere på mangler. Fristen kan settes til et visst antall måneder etter levering, et visst antall måneder etter at utstyret er tatt i bruk, et visst antall timer som utstyret har vært bruk, eller en kombinasjon av disse. Det kan avtales forskjellige frister for forskjellige funksjoner/egenskaper ved gjenstanden.
- Det må avtales en definisjon/avgrensning av hva som er en mangel.
- Det må avtales en frist for når Forsvaret senest kan reklamere etter at en mangel er oppdaget.
- Det må avtales hvilke plikter og rettigheter partene har når en mangel er oppdaget og reklamert innen reklamasjonsfristen.
- Ved flere av Forsvarets anskaffelser vil en del av utstyret beredskapslagres, eller bli benyttet i meget begrenset omfang. Mangler vil i slike tilfeller bare bli avdekket på en begrenset del av leveransen. For slike leveransen kan det avtales at det benyttes statistiske metoder for å fastslå om det foreligger mangler som er av gjennomgående karakter (foreligger på en stor del av leveransen). Videre kan det avtales hvilke tiltak som leverandøren må utføre på den delen av leveransen som ikke er blitt tatt i bruk, selv om manglene ennå ikke er kommet for dage.

18.4 *Vilkår i forespørselen*

Anskaffelsesmyndigheten skal normalt ta med avtalevilkårene for mangler, reklamasjon, retting osv., som anskaffelsesmyndigheten ønsker å gjøre gjeldende i forespørselen. Dette for at tilbyderne skal gi tilbud på samme vilkår.

18.5 *Forhandlinger om vilkårene*

Anskaffelsesmyndigheten kan, når anskaffelsesprosedyren tillater det, føre forhandlinger som går på leverandørens ansvar ved mangler ved leveransen som oppdages etter levering. Dersom anskaffelsesmyndigheten forhandler vekk garantier/vilkår, skal dette kompenseres ved lavere priser eller gunstigere betingelser på andre områder.

18.6 *Omfang av vilkårene*

Ved vurdering av omfanget av vilkårene, må det tas hensyn til hva vilkårene vil koste i form av økt pris og oppfølgingskostnader sett i forhold til usikkerheten knyttet til leveransens kvalitet. Videre bør Forsvarets reelle muligheter til å følge opp vilkårene etter levering tas med i betraktning.

18.7 *Fraskrive seg retten til å reklamere på mangler*

Forsvaret skal bare unntaksvis fraskrive seg retten til å kunne reklamere på mangler ved leveransen (etter levering). Dersom dette gjøres, skal begrunnelsen for dette redegjøres i anskaffelsesprotokollen.

Del 19. Betaling

19.1 *Betalingsformer*

19.1.1 *Betaling ved levering*

Når levering (eventuelt dellevering) først kan skje etter mer enn 12 måneder fra kontraktinngåelse, eller når kjøperen for øvrig finner det hensiktsmessig og nødvendig, kan det avtales at leverandøren skal få utbetalt avdrag på kjøpesummen før levering. Det kan benyttes tre former for betaling før levering. Særlige vilkår gjelder for bruk av forskudd.

19.1.2 *Betaling før levering*

Når levering (eventuelt dellevering) først kan skje etter mer enn 12 måneder fra kontraktinngåelse, eller når kjøperen for øvrig finner det hensiktsmessig og nødvendig, kan det avtales at leverandøren skal få utbetalt avdrag på kjøpesummen før levering. Særlige vilkår gjelder for bruk av forskudd.

19.1.2.1 *Milepælsbetaling*

Betaling før levering kan være basert på at en eller flere forholdsmessige avdrag av kjøpesummen utbetales på nærmere bestemte stadier i kontraktsgjennomføringen (milepæler). Avdragenes størrelse og forfalltid skal søkes fastsatt slik at de ikke overstiger 90 prosent av de kostnader, inklusive gevinst, leverandøren har pådratt seg ved betalingstidspunktet for milepælen(e). Utbetalingen skal også være knyttet opp til at leverandøren har nådd et avtalt nivå for den tekniske fremdrift i kontraktsgjennomføringen. Slike betalingsmilepæler må bestemmes og beskrives i kontrakten slik at følgende momenter er ivaretatt:

- Ved at leverandøren har nådd milepælen har han nådd et nytt nivå som representerer en reell verdi i utviklingen mot en fullstendig leveranse (f.eks. en ny versjon av SW er utviklet, motor er montert om bord i fartøy, en prototype er ferdig eller lignende).
- Det er sannsynlig at han har utført det arbeid og kjøpt inn de materialer som lå til grunn ved avtaletidspunktet.
- Det er verifiserbart at leverandøren har nådd milepælen.
- Det bør vurderes om det skal angis et tidligste tidspunkt for utbetaling av milepælen avhengig av tilgjengelige budsjettmidler i prosjektet.
- Det bør vurderes om det skal angis et tidligste tidspunkt for utbetaling av milepælen avhengig av tilgjengelige budsjettmidler i prosjektet.

19.1.2.2 *Fremdriftsbetaling*

Fremdriftsbetaling kan avtales å skje til bestemte tider basert på grunnlag av spesifisert avdragsregning, bl 5305 «Faktura – Kostnadsfremdrift», som skal fylles ut av leverandøren. Avdrag skal ikke overstige 90 prosent av verdien av det arbeid som er utført og de materialer som er innkjøpt siden forrige utbetaling. Forskudd som leverandøren har utbetalt sine underleverandører, kan bare medregnes i den utstrekning slik utbetaling på forhånd er godkjent av kjøperen og det er stillet sikkerhet for forskuddet.

19.1.2.3 *Forskuddsbetaling*

Forskudd skal normalt ikke utbetales.

Forskudd kan likevel utbetales i det enkelte tilfelle når det bidrar til å opprettholde eller øke konkurransen om kontrakten eller det kan sannsynliggjøres at anskaffelsen vil påføre leverandøren særskilt høye oppstartkostnader.

Forskuddet kan utgjøre inntil en tredjedel av kjøpesummen eksklusiv merverdiavgift. Som kjøpesum forstås anbudspris eller forhandlet basispris. Når særlige grunner foreligger, kan Forsvarsdepartementet samtykke i større forskudd.

Utbetaling av forskudd større enn kroner 25 mill. eksklusiv merverdiavgift må uansett fremsendes Forsvarsdepartementet for godkjenning. I søknaden om godkjenning skal det vedlegges en analyse av om de økonomiske sider av vilkårene for utbetaling av forskudd er tilfredsstillt fra Faggruppe for kontraktrevisjon i Forsvarets logistikkorganisasjon. Alle kontrakter hvor det er utbetalt forskudd skal, uansett størrelse, registreres i en sentral protokoll hos anskaffelsesmyndigheten.

Størrelsen av forskuddet og tidspunktet for utbetaling skal tilpasses kontraktsforholdet. Dog kan utbetaling av forskudd finne sted ved kontraktsinngåelse dersom det er økonomisk fordelaktig for staten eller forretningsmessig nødvendig. Om ytterligere betaling skal skje før levering, må dette avtales etter reglene om fremdrifts- eller milepælsbetaling.

19.2 *Valg av betalingsform*

Hovedprinsippet for betalingsform er som nevnt ovenfor betaling ved kontraktmessig levering. Denne betalingsform følger av Kjøpsloven, og er den som i de fleste tilfeller gir kjøperen best sikkerhet i forhold til å få den leveranse man har kontrahert.

Når vilkårene nevnt ovenfor er tilfredsstillt kan det gjøres avtale om betaling før levering. En hver slik betalingsform øker risikoen for kjøper med hensyn til oppfyllelse av kontrakten. Dette gjelder både økonomiske problemer og konkurs som en leverandør vil kunne få, samt i forhold til leverandørens incitament til å fullføre kontrakten rettidig og med avtalt kvalitet. Når en velger å benytte betaling før levering må en derfor vurdere ordninger for sikkerhetsstillelse (se nedenfor).

En hver form for betaling før levering vil medvirke til å redusere leverandørens finansieringskostnader og skal gi en lavere pris enn hvis forutsetningen er betaling ved levering. Prisavslaget skal vurderes tilsvarende at det svares renter av fremdrifts-/milepæls-/forskuddsbetalingen fra utbetalingsdagen inntil det er avregnet. Renten settes lik Norges Banks effektive rente på norske statsobligasjoner med løpetid lik gjennomsnittlig betalingstid og med et risikotillegg på 2% p.a. Med betalingstid menes tid fra utbetaling til forskuddet/fremdriftsbetalingen er likvidert.

19.3

Betalingsvilkår

19.3.1

Maksimal betalingsforpliktelse

Forsvarets maksimale betalingsforpliktelse skal til enhver tid fastsettes, og er det beløp som leverandøren ikke uten videre kan overskride. I priskontrakter vil denne grense være identisk med pristaket.

I priskontrakter med prisglidningsbestemmelser vil den avtalte formel bestemme den maksimale betalingsforpliktelse for Forsvaret. I kostnadskontrakter vil grensen være et betinget tak, som eventuelt kan forhøyes etter avtale, enten etter ny vurdering av leveransen eller når ytterligere midler kan stilles til disposisjon for vedkommende leveranse.

19.3.2

Når og hvordan skal det betales

I betalingsvilkårene skal fastsettes når, hvorledes og på hvilke vilkår betaling skal finne sted, hvilke dokumenter og blanketter, med angivelse av antall og nødvendige påtegninger som skal fremlegges eller fremsendes. Normalvilkåret er at betaling skal finne sted innen 30 dager etter at leveransen er godkjent av kjøper og korrekt faktura med bilag er mottatt. Andre vilkår kan avtales der dette er hensiktsmessig. Hvis det i enkelte tilfeller betales raskere enn avtalte betalingsvilkår skal det kreves prisavslag på grunn av redusert kredittid for leverandøren, jf. ovenfor.

Når leveringsomfanget omfatter flere separate poster som skal leveres til forskjellige tider, må betalingsvilkårene utformes slik at betaling for den enkelte post ikke finner sted før den er levert. Eventuelt utbetalt forskudd eller fremdriftsbetaling skal likvideres forholdsmessig.

Det skal avtales når og hvorledes sluttoppgjør skal foretas. (Se pkt. 2.24 om oppgjør av kontrakter.)

Det legges vekt på at betaling og postering finner sted rettidig. Med dette menes at man skal betale nær betalingsfristens utløp. Anskaffelsesmyndigheten skal påse at leverandørene presenterer regningene snarest etter at varene er levert og godkjent slik at betaling kan finne sted som forutsatt.

19.3.3

Eiendomsrett til betalt utstyr og materialer mv.

Ferdig produsert materiell og materialer, komponenter og utstyr som skal benyttes til leveransen, og som Forsvaret helt eller delvis har betalt for før leveranse finner sted, skal merkes «Forsvarets eiendom» og plasseres atskilt fra annet materiell.

Spesielt utstyr, verktøy og instrumenter som inngår i en kontrakt og blir belastet denne i sin helhet, blir Forsvarets eiendom og skal merkes som angitt ovenfor.

Forsvaret skal på forhånd godkjenne slike belastninger og de skal avtales i de spesielle kontraktvilkår.

19.3.4

Forsinket betaling

Det kan i kontrakten avtales, hvis betaling fra Forsvaret skjer senere enn fastsatt, at det påløper gjeldende forsinkelsesrente etter lov 17. desember 1976 nr. 100 om forsinkelsesrente.

Det er ikke tillatt å fastsette betalingsvilkår som vites, eller skjønnes, å resultere i forsinket betaling

19.4

Sikkerhetsstillelse for betaling

Det skal stilles sikkerhet for betalinger som foretas før levering i form av garanti (selvskyldnerkausjon). Garantiklausulen skal utformes slik at det til en hver tid utestående beløp skal være 100% dekket av betalingsgarantien.

I enkelte tilfeller, der en gjennom vurdering av kontraktens størrelse og varighet, samt tilfredsstillende resultater fra en detaljert leverandøranalyse (se pkt. 12.5.5 Detaljert analyse) anser at risiko for tap er liten, kan anskaffelsesmyndigheten bestemme at sikkerhetsstillelse ikke skal kreves.

Ved kjøp fra statlige institusjoner og forvaltningsbedrifter som ikke er aksjeselskap, skal sikkerhet ikke kreves.

Sikkerhet bør fortrinnsvis gis som «on demand» garanti fra bank, forsikrings- eller garantiselskap e.l. Garanti fra andre kilder må godkjennes av Forsvarsdepartementet. I alle tilfeller skal garantien gis som selvskyldnerkausjon.

Ved betaling ved leveranse (delleveranse) kan tilbakeholdes 5% av (del)leveransens pris hvis leverandøren ikke har stillet sikkerhet for riktig oppfyllelse av kontrakten inntil hele leveransen er levert eller til utløp av garantiperioden (her menes garantitid for eventuell produktgaranti).

*Del 20. Rettigheter*20.1 *Innledning*

Denne delen regulerer hvordan Forsvaret skal forholde seg til immaterielle rettigheter knyttet til patenter, oppfinnelser, tekniske opplysninger, programvare og data i forbindelse med oppdrag for Forsvaret. I det etterfølgende er begrepet «eiendomsrett» benyttet i betydningen av at den som har eiendomsrett har faktisk og juridisk råderett over et resultat/objekt, herunder opphavsrett i henhold til lov 12. mai 1961 nr. 2 om opphavsrett til åndsverk m.v.

20.2 *Behandling av immateriell rettigheter der Forsvaret anskaffer ferdig utviklede produkter/tjenester*20.2.1 *Beskyttelse mot krenkelse av tredjemanns rettigheter*

Forsvaret må sikre seg mot å bli saksøkt for krenkelser mot tredjemann som en leverandør forårsaker gjennom sin gjennomføring av avtalen. Dette må derfor reguleres i avtalevilkårene slik at det er leverandøren som fullt og helt står ansvarlig juridisk og økonomisk for slik krenkelse av tredjemanns rettigheter. Forsvaret må også sikre seg at leverandøren ved slik krenkelse retter opp leveransen med andre løsninger slik at den fyller intensjonene i avtalen.

20.2.2 *Rettigheter til utnyttelse av teknisk dokumentasjon/håndbøker mv.*

For å unngå at en leverandør tar urettmessig høye priser for eksemplarfremstilling av teknisk- og/eller brukerdokumentasjon for Forsvarets behov, bør det tas med bestemmelser i de spesielle avtalevilkår som sikrer Forsvaret slike rettigheter.

20.3 *Behandling av immaterielle rettigheter der Forsvaret helt eller delvis betaler for utvikling*20.3.1 *Vurdering og sikring av immaterielle rettigheter*

Når Forsvaret betaler hele eller deler av utvikling eller tilpasning av utstyr eller programvare, skal partenes rettigheter i forbindelse med resultatet av utviklingen vurderes, for blant annet å fastslå:

- a) I hvilken grad Forsvaret kan benytte det tekniske underlaget for å få andre leverandører til å produsere det utviklede produktet.
- b) Om, og i hvilken grad Forsvaret har rett til å fremstille eksemplarer av programvare, herunder kopiere og bruke til eget formål, samt overføre rettigheter til andre (for eksempel underleverandører) uten ytterligere vederlag til den som har opphavsrett.
- c) Om, og i hvilken grad Forsvaret har rett til å benytte kildekode for eget bruk, eller få andre leverandører til å gjennomføre videreutvikling basert på kildekode.
- d) Om, og i hvilken grad leverandøren har rett til å produsere og selge det utviklede produkt til tredjepart, eller videreutvikle produktet for salg til tredjepart.
- e) Hvilken økonomisk kompensasjon Forsvaret skal ha dersom leverandøren gis rett til å utnytte det utviklede produkt kommersielt.
- f) Om det er økonomisk forsvarlig for Forsvaret å sikre seg alle eller deler av de immaterielle rettigheter.
- g) Sikkerhetspolitiske aspekter knyttet til utnyttelse av immaterielle rettigheter.

De beslutninger som tas med hensyn til immaterielle rettigheter må klart defineres i avtalevilkårene. Det må avtales helt konkret hvilke rettigheter den enkelte part har fått. Dette fordi forhold knyttet til immaterielle rettigheter ikke nødvendigvis er gitt en allmenn betydning, eller er lovregulert.

20.3.2 *Militært anvendelse*

For utstyr eller programvare som hovedsakelig er rettet mot militær anvendelse skal Forsvaret ha alle rettigheter til resultatet av utviklingen. Leverandøren skal ikke gis anledning til å disponere over det utviklede produkt uten Forsvarets godkjenning.

Forsvarsdepartementet kan overføre retten til kommersiell utnyttelse til en eller flere leverandører for produksjon og salg til tredjemann.

20.3.3 *Sivil anvendelse*

For utstyr eller programvare som er rettet mot sivil bruk, eller har et vesentlig sivilt anvendelsesområde, bør leverandøren i alminnelighet overlates eiendomsretten hvis ikke helt spesielle forhold skulle tilsa annet.

20.3.4 *Når leverandøren får eiendomsretten*

Dersom leverandøren overlates eiendomsretten, skal Forsvaret forbeholdes en ikke-eksklusiv, vederlagsfri og ugjenkallelig bruks og disposisjonsrett for å dekke Forsvarets behov eller for å oppfylle Forsvarets forpliktelser i inn- og utland.

Dersom leverandøren ikke er i stand til å dekke Forsvarets behov for utstyr eller videreutvikling av dette, eller leverandørens kostnadsnivå i denne forbindelse er over normal markedspris, skal Forsvaret ha rett til å få produsert utstyr eller gjennomført videreutvikling hos andre leverandører basert på resultater og tekniske dokumentasjon som kom fram under utviklingen.

En leverandør som får overlatt eiendomsrett skal forpliktes til ikke å overføre eiendomsrett eller bruksrett til tredjemann ved salg, lisensiering eller på annen måte uten Forsvarets forhåndsgodkjenning.

At leverandøren får eiendomsretten skal ikke påvirke Forsvarets krav til økonomisk kompensasjon i tråd med pkt. 20.3.6 Økonomisk kompensasjon ved rettighetsoverdragelse og pkt. 20.4.1 Royaltysatsers størrelse.

20.3.5

Forsvaret som en enhet

Når de immaterielle rettighetene avtales skal det som hovedregel stå at Forsvaret er å betrakte som en enhet, slik at rettighetene fritt kan gjøres gjeldende for hele Forsvaret og ikke kun den enhet som signerer avtalen.

20.3.6

Økonomisk kompensasjon ved rettighetsoverdragelse

Når leverandøren er blitt gitt eiendomsretten eller gitt retten til kommersiell utnyttelse, skal det avtales at Leverandøren betaler royalti i form av en engangsavgift og/eller en avgift per solgt enhet. (Se pkt. 20.4.1 Royaltysatsers størrelse.)

20.3.7

Leverandørens videreutvikling

Dersom leverandøren fortsetter utvikling eller videreutvikler utstyr eller program utover kontraktens omfang, bør det avtales at Forsvaret skal ha rettigheter til videreutviklingen som står i forhold til Forsvarets bidrag i den opprinnelige kontrakt og hvor omfattende leverandørens videreutvikling er. Effekten på betaling av royalti til Forsvaret av det videreutviklede produkt er regulert i pkt. 20.4.3 Royalty ved videreutvikling.

20.3.8

Krenkelse av andres rettigheter

Ved utvikling av utstyr eller programvare må leverandøren garantere og holde Forsvaret skadesløs mot at tredjeparts immaterielle rettigheter krenkes, eller mot at tredjeparts immaterielle rettigheter legger restriksjoner på Forsvarets disposisjonsrett over resultatet av utviklingen.

20.3.9

Dokumentasjon

Forsvaret skal sikres retten til mangfoldiggjørelse, distribusjon og framvisning i maskinlesbar form av system og brukerdokumentasjon.

20.4

Royalty

20.4.1

Royaltysatsers størrelse

Royaltysatser tilpasses det enkelte tilfelle. Som rettlede sats angis 5% royalti av fakturert salgspris. Eventuelle engangsgifter må vurdere ut fra markedspotensiale, utviklingskostnader sett i sammenheng med produksjonskostnader og eventuell avgift per solgt enhet.

20.4.2

Varighet av royalti

Royalti skal betales fra første salgskrone, også etter at Forsvarets kostnader er dekket.

20.4.3

Royalty ved videreutvikling

Det skal også svares royalti dersom leverandøren videreutvikler produktet eller bruker deler av det utviklede produkt som del i et annet system. Royalti skal i slike tilfeller beregnes slik:

$$\text{Forsvarets royalti} = X \cdot (A / (A + B))$$

X = Opprinnelig beregnet royalti

A = Forsvarets utviklingskostnader (herunder Forsvarets egeninnsats)

B = Leverandørens videreutviklingskostnader

20.4.4

Leverandørens registrering og rapporteringsplikt

20.4.4.1

Registrering

Leverandøren skal pålegges å opprette en spesiell oversikt som viser eksakte antall enheter som er produsert, samt fakturert verdi. Serienummer og annen relevant informasjon for fastsettelse av royalti skal registreres.

20.4.4.2

Rapportering

Leverandøren skal forpliktes til å sende rapport om salg og innkrevet avgift for hvert kalenderår i henhold til Administrative bestemmelser (se pkt. 25.14.2 Betaling).

Leverandøren skal rapportere selv om det ikke ha vært salg i perioden.

20.4.4.3

Innsyn og verifisering

Forsvaret skal ha rett til innsyn hos leverandøren for å verifisere underlagsmaterialet og ha rett til å innhente opplysninger gjennom relevante etater om eventuelle salg til utlandet.

20.4.5

Betaling av royalti

Royalti skal betales til Forsvarets logistikkorganisasjon (se pkt. 25.14.2 Betaling).

Betaling skal skje innen 15. februar det påfølgende året basert på fakturert salg. Ved forsinket betaling skal leverandøren betale forsinkelsesrente i henhold til lov om forsinkelsesrente.

Del 21. Materiell som holdes av forsvaret

21.1

Innledning

Normalt bør en leverandør selv anskaffe alt som er nødvendig for gjennomføringen av en kontrakt med Forsvaret. I noen tilfeller er det økonomisk fordelaktig og/eller nødvendig at

Forsvaret holder råmaterialer, deler, utstyr, våpen, ammunisjon, verktøy eller anlegg, og stiller dette til leverandørens disposisjon for gjennomføring av avtalen.

21.2 *Spesielt utstyr og verktøy*

Spesielt utstyr, herunder våpen, prøveutstyr og verktøy som eies av Forsvaret må ikke leies eller lånes ut til leverandører for gjennomføring av en kontrakt med Forsvaret hvis slikt utlån får uheldig innvirkning på prosjekter eller produksjon som har høyere prioritet.

21.3 *Krav til forespørsel*

Forespørselen skal inneholde tilstrekkelige opplysninger om materiell og anlegg som Forsvaret vil stille til disposisjon ved gjennomføring av en bestilling/kontrakt.

21.4 *Forhold som skal avtales*

21.4.1 *Materiell*

For materiell skal det avtales:

- når og hvor materiellet som holdes av Forsvaret skal leveres
- når og hvor materiellet skal tilbakeleveres
- hvorledes materiellet skal utleveres, lagres og brukes
- hvem som er ansvarlig for materiellet mens det er i leverandørens varetekt, herunder ansvar for skader, tyveri osv. Normalt bør ansvaret for materiellet ligge hos leverandøren
- dersom materiellet skal inngå i den endelige leveransen må det avklares hvilket ansvar leverandøren får for materiellets kvalitet og materiellets grensesnitt/funksjonalitet i forhold til leverandørens totale leveranse (systemansvar).
- hvorledes eventuelt overskuddsmateriell, avfall og skrap skal disponeres. Hvis det er praktisk mulig, kan overskuddet m v overlates leverandøren mot passende vederlag. Hvis bruks- eller egenverdien er liten, kan disponeringsretten overlates leverandøren uten vederlag.

21.4.2 *Anlegg*

Med anlegg i denne forbindelse menes grunn, bygninger, lokaler og andre faste etableringer som leverandøren i alminnelighet skal være ansvarlig for å holde for gjennomføringen av en kontrakt.

Ved utlån av anlegg skal det avtales: tidsperiode, ansvarsforhold, eventuell leie eller gebyr, vedlikehold og forbedringer av anleggene, forsikring o.l.

21.5 *Diverse*

Forsvaret kan unntaksvis avtale å holde materiell og anlegg etter at en kontrakt/bestilling er inngått.

Del 22. Ansporings- og sanksjonsordninger

22.1 *Innledning*

Det er i hovedsak tre faktorer som påvirker om en kjøper i gjennomføringen av en kontrakt når de mål som er satt. Det vil være om leveransen skjer til avtalt tid, ytelse (kvalitet) og kostnad. I enkelte sammenhenger kan det være ønskelig at leverandøren får til et bedre resultat enn avtalt. For å få til slike effekter må det avtales ansporingsmekanismer, gjerne flere i kombinasjon med hverandre, avhengig av de effekter kjøper ønsker å oppnå.

22.2 *Virkemidler*

Virkemidlene kjøperen har til disposisjon er basert på belønning eller sanksjoner. Sanksjonsmidlene er avkorting- eller tilbakeholdelse av betaling, dagmulkt og i siste instans heving/erstatning. Belønningen vil være i form av bonus/ansporingsordninger. Ansporingsordningene er basert på at den endelige pris, som skal betales vil være avhengig av hvordan leverandøren klarer å gjennomføre kontrakten i forhold til de avtalte ansporingskriterier. Ansporingsarrangementet setter gevinsten i forhold til leverandørens effektivitet, slik at prestasjoner som er av verdi for Forsvaret belønnes.

22.3 *Krav til tidsriktig leveranse*

Der leveransen er tidskritisk, og Forsvaret påføres tap av noen art ved at en leveranse ikke skjer tidsriktig, må det avtales virkemidler i kontrakten som kan være med å sikre dette. Det vil si at i tillegg til å holde tilbake betaling til leveranse skjer som forutsatt, eller en betalingsmilepæl blir oppfylt, benytter man bestemmelser om dagmulkt. Den positive motpol til disse sanksjonene vil være å bruke tidsansporing. Det bør vurderes å balansere ordningene opp mot hverandre i en kontrakt.

22.3.1 *Dagmulkt*

Der leveransen er tidskritisk skal det avtales dagmulkt. Dagmulktens størrelse og hvordan den skal beregnes må fastsettes i de spesielle kontraktvilkår eller ved bruk av BI 5002. Forsvaret skal ha rett til å kreve inn boten uten dokumentasjon av tap ved forsinkelsen. En normativ sats for dagmulkt er 1 – en – promille pr. virkedag etter avtalt leveringstid, regnet av den avtalte pris som knytter seg til den del av leveransen som på grunn av forsinkelsen ikke kan tas i bruk som forutsatt. Med pris forstås i denne sammenheng grunnpris med alle avtalte tillegg og fradrag.

Dagmulkten skal normalt begrenses til 10% av den del av prisen som dekker den del av leveransen som ikke kan tas i bruk som forutsatt.

Innkrevning av dagmulkten følger i prinsippet automatisk ved forsinkelse.

22.3.2

Tilbakeholde betaling

I henhold til bestemmelsene om betaling skal det ikke betales før en har mottatt avtalt leveranse, eller at kriteriene for å oppfylle en betalingsmilepæl er oppnådd. Hvis en leverandør ikke når avtalt leveransetidspunkt, vil han normalt få en likviditetsmessig belastning som vil ha en effekt i forhold til at han prioriterer å oppfylle kontraktens bestemmelser. Dette virkemidlet må kjøper benytte ved forhandling av betalingsplan for å opprettholde ønsket fremdrift.

22.3.3

Tidsansporing

Der det av ulike årsaker vil ha en verdi for Forsvaret å motta en leveranse så tidlig som mulig, vil det være mulig å knytte ansporingsordninger til leveringstid. Disse vil normalt være utformet slik at leverandøren får en bonus (uttrykt i penger) pr. tidsenhet han leverer før avtalt (stipulert) leveringstidspunkt. Det er da viktig å fastsette hvilke verdier som skal måles, og hvorledes de skal måles, for å få fastsatt avvik fra de stipulerte leveringstider.

22.4

Krav til riktig ytelse

Virkemidlene for å opprettholde avtalte ytelseskrav vil ofte være koblet sammen med overholdelse av leveringstid. Hvis leveringstiden ikke overholdes er det som oftest fordi leverandøren ikke har oppnådd de ytelser som er avtalt. De samme virkemidler som gjelder leveringstid kan derfor også være virksomme for ytelse. Usikkerhetsmomentet knyttet til ytelse er mer knyttet til om kjøperens spesifikasjoner er entydige, og om det er mulig å teste om ytelsen er oppnådd.

22.4.1

Ytelsesansporing

I en del kontrakter, særlig i utviklingskontrakter, vil det være aktuelt å inkludere ansporingsordninger for ytelse. Det er da viktig å fastsette hvilke verdier som skal måles og hvorledes de skal måles, for å få fastsatt avvik fra de stipulerte ytelseskrav. Effekten av å ha ansporingsordning for ytelse er avhengig av at det er av reell verdi for Forsvaret å oppnå ytelse ut over minstekravet, eller at det under utviklingskontrakter oppnås forbedringer som vil medføre reduksjon av kostnader for fremtidige kontrakter, levetidskostnader mv.

22.5

Kostnadseffektiv leveranse

Den pris som Forsvaret skal betale for gjennomføringen av en kontrakt vil være avhengig av valgt kontrakttype (se pkt. 13.1 Definisjon av kontrakttype). Noen av disse kontrakttypene inneholder insitamenter som skal tjene til å anspore til kostnadsreduksjon som f.eks. i priskontrakt med ansporing.

I denne kontraktstypen er det innført en mekanisme som øker leverandørens gevinst når kostnadene reduseres samtidig som total prisen for kjøper går ned. I kontrakten avtales det stipulert kostnad og en dertil hørende stipulert risikokompensasjon, som beregnes slik som angitt i del 11 Kostnadskontroll (se pkt. 11.3.8 Risikokompensasjon). I tillegg avtales hvordan partene skal dele kostnadsinnsparingene. Leverandøren kan derved ved ekstra innsats realisere en gevinst som går opp til det maksimum som er avtalt. Denne kontraktstypen forener kjøperens interesse av kostnadsinnsyn med ansporing til kostnadsreduksjoner hos leverandøren, og gjør kontrakten mer interessant for sistnevnte.

Om slike ansporingsordninger for et gitt tilfelle skal anses som god, mindre god eller dårlig, beror imidlertid helt og holdent på i hvilken grad forholdene har ligget til rette for å stipulere kostnaden riktig.

Se vedlegg L for mer detaljer.

22.6

Balansering av ansporingsordningene

Ved mange anskaffelser er det flere faktorer enn kontroll med kostnadene som har avgjørende betydning for Forsvaret. Slike faktorer kan være ytelsesevne med henblikk på et bedre eller mer pålitelig produkt, leveringstider når det er nødvendig med hurtig tilfredsstillende av militære behov, eller en kombinasjon av kostnad, tid og ytelsesevne. Kontrakten kan skrives slik at ansporing gis for alle disse faktorer.

Når slike kombinerte ansporingsordninger benyttes, må en ta særlig hensyn for å oppnå og opprettholde en passende balanse mellom de forskjellige ansporinger. Ansporingsordningene må utformes slik at den totale ansporingsgevinst fordeles i henhold til den vekt som tillegges de enkelte ytelser, sett i forhold til at Forsvaret skal oppnå maksimalt utbytte.

Uten riktig balanse av ansporingene, kan resultatet bli at Forsvaret betaler mer for et produkt med større yteevne enn nødvendig, eller for et produkt som leveres før det trengs.

22.7

Begrensning av ansporing

Ved oppgjør av en priskontrakt med ansporing eller kostnadskontrakt med ansporing, vil det være summen av stipulert risikokompensasjon og ansporing som utgjør den reelle gevinst/fortjeneste. Selv om det er slik at disse kontrakttypene skal være basert på noenlunde sikre

estimer, og være underlagt kostnadsanalyse, bør det forhandles en maksimal grense for summen av kostnadsansporing og stipulert risikokompensasjon. Dette vil motvirke at en leverandør får uttelling for innsparinger, eller ytelsesforbedring som ikke er grunnlagt i leverandørens effektivitet eller prestasjoner.

22.8 *Innsyn*

I alle kontrakter med bestemmelse om kostnadsansporing skal det gjennomføres kostnadskontroll i henhold til pkt. 11 Del 11 Kostnadskontroll. Det må derfor avtales innsynsbestemmelser i kontraktens spesielle vilkår i henhold til pkt. 23.1 Generelt.

22.9 *Heving og erstatning*

I alle kontrakter av et slikt omfang at det anses nødvendig, må det inkluderes bestemmelser om heving og erstatning i kontrakten. Dette er også et virkemiddel i forhold til å opprettholde forventet gjennomføring av kontrakten. Det vises til lov 13. mai 1988 nr. 27 om kjøp (kjøpsloven) for alminnelige bestemmelser knyttet til dette tema. Alle vilkår ut over det som følger av kjøpsloven må spesifiseres i de spesielle kontraktvilkår (se også Bl 5002).

Del 23. Innsyn

23.1 *Generelt*

Med innsyn menes at leverandøren skal gi alle opplysninger, dokumenter mv. til autorisert representant fra Forsvaret som denne representant mener er av betydning for å utføre sitt oppdrag. Leverandøren må også gi fysisk adgang til alle eiendommer og lokaliteter for Forsvarets representanter der det er nødvendig for at disse skal kunne utføre sine oppdrag.

23.2 *Hovedregel*

Normalt skal Forsvaret kreve innsyn hos leverandører i alle forhold som er relevant med tanke på gjennomføring av en kontrakt. Slikt innsyn vil normalt relatere seg til forhold knyttet til kvalitetssikring, kostnadskontroll, leverandøranalyse, kodifisering, sikkerhetsbeskyttelse og inspeksjon av teknisk fremdrift og/eller materiell eid av Forsvaret.

Ved anskaffelser fra utlandet skal det kreves innsyn så langt det er mulig. Dette gjelder også for FMS anskaffelser.

23.3 *Sikring av rett til innsyn*

For å oppnå innsyn må retten til dette være sikret skriftlig. Retten til innsyn skal tas med allerede i forespørselen. For innsyn som skal gjennomføres i kontraktsperioden og/eller ved avslutning av kontrakten, må innsynsretten være sikret i kontraktvilkårene.

23.4 *Innsyn hos underleverandører*

Dersom deler av leveransen skal leveres fra underleverandører som leverandøren er knyttet til gjennom konserndannelse, eller som han har bestemmende innflytelse over, eller omvendt, skal hovedleverandøren sørge for at anskaffelsesmyndighet gis samme innsynsrett hos underleverandøren. Anskaffelsesmyndighet kan fastsette at disse bestemmelsene skal gjøres gjeldende også for øvrige underleverandører.

23.5 *Innsyn og ansvarsfordeling*

Når Forsvaret benytter seg av et slikt innsyn må en være oppmerksom på forhold som kan påvirke ansvarsfordelingen mellom Forsvaret og hovedleverandøren, eventuelt mellom hoved- og underleverandører.

23.6 *Innsyn for kostnadskontroll ved kjøp fra utlandet*

Kostnadskontroll skal også utføres i forbindelse med anskaffelser fra eneleverandører i utlandet. Det skal vurderes om det kan være hensiktsmessig å inngå avtale med vedkommende lands revisjonsorgan om gjennomføring av revisjonen. Det må i disse tilfeller klargjøres hvem som skal revidere og retten til opplysningene fra revisjonen (herunder innsynsrett for Riksrevisjonen).

Det kan også være naturlig å benytte vedkommende lands regler hvis disse er formålstjenlige sett fra norsk side. Hvis ikke, må det avtales bestemmelser som sikrer at beregningene blir gjennomført på en måte som tilfredsstiller de norske behov, herunder bruk av norske regler og revisorer.

Hvis konklusjonen på disse vurderingene er at en benytter vedkommende lands revisjonsorgan og det er et NATO eller PFP land er det mest hensiktsmessig å benytte den prosedyre som er utarbeidet gjennom AC/313 og angitt i dokumentet «Guidelines for Mutual Provision of Contract Audits» (ref. Annex to PFP(CNAD)D(98)11, PFP(ACOPR)D(98)2).

Del 24. Valuta

24.1 *Anskaffelser fra utenlandske leverandører*

Ved anskaffelser fra utenlandske leverandører fastsettes prisen i leverandørlandets valuta. Valutaen som kontrakten inngås i, må noteres daglig av Norges Bank.

24.2 *Valuta i underleveranser*

Leverandøren skal som hovedregel bære usikkerheten som skyldes forandringer i valutakursene knyttet til underleveranser etter avtaleinngåelse med Forsvaret. Forsvaret kan bare bære denne risikoen dersom den valutaavhengige andel av kostnadene i en kontrakt med Forsvaret utgjør mer enn NOK 100.000,- og utgjør minimum 10% av kontraktens verdi.

Før Forsvaret eventuelt påtar seg denne valutarisikoen skal anskaffelsesmyndigheten vurdere den merkostnad/pris som leverandøren krever for å påta seg valutarisikoen. Det må da tas med krav i forespørselen om at leverandøren oppgir kostnaden ved å bære valutarisikoen separat, slik at anskaffelsesmyndigheten kan velge om de vil ta risikoen eller overlate den til leverandøren.

24.3 *Krav til valutaklausul*

En valutaklausul må angi:

- Den andel av kontrakten som er gjenstand for valutajustering (valutaavhengige beløp)
- Hvilken valutakurs(er) som ligger til grunn for kontraktprisen. Fortrinnsvis bør det benyttes kurser for aktuelle valutaer umiddelbart forut for kontraktinngåelse.
- Hvilken kurs som skal legges til grunn for beregning av endelig pris, og når kursen skal avleses. Regulering av kontraktpris skal normalt skje med basis i Norges Banks midtkurs på ett eller flere kontraktsavtalte tidspunkt.

Klausuler for valutaregulering kan tas inn i de fleste kontrakttyper med unntak av rene fastpriskontrakter.

I priskontrakter med prisglidningsbestemmelser skal den valutaavhengige andel av basisprisen justeres for valutaendringer.

For priskontrakter med ansporingsbestemmelser skal stipulert basis selvkost justeres.

I kostnadskontrakter skal det betingede kostnadstaket reguleres.

*Del 25. Administrative bestemmelser*25.1 *Generelt*

Administrative bestemmelser regulerer forsvarsinterne rutiner i forbindelse med fremskaffelse av materiell. Med fremskaffelse menes de aktiviteter som gjennomføres for å sikre Forsvaret tilgang til prioritert materiell og infrastruktur. Å sikre slik tilgang kan gjøres ved hjelp av flere forskjellige metoder, herunder tradisjonelt kjøp (anskaffelse) av varer og tjenester, kjøp av brukt materiell, leie- og leaseløsninger, Offentlig Privat Partnerskap (OPP), flernasjonalt samarbeid, mv.

25.2 *Fremsendelser til Forsvarsdepartementet*25.2.1 *Hva skal fremsendes*

Ved det tidspunkt et anskaffelsesprosjekt er formelt godkjent, enten i form av et vedtak i Stortinget eller ved en beslutning i Forsvarsdepartementet (FD), vil FD gi et gjennomføringsoppdrag (GO) til Forsvarsstaben (FST).

GO er å anse som et iverksettelsesbrev og vil bl.a. fastsette og/eller stadfeste valgt fremskaffelsesstrategi, beregnede levetidskostnader, krav om en eventuell opsjonstilnærming, prosjektets ytelsesmål, de økonomiske rammer, prosjektets fremdriftsplan, avsetning for usikkerhet, eventuelle føringer om gjenkjøp, samt fastsette om anskaffelsesmyndigheten skal innhente fullmakt fra FD før Forsvaret forpliktes. GO vil også inneholde eventuelle føringer for innhold i forespørselen.

Følgende saker skal fremsendes til Forsvarsdepartementet for godkjenning:

- a) Foreløpig avtaler med verdi over kr 2.000.000 inkl. mva. I tillegg skal alle foreløpige avtaler godkjennes når den påfølgende avtalen krever godkjenning.
- b) Når det avtales betalingsbetingelser med forskudd på over en tredjedel av kjøpesummen eksklusive merverdiavgift, eller forskuddet utgjør mer enn kr 25.000.000 eks. mva.
- c) Byttehandel når verdien av innbyttegjenstanden overstiger kr 1.000.000 eks. mva.
- d) Når anskaffelser er planlagt gjennomført uten konkurranse og kriteriene i del 1 Grunnleggende bestemmelser pkt. 1.5.1 b) ikke er tilfredsstilt.
- e) Dersom en bruker ikke kan benytte en bindende rammeavtale.
- f) Når det er tvil om en anskaffelse faller inn under forskrift om offentlige anskaffelser, eller når det er tvil om anskaffelsen faller inn under ARF.
- g) Ved frafall av konvensjonalbot, eller fristforlengelse, med verdi på over kr 250.000 eks. mva.
- h) Svar på henvendelser fra fremmede makters regjeringer og deres organer skal sendes gjennom Forsvarsdepartementet.
- i) I tilfeller hvor det er aktuelt å inngå kontrakt med norsk produsent som opptre som agent.
- j) I tilfeller hvor det er behov for endringer i forhold til Gjennomføringsoppdraget (GO).
- k) I tilfeller anskaffelsesmyndigheten ønsker å inngå avtale om Offentlig Privat Samarbeid (OPS).

Øvrige saker som anskaffelsesmyndigheten bør forstå skal fremsendes Forsvarsdepartementet for godkjenning.

25.2.2

Prosedyre for fremsendelse

- a) For anmodning om fullmakt til å inngå avtaler eller endringsavtaler nyttes blankett 5201. Saken fremsendes til Forsvarsdepartementet som følger:
- anmodningsblankett i 2 eks.
  - anskaffelsesprotokoll i 1 eks.
  - annen dokumentasjon som har betydning for saken i 1 eks.
- Anmodning om fullmakt til å inngå avtaler skal være FD i hende senest 15 virkedager før vedståelsesfristen går ut.
- Alle avvik fra regler i Anskaffelsesregelverket for Forsvaret (ARF) skal forklares i blankett 5201. For øvrig må anmodningen inneholde alle opplysninger som har betydning for departementets behandling av saken.
- b) Øvrige anmodninger om godkjenning fremmes skriftlig, og må inneholde alle opplysninger som har betydning for departementets behandling av saken.

25.3

Ekstern kvalitetssikring av prosjekter

Alle investeringsprosjekter med en antatt samlet kostnad på over 500 mill. kr skal gjennomgå ekstern kvalitetssikring. Kvalitetssikringen gjennomføres av et privat konsulentselskap som er autorisert gjennom rammeavtale med Finansdepartementet. Det er Forsvarsdepartementet sammen med Finansdepartementet som gjør avrop på rammeavtalen for det enkelte investeringsprosjekt. De samme departementer kan også bestemme at prosjekter med antatt kostnad lavere enn 500 mill. kr skal kvalitetssikres, men dette vil bare unntaksvis være aktuelt.

Prosjektene skal ha nådd frem til fullført forprosjekt før det foretas avrop. For materiellprosjekter skal det foreligge Fremskaffelsesløsning (FL), eventuelt Gjennomføringsoppdrag (GO). Kvalitetssikringen tar gjerne 3–4 måneder. Dette må det tas høyde for i fremdriftsplanleggingen.

Kvalitetssikringen starter med en gjennomgang av prosjektets styringsdokumentasjon og kartlegging av eventuelle grensesnitt mot andre prosjekter. Dersom det ikke finnes et tilfredsstillende sentralt styringsdokument, eller grensesnittene er uklare, må disse manglene rettes opp før kvalitetssikrer går videre i sitt arbeid. For materiellprosjekter utgjør Fremskaffelsesløsning (FL), eventuelt Gjennomføringsoppdrag (GO) det sentrale styringsdokument.

Når det sentrale styringsdokument er funnet tilfredsstillende og grensesnittene er tilstrekkelig avklart, skal kvalitetssikrer gjennomgå:

- Kontraksstrategien
- Suksessfaktorer/fallgruver
- Estimatusikkerheten
- Hendelsesusikkerhetene
- Det samlede usikkerhetsbilde
- Tiltak for å redusere usikkerheten
- Forenklinger og reduksjoner.

Kvalitetssikringen konkluderer med:

Anbefalte finansielle rammer:

Det skal foreslås en *kostnadsramme*, som er det rammebeløp som fremmes overfor Stortinget i forbindelse med at prosjektet fremlegges for godkjenning. Videre skal det foreslås en *styringsramme*, som er det nivå Forsvarsdepartementet og Finansdepartementet forventer at Forsvaret realiserer prosjektet innenfor. Styringsrammen er basert på 50% sannsynlighet mot overskridelse. I kostnadsrammen er det i tillegg lagt inn en avsetning for usikkerhet.

Anbefalt organisering og styring:

Det skal fremmes tilråding om hvordan prosjektet bør organiseres og styres for at det skal kunne realiseres på en mest mulig kostnadseffektiv måte.

Kvalitetssikrer utarbeider en preliminær rapport som forelegges Forsvarsdepartementet og Finansdepartementet for gjennomgang og tilbakemeldinger før kvalitetssikringsoppdraget avsluttes med den endelige sluttrapport.

Kostnadene ved kvalitetssikringen belastes det enkelte prosjekt basert på timeestimer og timepriser i rammeavtalen.

For utfyllende opplysninger henvises til «Direktiv for gjennomføring av ekstern kvalitetssikring, herunder usikkerhetsanalyse, og juridisk bistand» av 21. desember 2000, ref. 1997/03842–29/FD IV 1/bl/601.

Ekstern lenke: <http://www.concept.ntnu.no> . Se særlig dokumentene:

- Krav til innholdet i det sentrale styringsdokument
- Felles begrepsapparat
- «Superside» og veiledning til standardisering av rapport.

25.3.1

Samarbeid med Regjeringsadvokaten

For alle prosjekter med en kostnadsramme over 500 mill. kr skal det innhentes bistand fra Regjeringsadvokaten (RA). Anmodning om bistand skal skje av eller eventuelt gjennom Forsvarsdepartementet, og slik anmodning skal fremsettes på et så tidlig tidspunkt at RA kan delta allerede i utformingen av kontraktsstrategien. Bistand fra RA skal også benyttes i prosjekter med en kostnadsramme under 500 mill. kr der prosjektets karakter tilsier behov av slik bistand. Dette vil blant annet kunne være aktuelt i prosjekter som har en høy kostnadsramme selv om den ikke er på 500 mill. kr og i prosjekter med større elementer av utviklingsaktivitet. Det skal ikke inngås avtale om annen ekstern juridisk bistand utenom i samråd med RA.

25.4

Beløpsgrense ved intern saksbehandling

Følgende beløpsgrenser skal legges til grunn ved intern saksbehandling

a) Gjenkjøp.

Behov for å inkludere bestemmelser om gjenkjøp i forespørselen vil fremgå av Gjennomføringsoppdraget (GO) (se pkt. 3.1 Innledning).

b) Kunngjøring i henhold til WEAG.

Beløpsgrensen for kunngjøring, i henhold til WEAG (se pkt. 2.5.1.3 Western European Armaments Group (WEAG)*) er EUR 1.000.000 eksklusive merverdiavgift.

c) Direkte anskaffelse

Beløpsgrensen for bruk av Direkte anskaffelse er kr 200.000 eksklusive merverdiavgift (se pkt. 1.5.1 Tilgjengelige prosedyrer).

d) Skatteattest og HMS egenerklæring

Beløpsgrensen for Skatteattest og HMS egenerklæring er kr 200.000 eksklusive merverdiavgift (se pkt. 1.9.3.1 Skatteattest).

e) Anskaffelsesprotokoll

(Se pkt. 25.6.1 Generelt.)

f) Dagmulkt.

Forsvaret kan unntaksvis frafalle dagmulkt eller gå med på fristforlengelse (som innebærer det samme som reduksjon eller frafall av bot).

I saker av større økonomisk betydning skal disse tilfeller forelegges for Forsvarsdepartementet før avgjørelse tas. Saken er å anse som å være av større økonomisk betydning hvis reduksjon eller frafall av bot eller fristforlengelse medfører ettergivelse av kr 250.000 eksklusive merverdiavgift eller mer.

Rene force majeure tilfeller vil alltid bli å betrakte som «formildende omstendigheter» som virker befriende for leverandøren. Som oftest følger dette direkte av kontraktvilkårene. Slike tilfeller avgjøres av anskaffelsesmyndigheten.

Det forhold at forsinkelsen i det enkelte tilfelle ikke er til skade for Forsvaret, er i seg selv ikke grunn til å avstå fra å innkreve dagmulkt.

25.5

Protest mot gjennomføring av anskaffelsesprosessen

For anskaffelser som følger Forsvarets anskaffelsesprosedyre er det anskaffelsesmyndigheten som avgjør innsigelser eller protester mot valg av leverandør, eller mot anskaffelsesprosessen som sådan, hva enten de fremkommer før eller etter at leverandør er valgt. Den som inngir protest eller innsigelse, skal gis skriftlig melding om den avgjørelse som er truffet.

For anskaffelser som følger lov om offentlige anskaffelser gjelder andre prosedyrer for klageadgang som skal følges. Det vises til lov om offentlige anskaffelser § 7, § 7a og § 8. Det vises også til forskrift 15. november 2002 nr. 1288 om klagenemnd for offentlige anskaffelser.

25.6

Anskaffelsesprotokoll

25.6.1

Generelt

a) Generelt

Det skal føres anskaffelsesprotokoll for alle anskaffelser med verdi over kr 200.000 eksklusive merverdiavgift.

b) Direkte anskaffelser

Ved direkte anskaffelser over kr 200.000 eksklusive merverdiavgift kan følgende punkter utelates: e, f, j, k, m, n.

c) Avrop på rammeavtaler

Ved avrop på rammeavtaler med verdi over kr 200.000 eks. mva. kan følgende punkter utelates dersom rammeavtalene inneholder priser, vilkår og leveransebeskrivelser som gjør det mulig å gjøre avrop direkte på bakgrunn av rammeavtalen: e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o.

Det skal imidlertid gis en referanse til rammeavtalen (kontraksnummer).

Dersom det foreligger overlappende rammeavtaler som dekker samme leveringsomfang, skal begrunnelse for valg av avtalebeskrives (pkt. o).

25.6.2

Anskaffelsesprotokollens innhold

Anskaffelsesprotokollen skal inneholde:

- a) Anskaffelsesmyndighetens navn og adresse.
- b) Beskrivelse av grunnlaget for anskaffelsen.
- c) Beskrivelse av leveransen inkludert opsjoner.
- d) Valg av anskaffelsesprosedyre med begrunnelse for valg.
- e) Når og hvordan anskaffelsen ble kunngjort. Dersom anskaffelsen ikke ble kunngjort, skal det oppgis begrunnelsen for dette.
- f) Navn på leverandører som ikke ble gitt anledning til å tilby, med begrunnelse for hvorfor de ikke fikk tilby. Når det er foretatt en kvalifisering av leverandører skal det oppgis navn på leverandørene som ble valgt ut til å gi tilby, med en begrunnelse for hvorfor de ble valgt ut.
- g) Dato for når forespørsel ble gjort tilgjengelig for tilbydere eller dato for når forespørselen ble sent ut til tilbydere dersom de ble direkte sent ut.
- h) Tilbudsfrist.
- i) Tidspunkt og sted for avholdte tilbyderkonferanser eller befaringer.
- j) Tidspunkt og sted for tilbudsåpning ved anbudskonkurranse.
- k) Antall tilbud med navn på tilbydere som var mottatt ved tilbudsfristens utløp.
- l) Navn på tilbydere som har fått delta i konkurransen (ikke blitt avvist) og som har restanser i henhold til skatte- og avgiftslovgivningen, sammen med en begrunnelse for avgjørelsen.
- m) Navn på tilbydere som fikk sitt tilbud avvist, med begrunnelse for hvorfor tilbudet ble avvist.
- n) Dersom det er avholdt forhandlingsmøter eller avklaringsmøter med tilbydere skal det oppgis tidspunkt for møtene og navn på tilbyder.
- o) En begrunnet teknisk og merkantil vurdering av tilbudene.
- p) Navn på tilbyder som ble valgt og verdi av kontrakten. Dersom større underleverandører er kjent, skal disse også oppgis.
- q) Dato for avgjørelse og signatur av autorisert personell.

25.7

Rapportering

25.7.1

Industrisamarbeid/gjenkjøp

Forsvarets Logistikkorganisasjon (FLO) er ansvarlig for oppfølging av industrisamarbeidsavtalene. Oppfølging skjer ved at hver leverandør fremsender årsrapporter til FLO, som vurderer disse, og gir tilbakemelding til leverandørene. Det kan avtales annen type rapportering og oppfølging i den enkelte Industrisamarbeidsavtale.

Anskaffelsesmyndigheten skal oversende kopi av alle inngåtte avtaler (kontrakter) og endringsavtaler til FLO når det foreligger avtale om industrisamarbeid.

25.7.2

Kjøp av materiell og tjenester fra utlandet

Alle avtaler (kontrakter) vedrørende kjøp fra utlandet skal uansett beløp rapporteres til FLO. Avtalene skal meldes av den enkelte anskaffelsesmyndighet. Rapporteringen skal inneholde: kontraktens nummer og dato, leveransebeskrivelse og verdi ekskl. mva., toll og avgifter, samt leverandørens navn og adresse.

25.7.3

Immaterielle rettigheter (Royalty)

Alle avtaler som inneholder vilkår der immaterielle rettigheter tilfaller Forsvaret, skal sendes til Forsvarets logistikk organisasjon, Faggruppe kontraktrevisjon.

25.8

Anskaffelsesmyndighet

Anskaffelsesmyndighet benyttes som betegnelse på avdelinger og personer på alle nivå som er delegert myndighet til å forplikte Forsvaret ved å inngå avtale om kjøp av varer og/eller tjenester.

A

Rolledeling:

Anskaffelsesfunksjonen er normalt delt i to, den fagtekniske og den merkantile. Dette gjelder prinsipielt for alle innkjøp. Denne todelingen skal medvirke til at anskaffelsene blir balansert mellom de teknisk/operative krav og merkantile krav. Der det organisasjonsmessig ikke kan skilles mellom disse to funksjonene (typisk ved mindre avdelinger), kan begge funksjoner utøves av en og samme enhet/person.

Funksjonene skal samarbeide tett i alle faser av anskaffelsesprosessen som beskrevet i regelverkets øvrige bestemmelser.

Den fagtekniske funksjonen supplerer de operative krav til leveransen med tekniske krav. Fagteknisk funksjon skal videre evaluere de tekniske egenskaper i tilbudet, samt godkjenne leveransen. Dersom anskaffelsen er organisert som et anskaffelsesprosjekt godkjennes leveransen av Prosjektleder.

Den merkantile funksjonen henvender seg til leverandørmarkedet og utformer de merkantile og juridiske krav til anskaffelsen. Når forespørsel er utarbeidet og tilbud er mottatt, evaluerer den merkantile funksjonen de merkantile og juridiske egenskaper ved tilbudet. Godkjenning av

kontrakten gjøres av den som er gitt resultatansvar for de leveranser kontrakten bidrar til. Formell inngåelse gjennom underskrift av kontrakten ivaretas av merkantil funksjon.

25.9

Riksrevisjonen

Riksrevisjonen er Stortingets kontrollorgan. Den har som oppgave å føre kontroll med at statens midler brukes og forvaltes på en økonomisk forsvarlig måte og i samsvar med Stortingets vedtak og forutsetninger.

I henhold til lov 7. mai 2004 nr. 21 om Riksrevisjonen (riksrevisjonsloven) kan Riksrevisjonen kreve enhver opplysning eller redegjørelse som den finner nødvendig for å gjennomføre sine oppgaver. Det er bl.a. nødvendig at Riksrevisjonen sikres adgang til de samme opplysninger m.v. hos leverandørene som anskaffelses- og kontraktrevisjonsorganet må ha for sin kontrollvirksomhet.

25.10

Samarbeid med øvrige statlige etater

Anskaffelsesmyndighetene skal på forespørsel gi Statens organer opplysninger om leverandører og kontrakter såfremt forretningshemmeligheter derved ikke røpes og hensyn tas til militært hemmelighold. Organer som mottar opplysninger skal varsles om at de er ansvarlige for at de gitte opplysninger ikke misbrukes.

I særlige tilfelle, når det er i Forsvarets interesse, kan generelle opplysninger om kontrakter gis til offentligheten, idet hensyn må tas til hemmelighold og vanlig forretningsskikk.

Svar på forespørsler fremsatt på vegne av fremmede makters regjeringer og deres organer skal sendes gjennom Forsvarsdepartementet.

25.11

Særlige fagområder

Forsvarssjefen utformer interne retningslinjer som ivaretar behovet for at Forsvaret utfører kvalitetssikring, kodifisering, kontraktrevisjon og standardisering i henhold til anskaffelsesregelverket, og for å oppfylle internasjonale forpliktelser innen disse fagområdene.

25.12

Sikkerhetsgraderte anskaffelser

Følgende gjelder de tilfeller hvor anbyder, tilbyder og leverandør må få kjennskap til sikkerhetsbeskyttede/graderte opplysninger m v i forbindelse med Forsvarets innkjøp.

25.12.1

Ansvar og myndighet

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) koordinerer sikkerhetstjenesten.

Anskaffelsesmyndigheten har ansvaret for å varsle NSM om forestående innkjøp som medfører at anbyder, tilbyder eller leverandør vil få kjennskap til graderte opplysninger m v. Den er også ansvarlig for å påse at de bestemmelser (i henhold til lov om forebyggende sikkerhetstjeneste, med tilhørende forskrifter) som avtales i kontrakt eller sikkerhetsavtale blir fulgt.

25.12.2

Skjemaer

I tilknytning til forskriftene under Sikkerhetsloven er det under utarbeidelse et sett av skjemaer som skal brukes ved sikkerhetsgraderte anskaffelser. Disse er som følger:

- Egenopplysninger i forbindelse med leverandørklarering
- Sikkerhetsavtale (BEGRENSET)
- Sikkerhetsavtale (KONFIDENSIELL, el. HEMMELIG)
- Graderingsspesifikasjon
- Request for visit
- Fraskrivelse av innsynsrett i skjermingsverdig informasjon
- Renouncement of access to classified information
- Rapport etter sikkerhetsinspeksjon.

Disse skjemaene er til foreløpig bruk, NSM vil utgi endelige utgaver så snart de er klare.

25.13

Samarbeid med utenlandske myndigheter

Ved innkjøp fra utlandet hvor innkjøpsprisen (kontraktprisen) er betydelig, skal assistanse av vedkommende lands offentlige anskaffelsesmyndigheter søkes. Etablering av slik assistanse skal skje ved at anskaffelsesmyndigheten sender anmodning om assistanse til Forsvarsdepartementet som vil formidle den til vedkommende myndighet, hvis ikke annen fremgangsmåte skulle være fastsatt i regjeringsavtale.

Anmodninger om tjenester innen kodifisering, kvalitetssikring og kostnadskontroll, som skal utføres av utenlandske myndigheter, fremmes gjennom FLO.

25.14

Saksbehandling av Royalty

25.14.1

Ansvarsfordeling

Anskaffelsesmyndigheten er ansvarlig for å vurdere og avtalefeste bestemmelser om immaterielle rettigheter i alle avtaleforhold (se pkt. 20.1 Innledning).

Oppfølging av leverandørens innrapportering og innbetaling i henhold til avtalens bestemmelser blir gjennomført av Forsvarets logistikkorganisasjon, Faggruppe kontraktrevisjon, som også har ansvar for revisjon av erklæringene fra leverandørene.

- 25.14.2 *Betaling*
Anskaffelsesmyndigheten må avtalefeste vilkår om at leverandøren plikter å sende rapport om salg og avgiftserleggelse for hvert kalenderår til:
Forsvarets logistikkorganisasjon
Faggruppe kontraktrevisjon
PB 43
1306 Bærum Postterminal
Det skal rapporteres selv om det ikke har vært noe salg i perioden.
Eventuell avgift, eks. mva., betales til
Forsvarets regnskapssentral, bankgiro **7694 05 11816**
for hvert kalenderår innen 15. februar det påfølgende år, basert på fakturert salg.
For sent innbetalt beløp vil bli belastet med den til en hver tid gjeldende forsinkelsesrente i henhold til lov om forsinkelsesrente.
Innbetalingen merkes med hvilken kontrakt beløpet gjelder for.
Leverandøren må pålegges å opprette en spesiell oversikt som viser eksakte antall enheter som er produsert, samt fakturert verdi.
Serienummer og annen relevant informasjon for fastsettelsen av lisensavgift skal registreres. Forsvaret skal ha rett til å verifisere underlagsmaterialet, og også ha anledning til å innhente opplysninger gjennom Utenriksdepartementet om eventuelle salg til utlandet.
- 25.15 *Forsvarets rammeavtaler*
Forsvarets rammeavtaler er lagt ut på Forsvarets intranettportal under prosjekt ARGUS, Underprosjekt 1.1 Etterforsyning. Rammeavtalene vil bli lagt ut på Statens markedsplass når denne er etablert.
- 25.16 *Kjøp fra Forsvarets forskningsinstitutt*
- 25.16.1 *Generelt*
Det er pr. 1. januar 1995 etablert en ny styrings- og organisasjonsform for Forsvarets forskningsinstitutt (FFI).
FFI er et statlig forvaltningsorgan underlagt FD. FFI er unntatt fra Stortingets bevilgningsreglement og skal nettobudsjetteres.
- 25.16.2 *Formalisering*
Selv om oppdragene ved FFI utføres som en del av den interne samhandel, skal det etableres skriftlige avtaler som presiserer rettighetsspørsmål/økonomiske forpliktelser, samt leverings- og betalingsvilkår i et definert kunde-/leverandørforhold.
- 25.17 *Blanketter*
En rekke blanketter er knyttet til gjennomføring av anskaffelser til Forsvaret. De enkelte blanketter, og bruken av dem, er i hovedsak knyttet til prosedyrereglene.
Blanketter for Forsvarets interne bruk omfatter slike blanketter som brukes mellom Forsvarets organer i forbindelse med anmodning om godkjenning og om utføring av oppdrag vedrørende anskaffelser, disse er i hovedsak knyttet til disse administrative bestemmelser.

Definisjoner

A–E

Agentprovisjon

En avtalt godtgjørelse som tilkommer produsentens agent ved salg til tredjepart.

Avrop

En forpliktende avtale mellom kjøper og selger som er basert på betingelser som i all vesentlighet er forhåndsavtalt i en rammeavtale.

Bedriftsøkonomisk levetid

Bedriftsøkonomisk levetid er den reelle økonomiske levetid for anleggsmidler. Denne legges til grunn for de lineære avskrivninger i driftsregnskapet.

Direkte kostnader

Kostnader som direkte kan henføres til et bestemt produkt eller kostnadsbærer.

Driftskostnader

Kostnader som er knyttet til foretakets ordinære aktiviteter, unntatt finanskostnader. I kalkylesammenheng defineres driftskostnader som eksklusive generelle utviklingskostnader.

F–J

Fordelingsgrunnlag eller fordelingsnøkkel

De kostnader som ikke kan henføres direkte til en kostnadsbærer/produkt må belastes via kostnadssteder etc.

(indirekte kostnader). Disse kostnadene fordeles ved bruk av fordelingsnøkler. Fordelingsnøkkelen er forholdstallet mellom et kostnadsbeløp og fordelingsgrunnlaget. Som fordelingsgrunnlag kan brukes et hensiktsmessig kriterium, for eksempel direkte materialkostnader, direkte lønn, antall kvadratmeter gulvplass etc.

Funksjonskrav

Krav til materiell eller tjeneste som beskriver hva materiell/tjenesten skal yte, ikke hvordan det skal ytes.

Gevinst/risikokompensasjon

Gevinst er godtgjørelse til egenkapitalen for dekning av økonomisk risiko. Den er lik differansen i kroner mellom kontraktprisen og selvkost.

Ikke anbefalte kostnader

Kostnader som etter at kontraktrevisjoner utført ikke anses akseptable å medta under en kontrakt.

Ikke dokumenterte kostnader

Kostnader som tilbyderer, tross oppfordringer, ikke har fremlagt tilstrekkelig underlag for å kunne bedømme kostnadenes størrelse.

Immaterielle eiendeler

Immaterielle eiendeler består av patenter og lignende rettigheter, goodwill samt ulike typer aktiverte kostnader. Aktiverte kostnader omfatter kostnader for teknisk bistand, forsknings- og utviklingsarbeid, prøvedrift, markedsundersøkelser og lignende i den grad kostnadene representerer vesentlige og varige verdier.

Indirekte kostnader

Kostnader som vedrører flere produkter eller produksjonen i sin alminnelighet. Kostnaden kan ikke henføres et produkt eller kostnadsbærer direkte, men henføres indirekte ved hjelp av en form for fordeling.

K-O

Kalkulatorisk rentesats

Kalkulatorisk rentesats er den prosentuelle sats som benyttes for å beregne kapitalkostnad. Denne sats settes lik veid gjennomsnitt for helårig etterskuddsrente på statsobligasjoner, med gjenstående løpetid 10 år for de sist kjente 12 måneder, pluss 1,5 prosentpoeng. I kostnadsprøvinger benyttes et gjennomsnitt for hvert år i kontraktgjennomføringsperioden.

Kapitalkostnad

Det beløp som godtgjøres en leverandør som kompensasjon for rentebærende finansiering av driftsnødvendige eiendeler. Beløpet omregnes som regel til et prosentuell påslag på driftskostnadene.

Kodifisering

Det grunnleggende systemet for etablering av et ensartet forsyningsspråk for å gi en korrekt identifisering, klassifisering, nummerering og registrering av fabrikkkilde av materialet, og for å opprettholde et allment, løpende forsyningsartikkelregister.

Konfigurasjon

Materialets funksjonelle og fysiske egenskaper som er beskrevet i teknisk dokumentasjon og senere realisert i systemet.

Konfigurasjonsstyring

Tekniske og organisatoriske aktiviteter som identifiserer, holder kontroll med, utfører revisjoner på og fører regnskap over status for funksjonelle og fysiske egenskaper til systemet, inkludert programvare og støtteutstyr».

Kontraktrevisjon

Med kontraktrevisjon forstås alle aktiviteter som inngår i kostnadskontroll, gevinstanalyse samt økonomisk vurdering av leverandør.

Kostnader

Kostnader er forbruk av varer og tjenester vurdert i penger.

Kostnadsanalyse

Analysen er en gjennomgåelse av den forkalkyle tilbudet bygger på. Den forutsettes utført når det er liten eller ingen konkurranse og før kontraktinngåelse. Den skal danne grunnlag for forhandlinger om pris for anskaffelsen.

Kostnadsansporing

Kostnadsansporing vil si at leverandøren etter bestemte kriterier gis mulighet til ekstra gevinst basert på oppnådde resultater. Dette målt med hensyn til påløpte kostnader sett i forhold til stipulert selvkost i kontrakten.

Kostnadselement

Kostnadselement er de enkelte bestandeler som fremgår av kalkylesøylen (f.eks. lønn, materialer etc.).

Kostnadskontroll

Omfatter vurdering av leverandørs økonomisystemer, kostnadsanalyse, teknisk økonomisk kontroll, prisglidningsanalyse og kostnadsprøving.

Kostnadsprøving

Kostnadsprøving omfatter revisjon av etterkalkyle, enten ved fremdriftsfakturering eller ved sluttoppgjør av kontrakter.

Den går ut på å revidere samtlige faktiske påløpte kostnader under en kontrakt etter at leveransen helt eller delvis er fullført. For å fastsette hvilke kostnader som kan belastes kontrakten.

Kravspesifikasjon

De krav som Forsvaret stiller til en leverandørs; varer, tjenester, organisasjon og systemer. Kravspesifikasjon skal inngå i forespørsler/anbudsinnbydelser og avtaler (kontrakt/bestilling).

Kvalitetssikring

Alle systematiske tiltak som er nødvendig for å sikre at spesifisert kvalitet blir planlagt og oppnådd.

Leverandøruavhengig standard

Standard som er utgitt av leverandøruavhengig internasjonal, regional eller nasjonal organisasjon.

Lisensavgift

Et vederlag som må betales for rettigheten til å produsere eller selge lisensgiverens produkt.

Læringskurve/Erfaringskurve

(Learning curve/Improvement curve)

Et statistisk hjelpemiddel som kan brukes ved beregning av produksjonskostnader, planlegging og produksjonskontroll (basert på korrelasjon mellom antall arbeidstimer eller lønn, materialer og andre kostnader – som er nødvendig for å produsere en bestemt enhet eller mengde av enheter – og antall slike enheter eller mengder produsert i rekkefølge).

*P–T**PRINSIX*

Forsvarets felles prosjektstyringssystem.

Prisansporing

Prisansporing vil si at leverandøren etter bestemte kriterier gis mulighet til ekstra gevinst. Dette baseres på oppnådde resultater med hensyn til kostnad, tid og ytelse sett i forhold til stipulert kostnad, tid og ytelse i kontrakten.

Produktgruppe

Et antall produkter som er basert på samme bruksområde, men er laget i ulike varianter.

Påslagssats

Ved fordeling av indirekte kostnader kommer en frem til enten en prosentsats eller et kronetillegg. Disse kalles påslagssatser når de anvendes i kalkylesammenheng.

Rentebærende kapital

Den andel av en bedrifts driftsnødvendige eiendeler som er finansiert med egenkapital og rentebærende fremmedkapital.

Revisjonsmetodikk

Vurderingskriterier og arbeidsmetodikk som benyttes ved gjennomføring av kostnadskontroll.

Risiko

Den negative delen av «usikkerhet».

Risikokompensasjon

Se «gevinst».

Royalty

Et vederlag til innehaveren av eiendoms-/produksjonsrettigheten til et produkt.

Selvkostkalkyle

Selvkostkalkyle er en beregning der samtlige kalkulerbare kostnader fordeles på kostnadsbærere. Kalkylen bygges opp med direkte og indirekte kostnader samt kalkulatorisk rente. Summen utgjør selvkost.

Sluttkontroll

(Final inspection)

Den siste kontroll som gjennomføres av leverandøren for å verifisere at all foreskrevet kontroll er gjennomført, og at produktet tilfredsstillende alle spesifiserte krav, også kravene til dokumentasjon.

Sluttoppgjør

Interaksjon mellom leverandør og Forsvaret for å bringe på det rene om kontraktens vilkår er oppfylt, inngåelse av sluttavtale, herunder forhandling om endelig pris for kontrakter hvor prisen skal baseres på realiserte og relevante kostnader, og det endelige økonomiske oppgjør.

Standarder

Dokument til felles og gjentatt bruk, fremkommet ved konsensus og vedtatt av et anerkjent organ, som gir regler og retningslinjer for eller karakteristiske trekk ved aktiviteter eller resultater av dem. Hensikten er å oppnå optimal orden i en gitt sammenheng.

*U-Å**Usikkerhet*

Usikkerhet er definert som «differansen mellom den informasjon som er nødvendig for å ta en sikker beslutning og den tilgjengelige informasjon». Usikkerhet deles i to, hvor den negative delen kalles risiko, og den positive delen kalles muligheter.

Vraking

(Scrapping)

Endelig beslutning om å forkaste varer eller tjenester i forbindelse med den kontrakt det gjelder.

Økonomisystem

Med økonomisystem forstås regnskaps-, budsjett- og kalkylesystemene med tilhørende dokumentasjon.

*Blanketter**Blankettene 5001–5009**Blankett 5002*

Blankett 5002 «Alminnelige vilkår ved anskaffelser».

Engelsk versjon:

Form 5052 «General Purchase Conditions».

Blankett 5004

Blankett 5004 «Kodifiseringsvilkår».

Engelsk versjon:

Form 5054 «Contract Clause to the supply of technical data for identifying items of supply within the NATO codification system».

Blankett 5005

Blankett 5005 «Alminnelige vilkår for kostnadskontroll».

Engelsk versjon:

Form 5055 «General Terms for Cost Control».

Blankett 5007

Blankett 5007 «Guidelines for Establishing and Implementing Offset in connection with Procurement of Defence Material from foreign Suppliers».

Blankett 5008

Blankett 5008 «Spørsmål vedrørende tekniske data for kodifisering i forbindelse med materiellanskaffelser».

Engelsk versjon:

Form 5058 «Annex to invitation to tender».

Blankett 5009

Blankett 5009 «Rettigheter til datamaskinprogrammer i utviklingskontrakter».

Engelsk versjon:

Form 5059 «Proprietary rights to Development contract Software».

*Blankettene 5101–5402**Blankett 5101*

Blankett 5101 «Forhandlet kontrakt» (med utfyllingsfelt).

Engelsk versjon:

Form 5151 «Negotiated Contract».

Blankett 5103

Blankett 5103 «Bestilling» (med utfyllingsfelt).

Engelsk versjon:

Form 5153 «Purchase Order».

Blankett 5106

Blankett 5106 «Endringsavtale» (med utfyllingsfelt).

Engelsk versjon:

Form 5156 «Agreement of change».

Blankett 5107

Blankett 5107 «Endringsordre» (med utfyllingsfelt).

Engelsk versjon:

Form 5157 «Change order».

Blankett 5109

Blankett 5109 «Søknad om endring» (med utfyllingsfelt).

Engelsk versjon:

Form 5159 «Request for change».

Blankett 5201

Blankett 5201 Anmodning om fullmakt til å inngå kontrakt» (med utfyllingsfelt).

Blankett 5203

Blankett 5203 «Anmodning om kvalitetssikring» (med utfyllingsfelt).

Blankett 5204

Blankett 5204 «Anmodning om kontraktrevisjon» (med utfyllingsfelt).

Blankett 5301

Blankett 5301 «Spesifikasjon av pris» (med utfyllingsfelt).

Blankett 5301 «Spesifikasjon av pris» (med utfyllingsfelt).

Engelsk versjon:

Form 5351 «Specification of Pricing Proposal»

Blankett 5303

Blankett 5303 «Søknad om godkjenning av avvik» (med utfyllingsfelt).

Engelsk versjon:

Form 5353 «Request for Acceptance of deviation».

Blankett 5305

Blankett 5305 «Faktura – kostnadsfremdrift» (med utfyllingsfelt).

Engelsk versjon: Form 5355 «Invoice incurred costs».

Blankett 5307

Blankett 5307 «Sertifikat på konformitet» (med utfyllingsfelt).

Engelsk versjon: Form 5357 «Certificate of Conformity»

Blankett 5401

Blankett 5401 «Rapport om utilfredsstillende forhold ved kvalitetssikring» (med utfyllingsfelt).

Blankett 5402

Blankett 5402 «Identifisering av risiko» (med utfyllingsfelt).

Forkortelser

<i>Forkortelser</i>	<i>Betydning</i>
ACMP	Army Material Command Pamphlet
AQAP	Allied Quality Assurance Publications
AP	Allied Publication
ARF	Anskaffelsesregelverk for Forsvaret
CEN	European Committee for Standardization
CI	Konfigurasjonsenhet
CID	Konfigurasjonsidentifisering
CM	Configuration Management & Konfigurasjonsstyring
COOP LOG	Cooperative Logistics
EDI	Electronic Data Interchange
ETSI	European Telecommunications Standards Institute
EUC	End User Certificate
FD	Forsvarsdepartementet
FFI	Forsvarets forskningsinstitutt
FMO	Forsvarets militære organisasjon
FMS	Foreign Military Sales
FS	Forsvarets Standard
FSJ	Forsvarssjefen
HMS	Helse, miljø og sikkerhet
IEC	International Electrotechnical Commission
ISO	International Organisation for Standardization
ITU	International Telecommunication Union
LCC	Life-cycle cost – Levetidskostnader
LOA	Lov om offentlige anskaffelser
MD	Målsettingsdokument
NAS	Norsk Allmenstandardisering
NBR	Norges Byggstandardiseringsråd
NEK	Norsk Elektroteknisk Komité
NS	Norsk Standard
NSF	Norges Standardiseringsforbund
NTS	Norsk Teknologistandardisering
OP	Overordnede Prinsipper
PT	Post- og teletilsynet
PRINSIX	Forsvarets prosjektstyringssystem
STANAG	Standardization Agreement – NATO Standardiseringsavtale
TfF	Tjenestereglement for Forsvaret
TPDIR	Totalprosjektdirektiv
TPDOK	Totalprosjektdokument
WEAG	Western European Armaments Group
WTO	World Trade Organization

Vedlegg

Vedlegg til del 7, del 11, del 12, del 13, del 19, del 22, kommentarer og veiledninger m.m., blanketter samt oversikt over relevante lover og forskrifter gjengis ikke her, men finnes på Odins side <http://www.odin.dep.no/fd/norsk/regelverk/010051-990014/dok-bn.html>

17. sept. Nr. 1271 2004**Vedtak om utpeking av Arbeidstilsynet som koordinerende etat for virksomhetsrettet HMS-tilsyn.**

Fastsatt ved kgl.res. 17. september 2004. Fremmet av Arbeids- og administrasjonsdepartementet. Kunngjort 24. september 2004.

1. Arbeidstilsynet utpekes som koordinerende instans for HMS-tilsyn med virksomhetene på land fra våren 2005, jf. dog kgl.res. 19. desember 2003 nr. 1592 om Petroleumstilsynet, samt den planlagte kgl.res. om Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskaps koordineringsrolle.

2. Arbeidstilsynets koordineringsrolle skal gjennomføres i samsvar med beskrivelsen ovenfor, jf. pkt. 4.¹

¹ Det vises her til foredraget, som er gjengitt nedenfor.

Utpeking av Arbeidstilsynet som koordinerende etat for virksomhetsrettet HMS-tilsyn

1. Bakgrunn

Det fremgår av St.meld.nr.17 (2002–2003) om statlige tilsyn at utpeking av sentrale koordineringsetater vil være et viktig virkemiddel for å oppnå bedre samordning mellom tilsynene på helse-, miljø- og sikkerhetsområdet (HMS). Det er allerede etablert et frivillig samarbeid mellom tilsynene på HMS-området, dvs. de etatene som fører tilsyn etter forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (HMS-forskriften). Direktørgruppen for HMS-etatene ble etablert i 1996 som et prosjekt for å utvikle en felles statlig tilsynsprofil. I regi av direktørgruppen er det iverksatt en rekke tiltak for samordning av tilsyn, regelverk og informasjon. For å gå et skritt videre vil det være hensiktsmessig å gjøre dette samarbeidet mer formelt gjennom å utpeke en av fagetatene til koordinerende myndighet. Formålet er at arbeidslivet skal behandles på en helhetlig måte, og at virksomhetene skal oppleve et koordinert og mest mulig samordnet tilsyn fra myndighetens side. Det skal videre fremmes en helhetstenking blant tilsynsetatene, og de samlede ressurser som tilsynsetatene og virksomhetene bruker skal utnyttes så effektivt som mulig. I utgangspunktet skal Arbeidstilsynets koordineringsansvar omfatte de samme etater som fører tilsyn etter HMS-forskriften i dag: Arbeidstilsynet, Statens forurensningstilsyn, Næringslivets Sikkerhetsorganisasjon, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap og Statens strålevern, samt Statens helsetilsyn når det gjelder tilsyn med genteknologiloven.

Arbeidstilsynet får i denne forbindelse i oppgave å koordinere HMS-tilsynet med alle virksomheter på land. Unntatt fra dette er landanleggene innenfor petroleumsvirksomheten på Kårstø, Kollsnes, Sture, Tjeldbergodden, Mongstad, Melkøya, Nyhamna og Slagentangen, hvor koordineringsrollen skal ivaretas av Petroleumstilsynet. For øvrig vises det til at en kgl.res. om koordineringsrollen til Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap er under arbeid i Justisdepartementet. Det forutsettes at Arbeidstilsynet, Petroleumstilsynet og Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap etablerer hensiktsmessige rutiner for samhandling mellom de tre koordineringsregimene direktoratene representerer.

2. Forutsetninger for vellykket koordinering

Dagens samordningsarbeid må utvides, og Arbeidstilsynet, både sentralt og lokalt, må stille seg i front i denne sammenheng. Dette innebærer at etaten må ta ansvaret for at det gjennomføres en mer kraftfull og tydeligere samordning enn i dag. Det synes hensiktsmessig i det videre arbeidet å opprettholde direktørgruppen for HMS-etatene under fast ledelse av Arbeidstilsynet, og at Arbeidstilsynet har hovedansvaret for øvrige samarbeidsoppgaver på sentralt og lokalt nivå. Den koordinerende etaten må gis en styrket autoritet. De departementer som er overordnet de øvrige HMS-tilsynene: Miljøverndepartementet, Justisdepartementet og Helsedepartementet, stiller seg fullt og helt bak målet om en sterkere koordinering og innholdet i dette koordineringsarbeidet. Regjeringen legger således vekt på de berørte departementers og tilsynenes plikt til å støtte opp om Arbeidstilsynets koordineringsrolle. I tillegg skal andre tilsynetater, som Mattilsynet og Petroleumstilsynet delta i et samarbeid om metodeutvikling, opplæring og informasjon om tilsyn og regelverk i den grad og i det omfang det er relevant for disse etatene.

3. Generelle prinsipper for koordineringsarbeidet

Følgende generelle prinsipper skal legges til grunn for en styrket koordinering overfor næringslivet:

- Det skal gjennomføres en mest mulig samlet og effektiv oppfølging av helse, miljø og sikkerhet i arbeidslivet, og det må sikres en enhetlig myndighetsopptreden overfor virksomhetene.
- Arbeidstilsynet skal, som koordinerende instans, ha en aktiv rolle overfor de øvrige HMS-etatene.
- Dobbeltrapportering og unødig innsending av dokumentasjon fra virksomhetene til flere myndigheter skal unngås.
- Koordineringen skal sikre at vedtak innenfor de respektive myndigheters ansvarsområde ikke er i motstrid til hverandre eller på annen måte griper inn i virksomheten på en uheldig måte ut fra en helhetlig vurdering av helse, miljø og sikkerhet.
- Koordineringen skal sikre nødvendig erfaringsoverføring og legge til rette for utarbeiding av felles strategier og samordnet oppfølging, der dette er nødvendig og hensiktsmessig.
- Koordineringen innebærer ingen endring av den formelle vedtakskompetansen som fremgår av gjeldende lovgiving og gitte delegeringer.
- De berørte departementer plikter gjennom styringsdialogen (tildelingsbrev mv.) å iverksette nødvendige tiltak for å påse at underliggende etater deltar i samordningsarbeidet og støtter opp under Arbeidstilsynets koordineringsrolle.

4. Innholdet i koordineringsrollen

HMS-tilsynenes virkemidler er ikke begrenset til fysisk tilsyn i virksomhetene. Det er viktig at HMS-etatenes sentrale rammeverk og samtlige hovedaktiviteter i påvirkningsarbeidet overfor virksomhetene omfattes av den koordineringen og samordningen som skal finne sted. Viktige samarbeidsområder for samordningsarbeidet framover i tillegg til tilsynet i virksomhetene blir regelverksutvikling, informasjon og veiledning. Det er viktig at koordineringsarbeidet etableres både på sentralt og lokalt nivå i etatene.

Utgangspunktet for koordineringen av tilsynet sentralt og lokalt kan være de forhold som er tilnærmet like for flere etater, dvs. innsatsområder der resultatene blir bedre dersom to eller flere etater samarbeider. Arbeidstilsynet skal bl.a. ha ansvaret for konkret koordinering av arbeidet med:

- vedlikehold og videreutvikling av styrende dokumenter for tilsyn.
- felles opplæring av tilsynspersonell.
- videreutvikling og drift av felles tilsynsdatabase, samt følge opp at denne brukes i forbindelse med planlegging av tilsyn.
- større og landsdekkende kampanjer og aksjoner, samt sørge for at det utvikles en flerårig plan som viser hvilke kampanjer som skal gjennomføres i etatene. Koordineringsansvaret innebærer også å sørge for at kampanjer rettet mot samme målgruppe eller tilgrensende spørsmål blir koordinert.
- videreutvikling og drift av felles nettsted – <http://www.hmsetatene.no> .
- videreutvikling og ledelse av felles regelverksgruppe.

Arbeidstilsynet er ansvarlig for at det utarbeides og videreutvikles styrende dokumenter som beskriver hvordan koordineringsansvaret nevnt i strekpunktene ovenfor skal ivaretas i praksis.

21. sept. Nr. 1272 2004

Forskrift om endring i forskrift om import og omsetning av peanøtter fra Egypt.

Fastsatt av Det sentrale Mattilsynet ved hovedkontoret 21. september 2004 med hjemmel i lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) § 23 tredje ledd jf. § 16. Jf. EØS-avtalen vedlegg II kap. XII (vedtak 2003/580/EF). Kunngjort 24. september 2004.

I

I forskrift 18. februar 2002 nr. 171 om import og omsetning av peanøtter fra Egypt gjøres følgende endringer:

Forskriftens tittel skal lyde:

Forskrift om særskilte beskyttelsestiltak i forbindelse med import og omsetning av peanøtter fra Egypt

I forskriftens hjemmelsfelt skal siste parentes lyde:

(vedtak 2000/49/EF og vedtak 2003/580/EF)

II

Endringene trer i kraft straks.

21. sept. Nr. 1273 2004

Forskrift om endring i forskrift om særlige betingelser for import av fiken, hasselnøtter, pistasienøtter og visse produkter avledet av disse med opprinnelse i eller sendt fra Tyrkia.

Fastsatt av Det sentrale Mattilsynet ved hovedkontoret 21. september 2004 med hjemmel i lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) § 23 tredje ledd jf. § 16. Jf. EØS-avtalen vedlegg II kap. XII (vedtak 2003/552/EF). Kunngjort 24. september 2004.

I

I forskrift 20. februar 2002 nr. 177 om særlige betingelser for import av fiken, hasselnøtter, pistasienøtter og visse produkter avledet av disse med opprinnelse i eller sendt fra Tyrkia gjøres følgende endringer:

Forskriftens tittel skal lyde:

Forskrift om særskilte beskyttelsestiltak for import av fiken, hasselnøtter, pistasienøtter og visse produkter avledet av disse med opprinnelse i eller sendt fra Tyrkia

I forskriftens hjemmelsfelt skal siste parentes lyde:

(vedtak 2002/80/EF, vedtak 2002/233/EF, vedtak 2002/679/EF og vedtak 2003/552/EF)

II

Endringene trer i kraft straks.

21. sept. Nr. 1274 2004

Forskrift om endring i forskrift om særlige betingelser for import av peanøtter og visse avledete produkter med opprinnelse i eller avsendt fra Kina.

Fastsatt av Det sentrale Mattilsynet ved hovedkontoret 21. september 2004 med hjemmel i lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) § 23 tredje ledd jf. § 16. Jf. EØS-avtalen vedlegg II kap. XII (vedtak 2003/550/EF). Kunngjort 24. september 2004.

I

I forskrift 20. februar 2002 nr. 178 om særlige betingelser for import av peanøtter og visse avledete produkter med opprinnelse i eller avsendt fra Kina gjøres følgende endringer:

Forskriftens tittel skal lyde:

Forskrift om særskilte beskyttelsestiltak i forbindelse med import av peanøtter og visse avledete produkter med opprinnelse i eller avsendt fra Kina

I forskriftens hjemmelsfelt skal siste parentes lyde:

(vedtak 2002/79/EF, vedtak 2002/233/EF, vedtak 2002/678/EF og vedtak 2003/550/EF)

II

Endringene trer i kraft straks.

22. sept. Nr. 1275 2004**Forskrift om endring i forskrift om regulering av fisket etter sild i Nordsjøen og Skagerrak i 2004.**

Fastsatt av Fiskeridepartementet 22. september 2004 med hjemmel i lov 3. juni 1983 nr. 40 om saltvannsfiske m.v. § 4, § 5, § 9, § 11, § 13 og § 25 og lov 26. mars 1999 nr. 15 om retten til å delta i fiske og fangst (deltakerloven) § 12 og § 21, jf. delegeringsvedtak 11. februar 2000 nr. 99. Kunngjort 24. september 2004.

I

I forskrift 22. desember 2003 nr. 1796 om regulering av fisket etter sild i Nordsjøen og Skagerrak i 2004, gjøres følgende endring:

§ 27 nytt femte ledd skal lyde:

Uten hinder av en eventuell stopp i fisket kan fartøy som kan dokumentere fangst av fjordsild omsatt gjennom Skagerrakfisk S/L i minst ett av årene 2001, 2002 og 2003 fiske fjordsild innenfor grunnlinjene på strekningen Lindesnes – svenskegrensen, inntil fartøyets maksimalkvote, jf. § 18, er oppfisket.

II

Endringen trer i kraft straks.

Rettelser.

Det som er rettet er satt i kursiv.

Nr. 11/2002 s. 1336 (i forskrift 4. juni 2002 nr. 965 om endring i forskrift 16. juni 1983 nr. 1122 om hindring av forurensning fra skip m.m.).

§ 1–4 bokstav h skal lyde:

- h) *Skip*: Ethvert fartøy, herunder lekter samt flyttbare plattformer som er under forseiling. Flyttbare plattformer som er beskjeftiget i *undersøkelse, utvinning* og tilknyttede bearbeidingsprosesser av mineralforekomster på den norske kontinentalsokkel, er regulert i forskrift av 22. juli 1983 nr. 1331 om hindring av forurensning fra den maritime drift av flyttbare innretninger.

Nr. 6/2004 s. 944 (i forskrift 13. mai 2004 nr. 753 om endring i forskrift 23. desember 1999 nr. 1529 om sikkerhetsstyringsystem for passasjerskip).

§ 8 tredje ledd skal lyde:

For å få utstedt godkjenningsbevis må rederiet kunne dokumentere at sikkerhetsstyringsystemet oppfyller kravene som er fastsatt i ISM-koden del A.

Nr. 7/2004 s. 1106 (i forskrift 1. juni 2004 nr. 922 om begrensning i bruk av helse- og miljøfarlige kjemikalier og andre produkter (produktforskriften)).

Kapittel 3 vedlegg IV tabell 3 skal lyde:

Tabell 3

Krav til bensin fra 1. januar 2005

Parameter	Enhet	Grenseverdier ¹		Analyse	
		Min	Maks	Metode	Publisert år
Research oktantal (RON)		95		EN 25164	1993
Motor oktantal (MON)		85		EN 25163	1993
Damptrykk, sommertid	kPa			pr. EN 13016-1 (DVPE)	1997
Destillasjon: – fordampet ved 100 °C – fordampet ved 150 °C	v/v			pr. EN ISO 3405	1998
Svovelinhold ²	mg/kg		50	pr. EN ISO 14596	1998
				EN ISO 8754	1995
				EN 24260	1994
Blyinnhold	g/l			EN 237	1996
Hydrokarbonanalyse:					
– olefiner ³	% v/v			ASTM	1995
– aromater ³	% v/v		35,0	D1319	1995
– benzen ⁴	% v/v			ASTM	1998
				D1319	1996
				EN 12177	
				EN 238	
Oksygeninnhold ⁵	m/m			EN 1601	1997
				pr. EN 13132	1998

1 Jf. fotnote 1 til tabell I.

2 Ved disputt skal EN ISO 14596:1998 benyttes.

3 Jf. fotnote 4 til tabell I.

4 Ved disputt skal EN 12177:1998 benyttes.

5 Ved disputt skal EN 1601:1997 benyttes.

Nr. 10/2004 s. 1432 (i forskrift 8. juni 2004 nr. 954 om endring i forskrift 11. februar 2003 nr. 185 om studier ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)).

Endringen i § 19 falt ut ved en inkurie. § 19 nr. 1 siste strekpunkt skal lyde:

– fellesemner på 22,5 studiepoeng, jf. § 13 nr. 4.

Nr. 11/2004 s. 1682 (i forskrift 12. juli 2004 nr. 1169 om endring i forskrift 19. desember 1997 nr. 1330 om stoffer som kan brukes ved ulovlig fremstilling av narkotika og psykotrope stoffer).

Forklarende tekst til endringen i vedlegg II eddiksyreanhydrid skal lyde:

Vedlegg II eddiksyreanhydrid terskelverdien endres til 100 l.

Oversikt over rettelser som er inntatt i 2004-årgangen

År	Feil i hefte nr.	Side	Gjelder	Se rettelse i nr.
1997	13	1121	Forskrift nr. 572	4
1997	20	1842	Forskrift nr. 961	1
2000	5	452	Forskrift nr. 119	2
2001	17	2305, 2306	Forskrift nr. 1541	3
2002	4	427,428	Forskrift nr. 340	11
2002	11	1336	Forskrift nr. 965	12
2002	18	2429	Instruks nr. 1699	3
2003	12	1926	Vedtak nr. 1044	4
2003	14	2201, 2202	Vedtak nr. 1715	3
2003	14	2349, 2350	Forskrift nr. 1302	4
2003	14	2276, 2278	Forskrift nr. 1239	2
2003	16	2556	Forskrift nr. 1379	1
2003	16	2594, 2603	Forskrift nr. 1424	3
2003	17	2724	Forskrift nr. 1476	1
2003	17	2757	Forskrift nr. 1490	1
2003	17	2761	Forskrift nr. 1492	1
2003	17	2799, 2800	Forskrift nr. 1534	3
2003	17	2803	Forskrift nr. 1538	3
2003	17	2808	Forskrift nr. 1546	1
2003	17	2808	Forskrift nr. 1546	2
2003	17	2809	Forskrift nr. 1546	6
2003	17	2815	Forskrift nr. 1560	1
2003	17	2838	Forskrift nr. 1589	1
2003	17	2839	Forskrift nr. 1590	1
2003	18	2859, 2860	Forskrift nr. 1601	4
2003	18	2894	Forskrift nr. 1636	3
2004	1	108	Forskrift nr. 3	4
2004	2	249	Forskrift nr. 141	6
2004	5	741	Forskrift nr. 536	6
2004	5	783	Forskrift nr. 598	9
2004	5	803, 806	Forskrift nr. 626	6
2004	5	827	Forskrift nr. 650	6
2004	6	940	Forskrift nr. 747	10
2004	6	944	Forskrift nr. 753	12
2004	7	1077	Forskrift nr. 910	9
2004	7	1106	Forskrift nr. 922	12
2004	10	1432	Forskrift nr. 1169	12
2004	11	1682	Forskrift nr. 1682	12

B-blad

Returadresse:

Lovdata
Postboks 41 Sentrum
N-0101 Oslo

NORSK LOVTIDEND

Avd. I Lover og sentrale forskrifter
Avd. II Regionale og lokale forskrifter

Utgiver: Justis- og politidepartementet
Redaksjon: Stiftelsen Lovdata

Manuskripter for kunngjøring

Manuskripter sendes i ett eksemplar med kunngjørings skjema til Lovdata:

Med E-post: Itavd1@lovdata.no for avdeling I
Itavd2@lovdata.no for avdeling II

Elektronisk: Se Lovdatas nettsted (www.lovdata.no).

Med post: Norsk Lovtidend
Postboks 41, Sentrum
0101 Oslo

Bestilling av abonnement

Med post: Samme adresse som over.

Elektronisk: Se Lovdatas nettsted.

		Norge	Norden	Verden
Abonnement for 2004 koster	Avd. I	kr 1020	kr 1580	kr 2240
	Avd. I og II	kr 1280	kr 2320	kr 3330

Innholdet i heftene vil bli kunngjort fortløpende på Lovdatas nettsted – www.lovdata.no

- også en versjon av den trykte utgaven av heftet i PDF-format vil være tilgjengelig.

På samme sted finnes ajourførte versjoner av lovene og sentrale og lokale forskrifter.

Samlemapper: Det vil bli sendt ut etiketter for bruk på ringpermer.

Alle andre henvendelser om Norsk Lovtidend kan rettes til:

Lovdata
Postboks 41, Sentrum
0101 Oslo

Tlf. 23 35 60 00
Faks 23 35 60 01
E-post: lovtid@lovdata.no